

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА
ШЕВЧЕНКА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису

ЄФІМЕНКО АНАСТАСІЯ ГРИГОРІЇВНА

УДК: 347.77

ДИСЕРТАЦІЯ

**ІНТЕРЕС В АВТОРСЬКОМУ ПРАВІ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ
ЗАСАДИ**

Спеціальність – 081 «Право»

Галузь знань 08 Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ **А. Г. Єфіменко**

Науковий керівник
ЗАЯРНИЙ Олег Анатолійович,
доктор юридичних наук,
професор

Київ-2023

АНОТАЦІЯ

Єфіменко А.Г. Інтерес в авторському праві: теоретико-методологічні засади. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право». – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, 2023.

Дисертація є комплексним дослідженням, в якому сформовано теоретико-методологічні засади інтересу в авторському праві та інструментам його правового забезпечення. Дослідження під назвою "Інтерес в авторському праві: теоретико-методологічні засади" проводить глибокий аналіз проблем і сучасних тенденцій в сфері авторського права, зокрема в контексті євроінтеграційних процесів України. Дослідження надає всебічний аналіз еволюції та сучасного стану авторського права, зосереджуючись на його впливі на різних зацікавлених сторін.

Дослідження має на меті обґрунтувати підходи до визначення змісту та ролі інтересу у авторському праві та у виявленні інструментів правового забезпечення для балансування інтересів між різними зацікавленими сторонами: авторами, користувачами, державою та індустрією. У контексті швидкого розвитку цифрових технологій та глобалізації, це дослідження виявляє способи адаптації авторського права через призму інтересів в умовах інноваційної економіки, забезпечуючи при цьому захист прав авторів і відповідність міжнародним стандартам. Для досягнення визначеної мети дисертаційне дослідження проводить характеристику розвитку авторського права через призму інтересу зацікавлених сторін; досліджує загальнонаукові та правові підходи до розуміння категорії інтерес з урахуванням специфіки авторського права; характеризує носіїв інтересу з урахуванням множинності учасників правовідносин у авторському праві; визначає вплив розвитку технологій на трансформацію реалізації інтересів авторами щодо різних категорій творів; розглядає взаємодію авторського права та основоположних

прав людини в умовах інформаційного суспільства через призму практики судів ЄСПЛ та CJEU; визначає трансформацію вільного використання творів без згоди автора як інструменту правового забезпечення інтересів у авторському праві; оцінює концепцію справедливої винагороди авторам за використання творів у цифровому середовищі з урахуванням інтересів учасників договірних правовідносин у авторському праві; надає характеристику автоматизованим заходам захисту авторського права з урахуванням значення контенту, створеного користувачами у цифровому середовищі з урахуванням інтересів користувачів.

У першому розділі, дослідження розглядає технологічний прогрес на історичну генезу та адаптацію авторського права в умовах реалізації інтересів зацікавлених осіб. Проведено аналіз теорії інтелектуальної власності, які підкреслюють значення захисту творчої діяльності і роль авторського права у сучасному інформаційному суспільстві. Аналіз теорій інтелектуальної власності проводиться через фокус на авторському праві та підходів до визначення ролі авторського права у контексті розвитку суспільства. Проведений аналіз теорій дозволяє концептуально розглянути історичний розвиток авторського права. Дисертаційне дослідження розглядає розвиток авторського права, з урахуванням того, що баланс між інтересами різними учасниками правовідносин у авторському праві не завжди займав центральне місце у формуванні авторського права. Значну роль у дослідженні займає аналіз підходів до визначення поняття «інтерес» на загальнонауковому для формування теоретико-методологічних засад визначення ролі інтересу як правової категорії. Аналіз інтересу як міжгалузевої концепції, яка має суб'єктивно-об'єктивний характер дозволяє комплексно проаналізувати підходи до визначення інтересу як правової категорії, а також критерії класифікації інтересів та їх трансформацію в суб'єктивні права, що сформулювало теоретико-методологічні засади для подальшого дослідження.

У другому розгляді дослідження увагу було присвячено аналізу інтересів у авторському праві через призму суб'єктного складу носіїв

інтересів. Шляхом комплексного аналізу ролі держави, суспільства та суб'єктів приватного права були сформульовані висновки про зміст та характер інтересів у сфері авторського права та їх взаємодію, з врахуванням практичної ролі держави, суспільства та суб'єктів приватного права у авторському праві та його правозастосуванні. За допомогою такого аналізу було встановлено, що інтереси мають суб'єктно-об'єктний характер і залежать від носіїв цих інтересів в момент їх реалізації. Дослідження вказує на конфлікти між інтересами різних груп та на необхідність забезпечення балансу між ними. Важливо враховувати вплив технологій на сферу творчості та постійні зміни в балансі інтересів під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів, а також залежність змісту інтересу від майнового та немайнового характеру інтересу. Окрема увага дослідження присвячена ролі онлайн-платформ у авторському праві в умовах інформаційного суспільства та їх роль у максимізації та забезпеченню інтересів інших суб'єктів. В межах дослідження окремо розглядаються тенденції до посилення ролі інтересів користувачів у авторському праві в умовах поширення глобалізованого доступу до необмежених бібліотек творів. З метою всебічної оцінки впливу технологічного розвитку на інтереси у авторському праві викормлено тенденції реалізації такого впливу, зокрема автоматизований захист авторського права та поява нових інструментів до створення контенту, що може мати творчий характер. Окрема увага приділяється впливу технологій штучного інтелекту на інтереси автора. У дослідженні розглядається питання взаємодії між авторським правом та правами людини, зокрема, забезпеченню пропорційності та балансу між цими правами. Підходи до забезпеченню пропорційності між авторським правом та правами людини проаналізовані за допомогою оцінки та аналізу міжнародних та регіональних конвенцій з захисту прав людини, а також їх правозастосування у поєднанні з авторським правом Європейським судом з прав людини за Судом Справедливості ЄС.

У третьому розділі дослідження аналізується взаємодія інтересів у межах авторського права в межах наявних правових інструментів, які

враховують у теоретико-правову природу яких закладається баланс між комплексною групою інтересів.

Аналізується такий інструмент правового забезпечення інтересу як вільне використання творів. Освітлено відсутність уніфікованого підходу до визначення вільного використання творів, що призводить до правової невизначеності в умовах інформаційного суспільства. Розглянуто різні підходи до вільного використання творів без згоди автора у США, ЄС, Канаді та Україні, а також можливості адаптації доктрини добросовісного використання з США у європейських країнах. Обговорюються підходи до виокремлення «права користувачів» та значення триступеневого тесту для збалансування інтересів. Вказується на ризик від невизначеності законодавства ЄС щодо винятків та обмежень авторського права та пропонуються підходи до врегулювання наявної невизначеності. Окремо розглядається питання справедливої винагороди автора в умовах інформаційного суспільства через призму аналізу досвіду ЄС та пропонуються підходи до його імплементації в українське законодавство.

Окремо аналізується вплив та роль онлайн-платформ на ринку цифрового розповсюдження творів. Виокремлено важливість алгоритмічного керування та автоматизованого захисту авторського права, обговорюючи їх вплив на інтереси зацікавлених сторін та дисбаланс, до якого це може призвести, зокрема щодо прав авторів та користувачів. Розглянуто вплив та роль некомерційного користувацького контенту та можливість запровадження нового винятку використання творів без згоди автора як потенційної кореляції дисбалансу інтересів.

У дисертації сформульовані й інші теоретично обґрунтовані висновки та положення щодо забезпечення та реалізації інтересів у авторському праві загальнотеоретичної та порівняльно-правової позицій.

Практичне значення дисертаційної роботи полягає в можливості використання висновків та пропозицій дисертації у правотворчій і правозастосовчій сферах, а також у навчальному процесі.

Ключові слова: інтерес, авторське право, авторські права, інтелектуальна власність, креативність, інформаційне суспільство, інформаційний простір, цифровий ринок, мережа Інтернет, твір, користувач, захист авторських прав, справедлива винагорода, вільне використання творів, договори, публічні та приватні інтереси.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Єфіменко А. Г. Захист об'єктів, створених штучним інтелектом: релевантність досвіду захисту авторським правом фотографій // *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Юридичні науки". № 6 — 2023.*

2. Єфіменко А.Г. Баланс між авторським правом та основоположними правами людини у практиці суду справедливості ЄС. № 9(23) (2023): *Наука і техніка сьогодні.*

3. Єфіменко А. Г. Вільне використання творів без згоди автора як інструмент забезпеченні інтересів користувачів у авторському праві: досвід США, ЄС та Канади // *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Юридичні науки". — 2023. — № 10.*

Наукові праці в наукових періодичних виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу, і порівняні до них:

4. Yefimenko, A. (2022). The establishment of a balance between private interests of the authors and public interests of the society in the digital age. *Scientific Journal of Polonia University*, 48(5), 126-131.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації та додатково відображають її наукові результати:

5. Єфіменко А.Г. Авторське право в умовах інформаційного суспільства: європейський досвід. *Управління проєктами. Ефективне використання результатів досліджень та об'єктів інтелектуальної власності. Правова охорона інтелектуальної власності в умовах євроінтеграційних процесів*. Том 2 : ел. збірн. матер. III Міжн. наук.-практ. конф. «Інтерн.-міст КИЇВ – ДНІПРО», Управл. проєкт. Ефектив. використ. результ. наук. досл. та об'єкт. інтел. власн., 17 березн. 2021р., Київ: Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України, 2021. – С. 76-79

6. Єфіменко А.Г. Розвиток права на публічне сповіщення об'єктів авторського права в міжнародному законодавстві. *Економіка та право в умовах глобалізації: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 15 лютого 2021 року, м. Полтава: ЦФЕНД, 2021. – С. 108-110.*

7. Єфіменко А.Г. Вільне використання творів без згоди автора: підходи до формулювання термінології в Україні та ЄС. *Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його 7 правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри: матеріали X Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів з проблем інтелектуальної власності*, 30 вересня 2022 року. Київ: КНУ імені Т. Шевченка, НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, 2022. С. 115–117.

8. Єфіменко А.Г. Вільне використання творів як інструмент збалансування публічних і приватних інтересів в авторському праві.

Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його 7 правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри: матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів з проблем інтелектуальної власності, 24 вересня 2021 року. Київ: КНУ імені Т. Шевченка, НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, 2022. С. 137–140.

9. Єфіменко А.Г. «Приватне правосуддя» у контексті вирішення спорів щодо захисту авторського права на онлайн-платформах в рамках права на справедливий суд. *Соціальна і цифрова трансформація: теоретичні та практичні проблеми правового регулювання: матеріали ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції, Київ, 25 грудня 2022 р. / наук. керівник конф. О. А. Баранов ; упор.: В. М. Фурашев, С. О. Дорогих, М. В. Дубняк. – Київ-Одеса, 2022. – С. 41-44.*

10. Єфіменко А.Г. Генеза прояву інтересу через призму розвитку авторського права. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали XXXVIII Міжнародної науково-практичної конференції, за ред. І.В. Жукової, Є.О. Романенка. м. Брно (Чехія): ГО «ВАДНД», 07 листопада 2023 р. – С. 70-76.*

11. Єфіменко А.Г. Носії інтересів у авторському праві в умовах інформаційного суспільства. *Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри, 12 жовтня 2023 року. Київ: КНУ імені Т. Шевченка, НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, 2023. С. 41-46.*

SUMMARY

Yefimenko A.H. Concept of interest in copyright: theoretical and legal principles. – Qualification research manuscript. The dissertation for the academic

degree of PhD in Law with specialization 081 Law (08 Law). – Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, 2023.

The dissertation is a comprehensive study that has formed the theoretical and methodological foundations of interest in copyright law and the tools for its legal provision. The research titled "Interest in Copyright Law: Theoretical and Legal Foundations" conducts a deep analysis of problems and current trends in the field of copyright, particularly in the context of the European integration processes of Ukrainian legislation. The study provides a comprehensive analysis of the evolution and current state of copyright law, focusing on its impact on various stakeholders.

The research aims to substantiate approaches to defining the content and role of interest in copyright law and in identifying legal tools for balancing interests among various stakeholders: authors, users, the state, and the industry. In the context of rapid development of digital technologies and globalization, this research reveals ways of adapting copyright law through the prism of interests in an innovative economy, while ensuring the protection of authors' rights and compliance with international standards. To achieve the stated goal, the dissertation research characterizes the development of copyright law through the prism of stakeholders' interest; investigates general scientific and legal approaches to understanding the category of interest, taking into account the specificity of copyright law; characterizes the bearers of interest, taking into account the plurality of participants in legal relations in copyright law; determines the impact of technological development on the transformation of interests' realization by authors regarding various categories of works; considers the interaction of copyright law and fundamental human rights in the information society through the prism of the practice of the ECtHR and CJEU; determines the transformation of free use of works without the author's consent as a tool for legal provision of interests in copyright law; assesses the concept of fair remuneration to authors for the use of works in a digital environment, taking into account the interests of participants in contractual legal relations in copyright law; provides a characteristic of automated measures for

copyright protection, taking into account the significance of user-generated content in the digital environment considering users' interests.

In the first chapter, the study allows for the technological progress on the historical genesis and adaptation of copyright law in the conditions of realizing the interests of stakeholders. An analysis of the theory of intellectual property is carried out, highlighting the importance of protecting creative activity and the role of copyright law in modern information society. The analysis of copyright theories is conducted through a focus on copyright law and approaches to defining the role of copyright law in the context of societal development. The conducted analysis of theories allows for a conceptual consideration of the historical development of copyright law. The dissertation research examines the development of copyright law, taking into account that the balance between the interests of various participants in legal relations in copyright law has not always occupied a central place in the formation of copyright law. A significant role in the study is the analysis of approaches to defining the concept of "interest" in general science for forming theoretical and methodological foundations in defining the role of interest as a legal category. The analysis of interest as an interdisciplinary concept, which has a subjective-objective character, allows for a comprehensive analysis of approaches to defining interest as a legal category, as well as criteria for classifying interests and their transformation into subjective rights, which formulated the theoretical-methodological foundations for further research.

In the second consideration, the study focused on the analysis of interests in copyright law through the prism of the subjective composition of interest bearers. Through a comprehensive analysis of the role of the state, society, and private law subjects, conclusions were formulated about the content and nature of interests in the field of copyright law and their interaction, considering the practical role of the state, society, and private law subjects in copyright law and its application. This analysis established that interests have a subject-object character and depend on the bearers of these interests at the time of their realization. The study points out conflicts between the interests of different groups and the necessity of ensuring a

balance between them. It is important to consider the influence of technology on the field of creativity and constant changes in the balance of interests under the influence of external and internal factors, as well as the dependence of the content of interest on the property and non-property nature of the interest. Special attention in the study is given to the role of online platforms in copyright law in the information society and their role in maximizing and ensuring the interests of other subjects. Within the study, trends towards strengthening the role of users' interests in copyright law in the conditions of spreading globalized access to unlimited libraries of works are separately considered. For a comprehensive assessment of the impact of technological development on interests in copyright law, trends of such influence are formulated, in particular, automated copyright protection and the emergence of new tools for content creation, which can have a creative character. Special attention is paid to the influence of artificial intelligence technologies on the author's interests. The study examines the issue of interaction between copyright law and human rights, in particular, ensuring proportionality and balance between these rights. Approaches to ensuring proportionality between copyright law and human rights are analyzed using the assessment and analysis of international and regional human rights conventions, as well as their application in conjunction with copyright law by the European Court of Human Rights and the Court and the Court of Justice of the EU.

In the third chapter, the study analyzes the interaction of interests within copyright law within the existing legal tools, which take into account their theoretical-legal nature, which lays the balance between a complex group of interests.

The legal provision of interest as free use of works is analyzed. The absence of a unified approach to defining free use of works is highlighted, leading to legal uncertainty in the information society. Different approaches to free use of works without the author's consent in the USA, EU, Canada, and Ukraine are considered, as well as the possibilities of adapting the doctrine of fair use from the USA in European countries. Approaches to distinguishing "users' rights" and the significance of the three-step test for balancing interests are discussed. The risk of

uncertainty in EU legislation regarding exceptions and limitations of copyright law is pointed out, and approaches to regulating existing uncertainties are proposed. The issue of fair remuneration to the author in the information society is separately considered through the prism of analyzing the experience of the EU and proposals for its implementation in Ukrainian legislation.

The impact and role of online platforms on the market for digital distribution of works are also analyzed. The importance of algorithmic management and automated copyright protection is highlighted, discussing their impact on the interests of stakeholders and the imbalance that may result, particularly regarding the rights of authors and users. The influence and role of non-commercial user-generated content and the possibility of introducing a new exception for the use of works without the author's consent as a potential correlation of interest imbalance are considered.

In the dissertation, other theoretically substantiated conclusions and positions regarding the provision and realization of interests in copyright law from general theoretical and comparative legal positions are formulated.

The practical significance of the dissertation work lies in the possibility of using the conclusions and proposals of the dissertation in the legislative and law enforcement spheres, as well as in the educational process.

Key words: interest, copyright, copyrights, intellectual property, creativity, information society, information sphere, digital market, Internet, work, user, copyright protection, fair remuneration, free use of works, contracts, public and private interests.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	15
ВСТУП.....	18
РОЗДІЛ 1. ФОРМУВАННЯ ІНТЕРЕСУ ТА ЙОГО ХАРАКТЕРИСТИКА У АВТОРСЬКОМУ ПРАВІ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА	33
1.1. Генеза прояву інтересу через призму розвитку авторського права	33
1.2. Загальнонаукові та правові підходи до розуміння категорій інтерес	49
Висновки до Розділу 1.....	64
РОЗДІЛ 2. СУБ'ЄКТИ ІНТЕРЕСУ В АВТОРСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ.....	66
2.1. Загальна характеристика учасників авторських правовідносин через призму їх інтересу	66
2.2. Вплив сучасних технологій на трансформацію реалізації інтересів авторами щодо різних категорій творів	87
2.3. Авторське право та основоположних прав людини в умовах інформаційного суспільства.....	115
Висновки до Розділу 2.....	134
РОЗДІЛ 3. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБАЛАНСУВАННЯ ІНТЕРЕСІВ У АВТОРСЬКОМУ ПРАВІ	138
3.1. Правове забезпечення інструменту вільного використання творів без згоди автора в умовах цифрового середовища	138
3.2. Справедлива винагорода авторам за використання їх творів у цифровому середовищі.....	162

3.3. Контент, створений користувачами, та автоматизовані заходи захисту авторського права у цифровому середовищі	182
Висновки до Розділу 3.....	208
ВИСНОВКИ.....	211
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	216
ДОДАТКИ	244

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

AI	Штучний інтелект
OECD	Організація економічного співробітництва та розвитку
USCO	Офіс з авторського права США
UGC	Контент, створений користувачами
WOIB	Всесвітня організація інтелектуальної власності
Директива 2001/29/ЄС	Директива 2001/29/ЄС від 22 травня 2001 року про гармонізацію окремих аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві
Директива 2015/1535/ЄС	Директива (ЄС) 2015/1535 від 9 вересня 2015 року, що встановлює процедуру надання інформації у сфері технічних регламентів і правил щодо послуг інформаційного суспільства
Директива 2019/790/ЄС	Директива 2019/790/ЄС від 17 квітня 2019 року про авторське право в єдиному цифровому ринку та питання адаптації законодавства України
Директива 2006/116/ЄС	Директива 2006/115/ЄС від 12 грудня 2006 року про право на надання в прокат і право на надання в позичку та про деякі суміжні права у сфері інтелектуальної власності
Договір ВОІВ	Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, прийнятий Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 року та положення Бернської конвенції (1971 р.), на які містяться посилання у Договорі

Закон № 2174-IX	Закон України «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України» № 2174-IX від 01 липня 2022 року
Закон № 2811-IX	Закон України «Про авторське право і суміжні права» № 2811-IX від 01 грудня 2022 року
Закон № 3792-XII	Закон України «Про авторське право і суміжні права» № 3792-XII від 23 грудня 1993 року
ЕКПЛ	Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини)
ЄС	Європейський Союз
ЄСПЛ	Європейський суд з прав людини
МПЕСКП	Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права
НОІВ	Національний орган інтелектуальної власності
США	Сполучені Штати Америки
ТРИПС	Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності
УКРНОІВІ	Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій
Хартія прав людини ЄС	Хартія Європейського Союзу про основні права

ЦК України	Цивільний кодекс України
ЮНЕСКО	Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах значення авторського права зростає у геометричній прогресії, оскільки авторське право є важливим елементом інноваційного розвитку і забезпечення конкурентоспроможності національної економіки та культурного розвитку суспільства. В контексті глобалізації та інтенсифікації науково-технічного прогресу, правове регулювання авторського права набуває особливої актуальності, адже воно лежить в основі ефективної комерціалізації інновацій та забезпечення прав авторів та реалізації інтересів держави та суспільства.

Становище України на міжнародній арені, особливо після отримання статусу кандидата на членство в ЄС, зумовлює потребу у вивченні підходів законодавства на рівні Європейського Союзу, держав-членів ЄС та у гармонізації національного законодавства з нормами і принципами Європейського Союзу. В той же час, необхідно враховувати недоліки європейського досвіду для більш ефективної імплементації в національне законодавство. Це передбачає формування ефективної системи правової охорони авторського права яка б відповідала сучасним вимогам і тенденціям розвитку в умовах цифрового середовища.

Враховуючи стратегічні напрямки розвитку національної економіки, тема дослідження "Інтерес в авторському праві: теоретико-методологічні засади" видається надзвичайно актуальною і перспективною. Ця тема відображає сучасні виклики і вимагає комплексного аналізу підходів до правової охорони авторського права, зокрема в аспектах співтворчості та використання творів в умовах цифрового середовища конгломератом широкого кола осіб. Дослідження спрямоване на визначення конгломерату інтересів, які потребують забезпечення та реалізації у авторському праві через наявні інструменти правового забезпечення таких інтересів.

Дослідження спрямовано на вироблення теоретичних засад ролі інтересу у авторському праві та наданні практичних рекомендацій щодо вдосконалення національного законодавства в сфері авторського права, що

стане фундаментом для підвищення ефективності творчої діяльності та захисту авторського права Україні.

З огляду на це, тема дослідження має не тільки теоретичне, але й вагомим практичне значення, в важливе практичне значення, враховуючи потребу інтеграції України в європейський інноваційний простір та необхідність створення сприятливих умов для розвитку вітчизняних інновацій та захисту інтелектуальної власності. Вплив технологічного розвитку історично був частиною розвитку авторського права, відповідно в умовах розвитку цифрового середовища, важливими факторами є поява нових інструментів для створення контенту, розвиток штучного інтелекту, глобалізований доступ до великої кількості творів, виникнення нових монетизаційних моделей для результатів творчої діяльності, поширення інструментів автоматизованого захисту авторських прав та фактична приватизація правосуддя онлайн платформами.

З розвитком цифрового середовища, суттєво посилилась роль онлайн-платформ як важливих каналів доступу до інформації та різноманітного контенту, які сприяють здатності користувачів обмінюватися ідеями та думками, а також надають можливості для розвитку культурних і творчих індустрій. Цифрове середовище також вплинуло на кристалізацію інтересів користувачів. Нерівність у позиціях між правовласниками і користувачами впливає на самовираження користувачів, оскільки найпопулярніші твори централізовані в руках невеликої кількості глобальних медійних конгломератів. В той же час, держава зацікавлена у реалізації власних інтересів, залишаючи за собою контроль за діяльністю онлайн-платформ, одночасно стимулюючи розвиток технологій та творчості серед авторів та суспільства.

Зазначені фактори свідчать про важливість вивчення міжнародного досвіду правового регулювання правовідносин з авторського права та потребу пошуку балансу у реалізації інтересів учасників суспільних відносин у авторському праві та інших зацікавлених осіб. За аналізом міжнародних та

українських науковців питання інтересу лежить в основі правовідносин у авторському праві, що потребує подальшого дослідження існуючих інструментів правового забезпечення реалізації інтересів та розгляду пропозицій щодо адаптації таких інструментів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано в межах планів наукової роботи на кафедрі інтелектуальної власності та інформаційного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка в межах державної бюджетної науково-дослідницької роботи за темою «Розробка системного вчення про основні права людини з метою втілення в Україні європейських правових цінностей у контексті розбудови громадянського суспільства» за №19F42-01, що виконувалась в Навчально-науковому інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка з 01 січня 2019 року, а також в відповідно до вимог положень національної економічної стратегії на період до 2030 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 року № 179, відповідно до вимог положень стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 526-р та відповідно до національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020 – 2025 роки, затвердженої УКРНОІВІ. Тема роботи затверджена на засіданні Вченої ради юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка 22 червня 2020 р. (протокол № 18).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в з'ясуванні методологічних і теоретичних основ змісту та ролі інтересів у авторському праві та у виявленні інструментів правового забезпечення для збалансування інтересів між різними зацікавленими сторонами: авторами, користувачами, державою та індустрією. У контексті швидкого розвитку цифрових технологій та глобалізації, це дослідження виявляє способи адаптації авторського права через призму інтересів в умовах

інноваційної економіки, забезпечуючи при цьому захист прав авторів і відповідність правам людини.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі **завдання**:

- охарактеризувати генезу прояву інтересу через призму розвитку авторського права;
- дослідити загальнонаукові та правові підходи до розуміння категорії інтерес з урахуванням специфіки авторського права;
- визначити загальну характеристику учасників авторських правовідносин через призму їх інтересу;
- проаналізувати вплив розвитку технологій на трансформацію реалізації інтересів авторами щодо різних категорій творів;
- дослідити взаємодію авторського права та основоположних прав людини в умовах інформаційного суспільства;
- розглянути трансформацію вільного використання творів без згоди автора як інструменту правового забезпечення інтересів у авторському праві;
- проаналізувати концепцію справедливої винагороди авторам за використання творів у цифровому середовищі з урахуванням інтересів учасників договірних правовідносин у авторському праві;
- надати характеристику автоматизованим заходам захисту авторського права з урахуванням значення контенту, створеного користувачами у цифровому середовищі з урахуванням інтересів користувачів.

Об'єктом дослідження є правовідносини що виникають у зв'язку з реалізацією суб'єктами авторських прав та іншими учасниками авторських правовідносин їх інтересів.

Предметом дослідження є сукупність правових норм, якими врегульовані суспільні відносини у сфері реалізації інтересів в авторському праві, матеріали правозастосовної практики.

Методи дослідження. Для досягнення мети і виконання поставлених завдань дисертаційного дослідження було використано відповідні загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання, які ґрунтуються на принципах об'єктивного, комплексного та всестороннього аналізу правовідносин в обраній сфері дослідження, а саме: діалектичний метод, порівняльно-правовий метод, метод класифікації, історичний метод, аналізу й синтезу, індукції та дедукції, формально-юридичний метод та інші методи дослідження.

Історико-правовий метод дозволив визначити становлення та генезу авторського права через призму реалізації інтересів та визначити передумови формування та виникнення змін у авторському праві (підрозділ 1.1.).

Одним із основних методів дослідження є діалектичний метод, який зокрема дозволив проаналізувати загальнонаукову та правову природу інтересу (підрозділ 1.2.).

Аналітичний метод застосовувався для аналізу існуючих законодавчих актів та наукових праць, що стосуються авторського права. Це включає порівняння та оцінку різних правових систем та підходів, зокрема США, Канади та країн ЄС (підрозділи 2.2, 2.3., 3.1., 3.2., 3.3.)

Компаративістський метод дозволив розробити порівняння міжнародного досвіду в цій сфері, що може допомогти в розробці рекомендацій щодо гармонізації українського законодавства з міжнародними стандартами (підрозділи 3.1., 3.2., 3.3.)

Метод системного аналізу дозволив розглянути авторське право та інтереси зацікавлених осіб у широкому соціально-економічному та культурному контексті, оцінюючи його вплив на різні сектори (підрозділи 2.1., 2.2.)

Прогностичний метод використовується для передбачення майбутніх тенденцій у розвитку авторського права і впливу нових технологій на його практичне застосування (підрозділи 2.2., 3.3.)

Формально-логічний метод дозволило розробити пропозиції щодо вдосконалення норм чинного законодавства України в частині надання правової охорони та закріплення визначення поняття відкритих інновацій (підрозділи 3.1., 3.2., 3.3.) тощо.

Науково-теоретичне підґрунтя дисертації становлять праці спеціалістів та фахівців у галузі цивільного права та права інтелектуальної власності, інших галузевих правових та економічних наук. Питання, що пов'язані з інтересами у авторському праві в умовах технологічного розвитку були прямо або опосередковано розглянуті у наукових роботах українських та зарубіжних вчених. Науково-теоретичну основу дослідження становлять наукові праці провідних українських вчених як Александров Д., Біленчук П., Глотов С., Довгань Г., Дроб'язко В., Жаровська І., Зеров К., Кривошеїна І., Харченко О., Кронда О., Кубко А., Венедиктова І., Самбор М., Штефан А., Орлюк О., Кодинець А., Чубоха Н. та інших науковців. Питання інтересу та його реалізації шляхом існуючих правових інструментів, зокрема у авторському праві, досліджувались Кулініч О., Майданик Л., Заярним О., Троцькою В., Чепис О. та іншими вченими.

Науково-теоретичну основу дослідження також становлять наукові праці провідних зарубіжних вчених як Angelopoulos, С., Quintais, J., Rosati E., Plamondon S., Chediak N., Fischman-Afori O., Fisher W., Geiger C., Izyumenko E., Bernd J., Gervais D., Ginsburg J., Papadopoulou A., Scassa T., Shapito T., Halabarder R. та інші.

Водночас залишаються ще недостатньо дослідженими й не одержали відповідного теоретичного розвитку питання, пов'язані з визначенням ролі інтересів суб'єктів авторського права та інших учасників правовідносин у авторському праві при адаптації авторського права до умов технологічного розвитку. Тому, виникає необхідність ґрунтовного аналізу теоретичних і практичних проблем передумов ролі інтересів у авторському праві та особливостей реалізації інтересів, що комплексно здійснюється в цьому дисертаційному дослідженні на доктринальному рівні вперше.

Нормативною основою для написання даної дисертаційної роботи є такі нормативно-правові акти, як Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів, Конституція України, Цивільний кодекс України, Закон України «Про авторське право і суміжні права», Закон України «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України», Закон України «Про рекламу», постанова Кабінету Міністрів України «ро затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року», розпорядження Кабінету Міністрів України «Про Національний орган інтелектуальної власності», Директива Європейського Парламенту та Ради 2019/790 про авторське право і суміжні права на єдиному цифровому ринку та про внесення змін до директив 96/9/ЄС та 2001/29/ЄС, директива Європейського Парламенту та Ради 2001/29/ЄС про гармонізацію певних аспектів авторського права та суміжних прав в інформаційному суспільстві, директива Європейського Парламенту та Ради 2000/31/ЄС Європейського Парламенту та Ради про певні правові аспекти послуг інформаційного суспільства, зокрема електронної комерції, директива Європейського Парламенту та Ради 2006/116/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 12 грудня 2006 року про термін охорони авторського права та деяких суміжних прав тощо.

Емпіричною основою написання дисертаційної роботи є аналіз правового забезпечення збалансування інтересів у авторському праві із дослідженням досвіду ЄС, США та України в цій сфері.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є комплексним дослідженням, де з врахуванням зарубіжного досвіду, сформовано теоретико-методологічні підходи до визначення ролі та реалізації інтересу у авторському праві. В результаті дослідження окремі положення були сформульовані й обґрунтовані вперше, низку положень удосконалено, деякі положення набули подальший розвиток.

Вперше:

- сформульовано класифікацію інтересів учасників авторських правовідносин з урахуванням множинності конгломерату інтересів у авторському праві на: 1) інтереси держави, в межах яких держава зацікавлена у забезпеченні суспільного балансу між інтересами різних груп суспільства, що стимулює розвиток правової визначеності в державі та розвиває економіку; 2) інтереси суспільства, які є уособленням сукупності приватних інтересів, і від задоволення та реалізації інтересів суспільства автоматично задовольняються приватні інтереси окремих груп осіб, але одночасно суперечить інтересам інших осіб. Тому інтереси суспільства є ширше за конгломерат приватних інтересів та виходять за межі інтереси держави, та можуть їм суперечити, оскільки від реалізації саме інтересів суспільства залежить розвиток та існування суспільства; 3) інтереси суб'єктів приватного права охоплюють інтереси як фізичних, так і юридичних осіб і можуть зазнавати перетинів або протиріччя в залежності від позиції та ролі цих осіб у суспільстві та економіці.

- сформульовано три способи розширеного розуміння взаємодії авторського права та прав людини, яке може сприяти розвитку дискурсу реалізації інтересів різних учасників правовідносин у авторському праві: 1) права людини відкривають можливість для аргументації доктрин, які дозволяють використання набутого знання в більш широкому масштабі, ніж те, що дозволяє поточне законодавство про авторське право; 2) права людини можуть сприяти легшому визнанню прав користувачів і вимаганню від держави забезпечення їхнього судового захисту на національному рівні; 3) права людини можуть бути використані для вимагання індивідуальної відповідальності держави за її рішення щодо міжнародних зобов'язань у авторському праві. Ідеали, закладені в цих правах, можуть спонукати держави до розгляду нових моделей інновацій, включаючи нові бізнес-

моделі, що забезпечують повагу до творцям і доступ користувачів до новаторських продуктів.

- комплексно визначено підходи щодо розвитку вільного використання творів без згоди автора в країнах континентальної системи права, включно з Україною, в пошуках балансу між інтересами різних учасників відносин у авторському праві: 1) збереження закритого переліку винятків, який повільно реагує на технологічні зміни та адаптації способів використання творів, зокрема в онлайн-середовищі з однієї сторони, але забезпечує правову визначеність щодо прав та обов'язків учасників правовідносин у авторському праві та реалізацію інтересів авторів та суспільства; 2) збереження закритого переліку винятків, з закріпленням винятку на створення UGC-твору для розширення можливостей для реалізації інтересів користувачів, зі збереженням інтересів авторів та правовласників; 3) трансформація винятків у новий інструмент як “права користувачів”, який виходить за межі винятків з прав авторів, а трансформується у повноцінні права користувачів, які тягнуть за собою обов'язки на стороні авторів та правовласників; 4) запозичення інституту добросовісного використання з США до країн континентальної системи права; 5) трансформація закритого переліку винятків та обмежень у функціональний підхід з практичним застосуванням триступеневого тесту.

- запропоновано запровадження UGC-винятку в Україні на прикладі Канади для створення користувацького цифрового контенту. Такий підхід визнає роль забезпечення інтересів користувачів у просуванні цілі авторського права з урахуванням матеріальних інтересів авторів.

удосконалено:

- генезу розвитку авторського права через призму впливу технологічного розвитку та зсув потреби у захисті інтересів певної групи на наступні періоди: 1) перший період розвитку та становлення

авторського права (кінець XVIII ст. - до 1886 р.); 2) другий період розвитку авторського права (1886 рік - початок XX століття) – період, у якому ключовим фактором було формування міжнародної системи авторського права, оскільки виникла потреба у захисті економічних інтересів у сфері міжнародної торгівлі; 3) третій період розвитку авторського права (20-ті роки XX століття до початку 90-х років XX століття); 4) підписання Договору ВОІВ про авторське право у 1996 році під впливом викликів прогресу інновацій та технологій дала початок четвертому періоду розвитку авторського права, який триває і дотепер. В межах четвертого періоду, який триває і дотепер, стрімкого розвитку набирають технологічні корпорації, які мають свій пул інтересів, на відміну від суспільства чи автора;

- на підставі проведеного науково-методологічного та порівняльно-правового аналізу визначення інтересу у контексті авторського права як комплексного суб'єктивно-об'єктивного феномену, що виникає на основі намірів суб'єктів авторського права та інших учасників авторських правовідносин (зокрема носіїв цих інтересів), метою яких є забезпечення та реалізація потреб майнового та немайнового характеру, що стосуються творів та інших об'єктів авторського права, які не суперечить законодавству та звичаям ділового обороту. Такий інтерес може бути систематизований та після цього перевіряється на відповідність/невідповідність загальним принципам верховенства права, справедливості та законності, після цього перевіряється на відповідність/невідповідність чинному законодавству та трансформуються у законні інтереси, що отримують інструмент своєї безпосередньої реалізації та трансформуються у суб'єктивні права;

- класифікацію законних інтересів у авторському праві за своєю природою на такі, що: 1) опосередковані суб'єктивними правами та забезпечується шляхом виконання іншою особою зобов'язання, тобто знайшли своє відображення у суб'єктивних правах; 2) не опосередковані

суб'єктивними правами, однак вони підлягають правовому регулюванню, оскільки є законними, та не суперечать чинному законодавству, але не отримали свого закріплення через певні кількісні, якісні та економічні причини; 3) охоронювані законом інтереси, які прямо не опосередковані суб'єктивними правами, але є самостійним об'єктом судового захисту та інших засобів правової охорони;

- підходи до взаємодії авторського права та основоположних прав через призму інтересів: 1) перший підхід передбачає, що взаємодія між двома системами призводить до порушення однієї з них. Так, права людини розглядаються як встановлення обмеження або верхньої межі захисту авторського права. В такій системі координат, дихотомія «ідея-вираження» є фундаментальним інструментом для встановлення балансу між авторським правом і свободою слова і, загалом, є конститутивним елементом будь-якого утилітарного обґрунтування авторського права; 2) другий підхід фокусується не на протиставленні, а на співіснуванні. Обидва правові режими переслідують ту саму фундаментальну мету: заохочення творчості та інновацій, не пригнічуючи належне використання результатів творчої діяльності іншими. З цієї точки зору право авторське право можна розуміти як засіб реалізації прав людини; 3) третій підхід виходить з того, що права людини та інтелектуальна власність можуть як конфліктувати, так і співіснувати залежно від того, чи визнається відповідний аспект інтелектуальної власності правами людини чи ні. Навпаки, більшість інструментів збалансування збалансування інтересів автора та правовласників та основоположних прав людини, як конфліктує, але взаємозалежних систем, закладено в існуючі міжнародні та національні правові норми;

- підходи до визначення триступеневого тесту як функціонально-орієнтованого підходу у системі збалансування інтересів у авторському праві, який варто тлумачити як не призначений

виключно для розширення нових винятків і обмеження прав авторів та правовласників.. У світлі необхідності збалансувати авторське право та конкуруючі інтереси, зокрема свободу вираження поглядів та інформації, ці гнучкі тлумачення можуть переважати в майбутньому, враховуючи стрімкий розвиток технологій. Гнучке тлумачення обмежень і треступеневого тесту може служити засобом у випадках, коли положення закону виявляється непридатною для роботи з новими формами використання. Проте, особливо в онлайн-середовищі, правова визначеність щодо того, які види використання дозволені без явного дозволу правовласника, є первинною. Тому в середньостроковій та довгостроковій перспективі слід створити більш чітку законодавчу базу.

- позицію, що винесення окремої категорії “прав користувачів” є радикальним рішенням, оскільки такий підхід надає значення інтересів користувачів на рівні з правами авторів та цілями, а саме з проголошеною метою законодавства в авторському праві – заохочувати авторів до творчості шляхом надання їм виключних прав. Більш важливим є надання користувачам можливості на реалізацію та захист своїх інтересів радше засобів правового захисту, ніж через створення нової групи виключних прав. Користувачі мають обмежені засоби правового захисту проти правовласників чи авторів щодо реалізації можливостей законного використання творів;

- наявний аналіз досвіду імплементації в законодавство держав-членів ЄС права на справедливую винагороду, що дає можливість оцінити недоліки та наслідки такої імплементації та адаптації цього досвіду під потреби України на цьому етапі розвитку авторського права. На підставі цього, пропонується доповнити Закон 2811-ІХ статтями про механізми реалізації справедливої винагороди до укладання договору (стандартизація справедливої винагороди та після укладання договору (право на перегляд винагороди, право на розірвання договору, право на

отримання інформації за договором, вирішення спорів, що стосуються договорів про передачу прав).

Набули подальшого розвитку:

- розуміння про фактори впливу технологій на реалізацію інтересів в межах авторського права: 1) поява нових інструментів для створення творів (контенту); 2) глобалізований доступ користувачів через онлайн-платформи та нові моделі монетизації результатів творчої діяльності; 3) автоматизований захист авторських прав або приватизація правосуддя; 4) можливості створення міжнародних угод про авторське право в епоху цифрових технологій;

- розуміння, що незважаючи на технологічний вплив на авторське права, зокрема у музиці, кіно та візуальному мистецтві, інтерес зацікавлених сторін (авторів, користувачів, лейблів тощо) до цих прав залишається незмінним. Технологічний розвиток вплинув на кількість учасників у відносинах з авторськими правами, таких як онлайн-платформи та до посилення ролі інтересів певних груп осіб, але суть інтересів залишилася незмінною, змінившись лише засоби досягнення цих інтересів;

- розуміння, що право на справедливу винагороду має важливе значення та дозволяє автору задовольнити свої матеріальні інтереси шляхом використання результату його творчої діяльності різними способами. Зазвичай, такий матеріальний інтерес відображається у отриманні певної економічної вигоди, яка можлива при укладанні цивільно-правового договору для розпорядження майновими правами для задоволення матеріальних інтересів. В той же час, проаналізовано необхідність врахування інтересів вторинних правовласників, які беруть на себе ризик з розповсюдження творів;

- розуміння, що існуюча система автоматизованого захисту авторського права в мережі Інтернет на онлайн-платформах не враховує інтереси всіх зацікавлених осіб. Визначено, що автоматизоване

правозастосування значно обмежить основні права користувачів цих платформ, перешкоджаючи доступності законного завантаження. Щоб захистити права користувачів платформи, зокрема їх право отримувати та передавати інформацію, абсолютно необхідно максимально контролювати та обмежувати сферу застосування автоматизованих заходів, щоб, наприклад, запобігти лише завантаженню контенту, який є явно незаконним;

- розуміння ролі та змісту інтересів автора при формуванні законодавчих підходів до захисту генеративних творінь, створених за допомогою AI.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості застосування окремих положень у:

науково-дослідній діяльності – як основа подальшого наукового дослідження ролі інтересу у авторському праві та межах збалансування інтересів різних учасників правовідносин;

правотворчій діяльності – для вдосконалення чинного законодавства у сфері авторського права з метою адаптації існуючих інструментів правового забезпечення інтересів у авторському праві;

правозастосовній діяльності – запропоновані практичні рекомендації, які можуть бути використані для збалансування інтересів різних учасників правовідносин в межах реалізації їх прав;

навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Авторське право та суміжні права», «Право інтелектуальної власності в мережі Інтернет», «Право інтелектуальної власності в креативних індустріях», а також при підготовці підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій з зазначених дисциплін.

Особистий внесок дисертанта. Дисертаційне дослідження виконано здобувачем самостійно, усі сформульовані в ньому положення і висновки обґрунтовано на основі особистих досліджень здобувача.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки, що отримані в процесі дослідження, обговорювалися на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, круглих столах, а саме: Економіка та право в умовах глобалізації (15 лютого 2021 р.); Управління проектами. Ефективне використання результатів наукового дослідження та об'єктів інтелектуальної власності (17 березня 2021р.); Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри (24 вересня 2021 року); Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри (30 вересня 2022 року); Соціальна і цифрова трансформація: теоретичні та практичні проблеми правового регулювання (25 грудня 2022 р.); Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри (12 жовтня 2023 року), Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку (07 листопада 2023 р.).

Публікації. Основні положення, висновки та рекомендації, що містяться у дисертаційному дослідженні, викладено у 4 наукових статтях, 3 з яких розміщено у фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному періодичному науковому виданні, 7 доповідях на наукових і науково-практичних конференціях та інших наукових заходах.

Структура й обсяг дисертації. Відповідно до обраної мети, визначених завдань і предмета дослідження праця складається з анотацій, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що об'єднують вісім підрозділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків дисертації, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 253 сторінки, з яких основного тексту – 215 сторінок. Список використаних джерел – 30 сторінок (282 найменування).

РОЗДІЛ 1. ФОРМУВАННЯ ІНТЕРЕСУ ТА ЙОГО ХАРАКТЕРИСТИКА У АВТОРСЬКОМУ ПРАВІ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

1.1. Генеза прояву інтересу через призму розвитку авторського права

Мережа Інтернет та розвиток цифрових технологій та бізнес-моделей, до якого вона призвела стали звичними явищами життя сучасної особи та широко використовуються в щоденній роботі, в побуті, у дозвіллі, а також у промислових масштабах. Правові відносини як і будь-які суспільні відносини не можуть залишатись осторонь від адаптації до реальності, де домінують технології, які стрімко розвиваються, тому також перебувають в постійній видозміні під їх впливом. Технології останні десятиліття активно впливають на кібербезпеку держави та формування цифрової політики держави, забезпечення безпеки даних, забезпечення та реалізацію прав та свобод людини, реалізації права інтелектуальної власності тощо. У межах цього дослідження фокус уваги буде приділено тому, як технології впливають на інтереси у авторському праві та як відбувається трансформація інтересів та його носіїв в умовах такого впливу.

Буде некоректним зазначити, що адаптація авторського права до викликів технологічного прогресу є кардинально новим або унікальним періодом в історичній ретроспективі розвитку авторського права. Авторське право завжди рухається в одному ритмі з розвитком технологій, який, як правило, супроводжувався зсувом у реалізації інтересів конкретних учасників авторських правовідносин в ту чи іншу сторону. Але варто брати до уваги швидкість розвитку, обсяг нових технологій, способів використання об'єктів авторського права, видозмінення зацікавлених суб'єктів та інших стейкхолдерів.

Пандемія SARS-COVID-19 як довготривалий кризовий період скоріш прискорила процес максимальної діджиталізації різного роду суспільних відносин. Таким чином, будь-які інновації можуть виступати як багатообіцяючий потенціал, так і наносити шкоду зацікавленим суб'єктам таких правовідносин. В той же час, їх осмислення, формування та розвиток законодавчої основи на міжнародному та національному рівнях є органічним етапом розвитку авторського права.

Теорії авторського права через призму інтересу. Переходячи до розкриття сутності авторського права через призму реалізації інтересів в рамках цього дослідження, на нашу думку, в першу чергу, варто звернути увагу на теорії права інтелектуальної власності, оскільки вони дають змогу розглянути право інтелектуальної власності, та зокрема авторське право, як його частину, під різним кутом, що закладе основу у формулюванні тенденцій та проблем розвитку.

В теорії права інтелектуальної власності виділяють утилітарну теорію, пропріетарну теорію, теорію особового права та соціального планування які фактично побудовані через розкриття інтересів певних груп [35].

Американський дослідник Вільям Фішер, як один із науковців теорій інтелектуальної власності зазначає, що найбільш прийнятним підходом для права інтелектуальної власності є утилітарна теорія, яка полягає в тому, що законодавці при регулюванні будь-якої форми власності і мають керуватися максимізацією чистого прибутку для суспільного добробуту. В контексті авторського права, така теорія вимагає від законодавців забезпечувати оптимальний баланс між силою і масштабами виключних прав та інтересів авторів, існування яких стимулює створення нових творів та з іншої сторони, сформулювати систему обмежень таких прав для надання можливостей суспільству споживати такі твори [163].

Утилітарне обґрунтування існування авторського права зосереджене на спонуканні до творчості та створення нового. За цією теорією, автори не будуть мотивовані вкладати зусилля та ресурси у створення чогось, якщо їхні

твори можуть бути просто скопійовані або використані іншими без дозволу, що призведе до втрати економічної цінності їхньої інтелектуальної праці. Ідея полягає в тому, що авторське право розв'язує цю проблему, надаючи авторам обмежений в часі виключний контроль над використанням своїх творів, а суспільство отримує користь, бо з'являється більше нових творів, що стимулює економічний розвиток.

Хоча головною метою утилітарної теорії вважається стимулювання творчості, деякі аргументують, що головна функція авторського права полягає не тільки у створенні творів, але й у спонуканні авторів робити свої твори доступними громадськості [101; 214; 215]. Інші думки стверджують, що ключовим мотивом, який надає авторам стимул, є можливість отримання прибутку від їхньої творчої діяльності [86].

В загальних рисах, утилітарна теорія авторського права акцентує увагу на інтересах суспільства та на тому, яку користь можуть мати суспільство від творчої діяльності інших осіб. Головною ідеєю є забезпечення захисту творів лише тоді, коли існує потенціал для суспільної користі. Це підкреслює важливість збереження балансу між інтересами авторів і інтересами суспільства в цілому, щоб стимулювати творчість та сприяти прогресу та процвітанню усіх [86; 215].

Друга теорія, основана на вченнях Джона Локка, розглядає авторське право з погляду традиційного підходу до майнових прав власності. Центральною ідеєю пропріетарної теорії є те, що особа, яка вкладає свої ресурси і працю у творчий процес, має природне право на власність над "плодами" своєї праці. Держава повинна поважати та гарантувати виконання цього природного права, оскільки автор, змішуючи свою працю зі світом природи, додає цінності благам, дозволяючи людям насолоджуватися їхніми результатами [163; 140; 174]. Критики пропріетарної теорії стверджують, що ідея "змішування праці з об'єктом" є нелогічною, оскільки дії людини не завжди можуть об'єднуватися з фізичними об'єктами. Однак, прихильники цієї теорії вважають, що інтелектуальна власність є справедливою нагородою за

працю, яку автор вкладає у творчий процес. Головним недоліком теорії Локка є спроба застосувати концепції майнових прав до нематеріальних об'єктів, що фактично не є природними. Пропріетарна теорія акцентує увагу на матеріальних інтересах автора, на його праві на винагороду за результати творчості, зводячи при цьому моральні аспекти на задній план [174].

В цілому, обидві теорії, утилітарна та пропріетарна, висвітлюють різні сторони авторського права, з одного боку, спонукання до творчості та стимулювання розвитку суспільства, а з іншого – визнання права автора на винагороду за його творчу працю. Баланс між цими інтересами може визначати ефективність і справедливість авторського права в сучасному світі.

Третя теорія, заснована на роботах Канта та Гегеля, підкреслює захист авторських прав з позиції моральних прав і персональних інтересів авторів. Згідно з цією теорією, авторські права повинні бути захищені, оскільки сприяють процвітанню людей, задовольняючи їх основні потреби та інтереси. Її іноді називають теорією моральних прав або персональною теорією, оскільки її головна увага спрямована на особистість автора.

Відзначається, що автори мають постійний особистісний інтерес у своїх творах, і, отже, повинні мати право на захист своїх інтересів. Ця теорія виступає як потужна альтернатива моделі власності Локка. Тоді як теорія Локка зосереджується на праві на власність, за Гегелем і Кантом головний акцент зроблено на самому авторові та його інтересах. В той час, коли теорія Локка фокусується на праві на власність, за Гегелем головний фокус спрямовано на особистість автора [191].

Хоча існує абсолютний характер у теоріях як Лока, так і Канта, обидві теорії все ж таки визначають певні межі та обмеження. Так, теорія Локка містить застереження, що права повинні надаватися лише тоді, коли залишається “достатньо і стільки ж для інших”, тобто не зашкоджує інтересам інших. За Кантом та Гегелем, обсяг захисту має бути ширшим, проте обмежуватись у випадку, коли він втручається у свободу третіх осіб [64; 215].

Загалом, третя теорія розглядає авторське право з морально-етичного погляду, акцентуючи на важливості захисту інтересів автора, але з урахуванням обмежень, що не допускають порушення прав інших осіб. Такий підхід прагне досягти балансу між інтересами автора та інтересами суспільства в цілому, щоб забезпечити справедливість та ефективність системи авторських прав.

Четверта теорія "соціального планування" відрізняється від утилітарної теорії тим, що вона ставить за мету вийти за межі простого "соціального добробуту" та охопити значно ширший контекст суспільства, який взаємодіє з інтелектуальною власністю. Згідно з ідеями Ніла Нетанела, авторське право слугує реалізації наміру побудувати "міцне, залучене до участі та плюралістичне громадянське суспільство" [223].

Проблемою цієї теорії є те, що вона не може забезпечити загальної згоди щодо того, які саме цілі може переслідувати таке "соціальне планування". Оскільки підходить до інтелектуальної власності з глобальною перспективою суспільного розвитку, інтерпретація цілей може суттєво відрізнитися в залежності від поглядів, цінностей та потреб різних соціальних груп.

Така теорія покладає акцент на сприяння розвитку громадянського суспільства та залучення громадян до процесів прийняття рішень [163]. Однак, різноманітність поглядів на те, яким має бути це суспільство та які мають бути його цілі, і полярність інтересів різних суб'єктів авторського права, створює недолік теорії – відсутність єдиної, загальноприйнятої моделі "соціального планування".

У цілому, четверта теорія вносить важливі доповнення до розуміння сутності авторського права, спрямовуючи його на підтримку сильного, залученого та різноманітного громадянського суспільства. Але необхідною умовою для успішної реалізації такого підходу є врегулювання та узгодження різних інтересів, які визначають мету соціального планування.

Загальний аналіз різних теорій авторського права виявляє, що їхні підходи перебувають у протиріччі між собою. З одного боку, утилітарна теорія

наголошує на забезпеченні соціального добробуту і стимулюванні творчості через економічні інтереси, а також залучення більшого обсягу творчої праці за рахунок виключних прав. З іншого боку, пропрієтарна теорія спрямована на захист абсолютних прав автора, його права на винагороду за працю та власність над творами. Натомість, теорія соціального планування пропонує підхід, який виходить за рамки простого соціального добробуту та намагається охопити ширший контекст суспільства, спрямовуючи авторське право на підтримку міцного та залученого громадянського суспільства.

Враховуючи всі ці підходи, можна зробити проміжний висновок, що теорії авторського права спираються на дві протилежні сторони: одна сторона акцентує на забезпеченні соціального добробуту та стимулюванні творчості, тоді як інша сторона захищає абсолютні права авторів на їхні твори та винагороду за працю. Ймовірно, баланс між цими підходами може забезпечити більш справедливу та ефективну систему авторських прав, яка буде враховувати як інтереси авторів, так і інтереси суспільства, так і інтереси інших учасників авторських правовідносин.

Так, авторське право у сучасному світі виступає як інструмент, що регулює публічний доступ і використання інформації, в першу чергу забезпечуючи інтереси авторів як творців. Але в умовах інформаційного суспільства для авторського права існують виклики розширення групи суб'єктів, які можуть мати прямі або опосередковані інтереси. Так, на перший план виходять “великі” правовласники, які насправді, в першу чергу розпоряджаються майновими правами авторів. Суб'єктності також набуває суспільство, оскільки технологічний розвиток розширив можливості користування творами людини – як споживача творчої діяльності автора. В межах цього дослідження ми проаналізуємо цю комплексність суб'єктів, які можуть мати інтереси авторського права, розширивши класичну парадигму “публічні і приватні інтереси”.

Історичний розвиток авторського права через призму інтересу. Для глибшого розуміння цього питання, ми також розглянемо історичний розвиток

авторського права і фактори, що впливали на його формування. Історичний контекст допоможе з'ясувати, як змінювались підходи до охорони авторських прав з плином часу і які чинники сприяли становленню сучасної системи авторського права, сфокусувавшись на інтереси конкретних груп на різних етапах. Такий аналіз сприяє визначенню того, як авторське право формує розвиток культури і знань, забезпечуючи стимул для творчої активності, та як воно одночасно захищає інтереси авторів, дозволяючи їм отримувати винагороду за свою працю.

Л. Бентлі та Б. Шерман зазначають, що історія авторського права є складним та багатогранним об'єктом дослідження, оскільки в ній можна визначити різноманітні тенденції [102]. Дійсно, при формулюванні періодизації історії авторського права можна звернутись до різних підходів, від яких буде залежати акцент уваги на фактори, що впливали на той чи інший підхід.

Для визначення тенденцій та проблем розвитку авторського права в умовах інформаційного суспільства, необхідно сформулювати історичну ретроспективу розвитку авторського права для формулювання, яким чином воно підлягає адаптації в сучасних умовах на підставі перегляду тих чи інших інтересів відповідних відносин. Так, Г. Довгань базує свою періодизацію на загальних підходах до визначення періодів історії людства та виділяє такі періоди розвитку права інтелектуальної власності, та авторського права зокрема, в Україні: 1) середньовічна історія (кінець XVIII - початок XX ст.), радянська (початок XX ст. - 1997 р.) та новітня (розпочався у 1991 р.) [12].

А. Попов, в свою чергу, визначає періоди охорони авторського права через зв'язок історичного періоду розвитку України та прогрес розвитку авторського права як самостійного правового інституту та виділяє наступні періоди: 1) поява та правове закріплення авторського права; 2) розвиток авторського права у імперські часи; 3) розвиток авторського права під час відродження української державності; 4) радянський період розвитку авторського права; 5) сучасний період розбудови [50].

Варто зазначити, що історично розвиток авторського права безпосередньо пов'язаний з технологічним розвитком виробництва, копіюванням та розповсюдження об'єктів, що в майбутньому і отримали правову охорону. Так, загальноприйняте розуміння полягає в тому, що народження сучасного авторського права є пов'язане з винаходом друку в XV столітті в Європі. Винахід друкарства, в свою чергу, запустив механізм прискорення поширення інформації та ідей, що викликало потребу в належному регулюванні. Так виник так званий інститут привілеїв, відповідно до якого необхідно було отримати дозвіл на друк.

У науковій думці розходяться у мотивації запровадження інституту привілеїв. Рей Паттерсон вважає, що в першу чергу метою привілеїв був жорсткий контроль за друкарською індустрією та запровадження цензури, оскільки монарх на свій розсуд вирішував чи надавати привілей, на який строк тощо. Тобто, за думкою Паттерсона, інститут привілеїв був запроваджений для захисту інтересів монарха як вищої людини в державі [232; 162].

К. Мей та С. Сел, у свою чергу, наголошують, що за допомогою привілеїв захищалися публічні інтереси та давався поштовх на розвиток молодій індустрії друкарства, тобто пріоритетом були інтереси всього суспільства, які реалізовувались через стимулювання розвитку нової галузі [213]. Тобто, інтереси авторів як першоджерел твору взагалі знаходяться поза межами будь-якого регулювання та реалізації.

Так, перша система привілеїв для захисту друкарства була створена у Венеції та для стабілізації ринку. Привілеї видавались лише на термін до п'яти років і були обмежені окремими категоріями книг. Привілеї не надавали статусу власного активу, який можна було б успадкувати, а розглядались скоріше як особистий дозвіл, який не підлягає передачі. Система привілеїв поширилася на всі частини Італії, потім на Німеччину і, нарешті, на Англію, де перший привілей був виданий в 1504 році. З роками привілеї були централізовані потужними органами, що в кінцевому підсумку привело до появи приватної монополії, яка контролювала всі привілеї. Такою була

ситуація в Англії, де в 1557 році одна гільдія друкарів, отримала ексклюзивний дозвіл на друк книг. Цим привілеєм користувалися виключно члени гільдії, які отримали дозвіл на друк книги від гільдії. З часом члени гільдії почали торгувати цими дозволами між собою [163; 232]. Так, характер привілею як дозволу поступо в рамках риночних відносин перетворився скоріш на “право”.

У ході торгівлі, наприкінці XVII століття, група з чотирьох членів гільдії придбала всі “дозволи” і таким чином отримала справжню монополію на промисловість книгодрукування в Англії. Отже, ціни на книги значно зросли, а їхня пропозиція та якість знизилася. Варто звернути увагу, що система привілеїв була зосереджена на регулюванні ринку друкарства книг. Автори, в свою чергу, не мали місця в цій системі, не отримали жодного захисту чи особливого статусу. Зазвичай автори продавали свої твори за одноразову суму (або були змушені шукати мецената).

Деякі вчені висловлюють думку, що автори користувалися обмеженими перевагами, такими як “контрактні роялті” або інші постійні відносини з друкарем, але ці пільги не були офіційно визнані системою привілеїв та були виключно результатом вдалих перемовин між видавцем та автором. Тобто, автору доводилось реалізовувати свої інтереси на приватному рівні без наявності законодавчих основ.

Однак ця ситуація змінилася наприкінці XVII, коли виріс попит на світське письмо. Так, письменники поступово отримали визнання як за свою суспільну важливість, так і за своє виправдане право заробляти на життя.

Р. Паттерсон та М. Вудмансі прийшли до висновку, що друкарні скористалися зароджується концепцією сучасного автора, розуміючи, що вимога про визнання права власності автора на його твори насправді сприятиме їхньому власному бізнесу. Хоча право власності спочатку могло б належати авторам, воно неминуче буде незабаром передане друкарям, що дозволить їм посилити свій контроль над ринком і збільшити свій прибуток [162; 232; 277].

По своїй суті сучасне авторське право як частину системи приватного права закладено забезпечення приватних інтересів авторів. В той же час, авторське право розглядається через призму загального суспільного інтересу, а саме стимулювання розвитку членів суспільства, забезпечення доступу до інформації та до її вільного розповсюдження. Така сутність була закладена у авторське право першим законодавчим актом, який поклав розвиток системі охорони інтересів саме авторів – Статутом Королеви Анни (1710) року, прийнятий у Великобританії. Так, відповідно до Статуту, вперше авторам книг було надано виключне право на відтворення їх творів. До вступу в дію Статуту Анни, автор міг продати свій твір, тобто рукопис і після цього втрачав на нього будь-які права, видавець отримував безстрокові права на придбаний текст. В той же час, Статут зобов'язував авторів реєструвати їх твори та надавати копії для бібліотек. Повна назва Статуту містила формулювання «*an act for encouragement of learning*» (акт заохочення навчання), тобто закладаючи у мету Статуту заохочення навчання, надаючи автору право розпоряджатися результатами своєї творчої діяльності, так і не виключаючи певний обсяг вільного доступу до твору з метою навчання. Першою справою, яка стала ключовою у розумінні Статуту Анни як інструменту збалансування приватних інтересів авторів та видавців з публічними інтересами у освіті у сферах науки, мистецтва та культури стала справа *Donaldson v. Beckett* (1774), яка відома під умовною назвою «битва книготорговців» [142; 232; 255; 262; 277].

Відповідно до запровадженого Статуту Анни, авторські права отримали охорону строком на 14 років з можливістю одноразового поновлення ще на 14 років, якщо автор був живий на момент закінчення першого строку. Також Статут містив примітку про те, що твори, опубліковані до прийняття Статуту, захищаються протягом 21 року. Після закінчення строку у 21 рік, книготорговці як зацікавлені особи (оскільки авторські права на опубліковані твори як правило належали їм або видавцям) вимагали поновлення строку захисту від парламенту, в чому їм було відмовлено, що запустило процес ряду судових спорів з цього питання. Колективний позов було направлено спочатку

у справі *Tonson v. Collins*, але судом було відмовлено у його розгляді. Друга справа *Millar v. Taylor* стосувалася порушення авторського права на вірш Джеймса Томосана «Сезони» Робертом Тейлором, де позов було задоволено. Справа *Donaldson v. Becket* стосувалася того ж самого вірша. Лорд Камден у своїй промові озвучив наступне: *«аргументи позивачів ґрунтувалися на привілеях; [...] всі вони – наслідки найгрубшої тиранії та узурпації; найостанніші місця, де я мав мріяти знайти найменші сліди у загальному праві цього королівства; і все ж за допомогою різноманітних тонких міркувань і метафізичних уточнень вони намагалися витіснити дух загального права з передумов, в яких воно не могло існувати.»* В результаті книготорвцям було фінально відмовлено у “безкінечному” захисті та строк захисту авторських прав на твори закінчився відповідно до Статуту Анни та твори стали суспільним надбанням. Того ж року книготорговці намагалися продовжити строк захисту авторського права ще на 14 років через Закон Книготорговців, але після прийняття у палаті Громад, закон був відхилений Палатою Лордів [142; 213; 232].

XVIII століття стало свідком ідеологічних дебатів щодо того, чи слід розглядати творчі роботи як власність, як розрізняти матеріальні та нематеріальні активи та як підтримувати вільний обіг ідей заради добробуту громадськості. У першій половині XIX століття в Англії загострилася дискусія щодо найбільш справедливого та відповідного способу регулювання предмету авторського права. Менш ніж за півстоліття Статут Анни змінювався двічі, спочатку в 1814 і потім в 1842 [142; 262].

Щодо України, варто зазначити, що на сучасній території держави регулювання авторського права перебувало під впливом двох правових систем, оскільки з 1772 року по 1918 рік, територія сучасної України поділялася між Авто-Угорською та Російською імперіями [12; 52].

Таким чином, можна визначити *перший період розвитку та становлення авторського права (кінець XVIII ст. - до 1886 р.)*, головним фактором початку якого став винахід друкарства, необхідність регулювання

масштабування введення творів у цивільний обіг, реалізація інтересів друкарень, а пізніше виникнення потреби у збалансуванні інтересів суспільства та авторів.

Карла Гессе приходить до висновку, що до середини XIX століття авторське право сприймалося як юридична концепція, спрямована на встановлення компромісної формули, яка не увінчує жодного особливого інтересу чи ідеології. Суспільний та публічний інтерес у доступі до творів поєднувався з суперечливими економічними інтересами авторів і підприємців [186]. Тим не менш, до другої половини XIX характер балансу між конкуруючими інтересами почав змінюватися, коли дві групи власників економічних інтересів – автори і підприємці, об'єднали зусилля для встановлення міжнародного режиму інтелектуальної власності.

Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів стала першою міжнародною конвенцією про захист інтелектуальної власності. Встановлюючи мінімальні стандарти для захисту об'єктів, захищених авторським правом, Бернська конвенція *“сприяла культурному обміну, економічному розвитку та розвиток творчості корінних народів”* [2; 90; 134]. Головним натхненником Бернської конвенції вважається Віктор Гюго, який створив Міжнародну літературно-мистецьку асоціацію в 1878 році з чіткою метою забезпечення міжнародного захисту творів французьких авторів [2; 89; 192].

Важливо відзначити, що до цього часу Франція зробила історичний крок, дозволивши захист відповідно до свого національного законодавства будь-якого твору, опублікованого за межами її юрисдикції, без будь-яких очікувань такої взаємності з боку країни, де був створений твір. Це було зроблено з метою заохотити інші країни відповісти взаємністю та забезпечити захист французьких авторів на міжнародному рівні [181; 245]. Таким чином, рушійним фактором формування міжнародної системи авторського права ставав в першу чергу захист економічних інтересів у сфері міжнародної

торгівлі. Таким був *другий етап розвитку авторського права з 1886 року до початку ХХ століття*.

Методи використання творів вимагали внесення оновлення тексту Бернської конвенції, тому вона неодноразово була доповнена та переглянута у період з 1908 року по 1979 рік. Україна є членом Бернської конвенції з 25 березня 1995 року. Принципи Бернської конвенції були закладені в основу Всесвітньої конвенції про авторське право, що була прийнята 1952 р. У преамбулі Всесвітньої конвенції декларується мета доповнення чинної міжнародної системи охорони авторських прав, в той же час забезпечуючи повагу до прав людини та сприяючи розвитку літератури, науки і мистецтва. Всесвітня конвенція втратила своє значення після прийняття угоди ТРІПС 1994 році. Угода ТРІПС була створена в рамках Генеральної угоди з тарифів і торгівлі мала на меті встановити унітарні правила торгівлі на міжнародному рівні, коли торговельні відносини включають права інтелектуальної власності. Стаття 7 ТРІПС стверджує, що захист і забезпечення прав *“повинен сприяти просуванню технологічних інновацій, передачі та поширенню технологій, на взаємну вигоду виробників і користувачів технологічних знань і у спосіб, сприятливий для соціальних і економічний добробут, а також баланс прав та обов'язків”* [2; 14; 15; 73].

З розвитком технологічного процесу, був також підписаний Договір ВОІВ про авторське право 1996 року, який декларував своєю ключовою метою спрямовані на розвиток нових технологій, які безпосередньо вплинули на використання об'єктів авторського права. Договір ВОІВ про авторське право докорінно змінив міжнародне законодавче середовище про авторське право. Так, саме на Дипломатичній конференції 1996 року набула поширення дискусія про те, що концепція балансу є невід'ємною частиною міжнародних актів в сфері авторського права. Справді, це призвело до визнання цієї концепції в преамбулі Договору, де зазначається, що Договір ВОІВ про авторське право було підписано *“вважаючи за необхідне збереження балансу*

між правами авторів та інтересами широкої публіки, особливо в сфері освіти, наукових досліджень і до доступу до інформації” [15; 134; 145; 249].

Так, під час дебатів на конференції поняття балансу звучало повсюдно. Згідно з нотатками, зробленими на конференції, Брюс Леман, голова делегації США, *“розпочав дискусію узагальненою заява про підтримку договорів, визнаючи важливість «значущого та збалансованого захисту”*. Такі ж настрої були висловлені у виступах представників країн Європи [249]. Так, *третім періодом розвитку авторського права є 20-ті роки ХХ століття до початку 90-х років ХХ століття, під час якого пул міжнародних актів у галузі авторського права було значно розширено, та авторське право почало розвиватися в рамках міжнародного співтовариства.*

В той же час, підписання Договору ВОІВ про авторське право у 1996 році під впливом викликів науково-технічного прогресу дала початок *четвертому періоду розвитку авторського права, який триває і дотепер*. В межах цього періоду, варто розглянути законодавство сучасної України в галузі авторського права, яке почало формуватися на початку 1990-х років. Закон України «Про авторське право і суміжні права» був прийнятий у 1993 році [55]. У 1996 році були прийнята Конституція України, яка також закріпила норми щодо права інтелектуальної власності [33]. В 1999 та 2001 роках Україна приєдналась до міжнародних договорів, а у 2003 році був прийнятий Цивільний кодекс України, який містить Книгу IV, що присвячена праву інтелектуальної власності, включаючи і авторському праву [75].

Важливим елементом законодавчої бази в авторському праві в рамках інтеграційних процесів з Європейським Союзом стало підписання та ратифікація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Сучасне авторське право не є виключенням і як і протягом попередніх етапах свого розвитку, перебуває у стані постійного пристосування до викликів науково-технічного прогресу. 1 січня 2023 року набрав чинності новий Закон України “Про авторське право та суміжні права”, прийняття якого в пояснювальній записці було аргументовано в тому числі розвитком технологічного прогресу [53; 54].

На нашу думку, можна виділити наступні періоди розвитку авторського права, спираючись на його реакцію на технологічний розвиток та зсув потреби у захисті інтересів певної групи:

1) *Перший період розвитку та становлення авторського права (кінець XVIII ст. - до 1886 р.),* який був початку був часом перетворень і перемін в літературному світі. Головною каталізатором цього процесу стало революційне відкриття друкарства, яке дало змогу значно швидше та ефективніше розповсюджувати літературні твори. У цей період, авторські права ще не були такими, якими ми знаємо їх сьогодні. Охорона прав авторів був нестабільним та недостатнім, що часто призводить до використання їхніх творів без належного дозволу чи визнання авторства. Самі автори мали обмежений контроль над своїми творами, і їхні інтереси залишалися на задньому плані.

Замість цього, основна увага приділяється забезпеченню матеріальних інтересів видавництв та друкарів. Видавництва виступали як головні правовласники та контролери літературних творів, здобуваючи великий прибуток на основі робіт авторів. У багатьох випадках, автори змушені були підписувати не вигідні угоди, у яких вони відмовлялися від своїх прав на користь видавництв у обмін на скромне винагородження. Таким чином, перший період розвитку авторського права був визначний, але далекий від ідеального, оскільки інтереси авторів не вважаються пріоритетними.

2) *Другим етапом розвитку авторського права (1886 рік - початок XX століття)* став період, у якому ключовим фактором було формування міжнародної системи авторського права. На цей раз у першу чергу акцент робився на захисті економічних інтересів у сфері міжнародної торгівлі. Цей етап був у суспільстві зміщенням у сприйнятті питань про охорону прав авторів. Інтереси не тільки окремих авторів, але і держави та, косвенно, суспільства в цілому стали більш актуальними. Розвиток міжнародної економіки та торгівлі створив нові

можливості для поширення літературних творів, музики, технічних винаходів та інших інтелектуальних продуктів за межами національних кордонів. Держави розуміли, що визнання авторських прав в міжнародному контексті сприятиме розвитку культури, науки, техніки, а також підтримці творчого потенціалу власних громадян. Таким чином, інтереси держав і суспільства в першу чергу полягали в забезпеченні чесного та рівноправного використання творів, а також стимулюванні креативності та інновацій.

3) *Третім періодом розвитку авторського права є 20-ті роки ХХ століття до початку 90-х років ХХ століття, під час якого пул міжнародних актів у галузі авторського права було значно розширено, та авторське право почало розвиватися в рамках міжнародного співтовариства. Третій період став логічним продовженням другого періоду, розширюючи потребу у забезпеченні балансу між розвитком суспільства через просування креативності та інновацій та забезпечення інтересів авторів.*

4) В той же час, підписання Договору ВОІВ про авторське право у 1996 році під впливом викликів прогресу інновацій та технологій дала початок *четвертому періоду розвитку авторського права, який триває і дотепер.* Третій період характеризується усвідомленням, що стрімкий розвиток технологій безпосередньо впливає на інтереси всіх суб'єктів авторського права. Закладається розуміння, що парадигма “інтереси суспільства проти інтереси автора” є спрощеною і не розкриває комплексність інтересів в межах авторського права. В межах третього періоду, який триває і дотепер, стрімкого розвитку набирають технологічні корпорації, які мають свій пул інтересів, на відміну від суспільства чи автора. Те саме стосується “великих правовласників”, які стають основними розпорядниками прав авторів на таких умовах, що може нести шкоду для інтересів автора. Інтереси “споживачів” результатів творчої діяльності теж стали займати

більш вагому роль. Прикладом їх реалізації може бути Марракеський договір про доступність творів, який дотримуючись авторських прав, дає можливість створювати контент доступним для незрячих і людей із порушенням зору тощо [23; 43].

1.2. Загальнонаукові та правові підходи до розуміння категорій інтерес

Для того, щоб провести послідовне та змістовне дослідження реалізації інтересів у авторському праві, необхідно визначити підходи до категорії інтерес на загальнонауковому та правовому рівнях.

Інтерес як загальнонаукова категорія. Інтерес як категорія є предметом дослідження та вивчення філософії, соціології, економіки та права. Кожна наука розглядає категорію “інтерес” в рамках власного галузевого контексту. Відповідно до Оксфордського етимологічного словника, з Середньовіччя та до XV століття поняття “інтерес” розумілося як “*юридичний позов або право; турбота; вигода, перевага, бути зацікавленим або вигідно перебувати під впливом*» та походило від старофранцузького слова *interest*, що в свою чергу мало значення “*втрата, шкода*”. Іменник *interest* у латинській мові в свою чергу означав щось «важливе», “*те, що має значення*”. Також, в кінці XIV століття вживалось латинське слово *interesse* від англо-французького *interesse* “*те, що до чого мають правове занепокоєння*”. У XVI столітті поняття інтерес набуває фінансового значення як “*компенсації, виплачену боржником, що не виконав зобов'язання*” і тільки з 1620-х років у поняття інтерес почали вкладати сучасний зміст як “*почуття особистого чи егоїстичного розгляду*”. Розуміння інтересу як “*цікавості, відчуття того, що щось стосується одного, вдячного чи симпатичного ставлення*” вперше було зафіксовано у 1771 році [9; 216].

Звертаючись до сучасних тлумачних словників можна також виокремити наступні визначення категорії інтерес:

- 1) увага до кого-, чого-небудь, зацікавлення кимось, чимось;

- 2) цікавість, захоплення;
- 3) те, що йде на користь кому-, чому-небудь, відповідає чийось прагненням, потребам;
- 4) те, що найбільше цікавить кого-небудь, що становить зміст чийось думок і турбот; прагнення, потреби [9; 216; 258].

Не зважаючи на те, що інтерес, на перший погляд, є звичним загальноживаним словом, за ним, як слушно зазначив Д. Александров, криється складне явище суспільного життя, яке має специфічний зміст [1]. Наше повсякденне життя охоплює різного роду завдань та діяльності, які супроводжуються станом інтересу. З точки зору теорії інтересу, внутрішня мотивація може сприйматися як перебування в стані інтересу під час виконання чого-небудь. У цьому сенсі, пов'язаному з дією, інтерес охоплює бажання займатися діяльністю в даний момент і відноситься до тимчасового проживання інтересу під час виконання завдання [229].

Варто також додати, що інтерес може підлягати різноманітній інтерпретації, в залежності від контексту застосування. Інтерес як філософська, соціологічна та політико-правова категорія зустрічалася як у працях давньогрецьких мислителів, зокрема Аристотеля, Платона та Демокрита, але свій стрімкий розвиток здобула починаючи з XVII століття, коли у епоху Просвітництва відбувається перебудова суспільного ладу та суспільних відносин, а відповідно і ставлення щодо них. Варто звернути увагу, що давньогрецькі філософи розглядали категорію інтересу в рамках протиположності інтересів суспільства над приватними інтересами. Так, Платон у “Законах” веде мову про те, що мистецтво державного правління полягає у забезпеченні не приватних інтересів кожного члена суспільства, а спільних інтересів, оскільки саме спільні інтереси об'єднують суспільство. Через призму філософії *інтерес* можна розглядати як безпосередній рушій, що є справжньою причиною соціальних дій, звершень, заходів, оскільки саме він спонукає індивідів брати участь у цьому. Цицерон, в свою чергу, під державою розумів групу людей, які пов'язані між собою єдністю інтересів,

тобто також фіксуючи свою увагу на єдності інтересів кожного для забезпечення загального суспільного інтересу [1; 3; 136].

Загалом, з середньовічного періоду, філософи висунули дві протилежні теорії: теорію інтересу (або вигоди) і теорію волі (або вибору). Центральна теза теорії інтересу полягає в тому, що всі обов'язки, пов'язані з вимогами, є такими, виконання яких приносить *користь* власникам вимог, тоді як теза, що відповідає теорії волі, полягає в тому, що таке виконання є відповідністю *бажанням* власників вимог.

Як центральне поняття для розуміння людської поведінки, категорія інтересу виникла в політичних працях у період раннього Нового часу. Протягом XVII ця концепція набула нового і стратегічного значення, ставши пов'язаною з теорією суспільного договору. Розгляд людської поведінки як зумовленої інтересами вважався не просто питанням політичного реалізму, а тепер став оцінюватися як суспільно корисний. Згодом ця точка зору була розроблена політичними економістами та філософами-утилітаристами. Інтерес насамперед був закладений в економічних теоріях, які наслідували, розширювали, виправляли, а також яскраво оскаржувалися в інших дисциплінах [123; 242]. Франческо Гвіччардіні (1483-1540) часто зауважує у своїх роботах, що «власний інтерес» переважає в мотивації майже у всіх людей. Однак Гвіччардіні додає, що «справжній інтерес» не обов'язково полягає у грошовій вигоді: частіше це стосується честі та мистецтва та вміння зберегти добру репутацію. У випадках, коли особисті інтереси суперечать публічному інтересу, Гвіччардіні виступає за примат останнього [105]. Концепції Гвіччардіні отримали повний розвиток у політичній літературі. Так, Джованні Ботеро наполягав, що інтерес держави дорівнює загальному інтересу, а інтерес держави або публічний інтерес повинен бути вищим правилом державних діячів. Для будь-якого правителя державні інтереси є єдиним законним принципом дії, і цей інтерес визначається як протилежність інтересам інших держав і пристрастям правителя [45].

К. Гельвецій, розглядаючи інтерес, визначав його як нейтральний стимул, що керує людьми, що може схилити людей як і на погану, так і на хорошу сторону. Анрі де Роан висловлює точку зору у своїй праці “*De l’Intérêt des Princes et des États de la Chrétienté*”, стверджуючи, що “*правителі наказують своєму народу, а інтереси наказують правителям*” [6; 224]. Д.Дідро у своїх працях розвивав концепцію, відповідно до якої людина рухається через вплив на неї певних інтересів. За його вченням особисте благо походить від суспільного блага, і у випадку протизваги особистого інтересу з суспільним інтересом, примат надається останньому. В той же час, інтерес особи є невіддільним елементом суспільного блага, тому інтереси особи мають охоронятися державою для забезпечення загального суспільного блага [11; 242].

Виступаючи проти приватних інтересів, Т. Гоббс закликає вивчати в першу чергу інтереси та сутність людини, що дає виявити особливості природного та суспільного буття. Держава, за Гобсом, виникаючи в результаті суспільного договору, може захистити інтереси людини та груп людей. Будучи при цьому абсолютним сувереном, держава має піклуватися про інтереси свого народу, включаючи і громадські та особисті інтереси громадян [51].

Інтерес як правова категорія. Поділ права на публічне та приватне був запроваджений римськими юристами, базуючись на критерії які з інтересів захищає відповідна гілка правової системи. Вислів Ульпіана “*Publicum ius est quod ad statum rei Romanae spectat, ius privatum est quod ad singulorum utilitatem*” резюмував, що публічне право – це те, що стосується становища Римської співдружності, а приватне право охоплює інтереси індивіда [275].

Концепція публічного інтересу походить від двох основних напрямків ліберальної філософсько-історичної думки: утилітаризму і контрактаризму (суспільного договору). Ці філософські течії мають спільний дискурс, оскільки вони розглядають публічний інтерес як засіб досягнення справедливого суспільства. Утилітаризм формулює публічний інтерес як інструмент

підвищення соціального добробуту, однак не розкриває яким чином такий добробут розподіляється між індивідами та соціальними групами [138; 160].

Утилітаризм застосовує принцип агрегації та питання справедливості розглядається як питання максимізації колективної корисності. Варто зазначити, що таке узагальнення може призвести до створення нерівних умов, які уникають. Теорія суспільного договору в той же час пропонує принцип розподілу капіталу, намагаючись вийти за межі ліберального принципу забезпечення рівності можливостей. З точки зору концепції суспільного договору, рівність можливостей, яка намагається нейтралізувати наслідки початкової нерівності, будь то соціальна чи природна нерівність, є недостатньою, і тому пропонується перерозподіл, щоб принести користь тим, хто має найменше сприяння. У цьому випадку утилітаристський принцип ефективності в суспільних інтересах замінюється принципом відмінності [136].

Ці теоретичні концепції суспільного інтересу дозволяють вважати його етичною, не суб'єктивною концепцією, яка служить всій спільноті. Це означає, що він містить нормативні елементи, на основі яких встановлюються соціальні умови, які дозволяють людям розвивати власні життєві проекти. Саме через акт мовлення створюється раціональне спілкування, і якщо мовці позбавляється своїх особистих інтересів і діють без примусу, тобто якщо є ідеальна спільнота неспотвореного діалогу, через раціональне спілкування можна досягти розуміння і угоди. Саме через найкращий, прийнятий усіма аргумент, виникає суспільний інтерес [136].

Р. Ієрінг вперше охарактеризував інтерес як правову категорію в рамках розроблення самостійного напрямку “юриспруденції інтересів”, та визначив, що узгодження інтересів різних суб'єктів є основним соціальним призначенням права. За Ієрінгом право є юридично захищеним інтересом, що складається із двох елементів: матеріального та формального. Теорія інтересів Ієрінга також широко критикувалася, зокрема Л.Й. Петражицький зазначав, що право як захист інтересів як наукова формула є беззмістовним та зазначав, що

розглядати інтерес водночас як мету і спосіб задоволення потреб індивіда не є можливим [44; 85].

Інтерес як категорія також розглядається з точки зору економіки. Так, економічний інтерес є вигодою, яка досягається у процесі реалізації економічних відносин. До сутності поняття “економічний інтерес” входять також інші елементи, а саме мотив, усвідомлення необхідності, дії, що спрямовані на досягнення економічного інтересу, як наслідок, задоволення потреб. А. Сміт зазначав, що інтереси людей є основою виробництва благ та гармонізація інтересів є ключовою силою економічного розвитку. Через призму сучасної економічної теорії інтерес є об’єктивною категорією, зміст якої полягає у наявності потреби, що має суспільне значення та проявляється в реалізації суспільних цілей [4].

З точки зору психології інтерес розглядається як суб’єктивне явище, оскільки інтерес містить у собі спеціальний напрямок свідомості, що має суб’єктивну основу. Інтерес розуміється як мотивація людської поведінки в одному ряду з потребами, мотивами, намірами, цілями та прагненнями. Інтерес людини визначаються відповідно до її потреб та класифікуються за змістом – як матеріальні та духовні, за широтою – як обмежені та різнобічні, і стабільністю – як короткочасні та усталені [40].

У 20-х роках ХХ століття набув розвитку напрям сучасної західної аксіології, який визначив значення для людини предметів та явищ дійсності (їх цінність, в тому числі і моральну), виходячи не з об’єктивної ролі, яку вони виконують у суспільстві, а через суб’єктивне відношення до них людини, його інтересу. Інтерес сам по собі розглядається через згаданий вище психологічний підхід – як бажання, розташування, схильність, симпатія, кохання (або, навпаки, огида, антипатія, ненависть), які відчують люди. Соціальна обумовленість інтересів у спосіб життєдіяльності людини, об’єктивними законами історичного розвитку, по суті, ігнорується. Це призводить до суб’єктивістського тлумачення природи цінностей. Моральність розуміється як засіб узгодження та примирення приватних

інтересів, добро — як те, що відповідає максимальній сумі індивідуальних інтересів, а борг — у дусі утилітаризму: роби так, щоб задовольнити найбільшу кількість існуючих у цьому суспільстві бажань та прагнень. Історична мета моральності сприймається як пом'якшення протиріч, узгодження інтересів конкурентів [40; 78].

Інші ж дослідники, розглядають інтерес як об'єктивне явище. К. Мегрелідзе стверджував, що інтерес формується за межею волі людини і визначається об'єктивно і незалежно від бажання людей [46]. О. Чепис доречно систематизує критику до цього підходу, зазначаючи, що забрати у людини її власні інтереси і відокремити їх у якусь об'єктивну реальність веде до позбавлення людини суб'єктивності. Інтерес є результатом взаємодії суб'єкта, що має соціальні характеристики і і об'єкти з сфери його існування [78].

У деяких філософських роботах виявилася і третя тенденція – розглядати інтерес як поєднання об'єктивного та суб'єктивного. Так, при розгляді поняття інтересу в соціологічному сенс, інтерес визначається як *“цілеспрямованість думок і дій, що відображає матеріальні та духовні потреби окремих людей (особистий інтерес), соціальних груп та історичних спільностей (загальний інтерес)”* [226].

В більшості випадках інтерес розглядається через поняття “потреба”, “мотив” та “стимул”, що вимагає їх чіткого визначення для уникнення змішаного прочитання категорії інтерес [40; 78]. Потреба — це умова, що може стосуватися людської особистості, соціальної групи чи суспільства в цілому та полягає у необхідності у чомусь, залежність від об'єктивних умов і є рушійною силою їхньої активності. Потреба трактується як необхідність у кому-небудь чи чому-небудь. Формування інтересу можна поділити на два ключові етапи: 1) виникнення – формування попиту на задоволення певних потреб; 2) реалізація – поведінка суб'єкта, спрямована на здобуття необхідних благ для задоволення цих потреб [77-81].

Інтереси та потреби можна розділяти за наступними критеріями:

- 1) призначення: інтерес полягає у спрямованості здобути певне благо, коли потреба вимагає споживання даного благ;
- 2) суб'єкт: інтереси можуть бути властиві лише людині або об'єднанню людей, потреби ж характерні для всіх живих істот;
- 3) процес формування: інтереси є результатом участі людини у суспільних відносинах, коли потреби виникають природнім шляхом [63; 65].

Мотив, в свою чергу, визначається як внутрішня рушійна сила людини, що спонукає її до дії, а стимул в свою чергу як абстрактний результат діяльності людини, настання якого зумовленого реалізацією її інтересу [74].

Загалом, розглянувши поняття інтересу можна прийти до висновку, що інтерес є складною загальнонауковою категорією, розкрити яку одним визначенням не є можливим. Інтерес як поняття є багатограним та охоплює в собі багато аспектів, зокрема правовий, економічний, політичний, психологічний, соціологічний тощо та потребує конкретизації в рамках кожної галузі окремо. Інтерес є базовою категорією для правової науки, що є основою побудови взаємодії між правом та інтересами різними різними носіїв. Інтерес як правова категорія може розглядатися як об'єктивна категорія; як суб'єктивна категорія; як взаємодія суб'єктивного та об'єктивного.

Інтерес як правова категорія широко вживається у ключових поняттях “законний інтерес” (Конституція України, Цивільний кодекс України) та “охоронюваний законом інтерес” (Цивільно-процесуальний кодекс України). Конституція України містить гарантії громадянам на свободу художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. В свою чергу, Цивільний кодекс України містить положення у статті 15, що кожна особа має право на захист свого інтересу, який не суперечить загальним засадам цивільного законодавства. Закон № 2811-ІХ окремо оперує поняттями “інтереси України з питань охорони авторського права” (ст.4), “інтереси відповідних суб'єктів

авторського права” (ст. 13), “охоронюваних законом інтересів інших осіб” (ст.47), “законні інтереси відповідних суб’єктів авторського права” (ст. 24) тощо. Більшість правових норм побудовані за принципом “права та законні інтереси” (Конституція України, Цивільний кодекс України), тобто урівнюються порушенням прав людини та їх законних інтересів і цим самим закріплює загально визнаний принцип невід’ємності цих категорій [33; 54; 75; 76].

Підходи до визначення інтересу можна проаналізувати у поясненнях органів державної влади:

1) поняття “права” і “охоронювані законом інтереси” є тотожними поняттями, при цьому охоронювані законом інтереси – це інтереси певної особи (або групи осіб), які спираються на закон або впливають з інших правових норм і охороняються державою на рівні з правами (Кабінет міністрів України та Міністерство юстиції);

2) “охоронюваний законом інтерес” впливає безпосередньо зі змісту права, визначеного законом для кожного випадку, є невід’ємним від конкретних прав суб’єктів правовідносин (Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України) [62].

Конституційний Суд України, розглянувши питання щодо офіційного тлумачення поняття “охоронюваний законом інтерес” прийшов до наступного. В першу чергу, на думку Конституційного Суду України, “охоронюваний законом інтерес” є різновидом інтересу, який на відміну від інтересу в широкому розумінні, перебуває виключно у логічно-смісловому зв’язку із суб’єктивними правами, але прямо ними не опосередковується, тобто виходить за межі останніх. Відповідно охоронюваний законом інтерес – це прагнення до користування конкретним матеріальним та/або нематеріальним благом, як зумовлений загальним змістом об’єктивного і прямо не опосередкований у суб’єктивному праві простий легітимний дозвіл, що є самостійним об’єктом судового захисту та інших засобів правової охорони з метою задоволення індивідуальних і колективних потреб, які не

суперечать Конституції і законам України, суспільним інтересам, справедливості, добросовісності, розумності та іншим загально правовим засадам” [62]. У правовій науці можна виокремити дві протилежні позиції щодо співвідношення понять “законний інтерес” та “охоронюваний законом інтерес”:

1) “законний інтерес” та “охоронюваний законом інтерес” є тотожними поняттями (Штефан О.О.) [84];

2) “законний інтерес” та “охоронюваний законом інтерес” є різними категоріями та відповідно різними об’єктами правового захисту (Чепис О.І.) [80].

Штефан О.О. звертає увагу на те, що за своїм змістом обидва поняття пов’язані з “законом”, тобто розкривають інтереси суб’єктів суспільних відносин, яке отримали своє правове врегулювання.

Чепис О.І. розглядає поняття законний інтерес у широкому значенні – як такі, що не опосередковані правом інтереси та збігаються з соціально-економічними (фактичними) інтересами, що не суперечать нормам права та основ моральності, та у вузькому значенні як інтереси, що конкретно й не опосередковані правовими нормами, однак вони підлягають правовому регулюванню. Охоронювані законом інтереси, в свою чергу, – це не опосередковані правовими нормами, але не суперечать загальним засадам цивільного законодавства і підлягають самостійному цивільно-правовому захисту, за відсутності закріплення у суб’єктивних правах.

Чепис О.І. також звертає увагу на те, що категорії “законний інтерес” й “охоронюваний законом інтерес” доречно розрізняти як об’єкти правового захисту. У цьому аспекті є два об’єкти правового захисту – суб’єктивні регулятивні права й охоронювані законом інтереси. На її думку, законні інтереси в першу чергу не суперечать закону, як і охоронювані законом інтереси.

Але поняття охоронюваних законом інтересів існує як самостійний об’єкт правового захисту в тих випадках, коли відсутнє власне суб’єктивне

право, тобто здатні бути самостійними об'єктами захисту при відсутності суб'єктивних цивільних прав [77-81; 84]. Ми погоджуємося з запропонованою думкою та в рамках цього дослідження інтерес розглядається в рамках широкого визначення законного інтересу як такі, що збігаються з соціально-економічними (фактичними) інтересами та які не суперечать Конституції і законам України, суспільним інтересам, справедливості, добросовісності, розумності та іншим загально правовим засадам, але не виключають наявність взаємодії таких інтересів, яке може проявлятися як у їх конфлікті, так і у балансі.

Класифікації інтересу як правової категорії. Варто звернути увагу на те, що Конституційний Суд говорячи про інтерес, перелічує такі види інтересу як “інтерес”, “законний інтерес”, “охоронюваний законом інтерес” без обґрунтування та визначення критеріїв такої класифікації, але таким чином засвідчує позицію, що “охоронюваний законом інтерес” і “законний інтерес” не є тотожними поняттями [62].

У науковій літературі можна виділити наступні критерії класифікації інтересів за наступними критеріями:

- 1) за законністю;
- 2) за ступенем виразу в нормах права;
- 3) за часом дії: короткотривалі та довготривалі;
- 4) за сферою дії: економічні, політичні, духовні;
- 5) за носієм інтересу [50; 62; 63; 77-81; 82].

За законністю інтереси можна поділити на законні та незаконні інтереси, де першим надається негативне визначення “як такі, що не суперечать закону”, а незаконні в свою чергу є такими, “що не захищається ні законом, ні правом, не повинен задовольнятися чи забезпечуватися ними, оскільки такий інтерес спрямований на ущемлення прав і свобод інших фізичних і юридичних осіб, обмежує захищені Конституцією”.

За ступенем виразу в нормах права є опосередковані суб'єктивними правами та не опосередковані суб'єктивними правами інтереси. У випадку,

коли інтерес забезпечується шляхом виконання іншою особою зобов'язання, яке кореспондується суб'єктивним правом іншої особи та відповідно захищаються через захист права, такий інтерес є опосередкованим суб'єктивними правами, інтерес, що не закріплений у нормах права, також підлягає захисту, але у своєму змісті не передбачає наявність права, що корелюється з зобов'язанням третьої особи.

Для розкриття такої класифікації варто спиратися на відмінності, які існують між законними інтересами та суб'єктивним правом:

1) суб'єктивне право є можливістю правового характеру, оскільки надається можливість користування благом у межах, що встановлені законом. Законний інтерес є фактичною можливістю та не має чітких меж дозволеної поведінки та права вимагати дій від інших осіб;

2) суб'єктивне право має визначений характер, оскільки зафіксоване у законодавчо закріпленому правовому дозволі, коли законний інтерес має загальний характер та не передбачає безпосередньої вказівки діяти певним чином, та впливає з сукупності правових норм та принципів законодавства та не забезпечений конкретним юридичним обов'язком на відміну від суб'єктивного права;

3) суб'єктивне право охоплює право діяти певним чином; право на дії інших та право на вимогу захисту, коли законний інтерес не передбачає право вимоги;

4) законні інтереси за своїм змістом передбачають прагнення, які не були адаптовані у суб'єктивні права або які неможливо систематизувати у зв'язку з їхньою індивідуальністю [50; 66].

I. Венедиктова визначила, що реалізація суб'єктивних прав передбачає існування трьох основних можливостей: перша полягає в здатності уповноваженої особи самостійно робити дії в рамках своїх прав; друга дозволяє вимагати певних дій від особи, що зобов'язана; третя дає право звернутися до державних органів влади для захисту своїх порушених прав.

Проте, у контексті реалізації інтересів, другий елемент не застосовується. Більше того, необхідність задоволення соціальних потреб виступає як первинна у порівнянні з суб'єктивним правом, останнє ж є вторинним відносно інтересу. Інтерес представляє собою унікальне юридичне явище, що слугує засобом для здійснення суб'єктивних прав і юридичних обов'язків [5].

О.Чепис сформулювала алгоритм трансформації інтересів у суб'єктивні права: соціально-економічні (фактичні) інтереси після їх формування проходять перевірку на відповідність чинному законодавству та трансформуються у законні інтереси. Законні інтереси, в свою чергу, отримують інструмент своєї безпосередньої реалізації та трансформуються у суб'єктивні права [77-81].

Ми погоджуємось з думкою О. Чепис, але хотіли би додати, що не завжди законні інтереси мають отримувати інструмент своєї безпосередньої реалізації через суб'єктивні права.

Спрощено за носіями інтереси можна також класифікувати на індивідуальні (приватні) інтереси конкретної особи, і суспільні інтереси, що передбачають конгломерат індивідуальних відносин, що притаманні всьому суспільству або його більшості та мають суспільне значення. Узагальнюючі наукову думку, можна визначити, що публічним інтересом є сукупністю соціально значущих приватних інтересів, що не вступають в суперечність з інтересами держави та стосується благ та інтересів всієї спільноти, задоволення якого є гарантією її розвитку суспільства [63; 65; 69].

В чинному законодавстві використовуються поняття “інтереси держави”, “інтереси України”, тому вважаємо за необхідне зазначити, що державні інтереси не є тотожними з суспільні інтересами. Повноцінна кореляція інтересів держави та суспільних інтересів є утопічною картиною, оскільки в динамічному суспільстві завжди присутній конфлікт між суспільними інтересами та інтересами держави, оскільки інтереси держави можуть йти у пряму суперечність с інтересами певних груп осіб, сукупність інтересів яких складає і публічний інтерес. У зв'язку з цим пропонуємо у

логічному зв'язку з дихотимічною класифікацією інтересів за носієм на приватні та публічні розглядати також розгалужену класифікацію. Це пов'язано з тим, що дихотомія інтересів на публічні та приватні не є тотожною з поділом права на публічне та приватне, оскільки приватний інтерес може бути реалізований у нормах публічного права, та навпаки – публічний у нормах приватного. Варто звернути увагу, що публічні та приватні інтереси не завжди можуть перебувати у конфлікті, але в той же час вимагають постійного узгодження для вироблення балансу між ними [61]. Оскільки публічні інтереси є сукупністю приватних інтересів, від задоволення та реалізації публічного інтересу автоматично задовольняються приватні інтереси окремих груп осіб. У зв'язку з цим варто звернутися до думки І.М. Жаровської, яка веде мову про те, що публічний інтерес не уособлений виключно у конгломераті приватних інтересів та може їм суперечити, оскільки від реалізації саме публічних інтересів залежить розвиток та існування суспільства, коли розвинене суспільство створює належні умови для реалізації приватних інтересів [25].

Чубухова Н.В. слушно зазначила, що у сфері цивільно-правового регулювання інтерес є напрямком, певною рушійною силою поведінки суб'єктів, спонуканням особи до дій для досягнення результату в цивільних правовідносинах. В той же час дослідниця зазначає, що дискусійним є твердження про те, що право дорівнює захищеним законом інтересом, адже в кожному суб'єктивному праві є інтерес або ж кілька інтересів відразу, але не кожний інтерес є суб'єктивним правом, оскільки право не може охопити всі наявні інтереси певного суспільства [82].

В рамках цього дослідження ми пропонуємо наступний підхід до трансформації інтересу у авторському праві як суб'єктивно-об'єктивного явища:

- 1) формування потреби – необхідності у реалізації потреб майнового та немайнового характеру, в залежності від об'єктивних умов;
- 2) у суб'єкта формується спеціальний напрямок свідомості, що має на меті реалізацію потреби;

3) поєднання об'єктивної необхідності та суб'єктивного напрямку свідомості реалізується у фактичному інтересі.

Відповідно, *інтерес* у контексті авторського права визначається як комплексне суб'єктивно-об'єктивний феномен, що виникає на основі намірів суб'єктів авторського права та інших учасників авторських правовідносин (зокрема носіїв цих інтересів), метою яких є забезпечення та реалізація потреб майнового та немайнового характеру, що стосуються творів та інших об'єктів авторського права, які не суперечить законодавству та звичаям ділового обороту. Такий інтерес може бути систематизований та після цього перевіряється на відповідність/невідповідність загальним принципам верховенства права, справедливості та законності, після цього перевіряється на відповідність/невідповідність чинному законодавству та трансформуються у законні інтереси, що отримують інструмент своєї безпосередньої реалізації та трансформуються у суб'єктивні права.

В рамках цього дослідження ми також пропонуємо наступну узагальнену класифікацію інтересів в межах авторського права. В першу чергу, інтереси поділяються на законні та незаконні. З наступних підвидів інтересів виключаються незаконні інтереси та відповідно не беруться до уваги. Так, законні інтереси у авторському праві за своєю природою класифікуються на такі, що:

1) опосередковані суб'єктивними правами та забезпечується шляхом виконання іншою особою зобов'язання, тобто знайшли своє відображення у суб'єктивних правах;

2) не опосередковані суб'єктивними правами, однак вони підлягають правовій охороні, оскільки є законними, та не суперечать чинному законодавству, але не отримали свого закріплення через певні кількісні, якісні та економічні причини;

3) охоронювані законом інтереси, які прямо не опосередковані суб'єктивними правами, але є самостійним об'єктом судового захисту та інших засобів правової охорони.

Висновки до Розділу 1

Проведене в першому розділі дослідження дозволяє зробити наступні висновки:

1. Визначено, що Інтернет та цифрові технології є частиною щоденного життя і впливають на правові відносини, які адаптуються до цієї нової реальності, а авторське право історично змінювалося під впливом технологічного розвитку, відображаючи інтереси учасників авторських відносин. Вивчаючи сутність розвитку авторського права, важливо розглядати різні теорії права інтелектуальної власності, які висвітлюють інтереси як авторів, так і суспільства. Ці теорії акцентують увагу на захисті творчої діяльності, балансі між авторами та суспільством, морально-етичних підходах та підтримці громадянського суспільства через права інтелектуальної власності.

2. Проаналізовано сутність теорії інтелектуальної власності в контексті авторського права, які виділяють баланс між стимулюванням творчості для соціального добробуту та захистом прав автора на винагороду. В сучасному інформаційному суспільстві авторське право стикається з викликами, пов'язаними з розширенням суб'єктів, які мають інтереси у цій сфері, включаючи великих правовласників та споживачів творів в мережі Інтернет. Сучасне авторське право, на думку дослідників, базується на утилітарній теорії, що прагне до балансу між благами для різних суб'єктів, які мають інтерес у авторському праві.

3. Розглянуто історичну ретроспективу розвитку авторського права під впливом адаптації на виклики технологічного прогресу з урахуванням інтересів певної групи осіб з виокремленням наступних періодів.

4. Проаналізовано інтерес як категорію, яка є предметом дослідження та вивчення філософії, соціології, економіки та права і яким

чином кожна наука розглядає категорію «інтерес» в рамках власного галузевого контексту.

5. Розглянуто підходи до визначення «інтересу» як правової категорії, з урахуванням думки Конституційного Суду України щодо визначення поняття «охоронюваний законом інтерес» та співвідношенням з поняттям «законний інтерес».

6. Розглянуто підходи до класифікації інтересів через призму призначення, суб'єкту, процесу формування, законності, ступеню виразу в нормах права, за часом дії та за сферою дію.

7. Розглянуто процес трансформації інтересу у суб'єктивні права з урахуванням позиції, що не кожен інтерес трансформується у інструмент своєї безпосередньої реалізації через суб'єктивні права.

РОЗДІЛ 2. СУБ'ЄКТИ ІНТЕРЕСУ В АВТОРСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

2.1. Загальна характеристика учасників авторських правовідносин через призму їх інтересу

Як було зазначено у Розділі 1, однією з підстав для класифікації інтересів є *носій інтересу*, оскільки інтереси є суб'єктно-об'єктним явищем і вони мають своїх носіїв, які прагнуть закріпити та реалізувати їх. Інтереси завжди є пов'язаними з певними особистостями, групами чи організаціями, які мають свої мотивації і цілі. Ці носії інтересів можуть бути різними суб'єктами, такими як фізичні особи, юридичні особи, органи державної влади та самоврядування чи громадські організації. Носії інтересів зазвичай активно діють на політичній, економічній та соціальній арені, намагаючись сприяти втіленню своїх інтересів у реальних діях та рішеннях. Вони можуть проводити лобіювання, залучати громадську підтримку, впливати на процес прийняття рішень уряду і багато іншого. Цей процес взаємодії носіїв інтересів є важливим для функціонування суспільства, оскільки допомагає вирішувати різноманітні проблеми та забезпечує баланс і взаємодію між різними групами та індивідуумами. Проте цей процес може також ставати джерелом конфліктів та суперечностей, особливо коли інтереси різних носіїв не збігаються [71].

Отже, розуміння того, хто є носіями інтересів та як вони реалізують свої інтереси у авторському праві, є необхідним для належного аналізу питання інтересів в авторському праві. Як було досліджено О.О. Кулініч щодо певної категорії авторських правовідносин, коло суб'єктів – носіїв інтересу, що виникають в межах авторських правовідносин ширше за коло суб'єктів авторського права [37].

В ст. 421 ЦК України через зазначення певних груп суб'єктів інтелектуальної власності надається визначення суб'єктам права інтелектуальної власності. ЦК України визначає дві групи суб'єктів права

інтелектуальної власності: “творець та інші особи, яким належать особисті немайнові і майнові права інтелектуальної власності”. Першою категорією є творець, тобто той, хто створює щось. Другою категорією, відповідно до ЦК України є “інші особи, яким належать особисті немайнові і майнові права інтелектуальної власності” [75]. Не зважаючи на те, ще суб’єктами авторського права є дійсно творці та інші особи, яким належать особисті немайнові і майнові права інтелектуальної власності, важливим є роль учасників авторських правовідносин, які реалізують вспоміжні функції, а також, які є безпосередніми споживачами результатів творчої діяльності авторів. Якщо законодавча класифікація виходить зі змісту первинних та вторинних суб’єктів, яким належать особисті немайнові і майнові права інтелектуальної власності, то в цьому дослідженні оцінка змісту носіїв інтересів буде мати ширший підхід і виходити через соціально-правовий підхід, і крім “форми” набуття права суб’єктом, звертатися до його змісту, бо від цього залежить характер його інтересів.

Носієм інтересу (суб’єктом) є фізична особа, юридична особа або не визначена група осіб. Інтерес носія інтересів у авторському праві може мати майновий та немайновий характер. Зміст майнового інтересу передбачає прагнення задовольнити матеріальні потреби, коли під немайндовими інтересами розглядається прагнення до особистісних благ та потреб.

В основі запропонованої класифікації лежить *класичний поділ інтересів на публічні і приватні*. Але вважаємо за потрібне групу публічних інтересів розділити на самостійні одиниці інтереси держави та суспільні інтереси (інтереси суспільства). А. Кубко вважає, що інтересами держави можна розглядати інтереси, що мають в своїй основі загальні потреби суспільства і виражають загальноприйняті суспільні цінності [36]. Погоджуємось з думкою О.Чепис про те, що категорія «публічні інтереси» відображає певну ідеальну модель поєднання державних та суспільних інтересів, а отже, є ширшою за змістом і вищою в ієрархії інтересів [77-81].

На нашу думку, не варто ототожнювати інтереси держави та інтереси суспільства, принаймні в парадигмі авторського права, оскільки в реальному суспільстві не завжди інтереси держави та суспільства знаходяться на одному рівні, а держава завжди має більш широкій інструментарій для реалізації своїх інтересів. Держава має всі ресурси та можливості для створення оптимального балансу між приватними та публічними інтересами в правах та обов'язках особи, тому вона і стоїть вище в ієрархії інтересів з точки зору інструментарію їх реалізації.

Інтереси держави у авторському праві. Держава здатна системно враховувати всі аспекти, що відбуваються у світі та в межах самої держави, і створювати умови для ефективного та швидкого реагування та вирішення конфліктів інтересів та стимулювання балансу між ними, оскільки держава зацікавлена у розбудові успішної економіки, яка можлива при реалізації інтересів всіх учасників суспільства. Держава, як ключовий регулятор, відіграє важливу роль у забезпеченні гармонії між громадськими потребами та приватними інтересами громадян. Вона володіє можливістю створювати закони та нормативні акти, які регулюють взаємовідносини між особами, бізнесом та іншими суб'єктами громадського життя. Правовий фундамент є основою стабільності та розвитку суспільства, а держава здатна стежити за його дотриманням. Держава також виконує роль посередника та посильного інструмента у взаємодії між різними сторонами суспільства. Вона забезпечує сприятливі умови для діалогу та співпраці між громадянами, громадськими організаціями та бізнесом. Така співпраця сприяє досягненню консенсусу та компромісу, що сприяє створенню гармонійного суспільства. Отже, держава має велику відповідальність у забезпеченні балансу між приватними та публічними інтересами. Як було проаналізовано О.А. Заярним, інформаційні технології в умовах глобальної інтеграції надають державам можливість реалізувати власні інтереси не тільки шляхом застосування воєнної сили [27].

Держава як суб'єкт інтересів приймає рішення на різних рівнях, починаючи від вищих органів державної влади до територіальних громад. У

2022 році, незважаючи на повномасштабне вторгнення Росії проти України, у задекларованих пріоритетах держави залишався в фокусі розвитку інтелектуальної власності, і авторського права зокрема.

Держава реалізує свої інтереси через органи державної влади та місцевого самоврядування. Так, держава через орган законодавчої влади – Верховної Ради України формує узгоджене законодавство про авторське право спрямоване на встановлення внутрішньої рівноваги між інтересами правовласників та громадськості. У цьому відношенні законодавство про авторське право регулярно посиляється на необхідність підтримувати справедливий баланс прав та інтересів між різними категоріями правовласників, громадськістю та користувачами об'єктів, що охороняються. Так, прийнятий 1 грудня 2022 року Закон 2811-ІХ у пояснювальній записці містить застереження, що закон має запровадити дієві механізми, що дозволяють створити умови для здійснення та захисту прав та інтересів правовласників об'єктів авторського права і суміжних прав, узгодити положення законодавства України в частині охорони та захисту авторського права та суміжних прав [53]. Центральний орган виконавчої влади – Кабінет Міністрів України у 2019 році ухвалив Стратегію розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, де визначено необхідність на законодавчому рівні чітко визначити всі елементи інноваційної інфраструктури та впорядкувати процес трансферу об'єктів права інтелектуальної власності з дотриманням балансу інтересів авторів, держави та комерційних структур, зокрема з елементами інноваційної інфраструктури [68].

У 2021 році схвалив Національну стратегію розвитку економіки до 2030 року, де інтелектуальна власність зазначена як пріоритет держави. Стратегія звертає увагу на наявність недостатнього рівень захисту прав інтелектуальної власності, що сповільнює реалізацію українського інноваційного потенціалу і фіксує досягнення певного прогресу в реформуванні інтелектуальної власності [58]. З 2016 року Україна розпочала масштабну реформу державної системи інтелектуальної власності. В межах цієї реформи Законом № 703-ІХ

було створено НОІВ. НОІВ за своєю природою є статусом, а не юридичною особою і його функції має виконувати юридична особа публічного права. 13 жовтня 2020 року Кабінет Міністрів України прийняв розпорядження «Про Національний орган інтелектуальної власності», яким визначив, що державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності» виконує функції НОІВ. У 2022 році Україною була завершена реформа державної системи інтелектуальної власності, і з 8 листопада 2022 року, на підставі розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2022 року № 943-р «Деякі питання Національного органу інтелектуальної власності», була створена державна організація УКРНОІВІ є суб'єктом, що виконує функції Національного органу інтелектуальної власності. Головною місією УКРНОІВІ є створення сучасної, технологічної і прозорої система інтелектуальної власності з метою сталого інноваційного розвитку, що відповідає викликам сьогодення, та забезпечення добробуту й самореалізації кожного громадянина України [56; 60].

Підтвердженням того, що в системі авторського права інтереси держави стоять окремо від інтересів публічних і приватних є те, що в залежності від необхідності, держава створює умови для реалізації інтересів кожної групи окремо. Так, Верховна Рада України у 2022 році ухвалила Закон 2174-ІХ, метою якого було захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану [59].

Узагальнюючі, майновий характер інтересів держави проявляється через задоволення економічних потреб держави та її подальший розвиток, що забезпечується за рахунок генерування доходів від інтелектуальної власності. З іншого боку, немайновий характер інтересів орієнтований на стимулювання розвитку культури та громадян, що слугує засобом досягнення соціально-культурної стабільності. Таким чином, комплексний підхід до регулювання авторського права є імперативом ефективної державної політики в цій сфері.

Інтереси суспільства (суспільні інтереси) у авторському праві. Інтереси суспільства (суспільні інтереси), в свою чергу, стосуються групи інтересів, які

уособлюють в собі інтереси, що несуть користь суспільству, як невизначеній групі людей. Інтереси суспільства є конгломератом сукупності приватних інтересів, і від задоволення та реалізації публічного інтересу автоматично задовольняються приватні інтереси окремих груп осіб. Але інтереси суспільства є ширше за просто групу приватних інтересів та може їм суперечити, оскільки від реалізації інтересів суспільства залежить розвиток та існування суспільства, коли розвинене суспільство створює належні умови для реалізації приватних інтересів. Інтереси суспільства відображають сукупність приватних інтересів і забезпечують задоволення та реалізацію публічного інтересу, що в свою чергу автоматично сприяє задоволенню приватних інтересів окремих груп осіб. Це впливає з того, що успіх реалізації інтересів суспільства визначає розвиток та існування суспільства в цілому, і лише стабільне і розвинуте суспільство здатне створити відповідні умови для реалізації приватних інтересів. Гюго писав, що якщо виникає конфлікт між правами автора та “загальним людським духом”, суспільні інтереси мають переважати, тобто захист авторських прав повинен припинитися, як тільки досягається мета максимізації добробуту, забезпечуючи створення нових творів без пригнічення потенціалу нового, тобто захист авторських прав не повинен виходити далі, ніж вимагає сприяння прогресу науки та корисних мистецтв [96; 192].

Таким чином, переклад цієї основоположної ролі суспільних інтересів полягав у захисті авторів за особистий внесок, який вони роблять у людство та розвиток людського інтелекту, водночас обмежуючи такий захист, коли цього вимагали суспільні інтереси, тобто коли суспільний інтерес більше не потребує захисту прав автора.

В межах реалізації захисту інтересів суспільства важливим є роль та стан розвитку культурних інституцій. В Законі 2811-ІХ згадуються бібліотеки, музеї з відкритим доступом для відвідувачів, архіви або організації із збереження фондів аудіо-, відеозаписів, фактично перелічуючи ті самі інституції, які за Директивою 2019/790/ЕС є установами зі збереження

культурної спадщини [8; 54]. Одним із каналів споживання контенту є бібліотеки, музеї, архіви, освітні інституції та інші дослідницькі установи, існування яких є одним із інструментів реалізації права на участь у культурному житті суспільства, втішатися мистецтвом, брати участь у науковому прогресі і користуватися його благами. З іншого боку, з ростом комерціалізації музеїв та культурної спадщини загалом, культурні інституції на локальному рівні та відповідні державні органи на національному рівні формують своєрідне “право музеїв”, яке є з однієї сторони спроба компенсувати витрати на утримання, але з іншого боку, втручається у існуючі концепції з авторського права. Концепція культурної спадщини поступово еволюціонує від матеріальних об'єктів, таких як археологічні експонати, до більш глобальних підходів як нематеріальна спадщина та цифрова спадщина. Фізичні об'єкти з часом погіршуються, і цифрова копія часто є підходящим місцем для зберігання резервної копії та зберегти твір або документ, який він містить. Однією з цілей Директиви 2019/790/ЕС була уніфікація правил, що застосовуються до цифрового збереження для сприяння створенню транскордонних мереж збереження культурної спадщини в межах ЄС. Так, Директива 2019/790/ЕС запровадила ряд нових винятків та обмежень, які націлені на забезпечення діяльності культурних інституцій в цифровому середовищі. Одним із таких винятків культурним інституціям створювати копії будь-яких творів, які є постійними у їх колекціях у будь-якому форматі чи носії з метою збереження таких творів чи інших об'єктів, а також у обсязі, необхідному для такого збереження [8].

У межах інтересів суспільства існує ряд *ключових аспектів*, які має враховувати правова система для забезпечення балансу між інтересами суспільства та інтересами інших осіб. По-перше, авторське право повинно сприяти стимулюванню творчості та інновацій. По-друге, інтереси суспільства вимагають доступності творів і знань для всіх членів суспільства. Інформація та культурні вираження відіграють важливу роль у розвитку суспільства, освіти та науки. Забезпечення адекватної балансу між авторськими правами та

публічним доступом до знань стає ключовим завданням. Інструментами для досягнення цього є гнучкість у правових режимах, такі як обмеження на авторські права для освітніх, наукових і соціальних цілей, а також розвиток інструментів ліцензування, що сприяють широкому доступу до творів. По-третє, розвиток технологій та цифрові трансформації ставлять перед суспільством нові виклики у сфері авторського права. Важливо забезпечити, щоб правові рамки відповідали потребам часу, забезпечували захист авторів, а також дозволяли ефективно використовувати твори у цифровому середовищі. По-четверте, публічні інтереси включають розвиток культури і національного спадку. Збереження та поширення культурних творів, які є частиною культурної та історичної спадщини, є важливим завданням суспільства. Для цього необхідно розвивати механізми колективного управління правами, які дозволяють легально використовувати культурні матеріали з мінімальними обмеженнями. Крім того, враховуючи міжнародну природу авторського права, інтереси суспільства вимагають співпраці між країнами у питаннях авторських прав, забезпеченні доступу до культурних матеріалів та інформації, а також вирішенні перетинних правових питань. Всі ці аспекти інтересів суспільства у авторському праві мають бути уважно збалансовані та враховані в процесі формування правових норм і політик. Дотримання такого балансу сприяє створенню живої творчої сфери, розвитку культури та наукових досягнень, а також забезпеченню публічного добра та процвітання суспільства в цілому.

Інтереси суб'єктів приватного права у авторському праві. На нашу думку, **група інтересів суб'єктів приватного права** є найбільш комплексною і охоплює декілька категорій інтересів, які можуть відрізнитись за своєю природою та змістом. Потребу в розширеній категоризації носіїв інтересів у авторському праві можна побачити у рішенні CJEU у справі *Luksan*, де було зазначено, що справедливий баланс прав та інтересів між різними категоріями правовласників, в також між правовласниками та користувачами результатів творчої діяльності має охоронятися. Схожа позиція була озвучена у дослідженні О.О. Кулініч, яка вважає, що зміст приватних інтересів не є

однорідним та визначається за конкретних обставин самим носієм таких інтересів [37; 120].

Першочергово, у центрі авторського права стоїть *автор* – фізична особа як початкове джерело творчої діяльності, як творець оригінального інтелектуального твору, який приймає творчі рішення. Це визначається як основний принцип, що заслуговує на увагу, оскільки автори створюють нові та інноваційні твори, що збагачують наше культурне спадщину та суспільство в цілому. Фізична особа, як автор, зацікавлена в реалізації своїх виключних особистих майнових та немайнових прав з мінімальним зовнішнім втручанням та обмеженнями. Автор – фізична особа, яка своєю творчою діяльністю створила твір [2; 54]. Фізична особа як автор є головним бенефіціаром авторського права, яке надає їй виключні особисті майнові та немайнові права на її творчість. Це означає, що автор має право контролювати використання свого твору, отримувати винагороду за його використання, та вирішувати, яким чином його твір буде оприлюднений або поширений. Ці права допомагають стимулювати авторів до продовження творчої діяльності та сприяють збереженню культурних цінностей. Крім того, авторське право також забезпечує захист авторів від можливих порушень їхніх прав. Завдяки авторському праву, автор може бути впевнений у тому, що його твір охороняється законом, і будь-яке несанкціоноване використання буде заборонено та може бути переслідуване законом.

Проте, необхідно збалансувати інтереси авторів з іншими інтересами, тому авторське право також передбачає певні обмеження та винятки, які дозволяють використання творів без дозволу автора для певних публічних цілей. Забезпечення балансу між інтересами авторів та інтересами інших суб'єктів є складним завданням, але це необхідний крок для забезпечення динамічного творчого середовища та збереження культурних цінностей. Врахування потреб і прав авторів, а також інтересів громадськості, сприяє створенню ефективної та справедливої системи авторського права, що впливає на розвиток культурного життя і підтримує інновації в суспільстві.

З огляду на сучасний швидкісний розвиток технологій, які дозволяють легко обмінюватися та модифікувати твори, немайнові права авторів стають усе важливішими для збереження цінних взаємозв'язків між авторами та їх творами. Саме тому законодавчі положення, що стосуються моральних прав, набувають особливого значення, можливо, більшого, ніж будь-коли раніше.

Одна з ключових функцій моральних прав авторів полягає у захисті їх особистості та репутації. Ці права дають можливість авторам контролювати використання їх творів та уникати спотворень чи неналежного представлення. Зокрема, вони можуть впливати на публікацію, редагування та переклад творів, забезпечуючи таким чином збереження інтегральності та виразності своїх ідей.

В сучасному інформаційному суспільстві, коли суспільна свідомість стає все більш чутливою до проблеми недостовірної інформації та маніпуляцій, захист моральних прав авторів набуває ще більшої значущості. Забезпечення точності та автентичності інформації стає важливим завданням, і моральні права авторів грають ключову роль у цьому процесі. Відсутність адекватного захисту моральних прав може призвести до викривлення та використання творів авторів зі шкідливими наслідками для них самих. У підсумку, збереження немайнових прав авторів сприяє не лише захисту інтересів самого автора, але й забезпеченню суспільства якісною, інтелектуальною та етичною інформацією.

Важливими учасниками авторських відносин є *правовласники*. Незважаючи на те, що складається враження, що Інтернет надає автору безпосередній доступ до його аудиторії та не потребує посередників, така теза є хибною. “Доступ до аудиторії” безпосередньо залежить від алгоритмів та взаємодій одних юридичних осіб (лейблів, кінокомпаній) з іншими (онлайн-посередники з поширення контенту).

З розвитком хмарних обчислень і мобільного Інтернету велика частина нашого доступу до книг, музики та фільмів сприяють онлайн-посередники. Але при такій широкій доступності творчості та мільйонних бібліотек

контенту, часто юридичні особи мають набагато кращі можливості для максимізації прибутку від результатів творчої діяльності авторів.

Наприклад, права на пісню містить в собі зазвичай авторські права на музичну композицію (музику та текст) та суміжні права на звукозапис. При підписанні договорів з музичними лейблами, музиканти і виконавці зазвичай на слабшій переговорній стороні і тому у більшості випадках всі виключні майнові права на звукозапис музичного твору належать правовласнику – музичному лейблу. Наприклад, американська співачка Тейлор Свіфт є автором текстів і музики своїх пісень. Однак її звукозаписний лейбл володів майновими правами на звукозаписи всіх музичних творів в її альбомах, випущених до 2019 році. Це стало публічною проблемою коли її звукозаписний лейбл готовий був продати їй права на звукозаписи в обмін на її підписання з ними ще одного договору на наступні її твори та звукозаписи. У 2018 році Свіфт також підписала угоду з іншим музичним лейблом – Universal Music Group, який гарантує, що вона буде володіти правами на всі звукозаписи своїми звукозаписами у будь-якому альбомі, випущеному з того часу, а обмеження її первісного контракту з попереднім лейблом на перезапис закінчилося в листопаді 2020 року. Після закінчення терміну обмеження на повторний запис співачка почала перезаписувати свої музичні твори, випустивши оновлені версії своїх старих альбомів [218]. Ця історія чудово демонструє наслідки розпорядження майновими прав великим правовласникам, таким як кіностудії, музичні лейбли або інші корпорації, і часто на не вигідних умовах, коли всі майнові виключні права передаються юридичним особам. Ці правовласники стають ключовими учасниками правовідносин, оскільки вони забезпечують монетизацію творів для авторів.

Іншим прикладом безпосереднього впливу міжнародної корпорації на авторське право з метою реалізації своїх інтересів є дії корпорації Disney в США. Персонаж Міккі Мауса дебютував у фільмі Уолта Діснея «Пароплав Віллі» 18 листопада 1928 року [149]. Успіх Disney, який заробив понад 19 мільярдів доларів у другому кварталі 2022 року, значною мірою залежить від

представлених через його флагманських персонажів. Знову й знову виключні майнові права Disney на Міккі Мауса були на межі закінчення строку охорони, але законодавство США було змінено, що забезпечило корпорації розширений строк охорони. Відповідно до Закону про авторське право 1909 року, авторське право діє протягом 28 років із 28-річною можливістю поновлення, що дорівнює 56 роками повної охорони. Відповідно до цієї траєкторії термін дії авторських прав на Пароплав Віллі і на Міккі Мауса відповідно мав закінчитися в 1984 році. Зростаючі побоювання втрати такого активу призвели до того, що Дісней лобіював у Конгресі ухвалення Закону про авторське право 1976 року, який продовжив строк дії існуючих авторських прав з 56 до 75 років, таким чином відклавши термін дії авторських прав на Пароплав Віллі до 2003 року [259; 267]. Закон про продовження терміну дії авторських прав 1997 року (відомий ще як «Закон про охорону Міккі Мауса») можна опосередковано пов'язати з діями Disney, згідно з якими строк дії авторського права було продовжено з 75 до 95 років. Станом на середину 2023 року немає жодних дискусій щодо продовження, і авторське право на Міккі Мауса може закінчитися 1 січня 2024 року.

Відповідно, важливо визначити, що правовласники мають інтереси у межах авторських відносинах, які не завжди можуть відповідати інтересам авторів. О. Чепіс також висловлювала думку про розвиток посилення охорони колективних інтересів правовласників, оскільки авторське право використовується як інструмент захисту інвестицій, яку вкладають юридичні особи у розвиток та просування творів, майнові права на які були відчуженні або наданні в користування на їх ім'я. Погоджуємось з О. Чепіс, що інтереси правовласників мають загалом матеріальний характер і інтерес стає синонімом слова “вигода” [79]. Але не можемо погодитись з позицією, що такі інтереси є різновидом колективних інтересів. Вважаємо, що виділення окремої групи колективних інтересів не є доцільним. Інтереси правовласників за своєю природою залишаються приватними інтересами, хоча і не уособлюють інтереси однієї конкретної фізичної особи.

Через те, що через стрімкий розвиток інформаційного суспільства в розвиненій глобальній економіці у видавничій, кіно та музичній індустрії домінують конгломерати великих компаній, часто вдаються до спрощеного ідеологічного та конспірологічного тлумачення динаміки галузі – вважається, що корпоративна жадібність керує прийняттям рішень, до автора звертаються як до позбавленої можливостей приймати рішення жертви [101; 103].

На нашу думку, індивідуалістична теорія авторського права¹ дійсно може виглядати фікцією, якщо виключні права автора переважно використовується для інших цілей, а не насамперед для захисту окремих авторів, чиї основні інтереси знаходяться під загрозою. Іншими словами, після відчуження або ліцензування майнових прав, управління ними відбувається відповідно до умов та цілей юридичної особи. Жерве заявляв, що авторське право призначене насамперед для професіоналів, щоб організувати ринки для певних видів творів мистецтва, а Лессінг більш прямолінійно заявляв, що авторське право — це протекціонізм для захисту певних форм бізнесу, а не автора [175; 274; 279]. Це означало б, що авторське право в основному використовується для організації виключно ринкових відносин та відчуження прав від окремих осіб на приватних компаній замість того, щоб захищати окремих авторів як першочергових носіїв творчості.

Проте вважаємо, що стверджувати, що автори є виключно жертвами, які не можуть контролювати долю своєї творчої праці через жорстокі компанії, також є недоречним. У цьому контексті важливо збалансувати ролі авторів та правовласників, створюючи ефективні механізми охорони авторських прав і визнання заслуг авторів, а також забезпечення економічної стабільності та інноваційного розвитку в галузі мистецтва та культури, яке не є можливим без ролі та впливу великих правовласників. Використання прогресивних правових підходів, збільшення прозорості та участі різних сторін можуть сприяти створенню більш справедливої і справжньої авторської системи, яка допоможе розвивати культурну спадщину та сприяти інноваціям в мистецтві. *В межах*

¹ Концепція “droit de auteur”, яка лежить в основі авторського права країн континентальної системи права.

цього дослідження ми проаналізуємо, які існуючі правові інструменти можуть збалансувати незахищені інтереси авторів у взаємодії з правовласниками.

Автори та правовласники є безпосередніми учасниками авторських правовідносин і реалізують свої приватні інтереси майнового та немайнового характеру через існуючі інструментами авторського права. Але вважаємо за потрібне в категорії приватних інтересів виокремити *дві наступні групи інтересів.*

Специфічною категорією юридичних осіб, які мають свої інтереси у авторському праві є міжнародні технологічні корпорації, які надають доступ до великої бібліотеки контенту, створеного ними або завантаженими третіми особами. Законодавство України та ЄС оперує поняттям “провайдери послуг обміну контентом” щодо платформ, де наповнення контентом залежить від користувачів. Такими платформами, відповідно до Закону 2811-IX, вважаються *власники веб-сайтів, єдиним або одним з основних видів послуг яких є зберігання та надання публіці доступу до значної кількості об’єктів авторського права та/або об’єктів суміжних прав, розміщених користувачами на веб-сайтах, які зазначені власники веб-сайтів упорядковують і популяризують.* Це визначення в Закон 2811-IX було запозичено з Директиви 2019/790/ЄС [8; 54].

В межах цього дослідження ми будемо звертатись до таких компаній як **“провайдери онлайн-послуг” або “онлайн-платформи”**. Онлайн-платформи стали важливими каналами доступу до інформації та різноманітного контенту в епоху цифрових технологій. Вони сприяють здатності користувачів обмінюватися ідеями та думками, а також надають можливості для розвитку культурних і творчих індустрій. Проте, цей зв'язок характеризується значним дисбалансом сил на користь великих онлайн-платформ, таких як Facebook, YouTube та Instagram, що ставить під сумнів необхідність додаткового захисту прав користувачів у їхньому онлайн-виразі.

У цифрову еру онлайн-платформи відіграють вирішальну роль як шлюзи до інформації та різноманітних форм контенту. Вони дозволяють користувачам обмінюватися інформацією та точками зору, а також забезпечують шляхи для розвитку культурних і творчих індустрій. Діяльність таких онлайн-платформ базується на багатогранній структурі, яка складається із міжнародного та національного законодавства, а також заходів саморегулювання, які імплементують платформи самостійно. На діяльність онлайн-платформ і на права їх користувачів суттєво впливають приватні норми, визначені через договірні угоди, які врегульовують правовідносини між користувачами та платформами. Платформи використовують свої політики користування для встановлення правил, які регулюють активність користувачів, визначають, що можна публікувати або висловлювати в Інтернеті та як використовувати їхній контент у комерційних цілях.

Таким чином, приватні умови обслуговування мають значний потенційний вплив на свободу вираження поглядів користувачів платформи. Це стосується також приватного контенту, захищеного авторським правом, оскільки навіть з мінімальним рівнем оригінальності, значна частина контенту, який користувачі завантажують, може бути охоронюваною і, отже, регулюватися законами про авторське право. Ця проблема має серйозний вплив не лише на свободу вираження думок та демократичні цінності, але також завдає фінансової та репутаційної шкоди користувачам, які залежать від цих платформ як основного джерела доходу.

Оперуючи на міжнародному рівні, юридичні особи, що керують такими онлайн-платформами, стають транснаціональними компаніями, які мають значний вплив на реформування міжнародних і національних систем права, включаючи авторське права. Такі юридичні особи стають предметом уваги законодавців, оскільки їх діяльність може впливати на законодавство та регулювання з метою забезпечення їхніх власних інтересів. *За аналогією з правовласниками, інтереси онлайн-платформ мають загалом матеріальний характер, який полягає у максимізації прибутку за залученням найменших*

зусиль. Одним із важелем максимізації такого інтересу є надання авторам та правовласникам майданчиків для розповсюдження контенту, захищеного авторським правом в онлайн-середовищі, які зацікавлені в поширенні результатів своєї творчої діяльності на широку аудиторію. Іншим важелем максимізації інтересу онлайн-платформ є створення екосистеми, яка дозволяє користувачам отримувати доступ до бібліотеки контенту безкоштовно або за невелику суму.

Таким чином онлайн-платформи стимулюють реалізацію інтересів інших учасників авторських правовідносин, одночасно забезпечуючи реалізацію власних інтересів.

Інша група приватних інтересів це *фізичні особи – користувачі*, які споживачами або користувачами результатів творчої діяльності інших і зацікавлені в максимально спрощеному доступі до контенту, захищеного авторським правом. Термін «користувач» може мати кілька значень, але в межах цього дослідження це стосується споживача «кінцевого продукту» творчої діяльності – твору. В науковій думці існує думка запровадження окремого поняття “прав користувачів”, яка загалом описує зацікавленість користувачів у споживанні творів, захищених авторським правом, здійснювати свої фундаментальні права на використання та споживання контенту та взаємодіяти в Інтернеті без втручання інших, наприклад, шляхом блокування або видалення створеного користувачами контенту або обмеження доступу до контенту або веб-сайтів цілком [109; 152; 189; 211]. Що стосується конкретно авторського права, “права користувачів” пов’язані із використанням творів, які підпадають під дію винятків або обмежень і, таким чином, дозволені законом про авторське право, що буде розглянуто в межах цього дослідження. Ідея прав користувачів як прав рівної цінності знайшла своє відображення у практиці CJEU, де суд приймав формулювання прав користувачів як противагу непропорційно широкому застосуванню авторського права [172].

Як зазначалось вище, авторське право все більше централізується в руках корпорацій, часто великих медійних конгломератів, на тривалі та, можливо, навіть вічні строки². Нерівність у позиціях між правовласниками і користувачами впливають на самовираження користувачів, оскільки найпопулярніші твори централізовані в руках невеликої кількості глобальних медійних конгломератів та їхніх філій, які також все більше зацікавлені у використанні їхніх виключних прав у сфері похідних робіт та подальшому контролі за будь-якими відтворенням оригінальних творів. Роль користувачів в межах захисту прав інтелектуальної власності у мережі Інтернет також розглядали І. Кривошеїна, К. Зеров, О. Харченко, О. Кронда [202].

Існування створеного користувачами контенту та похідних творів певною мірою залежать “від великої кількості культурної продукції та доступ великої спільноти до контенту онлайн”. Не зважаючи на те, що фактично інтереси користувачів є елементами складного конгломерату суспільних інтересів, виділення інтересів користувачів в окрему категорію в межах приватних інтересів обумовлено наступним. Суспільні інтереси націлені на реалізацію потреб групи як такої, без виокремлення інтересів кожного індивіду. Якщо інтереси суспільства в межах існування авторського права фактично є незмінними – це, в першу чергу, культурний розвиток суспільства та стимулювання творчості, то з розвитком інформаційного суспільства і технологій, доступність великої кількості користувачів з усього світу до такої кількості творів ніколи не був настільки можливою. Відповідно, роль та значення інтересів користувачів виходить на окремий план. В силу природи онлайн-платформ, користувачі можуть одночасно бути і авторами і згенерувати новий контент для подальшого розповсюдження.

Таке змішування ролей вимагає розгляду публічних інтересів (суспільства) та приватних інтересів (правовласників, авторів) не як конфліктуєчих, а як необхідності узгодження для забезпечення прав всіх сторін. OECD надає визначення поняттю “контент, створений користувачем”

²Трансформація авторського права в ТМ.

як контенту, опублікованого в Інтернеті, який відображає певну кількість творчих зусиль, створений поза професійними звичаями та практиками [228]. Останній критерій є сумнівним, враховуючи те, що для багатьох користувачів створення контенту стає професійною практикою з розвитком аудиторії.

На практиці це може виглядати наступним чином: уявімо середньостатистичну користувачку Інстаграм з аудиторією до тисячі підписників, яка проявляє зацікавленість до кіно. Вчора вона переглянула новий фільм, що вийшов у кінотеатрі. Після перегляду фільму, вона творчо проявила свою реакцію, створивши декілька мемів, пов'язаних з фільмом, і зняла монтований відео-відгук, який потім опублікувала в секції Reels. Цей контент отримує понад дві сотні переглядів з її підписників, які складаються як із близьких друзів, так і з незнайомців, які просто підписані на її сторінку. За декілька днів її відео-відгук набрав декілька тисяч переглядів, і вже наступний огляд фільму на її сторінці виходить під спонсорством служби таксі, яка може довести користувачку в кінотеатр. Таким чином, ця користувачка виконує дві ролі: 1) вона є “споживачем” результатів творчої діяльності інших, а саме переглядає фільми; 2) вона сама створює різноманітний контент, таким чином стаючи автором власних відео-оглядів та мемів і монетизує свій створений контент, отримуючи спонсорські пропозиції. Всі ці можливості вона здійснює завдяки онлайн-платформі, такі як Інстаграм, яка забезпечує їй точки доступу до аудиторії та дозволяє широко ділитися своїм вмістом з іншими користувачами. Щоб допомогти продемонструвати різноманітність UGC можна визначити деякі популярні категорії контенту,

створеного користувачами, наприклад: мешапи³, lip-syncing відео⁴, гіфки⁵, меми⁶ тощо.

У 2023 році в Законі України “Про рекламу” було запроваджено поняття користувачького контенту, який визначається як інформація (у тому числі користувачьке відео), що створюється та/або поширюється особами на платформах спільного доступу до відео та на платформах спільного доступу до інформації або з використанням електронних комунікацій [57]. Регулювання Закону про рекламу безпосередньо стосується контенту, який створюється користувачами для просування товарів та послуг інших. В межах цієї роботи не буде охоплений створений користувачами контент для суто комерційних цілей, але часто їх важко розрізнити на комерційний та некомерційний UGC. Більшість контенту, створеного користувачами, не поширюються в Інтернеті з метою отримання прибутку, і користувачі рідко очікують винагороди.

Як вже зазначалось вище, авторське право має на меті забезпечити баланс інтересів між автором або правовласником і суспільством та його учасниками, але це збалансування неможливе без розуміння ролі учасника правовідносин в конкретній ситуації. Умови інформаційного суспільства вимагають більш комплексного розуміння інтересів різних суб'єктів, і тому просте протиставлення автора та суспільства виявляється недоцільним. Автор або правовласник не можуть бути розглянуті як окремі сутності, відокремлені від суспільства. Вони є нерозривною частиною нього. Авторство та інтелектуальна власність набувають сенсу та значення завдяки взаємодії з членами суспільства, яке сприяє створенню, розповсюдженню та оцінці

³ Маш-ап (від англійського "mash-up") в музиці та культурі означає поєднання двох чи більше відомих музичних композицій, аудіо, відео або інших матеріалів в одну нову роботу. У контексті авторського права, маш-ап може створювати питання про порушення авторських прав, якщо використання оригінальних творів було здійснено без дозволу власників прав. Зокрема, маш-ап може включати ремікси пісень, поєднання аудіо та відео з різних джерел, або комбінацію текстового контенту з графікою.

⁴ Лип-синкінг (від англійського "lip-syncing") відео — це вид відео, де особа або група людей синхронізує рухи губ із попередньо записаним звуком, зазвичай музичною композицією. Таке відео часто стає популярним у соціальних мережах та платформах для обміну відео.

⁵ GIF (ГІФ) — це формат графічних зображень, що підтримує анімацію. GIF-зображення часто використовуються в інтернеті для демонстрації коротких моментів з відео, реакцій, емоцій тощо.

⁶ Мем (від англійського "meme") — це елемент культури або системи поведінки, який передається від однієї особи до іншої засобами невербального спілкування (зазвичай зображення з текстом). У цифровому світі мемами стали популярні зображення, відео, GIF-файли, які легко адаптуються та розповсюджуються користувачами.

творів. Суспільство, у свою чергу, не є простою сукупністю окремих індивідів. Воно є складним системним утворенням, де різні суб'єкти мають власні, іноді навіть конфліктуючі інтереси. Саме через взаємодію цих суб'єктів та синергію їх зусиль суспільство функціонує і розвивається.

Таким чином, авторське право повинно враховувати цей комплексний характер інтересів. Воно повинно сприяти врегулюванню конфліктів та забезпеченню справедливого компромісу між різними сторонами – авторами, правовласниками, споживачами, іншими суб'єктами суспільства. Правова система повинна створити ефективні механізми захисту прав творців і одночасно сприяти доступності та використанню творів для розвитку культури та суспільства в цілому.

Таким чином, ми пропонуємо наступну суспільно-юридичну класифікацію інтересів за носієм у авторському праві, яка, на нашу думку, є доречною в системі координат інформаційного суспільства. Так, інтереси учасників авторських правовідносин класифікуються на:

1) *Інтереси держави* – держава зацікавлена у забезпеченні суспільного балансу між інтересами різних груп суспільства, що стимулює розвиток правової визначеності в державі та розвиває економіку. Держава здатна системно враховувати всі аспекти, що відбуваються у світі та в межах самої держави, і створювати умови для ефективного та швидкого реагування та вирішення конфліктів інтересів та стимулювання балансу між ними, оскільки держава зацікавлена у розбудові успішної економіки, яка можлива при реалізації інтересів всіх учасників суспільства. Узгоджений баланс інтересів дозволяє стабілізувати суспільство, зменшити напругу та конфлікти, а також сприяє довгостроковому розвитку держави. Правильна політика збалансованих інтересів допомагає створити сприятливий клімат для підприємництва, інвестицій та творчості, що забезпечує стабільну та стійку економічну динаміку.

2) *Інтереси суспільства* – інтереси суспільства є уособленням сукупності приватних інтересів, і від задоволення та реалізації інтересів суспільства автоматично задовольняються приватні інтереси окремих груп осіб, але одночасно суперечить інтересам інших осіб. Тому інтереси суспільства є ширше за конгломерат приватних інтересів та може їм суперечити, оскільки від реалізації саме інтересів суспільства залежить розвиток та існування суспільства.

3) *Інтереси суб'єктів приватного права* охоплюють інтереси як фізичних, так і юридичних осіб і можуть зазнавати перетинів або протиріччя в залежності від позиції та ролі цих осіб у суспільстві та економіці. Фізичні особи мають свої інтереси, серед яких важливими є інтереси авторів та споживачів. Автори прагнуть захистити свої творчі права та отримати справедливу винагороду за свої творіння, тоді як споживачі мають інтерес у доступі до різноманітного та якісного контенту без обмежень. Юридичні особи, такі як корпорації-правовласники та онлайн-платформи з розповсюдження контенту, також мають свої власні інтереси. Корпорації прагнуть максимізувати свої прибутки та захищати інтелектуальну власність, яка становить їхню комерційну цінність. З іншого боку, онлайн-платформи займаються поширенням контенту та забезпеченням доступності для споживачів.

Згідно з різними ролями і позиціями, інтереси різних сторін можуть взаємодіяти, але також вони можуть взаємно конфліктувати. Наприклад, захист прав авторів може стати причиною обмеження доступу до контенту для споживачів, тоді як вільне поширення контенту може порушувати інтелектуальні права правовласників. Забезпечення балансу між приватними інтересами різних груп є важливим завданням для держави. Вона повинна забезпечити адекватне регулювання та створити умови для гармонійного розвитку суспільства та економіки, забезпечуючи захист прав всіх учасників та стимулюючи ефективну взаємодію між ними.

2.2. Вплив сучасних технологій на трансформацію реалізації інтересів авторами щодо різних категорій творів

Можна виділити логічну послідовність, що технологічний розвиток ставав тригером зсуву балансу інтересів в ту чи іншу сторону. З початком інформаційної ери та швидкого розроблення технологій, зокрема цифрових та Інтернету, способи створення, розповсюдження і використання творів значно змінилися. Із збільшенням зручності та швидкості доступу до інформації, зростає і кількість порушень авторських прав. Піратство та незаконне копіювання стали поширеними явищами, що викликали серйозні виклики для авторського права. Цей технологічний розвиток породив дебати щодо оптимального захисту авторських прав та інтересів авторів.

З одного боку, автори почали вимагати суворіших заходів для боротьби з порушеннями та забезпечення справедливої винагороди за їхню творчість. З іншого боку, користувачі і прихильники вільного доступу до інформації наголошували на необхідності збереження відкритого Інтернету і свободи обміну знаннями. Цей протиріччя у вимогах інтересів змушує законодавців та правозастосовні органи у багатьох країнах переглядати і оновлювати закони про авторське право.

На сьогоднішній день, є можливість проаналізувати, яким чином технології, які знаходяться в стадії розробки або тільки на початку їх функціонування, будуть впливати на систему авторського права на міжнародному та національному рівнях. Це дає змогу передбачити можливі проблеми та виклики, з якими стикаються автори та правові влади при впровадженні нових технологій.

Одна з головних задач у цьому контексті – забезпечити узгодження інтересів усіх учасників суспільних відносин у сфері авторського права. Потрібно збалансувати інтереси авторів, споживачів, технологічних компаній, а також суспільних інституцій, щоб створити ефективну та справедливу

систему авторського права, яка б враховувала поточні технологічні реалії та забезпечувала стимули для творчості та інновацій.

Таким чином, звернення уваги на вплив технологічного розвитку на авторське право може допомогти створити більш сучасну, гнучку та адаптовану систему правового регулювання, що забезпечує ефективний захист інтересів всіх сторін та сприятиме стабільному розвитку суспільства. Інтернет як інструментарій змінив способи споживання та надає суспільству нову форму взаємодії та дає поштовх для прийняття інформації як основного ресурсу соціальних та економічних відносин.

На підставі цього сформувався поняття “інформаційного суспільства”. Н. Мур виділяє три основні характеристики інформаційного суспільства. В першу чергу, головним економічним ресурсом виступає інформація, яка використовується для підвищення ефективності, стимулювання інновацій та підвищення якості товарів та послуг, що веде в свою чергу до загального покращення економіки. По-друге, інформаційне суспільство також характеризується більшим використанням інформації суспільством загалом. Так, особи є більш поінформованими щодо своїх рішень як споживачі та як громадяни. Також, інформаційне суспільство надає умови для розширення публічного доступу до освітніх та культурних ресурсів. Третьою характеристикою інформаційного суспільства є розвиток інформаційного сектору в рамках економіки. Функція інформаційного сектору полягає в задоволенні публічного запиту на інформаційну інфраструктуру та послуги [219].

Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020-2025 роки була обговорена під час парламентських слухань на тему «Побудова ефективної системи охорони інтелектуальної власності в Україні» 16 грудня 2019 року⁷. Однією зі стратегічних цілей було запропоновано підвищення рівня захисту авторських прав в інформаційному суспільстві з використанням сучасних інтернет технологій та здійснення

⁷ Стратегія не була затверджена.

заходів, спрямованих на забезпечення охорони авторського права і суміжних прав у цифровому середовищі, а також на припинення правопорушень у цій сфері. Така ціль може досягатись різними заходами, зокрема удосконаленням національного законодавства в частині захисту прав інтелектуальної власності на об'єкти, розміщені у мережі Інтернет, підвищення рівня захисту об'єктів авторського права і суміжних прав у цифровому середовищі, регулювання охорони авторського права і суміжних прав під час оцифрування національної культурної спадщини та надання доступу спільноті до оцифрованих творів та здійснення заходів, спрямованих на припинення поширення інтернет-піратства [67].

В межах цього дослідження, ми розглянемо заходи, за допомогою яких реалізується забезпечення охорони авторського права і суміжних прав у цифровому середовищі. Що стосується авторського права, варто звернути увагу на Директиву 2001/29/ЄС від 22 травня 2001 року про гармонізацію окремих аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві. Директива 2001/29/ЄС стосується правової охорони авторського права і суміжних прав у межах внутрішнього ринку ЄС, з окремим акцентом на інформаційному суспільстві, хота і Директива 2001/29/ЄС не дає визначення цьому поняттю. В той же час, Директива ЄС 2015/1535 від 9 вересня 2015 року, що встановлює порядок надання інформації у сфері технічних регламентів та правил надання послуг інформаційному суспільству містить визначення поняття “послуги інформаційного суспільства”, під яким визначають будь-яку послугу, яка зазвичай надається за винагороду, на відстані, електронними засобами та на індивідуальний запит одержувача послуг. Відповідно до пункту b статті 1(1) Директиви 2015/1535/ЄС, для визначення цього поняття:

- “на відстані” означає, що послуга надається без одночасної присутності сторін в одному місці;
- “електронними засобами” означає, що послуга спочатку відправляється та отримується в місці призначення за допомогою

електронного обладнання для обробки (включаючи цифрове стиснення) та зберігання даних, і повністю передається, передається та приймається по дроту, радіо, оптичним або іншим електромагнітним засобом; “на індивідуальний запит одержувача послуг” означає, що послуга надається шляхом передачі даних на індивідуальний запит споживача [10; 19; 148].

Словосполучення “цифрове середовище” вперше було згадано в Договорі ВОІВ про авторське право, і хоча не надало йому визначення, встановило одну із ознак такого середовища як можливість відтворення творів у цифровій формі. Цифрове середовище також згадується у Директиві 2019/790/ЄС про авторське право в єдиному цифровому ринку, яка ухвалена Європейською Радою та Європейським парламентом у травні 2019 року, де в преамбулі йде мова про стимулювання творчості та нового контенту в цифровому середовищі [8; 13]. В Енциклопедії інформаційної науки та технологій зазначаються наступні визначення цифрового середовища:

- 1) віртуальне або створене кібер-середовищем, доступ до якого або створене за допомогою одного або кількох цифрових пристроїв, таких як комп’ютер, планшет або мобільний телефон.
- 2) інтегроване середовище, де цифрові інструменти та пристрої використовуються для полегшення спілкування та співпраці;
- 3) усі інформаційні середовища, які опосередковуються через всесвітню мережу Інтернет або подібні мобільні пристрої. Зокрема, ті середовища, які полегшують відкриття та пошук інформації, людей та ресурсів [204].

Друге поняття із запропонованих є достатньо звуженим, оскільки цифрове середовище розглядається виключно як спосіб здійснення комунікації. Третє поняття в свою чергу є абстрактним та узагальненим та уникає уточнюючих формулювань, розкриваючи поняття через приклад пошуку інформації.

В той же час, Закон 2811-ІХ визначає цифровий контент як будь-які відомості чи дані в електронній (цифровій) формі, що містять об'єкти авторського права та/або суміжних прав і можуть зберігатися та/або поширюватися у вигляді одного або декількох файлів (частин файлів), записів у базі даних на зберігаючих пристроях комп'ютерів, серверів тощо у мережі Інтернет [54]. На нашу думку, поняття запропоноване розкриває суть цифрового контенту повномірно.

Що стосується поняття “цифрового ринку”, 6 травня 2015 року Європейська Комісія на чолі с Жан-Клодом Юнкером оголосила стратегію єдиного цифрового ринку, яка полягала у намірі усунути віртуальні кордони, посилити цифрове підключення та полегшити споживачам доступ до транскордонного онлайн-контенту. Фактично, єдиний цифровий ринок полягає у забезпеченні вільного переміщення людей, послуг та товарів, а також надання приватним особам і юридичним особам безперешкодного доступу та участі в онлайн-діяльності незалежно від їхньої національності чи місця проживання. Європейська стратегія розвитку є важливою для України в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [72; 156]. Відповідно до дослідження, виконаного Центром аналізу міжнародної торгівлі Trade+ при Київській школі економіки та ГО «Український центр європейської політики» на замовлення Міністерства цифрової трансформації України наприкінці 2020 року, інтеграція України у Єдиний цифровий ринок ЄС вплине на двосторонню торгівлю між Україною та ЄС, а отже – до зростання експорту з України до ЄС товарів — на 11,8-17% (2,4-3,4 млрд дол. США), послуг — на 7,6-12,2% (302,5-485,5 млн дол. США). Також це вплине на продуктивність та економічне зростання України: зростання ВВП України — на 2,4-12,1% (3,1-15,8 млрд дол. США), добробуту громадян — на 3,6-7,8%. У звіті зазначається, що у зв'язку з посиленням ролі цифрових технологій у міжнародній торгівлі та економіці Україна зацікавлена інтегруватися в європейський цифровий простір, бо від цього залежить розвиток торгівлі та економіки України в цілому, у всіх галузях економічної діяльності [30].

Так, одним із результатів розбудови єдиного цифрового ринку в ЄС є Директива 2019/790/ЄС про авторське право в єдиному цифровому ринку, ухвалена Європейською Радою та Європейським парламентом у травні 2019 року [8]. В рамках цього дослідження ми будемо спиратись на наступний понятійний апарат.

1) Інформаційне суспільство – це суспільство, де інформація виступає основним економічним ресурсом, який використовується для підвищення ефективності, сприяння інноваціям та підвищення якості товарів та послуг, сприяючи загальному покращенню економіки. Це суспільство характеризується широким використанням інформації громадянами як споживачами та учасниками суспільного життя, що сприяє їхнім інформованим рішенням, доступом до освітніх та культурних ресурсів, сприяючи розвитку громадянської освіти та культури.

2) Цифрове середовище – це середовище, які опосередковуються через всесвітню мережу Інтернет або подібні мобільні пристрої, де є можливість взаємодіяти та обмінюватися інформацією незалежно від місця проживання. Воно стимулює творчість, сприяє інноваціям та доступу до знань, дозволяючи користувачам взаємодіяти з різноманітним контентом, включаючи тексти, зображення, відео, музику та інше. Забезпечення балансу між свободою та відповідальністю є критичним для цифрового середовища. Правильне регулювання дозволить зберегти відкритість та доступність, а також захистити права та свободи користувачів. Однак, це також вимагає співпраці всіх зацікавлених сторін, включаючи уряди, технологічні компанії, цивільне суспільство та користувачів, для того, щоб забезпечити стійкий та справедливий розвиток цифрового простору.

При розгляді правового режиму творів в умовах впливу сучасних технологій, хотіли би звернути увагу, що цифровий ринок та Інтернет не змінюють існуючу систему авторського права, а радше породжують ряд тенденцій та проблем розвитку авторського права. По-перше, технології, такі як цифрова дистрибуція та потокове відтворення, дозволяють легше та

швидше поширювати твори, що забезпечує доступність матеріалів для більшої аудиторії. Однак це призводить до проблеми контролю за поширенням та нелегальним використанням авторських матеріалів. Піратство та незаконне копіювання стають більш поширеними, що може негативно вплинути на прибутки творців та видавництв.

По-друге, з появою інтернет-платформ, де користувачі можуть самостійно розміщувати свої твори або використовувати матеріали інших авторів, виникає питання про контроль за авторськими правами. Часто відбувається використання творів без належного дозволу чи знання авторів, що порушує їх права на виключне використання. Також, сучасні технології дозволяють швидко створювати, редагувати та поширювати твори, що створює потребу у зміні часових обмежень на авторські права. Традиційний строк дії авторських прав (наприклад, життя автора плюс 50 або 70 років) може стати недоцільним у світі швидкого інформаційного обміну.

Отже, хоча сучасні технології не змінюють саму систему авторського права, вони створюють нові виклики та проблеми, на які потрібно знаходити адекватні правові відповіді. Забезпечення ефективного захисту авторських прав в умовах цифрового ринку є важливим завданням, яке потребує залучення спеціалістів з різних галузей та постійного вдосконалення законодавства.

Правовласники часто намагалися запобігти або змінити впровадження нових технологій і послуг, які дозволяють відтворення творів, захищених авторським правом. Так звані «Інтернет-договори»⁸ були прийняті для забезпечення застосування виключних прав у цифровій сфері, які дозволили авторам та правовласникам захищати свої твори за допомогою технологій та заходів захисту та запобігання обходу таких заходів.

Якщо в Законі 3792-ХІІ було відсутнє визначення твору, то Закон 2811-ІХ надає визначення твору як оригінального інтелектуального творіння автора

⁸ Договір ВОІВ про авторське право та ВОІВ Договір про виконання та фонограми

(співавторів) у сфері науки, літератури, мистецтва тощо, виражене в об'єктивній формі [54; 55].

З цього поняття можна виділити наступні ознаки, що характеризують твір: оригінальність, об'єктивна форма вираження та приналежність до невичерпного переліку сфери науки, літератури та мистецтва. *Оригінальність* твору характеру його як результат власної інтелектуальної творчої діяльності автора та відображає творчі рішення, прийняті автором під час створення твору. Відповідно, оригінальність характеризує творчу діяльність фізичних осіб – авторів твору і не може належати “результат творчої діяльності” юридичних осіб⁹. Погоджуємось з думкою К.О. Зерова про те, що поняття оригінальності перебуває зараз в дискусійному становищі через подальше поширення об'єктів, створених без участі особи [28].

Концепція оригінальності існує також в праві США та країн-членів ЄС. В США рішення у справі *Feist* можна вважати проривним щодо тлумачення вимоги оригінальності в судовій практиці США. До 1991 році у США діяла доктрина *sweat of brow*¹⁰, відповідно до якої авторське право може захищати важку працю та гроші, витрачені на створення твору, а не лише оригінальність самого твору. Наприклад, якщо хтось витратив багато часу та зусиль на створення телефонної книги, він міг вимагати захисту авторських прав на неї, навіть якщо інформація в телефонній книзі не була оригінальною. Концепція *оригінальності* зазнала зміни парадигми від доктрини *sweat of brow doctrine* до стандарту *modium of creativity*, висунутого Верховним Судом у справі *Feist Pubs., Inc. v. Rural Tel. Servs. Co.* Верховний Суд США постановив, що для того, щоб бути оригінальним, твір має бути не лише продуктом незалежного творіння, але також має демонструвати “хорошу частку творчості”. Верховний Суд запропонував “творчу оригінальність” і встановив новий критерій для

⁹ Доктрина “work for hire”, згідно з законодавством про авторські права у США, – це твір, який створюється співробітниками юридичної особи як частина їхньої роботи або обмежені типи робіт, для яких усі сторони письмово погоджуються на позначення WFH. Work for hire – це термін, визначений у законодавстві США (17 U.S.C. § 101), отже твір не вважається створеною за замовленням просто тому, що сторони угоди заявляють, що ця робота є такою. Це виняток з загального правила, що автор, який фактично створює твір, є юридично визнаним автором цього твору. У Сполучених Штатах, якщо твір створено “за замовленням”, роботодавець, а не співробітник, вважається автором.

¹⁰ Авторський переклад з англ. – “у поті чола”.

захисту творіння на основі мінімального рівня творчості. Відповідно до цієї доктрини, оригінальність існує в роботі, у створення якої було вкладено достатню кількість інтелектуальної творчості та розсудливості. Стандарт креативності не обов'язково повинен бути високим, але для захисту авторських прав має бути мінімальний рівень креативності [150; 161].

В ЄС найвпливовішою судовою справою, яка запровадила критерій “*власне інтелектуальне творіння автора*” як вимоги до всіх видів творів є справа *Inforaq*, де CJEU зазначив, що “*різні частини твору користуються охороною за умови, що вони містять елементи, які є власним вираженням інтелектуальної творчості автора*”. Більш того, CJEU уточнив, який внесок автора відповідає встановленим стандартам, а саме те що форма, спосіб викладу, вираження свідчать про інтелектуальну творчість автора. Критерій оригінальності містить два елементи “інтелектуальна творчість”, який визначає, що будь-який об'єкт, створений суб'єктом, який не має здібностей до внутрішніх інтелектуальних процесів, не повинна охоронятися, незалежно від будь-якої іншої цінності. Другим елементом стандарту є термін “власне”, що підкреслює приналежність твору до його автора. Зміст поняття оригінальності в подальшому піднімалось не в одному судовому рішенні CJEU. Важливою справою для розуміння впливу технологічного прогресу, на нашу думку, є справа *Rainer*, де CJEU розглядав застосування згаданої вимоги оригінальності до фотографій. Оригінальність фотографій прямо регулюється Директивою 2006/116/ЄС, яка передбачає, що фотографічна робота вважається оригінальною, якщо вона є власним інтелектуальним твором автора, що відображає його особистість. Справа стосувалася фотографки, яка зробила портретну фотографію десятирічної дівчинки, яку через вісім років без згоди фотографки використала газета. Австрійський суд розглянув питання про застосовність Директиви 2006/116/ЄС щодо портретної фотографії, маючи на увазі дуже вузьку сферу творчої свободи, доступна в такому творі. Відповідаючи на поставлене запитання, Суд справедливості послався на критерії, встановлені у справі *Inforaq*, а також на згадане

положення Директиви 2006/116/ЄС і зробив висновок, що стосується портретної фотографії, фотографка могла зробити вільний і творчий вибір декількома способами і в різних процесах її створення у виборі фону, пози, освітлення, атмосфери тощо, відповідно портретне фото відповідає критеріям оригінальності. Ця справа підтверджує, що критерій оригінальності необхідно застосовувати щодо специфіки твору, оскільки аргументи суду стосувались різних доступних способів вираження вільного вибору автора саме для фотографії та її досить особливого характеру [115; 128; 147].

Закон 2811-ІХ закріпив поняття оригінальності як ознаку, що характеризує твір як результат власної інтелектуальної творчої діяльності автора та відображає творчі рішення, прийняті автором під час створення твору [54].

Відповідно до частини першої статті 9 Закону 2811-ІХ, твір вважається створеним з моменту первинного надання йому будь-якої об'єктивної форми (письмової, речової, електронної (цифрової) тощо). Під об'єктивною формою вираження розуміється форма, яка може бути відтворена та сприйнята органами чуття. Закон 2811-ІХ надає невичерпний перелік можливих форм вираження твору, такі як письмова, речова, електронна (цифрова). Закон 2811-ІХ також надає визначення цифровому контенту прирівнючої його до електронної (цифрової) інформації та визначає його як будь-які відомості чи дані в електронній (цифровій) формі, що містять об'єкти авторського права та/або суміжних прав і можуть зберігатися та/або поширюватися у вигляді одного або декількох файлів (частин файлів), записів у базі даних на зберігаючих пристроях комп'ютерів, серверів тощо у мережі Інтернет [54].

Погоджуємось з думкою К.О. Зерова, що головною відмінністю між твором у аналоговій формі і твором у цифровій формі є наявності змін умови використання твору, однак сам обсяг авторського права не залежить від об'єктивної форми. Зі статті 10 Закону 2811-ІХ можна зробити додатковий висновок про фактичну наявність двох форм втілення твору: матеріальна (аналогова) та електронна (цифрова). У Законі 2811-ІХ закріплено

незалежність одне від одного права авторського права і права власності на матеріальний чи цифровий об'єкт, в якому твір було втілено. Твори, які виражені у цифровій формі, як слушно зазначив К.О. Зеров, можливо класифікувати, як такі 1) що були вперше створені в електронній формі; 2) і твори, які були виражені в іншій матеріальній формі і для їх перетворення в цифрову форму потребувало обробку технічними засобами [28; 54].

Зі зростанням технологій, *фотографічні твори* була предметом суперечок у сфері авторського права через автоматизований процес зйомки та реалістичне відображення, які стали підставою для думки, що фотографія не може бути мистецтвом, тому і фотограф не є автором в межах авторського права. Вперше фотографії були включені до переліку творів, що захищаються авторським правом, під час перегляду Бернської конвенції у Стокгольмі в 1967 році [2; 16; 38; 181]. Стандарт захисту авторських прав на фотографії обговорювався кілька разів судами США, але найпоширенішою є цитата судді зі справи *Jewellers' Circular Pub. Co. v. Keystone Pub. Co.*, 274 F. 932, де прозвучала позиція, що жодна фотографія, якою б простою вона не була, не може бути не під впливом особистого погляду автора, тому майже будь-яка фотографія може претендувати на необхідну оригінальність для того, щоб захищатися авторським правом, в силу особистих рішень, які приймає автор для її створення [197]. Директива 2006/116/ЄС містить положення що «охорона фотографій у державах-членах є предметом різних режимів». Відповідно до першого режиму, закріпленого в статті 6 Директиви 2006/116/ЄС, фотографії, які є оригінальними в тому сенсі, що вони становлять власний інтелектуальний витвір автора, що відображають його/її особистість. Другий режим включає інші фотографії, які не відповідають критерію “*власної інтелектуальної творчості автора*” і захист таких фотографій покладено на національне законодавство та повністю належить державам-членам щодо захисту їхніх авторів за допомогою відповідного права *sui generis* або іншого правового режиму. Наприклад, у Франції авторським правом захищаються тільки фотографії, які мають оригінальний характер, а не оригінальні

фотографії не підлягають захисту незалежно від їх змісту чи технічних характеристик. Французькі суди відмовляли у захисті авторським правом на фото папарацці та на фото зі спортивних заходів [147; 207; 210].

Канарик Ю.С. була висловлена позиція, що в українському законодавстві відсутнє поняття “фотографічний твір” та законодавчого визначені гарантії, що впливають на правову охорону фотографій як об’єкта авторських прав [38]. Закон 2811-ІХ у статті 1 сформулював поняття фотографічного твору, як твору, статично відображеного (зафіксованого) із застосуванням аналогових, цифрових фотографічних технологій на матеріальному носії чи в електронній (цифровій) формі або із застосуванням лазерних технологій у вигляді об’ємного тривимірного зображення. Цікавою є новела Закону 2811-ІХ, яка у переліку об’єктів, що не охороняються додала фотографії, що не мають ознак оригінальності (не є фотографічними творами). Фактично, Закон класифікує об’єкти, створені за допомогою фотографічних технологій на фотографічні твори і фотографії, які створені без творчої праці автора і не наділені оригінальністю, що призводить до того, що така фотографія не охороняється авторським правом. Цікавим є рішення законодавця не надати фотографіям, що не мають ознак оригінальності жодного захисту, наприклад правом особливого роду (*sui generis*) [54].

Так, в Італії фотографії поділяються на три категорії: 1) фотографічні твори; 2) прості фотографії; 3) документальні фотографії. Якщо фотографічні твори отримують повноцінний захист в межах авторського права, прості фотографії захищаються суміжними правами протягом 20 років з дати їх створення, а третя категорія – не отримує жодного захисту [207]. Але однією з доктрин авторського права є презумпція творчого характеру, тобто при виникненні спору (предметом якого буде порушення виключних прав на фотографію, яка не має ознак оригінальності) саме відповідач повинен буде довести відсутність у спірній фотографії творчого характеру (оригінальності). Відповідно, це може призвести до ситуації, коли спори з захисту авторських прав на фотографічні твори будуть перетворюватись на спори з доведення

наявності/відсутності оригінальності цих фотографій. Фотографії є одним із найбільш розповсюдженим об'єктом в цифровому середовищі, враховуючи масштабність соціальних платформ, які присвячені розповсюдженню фотографій [16].

На нашу думку, вважаємо за потрібним класифікувати вплив технологій через їх наслідок на інтереси у авторському праві.

Пропонуємо розглянути систематизовані напрямки впливу технологій на реалізацію інтересів в межах авторського права.

1) *Поява нових інструментів для створення творів (контенту)*. Прогрес у програмному та апаратному забезпеченні полегшує створення інноваційного контенту. Разом з тим, разом з прогресом нові інструменти несуть за собою загрозу для реалізації інтересів суб'єктів авторського права, зокрема авторів. Так, з розвитком штучного інтелекту (AI) розповсюджуються позиції, які піддають сумніву сучасну позицію щодо змісту авторства. Головною дилемою в рамках авторського права полягає в тому, чи можна наділити штучний інтелект як правосуб'єктністю автора чи авторство – це прерогатива виключно людини [224; 195; 264]. У 1990 році директор програмування в Google, визначав штучний інтелект як “наука про програмування комп'ютерів на виконання таких дій, що вимагає інтелекту, коли такі дії виконуються людьми.” [278]. Ключовим принципом авторського права є те, що автором творів є фізична особа, яка своєю творчою працею створила твір [3; 54]. Американська судова система авторського права вже стикалася з питанням чи може автором в розумінні авторського права виступати тварина, а саме мавпа, де був в черговий раз підтверджений ключова позиція авторського права, що автор дорівнює фізична особа [16; 221]. Останні роки замість мавп та інших тварин виклик авторському праву кидає AI, який розвивається таким чином, що виникає технологічна можливість створення об'єктів творчого характеру без безпосереднього залучення фізичної особи. Оскільки AI не має загальноприйнятого академічного визначення, ми будемо спиратись на визначення, яке було надано в дослідження Європейської Комісії, де AI

визначається як “комп’ютерна система, розроблена для імітації людської поведінки” або “дисципліна комп’ютерної науки, яка спрямована на розробку машин і систем, які можуть виконувати завдання, що вимагають людського інтелекту, з обмеженим втручанням людини або без нього” [157]. За концепцією розвитку штучного інтелекту в Україні, штучний інтелект – це організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань [34]. Питання впливу технології машинного мислення на авторське право багатогранне і тягне за собою ряд запитань, але в межах цього дослідження ми залишимо свій фокус уваги на питанні чи може технологія штучного інтелекту бути творцем і як це впливає на загальну парадигму авторського права [231].

29 жовтня 2021 року (з оновленнями 2022 року) Офіс інтелектуальної власності Великобританії оприлюднив відкриту консультацію з метою вивчення деяких аспектів права інтелектуальної власності, зокрема авторського права в контексті штучного інтелекту. В рамках обговорень, розглядаються три варіанти регулювання штучного інтелекту в рамках авторського права: (1) не вносити правових змін та залишити існуючий захист для “творів, створених комп’ютером”; (2) вилучити з законодавства положення про захист для “творів, створених комп’ютером”; (3) адаптувати поточний підхід та розробити новий вид прав зі скороченим обсягом майнових прав та скороченим строком захисту [193]. Що стосується ЄС 20 жовтня 2020 року Європейський парламент опублікував резолюцію про права інтелектуальної власності в рамках розвитку штучного інтелекту, де формуються загальні підходи та цілі ЄС в правовому регулюванні штучного інтелекту. Можна виокремити наступні позиції законодавців ЄС:

- надавати пріоритет оцінці впливу технологій AI на права інтелектуальної власності за секторами економіки;
- враховувати ступінь людського втручання, автономність штучного інтелекту, важливість ролі та походження використаних даних та матеріалів, захищених авторським правом, а також можливу участь інших відповідних факторів;
- дотримуватись точки зору, що творіння, створені за допомогою штучного інтелекту, повинні бути захищені правовою базою щодо прав інтелектуальної власності, щоб заохочувати інвестиції в цю форму створення та покращувати правову визначеність для зацікавлених осіб, але в той же час брати до уваги, що твори, створені самостійно штучним інтелектом, можуть не підлягають охороні в системі авторських прав, щоб дотримуватись принципу оригінальності, який пов'язаний з фізичною особою, а оскільки поняття «інтелектуальне творення» стосується особистості автора;
- звертати увагу на “базові” дані, що використовуються штучним інтелектом та правомірність їх походження [193].

У липні 2023 року були опубліковані цілі робочої групи, що займається взаємодією авторського права та AI. Група покликана виявити занепокоєння авторів стосовно доступу та використання авторських творів, виступів та баз даних системами ШІ і має запропонувати рішення цих занепокоєнь, виявити та усунути бар'єри до доступу та встановити очікування для компаній ШІ щодо використання захищених матеріалів. Результати роботи групи мають стати частиною добровільного кодексу практики [251].

Переходячи до питання можливої охорони генеративних творінь та AI, питання полягає в тому, чи створює творіння людина, а AI є просто допоміжним інструментом, чи традиційні елементи авторства у творі насправді були задумані та виконані не людиною, а машиною.

Європейська комісія в своєму дослідженні про AI, розділяє три стадії креативного процесу:

- концепція (ідея дизайну);
- виконання (створення перших чорнових варіантів);
- редагування (перегляд та фіналізація) [153; 157].

Через специфіку систем AI, людина, відповідальна за стадію концепції, іноді не може точно передбачити або пояснити результати стадії виконання. Це питання і стало наріжним у двох важливих справах, які вирішувались в США. Так, USCO відмовив у реєстрації авторського права авторки на комікс, де текст був створений нею, а зображення – згенеровані AI. USCO не переконали аргументи і приклади авторки, яким чином вона надавала детальні інструкції AI редагувати згенеровані зображення, поки не отримала бажаного результату [91; 263].

Іншою важливою справою є справа Доктора Стівен Талера, який просуває концепцію прав на патенти AI протягом декількох. Він створив програмне забезпечення під назвою DABUS та подав заявку на реєстрацію авторських прав на одне зображення, згенероване його AI в США. Минулого року USCO відмовило в цій реєстрації, і Талер оскаржив це рішення у суді. Талер намагається стверджувати, що автором є сам AI. У заявці про реєстрацію авторського права до USCO автором було визначено Creativity Machine, а Талер як заявник (найманий працівник власника Creativity Machine). Творіння було описане як автономно створене комп'ютерним алгоритмом. Талер стверджував, що AI є автором, і що власність перейшла до нього, тож суду не довелося надто глибоко вникати в суть технологій. Суд заявив, що авторське право ніколи не поширювалося настільки далеко, що стосується охорони об'єктів, створених за допомогою нових форм технології, що працюють за відсутності будь-якої керівної людської руки, як тут закликає позивач. Авторство людини є основоположною вимогою авторського права. Суд визнає нові кордони в авторському праві та пов'язані з нею питання, на які немає відповіді, оскільки художники використовують штучний інтелект у своєму наборі інструментів для творчості, але розрізняє цю справу як не не

таку складну. Фактично, справа Талера – це спроба перевірки закону на гнучкість, оскільки в предметі спору одразу закладена відмова від будь-якої участі людини в процесі створення творіння, на відміну від попередньої справи USCO щодо коміксу.

К. О. Зеров визначив невичерпний перелік можливих підходів щодо шляхів правової охорони об'єктів, згенерованих комп'ютерними програмами:

1) відсутність будь-якої правової охорони для об'єктів, що згенеровані комп'ютерними програмами в межах авторського права і (або) суміжних прав;

2) запровадження нового теоретичного концепту щодо правової охорони об'єктів, згенерованих комп'ютерними програмами через їх неоригінальність;

3) запровадження новітньої ітерації теорії фікції та введення особливого правового статусу для систем штучного інтелекту;

4) охорона згенерованих об'єктів за допомогою спеціального правового режиму в межах авторського права

5) охорона згенерованих об'єктів за допомогою права *sui generis*.

На думку К.О. Зерова, найбільш прийнятним до імплементації вбачається підхід щодо охорони об'єктів, згенерованих системами AI, за допомогою права *sui generis* [29].

В Україні у Законі 2811-IX запроваджено поняття “*неоригінального об'єкту, згенерованого комп'ютерною програмою*”. Таким об'єктом є об'єкт, що відрізняється від існуючих подібних об'єктів та утворений у результаті функціонування комп'ютерної програми без безпосередньої участі фізичної особи в утворенні цього об'єкта. Такі об'єкти охороняються правом особливого роду (*sui generis*), але в контексті нашого дослідження важливо наступне [54]. Законодавець одразу трактує такий об'єкт як не оригінальний, заперечуючи одну із ключових ознак, що характеризує твір. Новизна нового закону, закріплення поняття оригінальність як ознаку що характеризує твір як

результат власної інтелектуальної творчої діяльності автора та відображає творчі рішення, прийняті автором під час створення твору. Визначення такого об'єкту виходить через негативне поняття неоригінальності, яке виходить через запроваджене поняття оригінальності твору. Поняття оригінальності прямо впирається в автора та його творчі рішення, відповідно неоригінальним об'єктом, згенерованим комп'ютерною програмою – є об'єкт, де не знайшли відображення творчі рішення людини. З одного боку, таке формулювання є логічним і послідовним, оскільки фокусується на тому, що у генеративних творіннях немає внутрішнього людського “я” для прийняття креативних рішень. Як вже було зазначено вище, Європейська комісія в своєму дослідженні, розділяє три стадії креативного процесу: концепція (ідея дизайну), виконання (створення перших чорнових варіантів), редагування (перегляд та фіналізація). Через специфіку систем штучного інтелекту, людина, відповідальні за фазу концепції, іноді не зможуть точно передбачити або пояснити результати фази виконання. Позиція Європейської комісії була в тому, що це не повинно становити перешкоду для кінцевого результату, за умови, що такий результат залишається в межах загального авторського наміру особи [153]. Ключове питання полягає в тому, чи створює “творі»”людина, а штучний інтелект є просто допоміжним інструментом, чи традиційні елементи авторства у творі (літературний, художній чи музичний вираз, або елементи підбору, розташування тощо) насправді були задумані та виконані не людиною, а AI.

Окрім відсутності творчого рішення людини, частини 1 статті 33 Закону про авторське право містить додатковий критерій охороноздатності. Такий об'єкт має відрізнятися від існуючих подібних об'єктів. Але в такому випадку постає питання наскільки істотними повинні бути відмінності генеративного творіння від інших такого ж виду [54].

Як вірно підмітили А. Штефан і К. Міліцина, незрозуміло, з чим треба порівнювати генеративне творіння і який рівень схожості / не схожості

необхідний для прийняття рішення про охороноздатність об'єкту. За своєю логічною основою, це положення є аналогією того, що стосується творів, оскільки твір захищається тільки, якщо він не порушує права третіх осіб [83; 217].

Згідно з частини 2 статті 33 Закону право *sui generis* на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою, можуть набувати особи, які мають майнові права на цю комп'ютерну програму (автори, їх спадкоємці, особи, яким автори чи їх спадкоємці відчужили майнові права на комп'ютерну програму), або особи, які мають ліцензійні повноваження на використання цієї комп'ютерної програми. Підхід, наведений у ч. 2 ст. 33 Закону, відрізняється від доктринальних пропозицій щодо того, кому можуть належати права на генеративне творіння. Науковцями з різних країн світу було обґрунтовано, що таке право доцільно визнавати за розробником AI, кінцевим користувачем системи AI, розробником та кінцевим користувачем спільно, інвестором чи іншою особою, для якої AI був розроблений, або слід вважати, що права набуваються кінцевим користувачем та передаються юридичній особі, яка володіє системою AI, за аналогією до службових творів [16; 29; 83; 217].

Погоджуємось з думкою А. Штефан, про те первинним суб'єктом права *sui generis* повинен бути тільки суб'єкт авторського права на комп'ютерну програму, яка генерує відповідні об'єкти, тобто особою, яка фінансує створення AI та/або набуває майнові авторські прав на нього і своїми матеріальними, фінансовими й організаційними зусиллями забезпечує його функціонування [83], вважаємо що розробники генеративних AI мають бути на законодавчому рівні зобов'язані інформувати своїх користувачів про можливі наслідки, оскільки зловживають схованими умовами в своїх умовах користування, які можуть впливати на права їх користувачів.

В 2023 році користувач ghostwriter опублікував на стрімінгових платформах трек "heart on my sleeve", який був написаний AI із використанням голосів популярних виконавців Дрейка та The Weeknd. Компанія Universal

Music Group (UMG) як правовласник пісень цих виконавців вимагала від великих стрімінгових сервісів обмежити доступ до музичних бібліотек розробникам, які навчають алгоритми. Після цього трек був видалений з більшості онлайн-платформ з розповсюдження контенту, а позиція UMG полягала в тому, що успіх UMG був частково пов'язаний із впровадженням нових технологій і використанням їх для творців компанії [227]. Однак, зважаючи на це, навчання генеративного AI з використанням музики артистів UMG, а також доступність правопорушного контенту, створеного за допомогою генеративного AI, викликає запитання, щодо того, на боці історії хочуть бути всі зацікавлені сторони музичної екосистеми: на боці артистів, шанувальників і людського творчого вираження чи на боці глибоких фейків, шахрайства та відмови артистам у належній компенсації [97; 252]. Цікаво, що формально платформи не мали правових підстав для видалення треку зі своїх бібліотек. Наприклад, актуальні політики Apple для артистів та TikTok для музики не містять запевнень або прямої заборони введення в оману, але, наприклад, з YouTube пісня була видалена з коментарем, що він порушує авторські права UMG. Тут виникає питання, а які саме UMG мають авторські права на трек, згенерований AI. Авторських прав на голос і стиль виконання немає, вимоги щодо захисту репутації виконавців не були заявлені.

Обґрунтування UMG полягало в тому, що уривок на початку пісні схожий на семпл з інших пісень з бібліотеки UMG, і саме на цьому спиралась вимога про видалення. Не до кінця зрозуміло, це справді був використаний семпл або цей уривок також був згенерований, але очевидно, онлайн платформи і великі правовласники поки що бажають зафіксувати хитку джентльменську угоду – згенерованим AI об'єкти не місце на онлайн платформах. Наразі, Google та Universal Music ведуть переговори про ліцензування мелодій та голосів для пісень, які генеруються AI. Суть можливої угоди – дати можливість використовувати законно мелодії та голоси для генерації шанувальниками похідних творів за допомогою AI зі сплатою належної винагороди для такого використання, за умови, що автори та

музиканти безпосередньо матимуть змогу погодитись або відмовитись від такого використання. Аналогічні перемовини веде Google з іншим великим музичним лейблом – Warner Music [225]. Google має всі можливості умовити правовласників на таку схему, враховуючи багаторічний досвід ліцензування музики для YouTube. Окрім музичної галузі, AI вже регулярно використовуються для маніпуляцій у книжковій галузі. Наприклад, Джейн Фрідман, яка є автором кількох книг і консультує щодо роботи в письменницькій та видавничій галузі, розповіла, що її читачі, який шукав більше її робіт, купили одну з підроблених книг на Amazon. Книги мали назви, схожі на теми, про які вона зазвичай пише, але текст читався так, ніби хтось використав генеративну модель AI, щоб наслідувати її стиль. Amazon видалив такі книги, і заявив, що їх політика це забороняє [165].

Такі історії демонструють, по-перше, що онлайн-платформи, впливають на захист прав авторів та правовласників в момент правової невизначеності і по-друге, чому платформи несуть фундаментальну юридичну і етичну відповідальність за запобігання використанню їхніх послуг у спосіб, який завдає шкоди авторам та іншим правовласникам. Якщо в галузях музики і видавництва відслідковується наявність як мінімум діалогу щодо етичності та правомірності використання AI, в кіновиробництві градус дискусій набагато вищий. AI вийшов на передній план проблем прав авторів та акторів в Голлівуді. Поруч із більш традиційними суперечками щодо моделей оплати праці, пільг і захисту робочих місць, технологія AI стала однією з причин страйку профспілки акторів і письменників. Під час переговорів про контракт між сценаристами Гільдія сценаристів Америки заявила, що дозволить використовувати AI, але лише в тій мірі, в якій це буде інструмент для їхньої роботи. Гільдія хоче запобігти тому, щоб необроблені сюжетні лінії або діалоги, згенеровані AI, не розглядалися як «літературний матеріал» — умова в їхніх контрактах на сценарії та інші сюжетні форми, створені сценаристом. Письменники також не хочуть, щоб їх сюжетні лінії чи діалоги вважалися «вихідним матеріалом» для тренування AI. З позиції гільдії очевидно, що

автори хочуть мати можливість використовувати технологію як частину свого творчого процесу, але не хочуть, щоб технології замінили їх як авторів. За страйком сценаристів послідував страйк акторів, після пропозиції великих кіновиробників мати можливість копіювати зовнішність акторів масовки, в обмін на отримання одноразової винагороди, а кіновиробники отримують можливість використовувати їх протягом необмеженого часу в будь-якому проекті, який вони хочуть, без згоди та ніякої компенсації¹¹ [205; 236; 276]. Незважаючи на технологічний вплив на авторське право, зокрема у музиці, кіно та візуальному мистецтві, інтерес поважних сторін (авторів, користувачів, лейблів тощо) до цих прав залишається незмінним. Технологічний розвиток вплинув на кількість учасників у відносинах з авторськими правами, таких як платформи соціальних медіа, і надає користувачам більше інструментів для доступу до творів із авторським правом, але суть інтересів залишилася незмінною, змінившись лише засоби досягнення цих інтересів.

2) *Глобалізований доступ користувачів через онлайн-платформи та нові моделі монетизації результатів творчої діяльності.* Як вже було зазначено, суб'єкти авторського права залишаються незмінними – це автори та інші особи, що набули майнові права відповідно до закону чи договору. Проте, розширилося коло суб'єктів, що прямо та опосередковано пов'язані з авторським правом. Автори, як правило, передають свої виключні майнові права або надають право на виключне використання великим правовласникам (кіностудіям, музичним лейблам тощо), які стають важливими учасниками правовідносин, оскільки через них відбувається використання творів та відповідно на відносинах таких правовласників з авторами відбувається монетизація творів для авторів. Іншими важливими опосередкованими учасниками суспільних правовідносин є онлайн-платформи, такі як соціальні мережі, стрімінгові платформи та інші. В першу чергу, такі платформи є ключовими каналами розповсюдження творів в умовах цифрового

¹¹ Восени 2023 року гільдія авторів та гільдія акторів уклали угоди з кіностудіями, де ці питання були врегульовані на майбутні три роки.

середовища, які за останні десятиліття змінили споживання контенту користувачами.

Музика, без сумніву, пережила значне втручання технологій, якого інші жанри мистецтва не відчували. По зникненні старої системи розповсюдження через Napster, ми стали свідками появи потокових сервісів, які почали здобувати популярність вже з 2012 року. У 2018 році такі платформи, як Spotify і Apple Music, займали три чверті прибутку музичної індустрії [183; 244]. Ці стрімінгові сервіси величезно спростили доступ споживачів до музики, але водночас призвели до зменшення виплат для самого творця. Система виплат у музичній галузі складна, оскільки пісня представляє собою сукупність різних об'єктів авторських та суміжних прав. І з появою потокових платформ ця складність лише зросла, ускладнюючи процес розподілу винагороди музикантам. Стрімінгові сервіси надали можливість користувачам споживати необмежену бібліотеку старої та нової музики безкоштовно¹² або за невеликі гроші, а соціальні мережі створили ілюзію того, що якщо ти зробиш трендовий трек, то для тебе відкрита вся аудиторія світу. Але важливим руйнівником цієї утопічної картини є технології, а саме алгоритми.

Основні канали просування нової музики – це соціальні мережі, такі як TikTok, Instagram, які працюють за моделлю: зібрати велику базу користувачів для того, щоб монетизувати дані цих користувачів. Девід Лоурі з гурту Cracker сформулював проблему для музикантів одним реченням: “Знайомтесь: новий бос. Чи гірший він за старого?”, натякаючи на те, що диктують зсув ролей на музичній арені тепер не лейбли, а стрімінги та соціальні мережі [212].

Наприклад, у Великобританії ситуація, де протягом перших кількох місяців пандемії Covid-19 понад 20 000 музикантів взяли участь у кампаніях #FixStreaming¹³ і #BrokenRecord¹⁴ та наголошували на тому, що за публічне

¹² Безкоштовність стрімінгових платформ передбачає переклад користувачами реклами.

¹³ Авторський переклад з англ. – “виправити стрімінг”.

¹⁴ Авторський переклад з англ. – “зламаний запис”.

сповіщення музичних творів на стрімінгах автори мають отримувати належну винагороду [220]. Каталізатором уваги до розміру винагороди, яку отримують автори пісень (які часто є їх виконавцями) стали карантинні обмеження Covid-19, які призвели до скасування масових заходів, включаючи концерти, які склали велику частину прибутку музичної індустрії.

Станом на 2023 рік, Spotify платить правовласникам у середньому від 0,003 до 0,005 доларів США за прослуховування, тобто приблизно 70% доходу з одного прослуховування іде правовласнику, зазвичай музичному лейблу. Під час дебатів депутати від різних партій у Палаті представників говорили про важливість підтримки музикантів, а профільний міністр говорив про рішучість уряду «продовжувати досліджувати та модернізувати» закон Великобританії про авторське право [205].

Розвиток стрімінгових платформ суттєво вплинув на галузь виробництва *аудіовізуальних творів*. Після виходу серіалу "Картковий будинок" на Netflix у 2013 році, ці платформи почали активно здобувати популярність. На сьогоднішній день, після 10 років з того часу, Netflix був першопроходьцем на цьому ринку, і на 2023 рік майже кожен великий продакшн має свою власну стрімінгову платформу з унікальним контентом, такі як Apple+, HBO Max, Disney+, Hulu, HBO і інші. Ця ситуація змушує користувачів платити за щомісячну підписку на кожну з цих платформ. Також, пандемія COVID-19, яка змусила половину світу залишитися вдома, значно змінила підхід до споживання аудіовізуальних творів. Кінотеатри стали одними з сфер, які суттєво постраждали внаслідок цього кризового періоду. За умов обмежень і карантинних заходів, люди більшість часу проводили вдома, що призвело до зростання популярності стрімінгових платформ. Ця ситуація також прискорила процес переходу фільмів з кінопрокату на цифровий реліз. Раніше, реліз фільму на DVD чи в цифровій копії займав більше півроку після прокату в кіно, однак зараз цей "шлях" звужився до декількох місяців. Внаслідок цього, фільми, як правило, стають доступними на одній зі стрімінгових платформ

лише за місяць після їх кінопрокатного показу. Ці тенденції свідчать про значний розвиток і вплив стрімінгових платформ на споживання аудіовізуальних творів, а також про важливу роль, яку вони відіграють у сучасному культурному ландшафті. Незважаючи на ріст моделей монетизації контенту та аудиторії, яка може споживати контент, через те, що автори як правило відчужують свої майнові права правовласниками, не завжди матеріальний інтереси автора на отримання справедливої винагороди реалізується. Так, у Директиві 2019/790/ЄС з'явилися положення, які були результатом кампанії “Справедливий Інтернет для музикантів”. Кампанія була спрямована на забезпечення справедливої винагороди, коли музичні твори транслюються постачальниками цифрових послуг, такими як Spotify та Netflix. Стаття 18(1) Директиви 2019/790/ЄС дає право авторам і виконавцям «отримувати відповідну та пропорційну винагороду», якщо вони надали виключне право (ліцензували) або передали свої виключні права за договором. Пункт 2 статті дає вказівки державам-членам знайти правильний механізм для реалізації параграфу 1, беручи до уваги “принцип договірної свободи та справедливого балансу прав та інтересів” [8; 185].

3) *Автоматизований захист авторських прав.* Особливістю онлайн платформ є те, що юридичні особи, що їми оперують є транснаціональними компаніями, які є важливими стейкхолдерами у інформаційному суспільстві, відповідно грають важливу роль при реформі міжнародної та національної систем авторського права, оскільки вони є і об'єктом регулювання законотворців, так і лобістами змін на власну користь. Варто зазначити, що на ринку онлайн-платформ, в основі яких залучено розповсюдження різного роду контенту, виникає відсутності розуміння у процедурах щодо як і захисту прав авторів та інших правовласників, так і гарантоване право користувачів таких платформ оскаржувати рішення. Онлайн-платформи у своїй діяльності та регулюванні відносин зі своїми користувачами покладаються на Умови надання послуг/Умов використання Спільноти або Стандарти/Рекомендації щодо регулювання та поведінки користувачів та модерації. Ці Умови та

Стандарти/Рекомендації не обов'язково відображають зміст конкретної правової системи, але в своїй основі містять законодавство Сполучених Штатів Америки як країни походження більшості онлайн-платформ. У в ст. 6 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, закріплено право на справедливий суд, що гарантує право на справедливий і публічний розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, при визначенні цивільних прав і обов'язків особи [23; 32].

Так, відбувається своєрідна “приватизація” вирішення спорів між правовласниками та користувачами за процедурами, що встановлює кожна платформа самостійно. Водночас, враховуючи те, що більшість платформ (Facebook, YouTube, Instagram, Twitter тощо) походять зі Сполучених Штатів Америки, частково правила їх функціонування, що стосуються авторських прав, базуються на американському законодавстві, що певним чином веде до “американізації” авторського права, оскільки учасники спорів та зазначених платформах, незважаючи на країну їх походження, приймають правила платформ як користувачі. Таким чином, виникає міжнародна необхідність розробити загальні принципи, якими мають керуватися платформи при модеруванні контенту для систематизації підходів різних платформ та формування розумних очікувань авторів, інших правовласників та користувачів щодо права на захист в рамках використання таких платформ для узгодження всіх інтересів, в тому числі і національних інтересів країн континентальної системи права [23].

У 2018 році разом в рамках конференції про Модерацію контенту у Сполучених Штатах, група правозахисних організацій та наукових експертів розробила та запустила набір принципів щодо того, як найкраще забезпечити значущу прозорість та підзвітність інтернет-платформ щодо модерування контенту, створеного користувачами [265]. Також, Принципи Aequitas щодо права на справедливий суд онлайн, що були сформовані у травні 2021 році

Інститут цифрових стипендій про сприяння процесу встановлення норм у контексті балансування прав в Інтернеті, таких як свобода слова, захист персональних даних та права інтелектуальної власності тощо. Відповідно до цих принципів права та свободи людини мають лежати в основі регулювання правовідносин на онлайн-платформах, розкривається зміст права на належний розгляд справи на онлайн-платформах, право на представництво та право на апеляцію [90].

Узагальнюючі, питання “приватизації” правосуддя онлайн-платформами є важливим аспектом не тільки авторського права та системи права інтелектуальної власності як такої, а і основоположних прав та свобод людини. Прикладом початку урегулювання є норми Директиви (ЄС) 2019/790, які покладають на онлайн-платформи додаткові обов’язки в аспекті вирішення спорів щодо порушення авторських прав, але таке регулювання є локальним (в рамках ЄС), точковим та не розкриває весь обсяг необхідних заходів щодо формування підходів саме до процедурних аспектів розгляду таких спорів на платформах, що будуть розглянуті надалі.

4) *Виклики та можливості створення міжнародних угод про авторське право в епоху цифрових технологій.* Незмінність інтересів у сфері авторських прав пояснюється їхнім суспільним і економічним значенням. Авторські права забезпечують захист творчих зусиль авторів, стимулюючи творчість та інновації. Автори, художники та інші творці мають законне право на визнання своєї творчості та контроль за її використанням. З іншого боку, користувачі мають інтерес у доступі до різноманітних творів, а лейбли та компанії – у комерційному успіху творів із авторським правом. Технологічний прогрес вплинув на розширення кола учасників відносин із авторськими правами. Соціальні медіа стали платформою для поширення мистецтва та музики, дозволяючи авторам і артистам досягати аудиторії безпосередньо. Однак зростання кількості цифрового контенту також породило питання про захист авторських прав. Незаконне копіювання, піратство та несанкціоноване

використання творів стали великим викликом для авторів та правовласників. Таким чином, технологічні зміни не змінюють інтересів учасників авторських прав, але створюють нові виклики та можливості для їх забезпечення. Деякі приймають ці зміни та адаптуються до нових умов, використовуючи технології для своїх користей. Інші ж шукають альтернативні підходи та механізми захисту своїх інтересів у цьому швидкозмінному технологічному середовищі. З технологічним розвитком наш час став свідком нових практик і стратегій, які використовують автори, лейбли та інші учасники відносин із авторськими правами.

Хоча технології змінюють способи взаємодії з творами, основні інтереси залишаються незмінними. Автори та інші учасники все ще прагнуть захисту своєї творчості, отримання справедливої компенсації за її використання та забезпечення доступу до творів широкій аудиторії. Технології стають інструментом для досягнення цих інтересів, і успіх у цій сфері залежить від готовності адаптуватися до технологічних змін та використання їхнього потенціалу для досягнення високих результатів. Інтерес держави при адаптації законодавства до технологічних викликів полягає у пошуку балансу між прийняттям швидких та ефективних рішень для захисту інтересів інших учасників правовідносин у авторському праві. Наразі, відсутній діалог щодо потреб у адаптації міжнародних підходів щодо вирішення впливу технологій на авторське право. Держави підходять до рішень на національному або на регіональному (наприклад, ЄС) рівнях, що не вирішує глобалізований характер технологій. Такий підхід веде до запровадження індивідуальних підходів, що радше призводить до множення правових режимів, а не забезпечення правової визначеності.

2.3. Авторське право та основоположних прав людини в умовах інформаційного суспільства

Це дослідження не має на меті розглядати, як питання фундаментальних прав вплинули на кожне положення авторського права. Основна мета полягає у комплексному аналізі як авторське право взаємодіє з основоположними правами людини для збалансування інтересів всіх носіїв інтересів у авторському праві, з урахуванням центральної ролі автора. Безперервний розлад між авторським правом та правами людини є невід'ємною частиною моделі сучасного авторського права, оскільки творчість не існує у вакуумі, а автор, як правило, не може створює твори окремо від суспільства. Конфлікт між цими протилежними цінностями виникає через те, що одночасно кожна з них слугує інструментом забезпечення постійного творчого самовираження в суспільстві, незважаючи на дві діаметрально протилежні шляхи забезпечення.

Основоположні права та свободи прагнуть досягти цієї мети, забезпечуючи всім особам необмежену свободу доступу та використання результатів творчої діяльності інших, щоб продовжувати та стимулювати самовираження. Авторське право ж прагне підтримувати такий творчий процес, пропонуючи можливість використовувати, в першу чергу, авторам права на свій твір, щоб вони могли отримати матеріальний прибуток, а також для реалізації виключних немайнових прав.

Баланс між правами авторів на творчість та правами третіх осіб (права на таємницю приватного життя, права на суспільну мораль, права на честь, гідність та ділову репутацію) є складною і чутливою темою, яка потребує уважного підходу та збалансованості. З одного боку, автори мають право на свободу творчості та вираження своїх ідей через творчість, і це є фундаментальним правом, захищеним законом. З іншого боку, права третіх осіб, такі як право на таємницю приватного життя, право на суспільну мораль, право на честь, гідність та ділову репутацію, також повинні бути поважними і

захищеними. При підтриманні балансу між цими правами, необхідно враховувати контекст та обставини.

Місце авторського права в системі основоположних прав людини. В першу чергу, необхідно зв'язувати місце авторського права в системі основоположних прав людини. В Конституції України, де закріплені підвалини права інтелектуальної власності, закріплює саме право володіння, користування та розпоряджання результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності в II розділі “Права, свободи та обов’язки людини та громадянина”, тобто включає авторське право в систему прав людини. Але така інклюзивність права інтелектуальної власності в систему прав людини існувала не завжди [33]. Права людини проходили різні ступені розвитку після Другої світової війни і періодичні перегляди змісту договорів ВОІВ складали враження, що право інтелектуальної власності не має жодних зв'язків з правами людини.

Стаття 27 (1) Загальної декларації прав людини говорить, що: *“Кожна людина має право вільно брати участь у культурному житті суспільства, насолоджуватися мистецтвом, брати участь у науковому прогресі та користуватися його благами”*. Перше речення розглядалося в 1948 році як принцип свободи творчості (“*principe de la liberté créatrice*”); друге – як насолода споживачів усіма витікаючими з цього вигодами. Концепція в потребі балансу закладена в основу статті 27 Загальної декларації прав людини, де йде мова про те, що: (1) кожна людина має право вільно брати участь у культурному житті суспільства, втішатися мистецтвом, брати участь у науковому прогресі і користуватися його благами; (2) кожна людина має право на захист її моральних і матеріальних інтересів, що є результатом наукових, літературних і художніх праць, автором яких вона є. У коментарі загального порядку № 17 щодо права на захист моральних і матеріальних інтересів, що не треба ототожнювати права інтелектуальної власності з правом людини, визнаним у статті 15, пункт 1 (с). Центральну роль авторів можна чітко зрозуміти з обох, оскільки вони забезпечують захист *“моральних і*

матеріальних інтересів, що є результатом будь-якої наукової, літературної чи мистецької праці, автором якої він є” [26; 114; 269].

По-перше, коментар вказує на те, що права захищені відповідно до статті 15 МПЕСКП не можна прирівнювати до національних прав інтелектуальної власності. Моральні та матеріальні інтереси авторів і винахідників захищаються лише для забезпечення зв'язку між особою та її роботою або можливості досягти належного рівня життя за рахунок її експлуатації. Крім цього, права інтелектуальної власності належать до сфери національної політики та міжнародної торгівлі, що підтверджується тим фактом, що, всупереч правам людини, вони обмежені в часі, за обсягом і – за винятком моральних прав – можуть бути відкликані, конфісковані, підлягають ліцензуванню та переуступці. Як наслідок, збалансовуючи права інтелектуальної власності, авторське право зокрема, та права людини, слід пам'ятати, що ці два права не мають однакового ієрархічного рівня.

По-друге, це явно суперечить нещодавній тенденції розширення юридичним особам захисту прав людини на їхні права інтелектуальної власності, у коментарі зазначено, що права, захищені статтею 15(1)(с), не можуть бути власністю юридичних осіб, через їх нерозривний зв'язок з людською гідністю.

По-третє, коментар наголошує на тому, що основні зобов'язання держав включають обов'язок знайти відповідний баланс між статтею 15 (1)(с) та іншими зобов'язаннями щодо *“прав на їжу, здоров'я та освіту, а також права брати участь у культурному житті та користуватися благами наукового прогресу та його застосування”*. Само собою зрозуміло, що якщо навіть найосновніші елементи прав людини в повинні моделюватися відповідно до зобов'язань поважати, захищати та виконувати інші права, захищені МПЕСКП, держави також зобов'язані формувати свої закони про інтелектуальну власність, щоб уникнути будь-яких суперечностей із правами, захищеними згідно зі статтею 15 [48].

Відповідно до Коментаря №17, права людини є основоположними, оскільки вони притаманні людині як такій, тоді як права інтелектуальної власності є перш за все засобом, за допомогою якого держави прагнуть створити стимули для винахідливості та творчості, заохотити поширення творчої та інноваційної продукції, а також розвитку культурної ідентичності та збереження цілісності наукової, літературної та мистецької продукції на благо суспільства в цілому. Таким чином, було проведено різницю між правами людини та правами інтелектуальної власності. Було б важко зрозуміти, що захист права власності може бути якимось чином «кращим» або «сильнішим» у порівнянні із захистом, який забезпечують права людини. Як пояснювалося, метою основних прав є захист основних продуктів харчування, необхідної первинної медичної допомоги, базового притулку та житла», найпростіших форм освіти» тощо [269].

Можна було б спробувати стверджувати що, оскільки автори відігравали не значну роль у ранній історії авторського права і оскільки вплив індустрії знову може розглядатися як більш значний, вартість твору повинна розглядатися як суть авторського права. Отже, стосовно авторського права як основоположного права тут розуміється, що система прав власності є лише одним із способів забезпечення основних (суттєвих матеріальних) інтересів авторів. Як можна побачити, парадигма прав людини немає повноцінного консенсусу щодо відношення до системи прав людини прав інтелектуальної власності, і авторського права зокрема.

Так, поки коментарі до Загальної декларації прав людини наголошує, що авторське право не має прирівнюватись до прав людини, судова практика ЄСПЛ займає іншу позицію. Хоча Європейська конвенція з прав людини не містить жодної згадки про права інтелектуальної власності, ЄСПЛ зайняло позицію тлумачення його як права власності, яке набирає обертів останні декілька років [32]. Як слушно підмітила в своєму дослідження Е. Ізюменко, до недавнього часу факти порушення прав інтелектуальної власності як права людини на власність були досить рідкісними у практиці ЄСПЛ. Після кількох

рішень, винесених у 2008-2009 роках, ЄСПЛ не розглядав справ про порушення прав інтелектуальної власності як порушення права людини на власність. Варто згадати, що ці попередні рішення стосувалися в більшій випадків прямого втручання держави в права заявників [194]. Але в 2022 році, ЄСПЛ розглядав справу *Сафаров проти Азербайджану*, де не зважаючи на приватний характер спору, суд постановив що, національні органи влади несли відповідальність за те, що їхні суди не змогли достатньо пояснити підстави для відхилення позову заявника про порушення авторських прав щодо несанкціонованого відтворення книги заявника в Інтернеті [246].

Ця практика продовжилась вже в 2023 році у справі *Коротюк проти України*, де заява пані Коротюк стосувалась того, що Україна не виконала оперативне і ефективне розслідування щодо незаконного продажу її книги в мережі Інтернет (а саме, щодо встановлення особи порушника), що позбавило її будь-якої можливості встановити розмір завданої їй шкоди та подати на цій підставі позов відшкодування збитків проти сторін, які незаконно поширювали та використовували її роботу. Книга була доступна для завантаження за оплату на веб-сайті, де оплата здійснювалась на картку українського банку та надходили через смс на український номер. Поліція неодноразово, щонайменше чотири рази, припиняла провадження на підставі, зокрема, про нібито неможливість з незрозумілих причин отримати інформацію від провайдерів телекомунікацій щодо користувача відповідного номера телефону. На думку пані Коротюк, ця неспроможність є порушенням Україною її позитивних зобов'язань захищати інтелектуальну власність громадян України, що суперечить статті 1 Першого протоколу до ЄКПЛ, яка гарантує загальне право власності. До цього рішення, ЄСПЛ рідко виносив рішення про порушення обов'язку розслідувати справи, що стосуються права власності, більшість таких рішень стосуються тверджень про неефективне розслідування загибелі людей або жорстокого поводження (статті 2 і 3 Конвенції Конвенції відповідно). Тому примітно, що один із рідкісних випадків встановлення порушення державою обов'язку розслідувати майнові

злочини (а не, за словами самого Суду, «серйозніші» злочини) відноситься до сфери авторського права. Важливо відмітити, що обидві справи стосувались захисту авторських прав авторів, щодо порушень їх прав через розповсюдження творів мережі Інтернет [32; 194; 206].

Щодо Хартії основних прав ЄС, вона містить досить декларативне та туманне положення, що «інтелектуальна власність має бути захищена». Коментатори відзначають, що формулювання англійської версії положення дещо відрізняється від інших мов. Наприклад, у статті 17(2) французькою мовою зазначено, що “*La propriété intellectuelle est protégée*”, що можна можна перекласти як “інтелектуальна власність є захищеною”, а не як “інтелектуальна власність має бути захищеною”. В європейській науковій думці є дискусії щодо того, чи є положення нормою-декларацією, тобто прагненням до певного ідеалу та рольової моделі, враховуючи неоднозначність перекладу або містить простий описовий зміст, який має бути розкритий на рівні більш конкретних законодавчих актів в ЄС. Але найбільш підкріпленою думкою вважаємо позицію Гейгера, який вважає, що частину 2 статті 17 слід тлумачити як підтвердження того, що інтелектуальна власність є формою власності, на яку поширюється загальна гарантія права власності як права людини. По-перше, частина перша статті 17 присвячена захисту права власності і є логічним і послідовним, що частина друга буде розкривати структурний елемент гарантованого права власності. Таке тлумачення також відповідає позиції ЄСПЛ, де незважаючи на відсутність прямої згадки в ЄКПЛ, як було розглянуто вище, право інтелектуальної власності стало складовою права власності [158; 169; 173].

Цей підхід був підкріплений і практикою СЈЕU. На перший погляд може здатися, що Хартія ЄС не дозволяє обмежувати фундаментальні права, такі як право на свободу вираження поглядів або право власності, через відсутність подібного механізму, як у статті 10 (2) ЄКПЛ безпосередньо в положеннях Хартії, але це враження хибне. Стаття 52(1) пояснює, що обмеження можливе за умови, що воно встановлено законом, є необхідним у демократичному

суспільстві та спрямоване або на досягнення однієї з цілей загального інтересу, визнаних ЄС, або на необхідність поваги прав і свобод. інших (тобто тест на пропорційність).

На нашу думку, обоє підходи є неоднозначними і підходять до ролі авторського права у системі основоположних прав однобоко. ЄСПЛ та Хартія прав людини ЄС у визнанні захисту авторського права на рівні захисту права власності, фіксують свою увагу на забезпеченні економічних та матеріальних інтересів автора, ігноруючи моральну складову авторського права та зв'язку автора з твором [17]. В той час Загальна декларація прав людини, а саме коментарі до неї зайняли позицію категоричного виключення авторських прав за межі фундаментальних прав, що, на нашу думку, є хибним. Автор нерозривно пов'язаний зі своїм твором і зацікавлений у комплексному захисті не тільки своїх виключних майнових прав, а і моральних прав, реалізація яких є частиною особистості автора, а відповідно пов'язана з його правами як людини.

Концепції зв'язку між авторським правом і свободою вираження поглядів. Для досягнення гармонії інтересів важливими є правові рамки також грають важливу роль у забезпеченні рівноваги між цими правами. Загалом, важливо розвивати свідомий підхід до творчості і розуміння впливу на оточуючих. Взаєморозуміння та діалог між авторами та третіми особами можуть допомогти створити позитивну та збалансовану обстановку для розвитку мистецтва та захисту прав усіх сторін. Наша мета проаналізувати як цими полярним точками зору взаємодіяти на шляху до досягнення спільної мети – сприяння розвитку та стимулювання творчості в суспільстві в умовах стрімкого розвитку цифрового середовища. Одним з ключових прав людини є право на свободу вираження поглядів. На міжнародному рівні право на свободу вираження визнається як у Загальній декларації прав людини і Міжнародного пакту про громадянські та політичні права. В обох цих випадках право на свободу вираження поглядів включає свободу безперешкодно дотримуватись своїх поглядів і свободу шукати, отримувати

та поширювати інформацію та ідеї. Загальновизнаним є те, що право на свободу вираження поглядів не є абсолютним і може бути обмеженим, якщо втручання «передбачено законом», наприклад, інтереси національної безпеки, захист моралі, «репутації чи прав інших» тощо [26; 32; 48].

З часом було розроблено три основні концептуалізації зв'язку між авторським правом і свободою вираження поглядів. Згідно з першою точкою зору, авторське право сприймається як основне право, але свобода вираження визнається шляхом надання винятку, який передбачає захист від певних видів використання, які порушують інші права. висновок, протилежний іншій визнаній концепції, згідно з якою свобода вираження поглядів має витіснити авторське право в ієрархії прав. Згідно з цією точкою зору охорона авторського права має бути обмежений: свобода вираження поглядів, як правило, переважає, але авторське право розглядається як (обмежений) виняток із цього права. Основні ризики цієї теорії полягають у потенційному надто скороченні обсягу охорони авторського права та наданні надто широких дискреційних повноважень судді першої інстанції. По суті, такий підхід запровадив би захист типу “добрсовісного використання” США в країнах з континентальною системою права.

Сучасні події підтверджують, що обидві концепції слід відкинути на користь третьої. Цей конфлікт вирішується за допомогою ідеї взаємозв'язку прав, особливо основних. Принцип взаємності часто впливає з концепції Іммануїла Канта щодо юридичних прав та обов'язків: коли особа посиляється на свої права проти іншої, для збереження послідовності, вона повинна визнати, що інша особа подібна до неї [237]. Шляхом визнання прав іншої особи виникають відповідні зобов'язання стосовно цих прав, завжди, коли особа посиляється на власні права. Носій прав не має розглядати ізольовано або незалежно, а радше як взаємопов'язаним та залежним від інших. Взаємозалежність прав передбачає, що всі приватні відносини, можуть бути побудовані на основі основоположних прав. Однак обмеження можливостей

одного права часто призводить до конфліктів з іншими правами, що перешкоджає необхідному діалогу між правами в різних суспільствах.

Існує позиція, що фундаментальний захист авторських прав впливає з його здатності сприяти інтересам, які оберігаються правом на свободу слова. Свобода вираження поглядів має позитивний аспект, який охоплює свободу творити в культурній, літературній та художній сферах; економічні та моральні права автора з цієї точки зору представляють розширення цього "права на творчість", оскільки вони впливають з зв'язку між автором та твором та самим фактом такої творчості. Відтак, можливість зв'язку між правом на свободу вираження поглядів та захистом авторських прав також розглядається. ЄСПЛ в справах *Jersild проти Данії*, *Verlagsgruppe News проти Австрії* та *Vereinigung Bildender Künstler проти Австрії*, зважав свободу вираження поглядів проти індивідуальних прав, враховуючи внесок спікера до громадської дискусії та право громадськості на належне інформування про питання громадського інтересу, вона приходить до висновку, що статтю 10 Європейської конвенції з прав людини можна розглядати як потенційну гарантію захисту моральних прав автора, особливо коли розглядувані твори сприяють громадській дискусії [196; 271; 272].

У справі *Eldred v. Ashcroft* Верховний суд Сполучених Штатів дійшов висновку, що свобода слова та авторське право не суперечать один одному, і оскільки саме авторське право є двигуном свободи вираження поглядів [151]. Не зважаючи на таку позицію американської судової системи, Справа *Ashby Donald* перед ЄСПЛ є проривною, оскільки саме тут суд вперше розглянув взаємозв'язок між свободою слова та авторським правом. Рішення визначає, що можуть виникати обставини, коли авторське право порушує право на свободу слова, але наголошує, що будь-яке обмеження права на свободу слова повинно задовольняти тест на пропорційність. Це чітко вказує на те, що сам факт порушення авторського права є недостатнім сам по собі для обмеження свободи слова іншої особи. Таким чином, з цього рішення випливає, що є явне визнання того, що авторське право може мати "зовнішній" аспект прав

людини. Заява була подана трьома фотографами, які зробили та опублікували фотографії нових дизайнів без дозволу дизайнерського дому, який володів правами на ці твори. Верховний Суд Франції суди вважав дії фотографів порушенням авторських прав і що цей випадок не підпадає під виключення – використання без згоди автора з метою висвітлення подій [141]. Фотографи безуспішно вимагали відшкодування за ймовірне порушення статті 10 до ЄСПЛ. Незважаючи на те, що визнання порушення авторського права обмежує їх право на вільне вираження поглядів, суд підкреслив, що таке обмеження є допустимим, якщо воно підпадає під положення статті 10(2) ЄКПЛ і пояснив, що національні суди користуються більшою свободою розсуду, коли від них вимагається збалансувати два права, зазначені в ЄКПЛ (роль ЄСПЛ полягає в нагляді за тим, щоб національний суд досяг справедливого балансу з огляду на права, які конфліктують) [95].

Скоріш за все, результат цієї справи був би іншим, якби опубліковані фотографії представляли предмет ширшого суспільного інтересу, ніж дизайни, але це рішення підтверджує необхідність збалансування авторського права через зміст статті 10 ЄКПЛ. Таким чином, свобода вираження поглядів може переважати над авторським правом, якщо справа є предметом суспільного занепокоєння та включає, наприклад, політичні виступи, відтворення творів для освітніх чи наукових цілей або попередні обмеження тощо. Показовою також є справа Меган Маркл проти таблоїда *Mail on Sunday*, де герцогиня Сассекська звинуватила видання в порушенні її авторського права за публікацію фрагментів листа, яке вона написала для свого батька. В лютому 2021 року, суд задовольнив позов Меган і ухвалив, що позивачка обґрунтовано очікувала, що зміст листа залишатися приватними, тоді як статті в таблоїдах завадили таким очікуванням. Однак навіть після цього рішення газета продовжила спростовувати факт одноосібної власності Меган на зміст листа. Знову в травні 2021 року Високий суд правосуддя став на бік Меган і визнав її єдиною власницею листа, який вона написала своєму батькові, і притягнув британський таблоїд до відповідальності за порушення авторських прав.

Адвокат Меган стверджував, що зміст листа є приватним, оскільки це листування про її приватне та сімейне життя, а не про її публічний профіль чи її робоче життя. Крім того, лист містив її інтимні думки та почуття, які були її приватними справами та є предметом законного суспільного інтересу [188].

Стаття 10(2) Конвенції передбачає, що для того, щоб виправдати будь-яке обмеження свободи вираження поглядів, обмеження має відповідати суворій трискладовому тесту: (1) воно повинно бути передбачено законом; (2) переслідувати законну мету; і (3) бути необхідним у демократичному суспільстві [32]. У справі *Von Hannover проти Німеччини* ЄСПЛ додатково розширив цей критерій, заявивши, що вирішальний фактор балансу між захистом приватного життя та свободою вираження поглядів має полягати у значенні питання в межах суспільного інтересу. У справах *Von Hannover проти Німеччини* та *Axel Springer AG проти Німеччини* ЄСПЛ встановив тест із шести частин, який має застосовуватися до всіх справ про конфіденційність [100; 273]. У 2013 році ЄСПЛ виніс рішення у справі *Neij and Sunde Kolmisoppi проти Швеції* (справа Pirate Bay), де засновників одного з найбільших у світі сервісів обміну файлами в Інтернеті, веб-сайту The Pirate Bay, визнали винними та засудили до восьми та десяти місяців позбавлення волі, а також зобов'язали відшкодувати збитки у розмірі приблизно п'яти мільйонів євро за порушення шведського Закону про авторське право. Справа стосувалася ймовірного порушення права заявників на отримання та поширення інформації шляхом поширення захищеного авторським правом матеріалу. Розглядаючи справу, ЄСПЛ взяв до уваги різні чинники, наприклад, характер конкуруючих інтересів і ступінь, до якого ці інтереси вимагають захисту в обставинах справи, і дійшов висновку, Оскільки органи влади Швеції перебували під зобов'язання захищати майнові права позивачів відповідно до Закону про авторське право та Конвенції, Суд вважає, що існували вагомі причини для обмеження свободи вираження поглядів заявників [222].

Справа *Funke Medien NRW GmbH*, яку розглядав CJEU стосувалась звітів про військовий стан, які регулярно надсилаються до федеральних міністерств

щодо розміщення німецьких військових за кордоном. Спочатку Funke Medien намагалася отримати низку документів через запит на доступ до інформації, який отримав відмову. Пізніше видавець отримав документи через невідоме джерело та опублікував їх у матеріалі «Афганських документів». Уряд Німеччини вважав, що Funke Medien порушила авторські права, опублікувавши ці документи. Суд зазначив, що військові звіти можуть бути захищені авторським правом, тільки якщо ці звіти є інтелектуальним твором їх автора, який відображає особистість автора та виражений вільним і творчим вибором. Суд зазначив, що навіть якщо ці звіти вважаються творами, захищеними авторським правом, Funke Medien мали право використовувати твір для журналістських цілей згідно з винятком авторського права, і тому публікація документів була законною. Однак це не створює прецеденту для подібного вмісту в інших державах-членах (або навіть у Німеччині), оскільки національні суди вирішують, як збалансувати основоположні права і авторське право [111].

Авторське право та культурні права. Серед прав людини культурні права завжди ставилися на другий план. Дослідження та реалізація цих прав довгий час були недостатньо розвиненими, незважаючи на їх офіційне визнання після заснування ЮНЕСКО у 1945 році та їх включення до Пакту ООН про економічні, соціальні та культурні права (МПЕСКП) у 1966 році. Держави часто ігнорували свої зобов'язання поважати, захищати та забезпечувати ці права, і відсутність спеціальних конституційних положень ускладнювала обізнаність законодавців і судів. Кілька чинників сприяли цьому забуттю [48].

По-перше, концептуалізація культурних прав завжди була складною задачею. Термін “культура” сам по собі є широким і неоднозначним, а “культурні права” мають складну природу, охоплюючи як індивідуальні, так і колективні права, а також переплітаючись з громадськими, політичними та соціальними правами. Часто культурні права мали менший пріоритет, оскільки держави нерідко віддавали перевагу гарантуванню громадянських,

політичних, соціальних та економічних прав, що сприяло їх участі в культурному житті. З точки зору авторського права, культура працює в дві сторони. Вона основа, на яку спираються автори, щоб творити, а їхні творіння, у свою чергу, живлять і розширюють культуру. Це явище набуло додаткового рівня складності з розвитком технологій, оскільки культура позбавлена кордоних обмежень для її поширення. Авторське право та культура потребують створення нових творів, щоб розвиватися, а для створення цих нових творів потрібні вже існуючі.

Оцінюючи взаємозв'язок права на “доступу до культурного життя” та права на захист моральних та матеріальних інтересів, що є результатом творчих робіт, важливо визначити їх основні сфери, що охороняються. Доступ до культурного життя, може проявлятися в трьох діях (1) участь; (2) доступ та (3) внесок у культурне життя. Хоча все право визначається як свобода, єдиним компонентом, сформульованим як такий, є участь, яка включає свободу вибору, вираження поглядів, думки, створення та спільних зусиль. Навпаки, внесок передбачає право бути залученим до культурного розвитку спільноти та до пов'язаних процесів прийняття рішень, тоді як доступ – це право “*знати та розуміти свою власну культуру та культуру інших через освіту та інформацію*” “*отримувати якісну освіту та підготовку з належним урахуванням культурної ідентичності*”, “*дізнаватися про форми вираження та розповсюдження через будь-які технічні засоби інформації чи комунікації*”, а також “*користуватись культурною спадщиною та творінням інших осіб*» і *громади*”. Зрештою, не робиться посилення на можливий зв'язок між здійсненням прав захищені статтею 15 (1)(а) та захистом прав визнано статтею 15 (1)(с), і така сама відсутність перехресного посилення впливає на визначення змісту зобов'язань поважати, захищати та здійснювати право брати участь у культурному житті. Щодо зобов'язання поважати, Комітет чітко просить держави зберегти доступ до культурних благ і обмін інформацією як передумову для реалізації свободи вираження поглядів і

творчості, які є ключовими аспектами “участі” і переплітаються зі свободою мистецтва і науки [238].

Варто також зазначити, що оскільки фундаментальні права захищають фізичних осіб та їхні групи та спільноти, сумнівно, чи можуть юридичні особи взагалі користуватися захистом, як це передбачено статтею 27 (1) Декларації та пункту 15 1(a) Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права. Залишається сумнівним, чи/якою мірою юридичні особи можуть взагалі користуватися захистом фундаментальних і особливо прав людини [20; 39]. З іншого боку, якщо юридичні особи, які володіють захищеним авторським правом, можуть бути захищені правами людини чи іншими фундаментальними правами, тоді, як протиприкладно, юридичні особи, які використовують захищений авторським правом вміст, також повинні бути захищені. Нарешті, слід також зазначити, що право на науку і культуру може бути обмежене. Наприклад, у пункті 18 Зауваження загального порядку 21 прямо зазначено, що ніхто не може посилається на культурне розмаїття для порушення прав людини, гарантованих міжнародним правом, або обмежувати сферу їх дії [268].

У коментарі загального порядку № 17 щодо права на захист моральних і матеріальних інтересів, що є результатом будь-якого наукового, літературного чи художнього твору, автором якого є хтось, Комітет визнає, що термін «кожен» у першому рядку статті 15 може означати особу або колектив; іншими словами, культурні права можуть здійснюватися особою (а) як окрема особа, (б) разом з іншими або (в) у межах спільноти чи групи, як такої. Дотримуючись вихідної точки фундаментальних прав, захист, який забезпечується правом на науку і культуру, в принципі надається фізичним особам. Він також охоплює «звичайну людину», тобто не обмежується лише професіоналами [269]. Це заслуговує на увагу, оскільки завдяки суспільному розвитку будь-хто може бути виробником контенту та споживачем контенту.

Пропорційність у взаємодії авторського права та прав людини.
Пропорційність та справедливий баланс займають центральне місце в системі

обмежень на права людини і використовуються ЄСПЛ як основа для оцінки пропорційності втручання у права людини. Так, у справі *Soering проти Великобританії* суд оцінював справедливий баланс між загальним інтересом спільноти та потребою захисту прав однієї людини, де повинен бути досягнутий справедливий баланс між вимогами загального інтересу в цьому відношенні та інтересами відповідної особи або осіб [260]. У справі *Chassagnou проти Франції*, ЄСПЛ прийшов до висновку, що збалансування індивідуальних інтересів, які цілком можуть бути суперечливими, є складним питанням, і договірні держави повинні мати широку свободу розсуду в цьому відношенні, оскільки національні органи влади в принципі мають кращі можливості, ніж Європейський суд, щоб оцінити, чи існує чи ні “нагальна соціальна потреба”, яка може виправдати втручання в одне з прав, гарантованих Конвенцією [17; 133].

Варто зазначити, тест пропорційності є основним інструментом вирішення конституційних конфліктів. Стаття 52(1) Хартії ЄС містить загальний опис механізму, згідно з яким будь-яке обмеження здійснення прав і свобод, визнаних цією Хартією, має бути передбачено законом і поважати суть ці права і свободи. Будь-які обмеження можуть встановлюватися, лише якщо вони необхідні і справді відповідають цілям загального інтересу, визнаним ЄС, або необхідності захисту прав і свобод інших [158]. Цей принцип широко використовується в судовій практиці з питань інтелектуальної власності, яка постійно повторює мантру “справедливого балансу”, хоча не завжди посилається на статтю 52 Хартії ЄС.

Історично CJEU вже наголошував на не абсолютній природі прав інтелектуальної власності в 1998 році. У справі *Metronome Musik* він постановив, що свобода займатися ремеслом або професією, а також право на власність є частиною загальних принципів ЄС, але що ці принципи не є абсолютними, але їх слід розглядати у зв’язку з їхньою соціальною функцією [117]. У справі ж *Promusicae* прозвучала протилежна думка, щодо основоположних прав, що вони не є абсолютними, але повинні розглядатися у

зв'язку з їхньою соціальною функцією. Отже, обмеження можуть бути накладені на здійснення цих прав за умови, що ці “*обмеження насправді відповідають цілям загального інтересу [...] і не становлять, з огляду на переслідувану мету, непропорційне та неприпустиме втручання, порушуючи саму суть цих прав*” [119].

Балансування означає застосування принципу пропорційності до випадків зіткнень між фундаментальними правами – таким чином, він розкривається як відповідний механізм вирішення конфлікту для таких випадків конфлікту та не повинен викликати більше жаху, ніж посилення на цей основний принцип. У справі *Schmidberger* CJEU підтвердив цю думку, визнавши не абсолютний характер свободи вираження поглядів і свободи зібрань, дійшов того самого висновку, що реалізація цих прав може бути обмежена за певних умов [112]. Варто розуміти, що баланс не є сталим структурним елементом, а є динамічним процесом. Всі залучені інтереси повинні бути зважені з урахуванням усіх обставин конкретної справи, щоб визначити, чи був досягнутий справедливий баланс між цими інтересами. Таким чином, у своїй практиці CJEU прагне встановити справедливий баланс між, з одного боку, різними правами та інтересами та, з іншого боку, основоположними правами та економічними свободами, і, здійснюючи такий баланс, він також бере до уваги цілі, що лежать в основі обмеження основного права. В справі *Pelham*, звернення в суд стосувалося питання про те, яку роль відіграють основоположні права по відношенню до регулювання авторського права в ЄС, яка стосувалась чи вимагає семплювання звукозаписів попередній дозвіл правовласника. Директива 2001/29/ЄС не містить виключень та обмежень, який би прямо застосовувався до контенту, створеного користувачами онлайн. У своєму рішенні суд звернув увагу на положення про цитування для таких цілей, як критика чи огляд, за умови, що (...) їх використання відповідає чесній практиці. За відсутності визначення “цитатування” CJEU послався на звичайне значення цього терміну і визначив це як використання твору або його уривка «з метою ілюстрації твердження,

захисту думки або надання можливості інтелектуального порівняння між цим твором і твердженнями цього користувача» [10; 127]. Важливо, що цілі, з якими можна дозволити цитування, не обмежуються критикою чи рецензією, але також можуть стосуватися інших порівнянних («таких як») використання творів, а вимога «чесної практики» залишає державам-членам певну свободу розсуду. Цей результат досягається шляхом збалансування різних фундаментальних прав у Хартії ЄС одне проти одного: права власності правовласників у статті 17(2) Хартії ЄС, з одного боку; свобода семплерів на художню творчість у статті 13 (сама по собі є проявом свободи вираження поглядів у статтях 11 Хартії та 10(1) ЄКПЛ), з іншого боку. CJEU постановив, що, з одного боку, короткі семпли, включені в нову пісню, не вимагають дозволу, якщо вони нерозпізані на слух. З іншого боку, використання розпізнаваних семплів підпадає під відтворення та потребує попереднього дозволу правовласника. Існуюча правова база, на думку CJEU, вже відображає належний баланс між конкуруючими інтересами користувачів, власників прав і суспільством [127]. Цей баланс виражається у взаємодії між виключними правами та виключеннями та обмеженнями, включаючи триступеневий тест.

Загалом, оцінку CJEU можна критикувати за нехтування визнанням впливу стрімкого технологічного розвитку останніх 20 років на права користувачів. Аналіз застосування цього принципу показує, що він не має чіткого чи фіксованого змісту. Враховуючи, що причина, чому суди адаптують принципи права, і принцип пропорційності, зокрема, полягає в тому, щоб забезпечити певну передбачуваність, об'єктивність і, отже, легітимність свого рішення. Відсутність узгодженого застосування заважає самому балансуванню: навіть якщо зрозуміло, чого балансування має на меті досягти в судовій практиці CJEU, мало вказівок на те, як воно досягає своїх цілей.

Підсумовуючи взаємодію авторського права та основоположних прав, можна систематизувати наступні підходи. За першою оцінкою, кожна взаємодія між двома системами призводить до порушення однієї з них. Так, права людини розглядаються як встановлення обмеження або верхньої межі

захисту авторського права. В такій системі координат, дихотомія «ідея-вираження» є фундаментальним інструментом для встановлення балансу між авторським правом і свободою слова і, загалом, є конститутивним елементом будь-якого утилітарного обґрунтування авторського права. Друга оцінка фокусується не на протиставленні, а на співіснуванні. Обидва правові режими переслідують ту саму фундаментальну мету: заохочення творчості та інновацій, не пригнічуючи належне використання результатів творчої діяльності іншими. З цієї точки зору право авторське право можна розуміти як засіб реалізації прав людини. Третя оцінка виходить з того, що права людини та інтелектуальна власність можуть як конфліктувати, так і співіснувати залежно від того, чи визнається відповідний аспект інтелектуальної власності правами людини чи ні.

Навпаки, більшість інструментів збалансування інтересів автора та правовласників та основоположних прав людини, як конфліктує, але взаємозалежних систем, закладено в існуючі міжнародні та національні правові норми. Основними інструментами є дихотомія «ідея-матеріальна форма вираження твору» — однаково застосовна в Бернській конвенції та рівні національного законодавства. Основою цієї дихотомії є те, що згідно з яким ідеї існують вільно, а авторське право захищає лише оригінальне вираження таких ідей. Дихотомія є важливим інструментом збереження балансу між авторським правом і основоположними правами в системі закону про авторське право. Суть полягає в тому, що правовласники мають лише обмежені можливості контролювати вираження своїх ідей і не можуть обмежувати їх використання. Це підтверджує важливішу думку про те, що ідеї збагачують суспільство, яке, у свою чергу, є середовищем, яке живить творчість та розвиток.

Іншим інструментом є також види “дозволеного використання”, про які ми поговоримо надалі. Проте ці два інструменти не є єдиними внутрішніми інструментами, які підтримують баланс між законом про авторське право та основними правами. Набір інструментів авторського права містить додаткові

засоби балансування, а саме, поняття твору, який містить вимогу оригінальності; обсяг економічних прав, таких як право на відтворення та право на публічне повідомлення; доктрина вичерпання (відома як «доктрина першого продажу» в США); та обмежений термін охорони, серед іншого. Аналізуючи практичні випадки взаємодії авторського права та основоположних прав людини, можна виокремити наступні тенденції. Основним інструментом взаємодії цих двох інструментів є випадки вільного використання творів без згоди автора [17].

Існує щонайменше *три способи розширеного розуміння взаємодії авторського права та прав людини*, яке може сприяти розвитку дискурсу реалізації інтересів різних учасників правовідносин у авторському праві:

1) Права людини відкривають можливість для аргументації доктрин, які дозволяють використання набутого знання в більш широкому масштабі, ніж те, що дозволяє поточне законодавство про авторське право. Це може вплинути на більшу кількість користувачів та створити сприятливі умови для розвитку інноваційних підходів.

2) Права людини можуть сприяти легшому визнанню прав користувачів і вимаганню від держави забезпечення їхнього судового захисту на національному рівні. Це дозволяє зберегти баланс між інтересами творців та користувачів, сприяючи розвитку справедливих правових рамок.

3) Права людини можуть бути використані для вимагання індивідуальної відповідальності держави за її рішення щодо міжнародних зобов'язань у авторському праві. Ідеали, закладені в цих правах, можуть спонукати держави до розгляду нових моделей інновацій, включаючи нові бізнес-моделі, що забезпечують повагу до творцям і доступ користувачів до новаторських продуктів.

Висновки до Розділу 2

Дослідження проведені у другому розділі дозволяють сформулювати наступні висновки.

1. Визначено, що інтереси є суб'єктно-об'єктним явищем і вони мають своїх носіїв, які прагнуть закріпити та реалізувати їх, тому однією з підстав для класифікації інтересів є носій інтересу.

2. Проаналізовано, що згідно з різними ролями і позиціями, інтереси різних сторін можуть взаємодіяти, але також вони можуть взаємно конфліктувати. Наприклад, захист прав авторів може ставати причиною обмеження доступу до контенту для споживачів, тоді як вільне поширення контенту може порушувати інтелектуальні права правовласників. Забезпечення балансу між приватними інтересами різних груп є важливим завданням для держави. Вона повинна забезпечити адекватне регулювання та створити умови для гармонійного розвитку суспільства та економіки, забезпечуючи захист прав всіх учасників та стимулюючи ефективну взаємодію між ними.

3. Визначено, що баланс інтересів учасників правовідносин постійно змінюється через суб'єктивні обставини, зокрема через вплив сучасних технологій на сферу творчості. Сучасні технології трансформують способи реалізації інтересів авторів. Проте основні інтереси, як от бажання отримати славу і винагороду, залишаються стабільними, хоча засоби їх досягнення змінюються.

4. Проаналізовано комплексний характер інтересів суб'єктів приватного права, з урахуванням того, що зміст приватних інтересів не є однорідним та визначається за конкретних обставин самим носієм таких інтересів.

5. Визначено роль онлайн-платформ, як шлюзів до інформації та різноманітних форм контент. Оперуючи на міжнародному рівні, юридичні особи, що керують такими онлайн-платформами, стають

транснаціональними компаніями, які мають значний вплив на реформування міжнародних і національних систем права, включаючи авторське право.

6. Охарактеризовано підстави для необхідності виокремлення інтересів користувачів, зокрема через доступність великої кількості користувачів з усього світу до такої кількості творів ніколи не був настільки можливою.

7. Зазначено, що незважаючи на те, що складається враження, що Інтернет надає автору безпосередній доступ до його аудиторії та не потребує посередників, така теза є хибною. “Доступ до аудиторії” безпосередньо залежить від алгоритмів та взаємодій одних юридичних осіб (лейблів, кінокомпаній) з іншими (онлайн-посередники з поширення контенту).

8. Розглянуто підходи до формування доктрини оригінальності в США та ЄС з урахуванням появи нових способів створення об’єктів без участі людини, які можуть нести творчий характер.

9. Проаналізовано, що технології змінюють способи взаємодії з авторськими правами, основні інтереси залишаються незмінними. Автори та інші учасники все ще прагнуть захисту своєї творчості, отримання справедливої компенсації за її використання та забезпечення доступу до творів широкій аудиторії. Наразі, відсутній діалог щодо потреб у адаптації міжнародних підходів щодо вирішення впливу технологій на авторське право. Держави підходять до рішень на національному або на регіональному (наприклад, ЄС) рівнях, що не вирішує глобалізований характер технологій. Такий підхід веде до запровадження індивідуальних підходів, що радше призводить до множення правових режимів, а не забезпечення правової визначеності.

10. Визначено підходи онлайн-платформ до реагування на появу генеративних творінь без наявної правової бази, з метою захисту інтересів правовласників та авторів.

11. Проаналізовано вплив технологічного розвитку на певну групу творів, які є ключовими для креативних індустрій (музичні твори, фотографічні твори тощо).

12. Охарактеризовано, що баланс між правами авторів на творчість та правами третіх осіб (права на таємницю приватного життя, права на суспільну мораль, права на честь, гідність та ділову репутацію) є складною і чутливою темою, яка потребує уважного підходу та збалансованості. З одного боку, автори мають право на свободу творчості та вираження своїх ідей через творчість, і це є фундаментальним правом, захищеним законом. З іншого боку, права третіх осіб, такі як право на таємницю приватного життя, право на суспільну мораль, право на честь, гідність та ділову репутацію, також повинні бути поважними і захищеними. При підтриманні балансу між цими правами, необхідно враховувати контекст та обставини.

13. Розглянуто практику ЄСПЛ та СЈЕУ щодо забезпечення пропорційності при співставленні прав людини та авторського права.

14. Проаналізовано, що підходи конвенцій з прав людини є неоднозначними в оцінці ролі авторського права і підходять до його визначення однобоко. ЄСПЛ та Хартія прав людини ЄС у визнанні захисту авторського права на рівні захисту права власності, фіксують свою увагу на забезпеченні економічних та матеріальних інтересів автора, ігноруючи моральну складову авторського права та зв'язку автора з твором. В той же час Загальна декларація прав людини, а саме коментарі до неї зайняли позицію категоричного виключення авторських прав за межі фундаментальних прав, що, на нашу думку, є хибним. Автор нерозривно пов'язаний зі своїм твором і зацікавлений у комплексному захисті не тільки своїх виключних майнових прав, а і

моральних прав, реалізація яких є частиною особистості автора, а відповідно пов'язана з його правами як людини.

РОЗДІЛ 3. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБАЛАНСУВАННЯ ІНТЕРЕСІВ У АВТОРСЬКОМУ ПРАВІ

3.1. Правове забезпечення інструменту вільного використання творів без згоди автора в умовах цифрового середовища

В межах цієї глави буде проведено аналіз взаємодії трьох ключових груп інтересів: держави, інтересів суспільства та приватних інтересів різних рівнів, в першу чергу інтересів автора та користувачів. Один із найбільш показових прикладів такої взаємодії можна спостерігати у контексті інструменту вільного використання творів – це класична демонстрація взаємодії конгломерату різних інтересів. Держава, яка вкладає зусилля в розвиток економіки та підвищення рівня життя в суспільстві, існують на певному етапі свого розвитку, ухвалила рішення щодо обмеження виключних прав авторів. Це рішення має на меті надати можливість широкому загалу суспільства використовувати твори без необхідності отримання попередньої згоди від автора. Такий крок сприяє підтримці і поширенню культурних та освітніх цінностей, дозволяючи громаді вільно користуватися творами для навчання, наукових досліджень та творчості.

Така політика також може викликати дискусії щодо збалансованості між інтересами авторів та загальними інтересами суспільства. З одного боку, це сприяє доступності культурних ресурсів і стимулює інновації. З іншого боку, воно може породити питання про відшкодування авторів за використання їхніх творів без їхньої прямої згоди. Загалом, аналіз взаємодії між державними, суспільними та приватними інтересами, ілюстрований цим прикладом, демонструє важливість пошуку збалансованих рішень, що враховують різноманітність інтересів та сприяють сталому розвитку суспільства.

Це дослідження має на меті сформулювати еволюцію вільного використання творів на міжнародному рівні, в США, європейських країнах та

в Україні під впливом цифрового суспільства з метою збалансування інтересів учасників авторських правовідносин. Вільне використання творів займає важливе місце у підтримці нарративу про необхідність збалансування інтересів всіх учасників правовідносин у авторському праві.

Концепція добросовісного використання творів в США. Концепція добросовісного використання творів в США бере свій початок після рішення у справі *Folsom v. Marsh* у 1841 році, де суддя постановила, що неавторизоване використання 353 сторінок листів Джорджа Вашингтона з його 12-томної біографії для створення окремої двотомну роботу було порушенням, тому що було взято так багато, що це ризикувало витіснити попит на оригінал. Після цієї справи добросовісне використання не стало суттєвим обмеженням обсяг авторського права до початку ХХ століття. Концепція добросовісного використання, яка була проголошена у справі *Folsom v. Marsh* стала фундаментальним поворотом в розвитку авторського права США. Варто додати, що до цієї справи було лише 11 судових рішень в США, які стосувались авторського права, тому у рішенні *Folsom v. Marsh* було процитовано 16 рішень англійських судів [164; 247]. В 1740 англійський суд розглядав справу *Gyles v. Wilcox*, де була запроваджена концепцію *fair abridgment*¹⁵, яка і стала основою добросовісного використання у *Folsom v. Marsh* [164; 182]. Англійський книготорговець, раніше опублікував книгу *Matthew Hale's Pleas of the Crown*, на яку він придбав виключні права на публікацію. Приблизно в той же час інші видавці заплатили письменнику на ім'я Барроу за скорочення книги, розповсюджуючи її під назвою *Modern Crown Law*¹⁶. Суддя встановив, що скорочення опублікованої книги можна вважати цілком окремою, новою роботою, оскільки скорочення показало працю, оригінальність, освіту та розсудливість редактора. Ця нова книга не ризикувала порушити права автора чи продавця книг, які володіли правами на публікацію. Однак суддя провів різницю між скороченнями “які були добре

¹⁵ Авторський переклад з англ. – справедливе обмеження.

¹⁶ Авторський переклад з англ. – Сучасне королівське право.

зроблені”, і тими, що «технічно скорочені». Справа встановила доктрину *fair abridgment*, яка допускала, що скорочення, які виявляють значну кількість праці з боку редактора та суттєво відрізняються від оригінального опублікованого твору, не можуть бути порушенням авторських прав. Щоб зрозуміти повільне прийняття добросовісного використання, необхідно зрозуміти концепцію авторського права на книги в той час, коли було ухвалення рішення. Всупереч загальноприйнятому уявленню про добросовісне використання як обмеження монополії на авторське право, його початковим ефектом — відповідно до наміру судді — було розширення цієї монополії. У рішенні не було визначено точних параметрів, які б кваліфікували твір як належним скорочення. В 19 столітті добросовісне використання було кодифіковано у Розділі 107 Закону про авторське право і визначає певні типи такого використання, як-от критика, коментарі, новини, викладання, дослідження. Цікавим є те, що перелічення певних форм використання як прикладів не гарантує, що таке використання творів без згоди автора 100% не буде порушенням. Закон встановлює чотири невичерпні чинники, які слід враховувати судам:

- 1) мета та характер використання, включаючи те, чи є таке використання комерційного характеру або має некомерційний освітній характер;
- 2) характер твору, захищеного авторським правом;
- 3) кількість і суттєвість частки, яка використовується по відношенню до твору у цілому; і
- 4) вплив використання на потенційний ринок або вартість захищеного авторським правом твору [266].

Як доречно зазначила Джейн Гінзбург, ці широкі критерії, якими можна керувати, надають значну гнучкість в оцінці добросовісного використання і дозволяє винятку адаптуватися до нових засобів вираження та розповсюдження творів, але часом може мати непередбачуваний характер [176].

Варто зазначити, що ключовим фактором, що сформулював концепцію добросовісного використання стала ступінь трансформації використання. У рішенні року *Campbell v. Acuff-Rose Music Inc* (1994) Верховний суд США постановив, що коли мета використання є трансформаційною, це робить перший фактор більш вірогідним для добросовісного використання. У справі 1984 року *Sony Corp. of America v. Universal City Studios, Inc.* Верховний суд заявив, що “будь-яке комерційне використання захищеного авторським правом матеріалу є імовірно... несправедливим”.

У *Campbell v. Acuff-Rose Music Inc* суд ж пояснив, що це не є «твердою доказовою презумпцією» і що навіть тенденція до того, що комерційна мета буде “важити проти висновку про добросовісне використання [...] буде змінюватися залежно від контексту”. Суд постановив, що пародія на пісню “Oh, Pretty Woman” була добросовісним використанням, навіть якщо пародія була продана заради отримання матеріальної вигоди. Таким чином, наявність комерційної мети не перешкоджає тому, щоб використання було визнано добросовісним, навіть якщо це зменшує його ймовірність. Позиція Суду полягала в тому, що чим більший ступінь перетворення, тим менша значимість комерційного характеру використання і чим більш трансформаційним є використання, тим менше воно конкуруватиме з поточним чи майбутнім використанням оригінального твору [107; 261]. Таким чином рішення сформулювало подальшу основу добросовісного використання і замість чотирьох кодифікованих факторів, фактично ключовим став один – **трансформативність використання.**

В подальшому фактор трансформативності використання почав переростати в трансформативність мети [98]. Так, у справі *Perfect 10, Inc. v. Amazon.com, Inc.* та *Kelly v. Arriba Soft Corp.* суд визнав, що використання мініатюрних зображень у пошукових системах є трансформативним справедливим використанням, тому не порушує авторського права. Це було пов'язано з тим, що мініатюри служили іншій меті, ніж оригінальні зображення, а саме допомагали користувачам знаходити інформацію, а не для

розваги або художнього вираження.. Обидві справи істотно сприяли розвитку юриспруденції, що стосується пошукових систем і справедливого використання авторських матеріалів у цифровому середовищі [203; 233].

Ми вже звертались у цьому дослідженні до справи щодо проєкту Google Books, який є показовим в цьому питанні, де Гільдія Авторів наполягала, що сканування книг, що знаходяться в бібліотеці було порушенням прав правовласників, коли Google наполягав на тому, що це є добросовісним використанням з метою збалансування інтересів правовласників та інтересів суспільства для розширення доступу до великої кількості літературних творів [281]. Цікавим у цьому рішенні є не стільки аналіз факторів добросовісного використання, скільки чітке формулювання і визнання суспільного інтересу і формування думки, що добросовісне використання спрямоване на забезпечення самої мети авторського права: сприяти прогресу науки та корисного мистецтва. Рішення на користь добросовісного використання враховує лише конкретні обставини справи, які розглядалися, а багато претензій позивачів базувалися на можливих діях Google, а не на поточних обставинах на момент розгляду справи. Цікаво, що справа проти Google Books була розглянута також і у Франції, але закінчилась вона не на користь платформи. В іншому випадку, за відсутності справедливого тлумачення існуючих законодавчих обмежень, європейська історія щодо авторського права на Google Books є прямо протилежною тій, що досягнута в США. На свій захист Google стверджував про виключення про цитування у Французькому кодексі інтелектуальної власності, але суд відмовив у цьому, оскільки твори «доступні для громадськості повністю, навіть у зменшеному вигляді, а випадковий вибір уривків, що відображаються, позбавляє будь-якої інформаційної мети, як того вимагає стаття 122-5-3 Французького кодексу [99; 135; 230]. Але рішення було ухвалено за роки до того, як обмежувальне тлумачення винятків та обмежень (а саме, через статтю 5(5) Директиви 2001/29/ЄС було запроваджено в національне законодавство ЄС, у той час, коли обмеження авторського права тлумачиться (як і будь-яке інше положення

в статут про авторське право) відповідно до загальних герменевтичних правил (таких як значення слів, намір законодавця та мета, яку потрібно досягти) [10].

Майбутнє добросовісного використання онлайн важливе для користувачів Інтернету в усьому світі — навіть у країнах, де добросовісне використання ніколи не було прийнято і не буде інкорпоровано в законодавства інших країн. Це пояснюється тим, що американське законодавство про авторське право стало глобальним стандартом через його застосування основними глобальними онлайн-посередниками, усі з яких є американськими компаніями (наприклад, Facebook, Twitter, Google, YouTube). Американські компанії, які є онлайн-платформами з розповсюдження контенту, зацікавлені в уніфікації цих підходів, оскільки це спрощує їх функціонування в різних юрисдикціях. Доктрина справедливого використання здається, на перший погляд, гнучким і широким виключенням, призначеним для досягнення рівноваги між правами творців і користувачів, однак ця широкість є й її слабкістю. Її невизначеність може створювати виклики як для авторів, правовласників, так і для користувачів, при цьому правовласники мають перевагу завдяки більшим ресурсам і знанням юридичної системи. Хоча залежність від справедливого використання залишається UGC, потрібні більш чіткі вказівки або заяви про його відношення до таких творів. У поєднанні з постійно змінюваними судовими рішеннями та *ex post* визначенням справедливого використання після дорогих судових розглядів це стає суттєвою перешкодою для більшості користувачів.

Вільне використання творів без згоди автора в континентальній системі права. Якщо відслідковувати розвиток виключень та винятків на європейському континенті, варто звернутись до основ авторського права на міжнародному рівні – Бернської конвенції. На початку переговорів про напруцювання Бернської конвенції прозвучала думка, що суспільний інтерес є справедливим обмеженням абсолютних прав авторів. Як наслідок цього 1886 році Бернська конвенція закріпила положення, які надають державам-членам обмежувати права авторів в певних обставинах. Бернська конвенція не дає

нового визначення обмежень авторського права, але ввела триступенний тест для визначення того, чи є несанкціоноване використання законним. Запроваджений тест включає три фактори, які необхідно брати до уваги, а саме:

- 1) виключення мають стосуватись конкретних ситуацій і не бути занадто широкими,
- 2) таке відтворення не суперечить нормальному використанню твору,
- 3) не має завдати безпідставної шкоди законним інтересам автора [3; 89].

Триступеневий тест був використаний в ТРІПС, де передбачається, що члени обмежують обмеження або винятки з виключних прав на певні особливі випадки, які не суперечать нормальному використанню твору. За допомогою триступеневого тесту міжнародне законодавство забезпечило основу для “балансу інтересів”, який керує визнанням обмежень авторського права на користь інших суб’єктів [7; 73]. Однак цей баланс був поставлений під сумнів після розвитку цифрових медіа; зокрема, було піддано критиці доречність певних винятків та обмежень щодо авторського права.

На нашу думку, є корисним вивчити, як нові міжнародні та національні стандарти, які враховують цифрове середовище, відреагували на ці дебати. У Договорі ВОІВ про авторське право є два посилання на необхідність балансу між різними інтересами, включно з одним у преамбулі, яке посилається на Бернську конвенцію: *“Визнаючи необхідність підтримувати баланс між правами авторів і ширший суспільний інтерес, зокрема освіта, дослідження та доступ до інформації, як це відображено в Бернській конвенції [...]”* [3; 13; 70]. Варто зазначити, що з дати ухвалення Бернської конвенції і наступних міжнародних договорів про авторське право, а також їх подальшу імплементацію в національні законодавства, взаємодія користувача з результатами творчої діяльності інших кардинально змінилась. Кінцеві користувачі, які донедавна рідко стикалися з законодавством про авторське право (нікому не потрібно підписувати ліцензію, купуючи примірник книги в книжковому магазині), з розвитком технологій та розширення доступу до

творів раптом дізналися умови щодо того, що вони можуть або не можуть робити на законних підставах із зображеннями, музикою, відео, зображеннями тощо. Відсутність ясності значною мірою впливає з того факту, що обмеження та винятки залишаються переважно нерегульованим простором на міжнародному рівні. Емпіричне дослідження обмежень і винятків, які діють у різних національних правових системах, формує цікаву мозаїку винятків. До цього додається екстериторіальний характер поширення та використання творів в мережі Інтернет, що може призводити до ситуації, що у юрисдикції автора певне обмеження відсутнє, а у юрисдикції користувача – навпаки.

Триступеневий тест також запроваджений Директивою 2001/29/ЄС у комплексі зі закритим списком винятків та обмежень, який незважаючи на розпливчастість та відкритість, радше працює як однобічний стандарт, орієнтований на інтереси правовласників, додаючи загальному обмежувальному характеру системи закритого списку винятків і не надає можливості при правозастосуванні брати до уваги конкуруючі інтереси правовласників і користувачів, вирішуючи, чи приймати нові види використання, за умов існування закритого списку виключень [10]. Ця думка підтверджується практичним застосуванням тесту CJEU, який підриває справедливий баланс, який, на думку самого CJEU, має бути досягнутий між правами правовласників і прав користувачів та загальними інтересами під час впровадження, тлумачення та застосування різних директив щодо авторського права¹⁷ [111; 129]. Тому, CJEU розглядає триступеневий тест насамперед як а обмеження для розсуду держав-членів при правозастосуванні Директиви 2001/29/ЄС щодо винятків та обмежень, а не для оцінки конкретних винятків вільного використання творів без згоди автора через призму цього тесту.

В першу чергу ми розглянемо, термінологічний апарат, оскільки він відіграє важливу роль у формуванні законодавства, а також його подальшого

¹⁷У справах CJEU *Funke Medien та Spiegel Online GmbH* прозвучала позиція, що дозвіл відступати від виключних прав автора, за межами закритого списку винятків та обмеження, поставив б під загрозу ефективність гармонізації авторського права та суміжних прав, а також мету правової визначеності. Правозастосування має відбуватись, гарантуючи справедливий баланс прав та інтересів між різними категоріями правовласників, а також між різними категоріями правовласників і користувачів захищеного твору.

правозастосування. Один із термінів, що має варіації понятійного апарату для свого визначення є “вільне використання творів без згоди автора”. Наукова література та законодавство країн континентальної системи права оперує поняттями “вільне використання”, “правомірне використання”, “виключення та винятки”, “виключення і обмеження”, “допустиме використання”. Міжнародні договори та директиви ЄС щодо авторського права дають незначний провід на це питання, використовуючи терміни “винятки” та “обмеження” у взаємозамінний спосіб. Щодо міжнародного рівня, то Бернська конвенція не встановлює такі положення, в той час коли Договір ВОІВ, та Угода ТРІПС, використовують як “винятки”, та “обмеження”. Новий Закон про авторське право і суміжні права пропонує оперувати поняттям “випадки” [2; 13; 21; 54; 73].

За тлумачним словником, *виняток* – це відхилення від звичайного, від загального правила, коли *обмеження* – це правило, настанова, що обмежує чий-небудь права, дії та інше [9]. Винятки можна визначити як правові положення, які відступають від змісту іншого загального правила. Щоб вважатись винятком, правова норма має виділити певні групи ситуацій з іншого правила та трактувати цю групу всупереч загальному правилу. “Обмеження” виключних прав правовласника впливають із самої природи авторського права, і не повинні бути чітко прописані в законі, щоб бути широко прийнятими. На нашу думку, такими є, наприклад, обмежений строк охорони авторського права та відсутність охорони ідеї, а тільки її вираження. За тлумачним словником, *випадок* – це те, що сталося, трапилося (звичайно несподівано) [9; 21; 70; 258]. У справі *VG Wort*, CJEU зазначив, що Директива 2001/29/ЄС використовує “обмеження та винятки” як окремі терміни, а отже різниця між ними має бути окреслена. За логікою CJEU, обмеження є більш слабким обмеженням виключних прав правовласника, ніж виняток, і що лише положення, які передбачають використання, яке є абсолютно безкоштовним, кваліфікуються як винятки. До недавнього часу практика CJEU майже послідовно тлумачила винятки як “відступи” від загальних принципів,

встановлених вторинним законодавством про авторське право та суміжні права, і як таке вимагає “суворого” тлумачення. У зв’язку з цим СЈЕУ обмежився механічним застосуванням принципу, встановленого усталеною прецедентною практикою інших галузей законодавства ЄС, не вдаючись до конкретних міркувань щодо мети та характеру винятків із авторського права [10; 123]. Варто звернути увагу, що в Законі 2811-ІХ також фігурує поняття “випадки” [54]. За тлумачним словником, випадок – це те, що сталося, трапилося (звичайно несподівано) [9; 70]. Вважаємо, що вибір терміну випадок є недоречним та таким, що вводить в оману щодо суті поняття, оскільки передбачає випадковий ланцюжок подій, що призвів до його застосування. Повертаючись до аналізу змісту терміну виняток, його застосування є більш змістовним та узгодженим з європейським законодавством.

Концепція “прав користувачів” в межах реалізації інтересів користувачів у авторському праві. У зв’язку з цим одним із ключових питань в науковій думці є якій мірі випадки вільного використання творів слід і можна тлумачити як повноцінні права, на які можуть претендувати відповідні бенефіціари та які покладають певні проактивні зобов’язання на правовласників. Це пов’язано з тим, як ми зазначали вище, що роль користувачів у екосистемі авторського права значно виросла з розвитком цифрового середовища. Якщо випадки тлумачити як самостійні права користувачів, вони будуть функціонувати не лише як спосіб реалізації основоположного права, але і накладатимуть певні обов’язки не втручатися або вживати дій, які обмежують права користувачів на певне використання творів. Вперше термін “права користувача” був використаний в кінці 20 століття Патерсоном і Ліндбергом [211]. Виникнення питання про викокремне поняття прав користувачів відображає активнішу роль користувачів, яка виходить за рамки пасивного споживання контенту “невід’ємною частиною” законодавства про авторське право в тому сенсі, що це частина самого визначення обсягу виключних прав автора. Так, технологічний розвиток

впливає на калібрування і формування більш чітких меж інтересів користувачів в межах авторського права. Щоб відобразити цю функцію та роль у системі авторського права, існує думка, що її слід тлумачити як право, а саме як право користувача, яке збалансоване з правами власника авторського права. У справі *Padawan* CJEU наполягає у визнанні законодавчих винятків не лише як відступ від прав власників авторських прав, а й як автономних джерел прав, у свою чергу, які в принципі можуть бути збалансовані з правами власників авторських прав на рівних. Ці тлумачення не вказують на те, що закон визнає користувача суб'єктом права та забезпечує правову основу, яка відображає його інтереси. Однак існує також тенденція, розуміти права користувача досить буквально як права користувача [126; 171].

Згідно з цією точкою зору, термін пов'язаний із суб'єктивною правовою позицією користувача, виходячи за рамки його ролі привілею чи захисту від претензій щодо порушення авторських прав і встановлюючи незалежні права для користувача. На нашу думку, таке тлумачення призводить до зсуву у розумінні авторського права щодо визнання впливу надійного захисту авторського права на використання творів без згоди автора чи правовласника. Авторське право у цифровому середовищі діє за різними параметрами порівняно з авторським правом у офлайн середовищі. Зростання різноманітних нових форм спілкування в Інтернеті та широке розповсюдження створеного користувачами контенту мають як позитивний, так і негативний вплив на свободу користувачів онлайн. Ця зміна помітно вплинула на баланс між інтересами правовласників і користувачів. Технологічний прогрес змінив ландшафт, дозволивши правовласникам не лише повідомляти про минулі порушення, а натомість використовувати технологічні засоби для обмеження доступу до своїх творів або використання їх. Прикладом впровадження прав користувачів в авторському праві є досвід Канади.

У законі про авторське право Канади закріплена доктрина *fair dealing*¹⁸, яка є основним інструментом для досягнення балансу між правами

¹⁸ Авторський переклад з англ. – справедлива/чесна угода.

правовласників авторських прав і користувачів. Доктрина дозволяє користувачам використовувати захищений авторським правом твір без попереднього дозволу з боку власника авторського права, якщо це конкретна *deal* успішно пройшла наступний двоетапний тест:

- 1) вона повинна відповідати принаймні одній із перерахованих цілей, закріплених у Законі про авторське право Канади, і
- 2) відповідає критеріям справедливості [137; 150].

Перелік дозволених цілей використання раніше обмежувався лише цілями дослідження, критики, рецензії та новини. Але після реформи авторського права у 2012 році цей перелік було розширено, щоб включити три додаткові цілі: освіту, пародію та сатиру [137]. Важливим є рішення Верховного Суду Канади у справі *Canadian Ltd. v Law Society of Upper Canada*, де одногосно прийняв рішення, що замість винятків із авторського права тепер вони вважаються правами користувачів, які мають бути належним чином збалансовані з правами правовласників і яким для цілей цього врівноважування, має бути надано «велике та вільне тлумачення» [108]. Ухвалення Судом такого підходу підтверджує значення ролі користувачів у просуванні цілей авторського права, і, отже, на думку Суду, їхні права мають бути прирівняні до прав правовласників.

На нашу думку, виокремлення окремих “прав користувачів” є радикальним рішенням, оскільки такий підхід надає значення інтересів користувачів на рівні з правами авторів та цілями, а саме з проголошеною метою законодавства в авторському праві – заохочувати авторів до творчості шляхом надання їм виключних прав. На нашу думку, більш важливим є надання користувачам можливості на захист своїх інтересів радше засобів правового захисту, ніж через створення нової групи виключних прав. Користувачі мають обмежені засоби правового захисту проти правовласників чи авторів щодо реалізації можливостей законного використання творів. Згадана раніше Маркерський договір є першим багатостороннім інструментом, який зосереджується на інтересах певного класу користувачів

[45]. Залежно від імплементації зобов'язанні за Договором гарантувати, що держави в своїй юрисдикції не перешкоджають користувачам користуватися винятками з авторського права, це може стати підставою для захисту інтересів користувачів, яким заборонили використання творів відповідно до цього міжнародного акту. Через те, що винятки не несуть за собою позивний обов'язок авторів чи правовласників забезпечувати можливість реалізації цими винятками, претензії до правовласників щодо отримання доступу до обмеженого законного використання навряд чи будуть мати законні підстави. Звичайний користувач є у більш вразливому положенні, ніж місце онлайн-платформ щодо використання випадків вільного використання творів для реалізації власних інтересів.

Справа Google Books є показовою в цьому питанні. Хоча інтереси Google, як основного користувача та агрегатора контенту і інтереси окремих користувачів перетинаються, Google і користувач-фізична особа є не в однаковій позиції щодо захисту своїх прав на використання творів. Онлайн-платформи *de facto* через свою роль мають можливість впливати на регулювання авторського права для реалізації власних інтересів, не обов'язково на користь окремих користувачів. Розгортання автоматизованих інструментів захисту авторських прав для виявлення можливого порушення онлайн є ще однією з форм активної участі онлайн-платформ у формуванні та правовому застосуванні, яка викликає питання чи здатні онлайн-платформи забезпечувати баланс між інтересами користувачів та правовласників і чи зацікавлені в цілому онлайн-платформи у створенні *user-friendly*¹⁹ інфраструктури. Широкомасштабні автоматизовані практики контролю за порушеннями авторського права онлайн (включаючи вимоги статті Директива 2019/790/ЄС) радше створюють сприятливі упередження щодо правильності ухвалених рішень та порушують питання права на захист для користувачів авторського права у випадках, коли ймовірне порушення авторських прав є сумнівним.

¹⁹ Авторський переклад з англ. – підхід орієнтований на користувача.

Як бачимо, винятки авторського права включають в себе обмеження прав автора або виявлення різноманітних прав і інтересів користувачів, або і те, і інше. Необхідно забезпечити баланс між цими правами та оцінити втрати, що вони зазнають через використання інших прав [18; 21]. Принцип пропорційності допомагає визначити, яке право має пріоритет у конкретних обставинах. Оцінка впливу на права власника авторського права та права користувачів здійснюється з урахуванням пропорційних втрат.

Кількісна адаптація вільного використання творів без згоди автора під впливом технологій. Директива 2019/790/ЄС ввела певні положення, які представляють, більш якісно, ніж кількісно, значне розширення сфери винятків і обмежень у законодавстві ЄС про авторське право. Якщо попередній перелік винятків та обмежень, передбачені ст. 5 Директиви 2001/29/ЄС є частково необов'язковим, нові винятки є обов'язковими. Раніше держави-члени могли вирішити схвалити ці винятки у своїх правових системах, і в цьому випадку вони мали певний простір для маневру, щоб сформувані зазначені виключення. Лише в деяких випадках держави-члени повинні були пов'язати винятки зі справедливою компенсацією. До них входять п'ять нових винятків, два з яких – транскордонна навчальна діяльність і збереження культурної спадщини – фактично являють собою перегляд винятків, які раніше регулювалися Директивою 2001/29/ЄС [8; 10].

В Україні Закон 2811-IX розширив закритий перелік винятків використання творів без згоди автора, а також запровадив нову категорію випадків використання творів без згоди автора, яка не потребує зазначення імені автора і джерела запозичення. Закон також закріпив використання твору в інтересах особи з обмеженими можливостями сприйняття друкованої інформації через інвалідність та вільне використання твору бібліотеками, музеями з відкритим доступом для відвідувачів, архівами або організаціями із збереження фондів аудіо-, відеозаписів [54].

Повертаючись до досвіду Канади, у 2012 році в межах реформи авторського права у Канаді було закріплено UGC-виняток, який стосується

виключно некомерційного контенту, створеного користувачами. Цей виняток дозволяє окремим особам включати вже існуючий твір, захищений авторським правом, у новий оригінальний твір і згодом використовувати цей новий твір або уповноважити посередника розповсюджувати його через Інтернет, за умови, що низка конкретних умов виконується сукупно [137; 253]. Першою вимогою є те, що використовувати UGC-виняток може виключно фізична особа. Закон виключає юридичні особи у можливості покладатись на цей правовий інструмент. Наступною вимогою є те, що можливе використання творів, які вже були опубліковані автором чи правовласником. UGC-виняток також передбачає зазначення автора та джерела запозичення твору. Новий твір, тобто твір, що є результатом використання UGC-винятку, сам по собі має бути захищеним авторським правом, тобто він повинен задовольняти всім вимогам охороноздатності, зокрема вимозі оригінальності твору. Окрім права на використання нової творки, автор UGC-твору також має право дозволити її розповсюдження через посередника на онлайн-платформах. У будь-якому випадку, проте, вищеписані права на використання та дозвіл на розповсюдження UGC-твору підлягають двом важливим обмеженням. Перше обмеження полягає в тому, що будь-яке використання UGC-твору має мати некомерційну основу. Некомерційність завжди оцінюється на основі цілей користувача: доки користувач керується виключно некомерційними цілями, для застосування винятку UGC не має значення, чи переслідує онлайн-посередник комерційні чи некомерційні цілі. Друге обмеження визначає, що використання UGC-твору не повинно мати суттєвого негативного впливу на – потенційне – використання вихідного твору автором чи правовласником [124; 240]. За формулюванням закону щодо матеріального або іншого ефекту на автора чи правовласника, ефект також може мати нефінансовий характер, тобто не має також впливати на немайнові права автора.

З огляду на те, що винятки відіграють важливу роль у сприянні творчості та інноваціям, а також доступі до інформації та культури, в умовах інформаційного суспільства постає питання правової визначеності щодо

використання твори без дозволу правовласника в різних державах, що є критично важливим з точки зору користувача. Процес розробки та ухвалення Директиви 2019/790/ЄС показав, що прийняття рішень на рівні ЄС часто є бюрократичним та затягнутим, особливо в сферах, де на карту поставлені різні інтереси та де позиції розходяться кардинально. Питання гармонізації авторського права на рівні всього ЄС завжди викликало градус обговорень, і малоімовірно, що законодавець ЄС відновить дискусію щодо більш гармонізованого і за своєю суттю гнучкий режим обмежень в ЄС. Заклик до більш збалансованого тлумачення винятків підкріплений аргументами, що ґрунтуються на правах людини. За словами Гейгера та Ізюменко, цифрове середовище привнесло нове значення в дискусію під заголовком “цифрового конституціоналізму”, оскільки діяльність потужних приватних структур може – тепер ще більше – мати серйозні наслідки для реалізації конституційних прав осіб. Вплив фундаментальних прав, зокрема, на обсяг і обмеження інтелектуальної власності в цифровому середовищі ніколи не був настільки важливим [8; 169]. Можна стверджувати, що якщо обмеження виправдане суспільним інтересом, наприклад, цілями державної політики, пов’язаними з освітою, науковими дослідженнями чи культурою, сфера цього обмеження не повинна бути далі звужена. Дійсно, це було підтверджено Судом ЄС у фундаментальних рішеннях *Pelham*, *Funke Medien i Spiegel Online*, які були зазначені вище, де Суд припустив, що певних винятки, не називаючи їх, вимагають впровадження державами-членами для досягнення справедливого балансу між виключними правами та обмеженнями [111; 127; 129].

Триступеневий тест як функціонально-орієнтований підхід у системі збалансування інтересів у авторському праві. Поточні напрацювання вже мають гнучкий інструмент, який може дозволити застосовувати існуючі обмеження у функціонально-орієнтований, збалансований спосіб: так званий триступеневий тест. На додаток до конкретних критеріїв, викладених у кожному відповідному положенні, усі винятки, мають відповідати так званому триступиневому тесту, який за Бернською конвенцією, який ми згадували

вище. До цього тесту слід додати також доповнення зі Стокгольмській конференції щодо посилення на добросовісну практику і потреби обґрунтувати масштаб використання за винятком мети використання, що, таким чином, ймовірно, додає тягар доказів для користувачів [2]. В Законі 2811-IX фактично закріплені умови триступеневого тексту, де йде мова, що вільне використання творів здійснюється за умови, що твір, який використовується, було оприлюднено правомірно, а обмеження не завдаватимуть шкоди іншому звичайному використанню такого твору і не обмежуватимуть безпідставно законні інтереси відповідних суб'єктів авторського права [54]. Відсилка у першому критерії до “спеціальних випадків”, які не мають бути занадто широкими, підтверджує, що найбільш вдалим терміном для використання є виняток, оскільки виняток повинен мати певну мету, виходить від існуючих правил і виправданий забезпеченням інтересів певної групи суспільства. Щодо другого етапу триступеневого тесту, П. Голдштейн зазначає, що метою другого кроку є зміцнення інтересів авторів на їхніх звичних сферах використання [177], тобто якщо виняток використовується для обмеження комерційно важливого ринку або, тим більше, конкурує з правовласником, такий виняток неприпустимий. Щодо третього етапу тексту, законними інтересами права є реалізація його майнових прав щодо отримання матеріальної вигоди, а також забезпечення моральних прав. Дискусійним є питання безпідставної шкоди, яка може бути завдана інтересам автора. Безпідставність вказує на те, що певний рівень шкоди інтересам автора є виправданим. Іншими словами, для обмеження авторського права має бути обґрунтування зі сторони інших законних інтересів, які при наявності обґрунтованих підстав можуть обмежувати інтереси авторів [18].

Триступеневий тест фактично трансформуватися в вузьку форму добросовісного використання для континентальної системи права. Відповідно до таких пропозицій, права користувачів і правовласників можна було б краще збалансувати, якби критерії триступеневого тесту були розуміються як відкриті фактори; водночас слід визнати, що такі критерії однаково

дозволяють як запровадження, так і розширення обмежень (а не лише їх обмеження). У цьому ключі група вчених видала “Декларацію про збалансоване тлумачення триступеневого тесту в законодавстві про авторське право” [159]. Вони закликають, серед іншого, до комплексної загальної оцінки, згідно з якою жоден крок не має бути пріоритетним. Крім того, Декларація чітко зазначає, що обмеження не обов’язково слід тлумачити вузько та відповідно до їхніх цілей. Гнучке тлумачення обмежень і триступеневого тесту іноді може служити засобом у випадках, коли положення закону виявляється непридатною для роботи з новими формами використання. Проте, особливо в онлайн-середовищі, правова визначеність щодо того, які види використання дозволені без явного дозволу правовласника, є первинною. Тому в середньостроковій та довгостроковій перспективі слід створити більш чітку законодавчу базу. Користувачі виграють від чітких, простих і доступних правил, що роз’яснюють ситуації, в яких вони можуть отримати доступ або іншим чином використовувати твір, не порушуючи чийсь права. Надійна основа для обмеження авторського права також може бути корисною для авторів і правовласників (і, зрештою, індустрії авторського права): збільшення законного транскордонного онлайн-використання творів за допомогою нових бізнес-моделей, може генерувати додаткові доходи та канали розповсюдження або надання творів. Як зазначалося раніше, певний ступінь адаптивності системи авторського права є необхідним у середовищі, що розвивається швидкими темпами. Тому багато вчених закликають до більшої гнучкості обмежень щодо авторського права в континентальних країнах. Гармонізація або навіть уніфікація певних обмежень повинна поважати як імператив правової визначеності та ясності, так і потреба в певному ступені відкритості.

Прикладами того, як закритість списку винятків вплило на судову практику є такі справи як *Vorschaubilder I*, де художниця подав позов проти Google за те, що він зробив доступним у списку результатів пошукової системи мініатюри робіт, які сама художниця завантажила на свій сайт. Жодні винятки

чи обмеження німецького законодавства про авторське право не дозволяли Google використовувати зображення та робити їх доступними як мініатюри, оскільки виняток із цитування, застосований у Німеччині, вимагає, щоб цитати служили меті критики чи рецензії, що явно не стосується мініатюр [178]. Тим не менш, суд ухвалив рішення, що художниця дала свою неявну згоду на використання Google, оскільки вона вирішила завантажити зображення, не блокуючи їх автоматичну індексацію пошуковою системою Google, що вона могла легко зробити. У Франції справі SAIF проти Google, суд теж виніс рішення на користь Google, стверджуючи, що відтворення зображень є лише тимчасовим і є невід'ємною та важливою частиною пошукової системи [248]. Ці справи є прикладом адаптивності судової практики європейських країн незважаючи на закритий характер списку винятків [254].

Обговорення надалі сфокусоване навколо можливості функціонального впровадження гнучкого підходу до поняття справедливого використання, позиченого з системи авторського права США, у структуру обмежень в європейських країнах, зокрема Україні. Думки розділяються щодо доцільності та можливості включення добросовісного використання в законодавство країн Європи. Скептицизм виникає через сприйняття відсутності правової визначеності. Такий скептицизм є виправданим. Так, останнє рішення Верховного суду США у сфері авторського права у справі *Andy Warhol Foundation v Goldsmith* чекали з очікуванням, що ця справа надасть більш чіткі вказівки щодо застосування захисту справедливого використання у США. По суті справи, Vanity Fair заплатив за ліцензію на одноразову фотографію Принца 1981 року від Лінн Голдсміт, найнявши Енді Воргола, щоб зробити її ілюстрації для журналу. Уорхол продовжував створювати купу інших творів мистецтва на основі картини в різних колірних палітрах. У 2016 році, коли Принс помер, Condé Nast використав одного з цих альтернативних принців як обкладинку спеціального пам'ятного журналу під назвою "Принц Геній", заплативши Фонду Уоргола винагороду за ліцензування цього зображення. Простіше кажучи, захист добросовісного

використання Фондом Ворхола було відхилено, і Голдсміт перемогла. Це явна перемога для фотографів і поразка для художників, які працюють із вихідними матеріалами, які захищені авторським правом. Якщо у вас є якісь сумніви щодо цього висновку, подивіться, як позапартійні *amicus briefs* узгоджувалися з відповідними таборами до ухвалення рішення (Американське товариство медіа-фотографів для Голдсміта; Фонди Роберта Раушенберга, Роя Ліхтенштейна та Джоан Мітчелл для Уорхола). Однак Суд також намагався запевнити нас, що спірне використання було не створення Уорхолом п'ятнадцяти додаткових робіт, а пізнішою комерційною ліцензією його Фонду на одну з цих робіт Condé Nast у 2016 році. Суд фактично сформував новий, широко застосовний трансформаційний тест добросовісного використання: такий, який має хвилювати навіть тих митців, які мало зацікавлені в ліцензуванні своїх творів для журналів. Відповідно до концепції Суду якщо ви практикуючий митець, який використовує захищені авторським правом вихідні твори з метою, “дуже схожою” на мету, з якою було поставлено оригінальну роботу, і якщо ви заробляєте гроші своєю практикою, тягар ляже на вас, якщо ви хочете заявити про трансформаційне добросовісне використання відповідно до так званого фактору один, який вимагає від судів розглянути мету та характер передбачуваного добросовісного використання [92]. Висновок зі справи полягає в тому, що суттєва трансформація не переважає все, а натомість ціль, з якою використовується трансформований твір, визначає, чи переважить перший фактор на користь добросовісного використання. Це створює ситуацію, коли той самий перетворений твір може вважатися добросовісним використанням за одним сценарієм (наприклад, коли виставлено в музеї) та порушенням за іншим (наприклад, коли те саме зображення розміщено на обкладинці журналу). По-друге, Верховний суд вводить систематичні аргументи, коли робить висновок про надмірне широке тлумачення здатності до трансформації як частини першого фактору добросовісного використання, що зменшить право автора створювати або дозволяти похідні твори.

Як зазначили слушно зазначили Джастін Джут і Петер Мезеї, рішення Верховного Суду США можна прочитати як заклик відмовитися від закликів до запозичення добросовісного використання в європейську систему, а замість цього зосередитися на систематизації закону ЄС про авторське право шляхом заповнення прогалини щодо прав авторів, які існують на даний момент. Погоджуючись з Джастін Джут і Петер Мезеї, вважаємо, що широка концепція добросовісного використання в США, не може стати перепорою для спроби створити більш функціонально-орієнтоване тлумачення законів ЄС та України для відходу від концепції вичерпних переліків з виключеннями вільного використання [92; 201].

Ми знову повертаємось до досвіду Канади, де доктрина *fair dealing* в Канаді характеризується своєю напіввідкритістю і гібридністю. Фактично Канада маневрує між відкритою доктриною добросовісного використання США та закритим списком в європейських країнах. Така дворівнева модель зуміла поєднати найкращі рішення: з одного боку, вичерпний перелік цілей добросовісного використання, який схожий на закритий перелік винятків, забезпечує юридичну визначеність і розуміння прав всіх зацікавлених осіб; з іншого боку, другий етап невичерпного тесту на чесність, подібний до невичерпного чотирьох факторного тесту доктрини добросовісного використання, забезпечує гнучкість.

Певний рівень невизначеності вважається прийнятним та навіть корисним для більш диференційованого, функціонального підходу до авторського права. Ілюстративним прикладом є право на публічне сповіщення, для якого потрібен постійний аналіз у судовому порядку [20].

По-перше, використання гнучкості при формулюванні індивідуальних обмежень та застосуванні триступеневого тесту шляхом інтерпретації може дозволити більш сучасне, функціонально-орієнтоване тлумачення закону. Особливо це стосується використання творів в Інтернеті для вирішення ситуацій зі основоположними правами чи інтересами користувачів. На нашу думку, замість систематичного надання переваги включенню нових

вузькоспрямованих винятків у законодавство, спрямованого виключно на ексклюзивні права користувача, відповідні інтереси повинні бути збалансовані; у деяких випадках обмеження може знадобитися ширше тлумачити. Особливо з огляду на те, що ексклюзивні права були сформульовані широко, щоб охопити всі можливі майбутні форми використання, обмеження, тобто законне використання без потреби у дозволі, мають бути адаптовані для забезпечення справедливого балансу інтересів.

Таким чином, можна сформулювати наступні підходи щодо розвитку інструменту вільного використання творів без згоди автора в країнах континентальної системи права, включно з Україною, в пошуках балансу між інтересами різних учасників відносин у авторському праві:

1) збереження закритого переліку винятків, який повільно реагує на технологічні зміни та адаптації способів використання творів, зокрема в онлайн-середовищі з однієї сторони, але забезпечує правову визначеність щодо прав та обов'язків учасників правовідносин у авторському праві та реалізацію інтересів авторів та суспільства;

2) збереження закритого переліку винятків, з закріпленням винятку на створення UGC-твору для розширення можливостей для реалізації інтересів користувачів, зі збереженням інтересів авторів та правовласників;

3) трансформація винятків у новий інструмент як “права користувачів”, який виходить за межі винятків з прав авторів, а трансформується у повноцінні права користувачів, які тягнуть за собою обов'язки на стороні авторів та правовласників;

4) запозичення інституту добросовісного використання з США до країн континентальної системи права;

5) трансформація закритого переліку винятків та обмежень у функціональний підхід з практичним застосуванням триступеневого тесту.

На нашу думку, трансформація триступеневого тесту є полем для дослідження щодо перспектив розвитку винятків в авторському праві країн континентальної системи права. Триступеневий тест варто тлумачити як не

призначений виключно для розширення нових винятків і обмеження прав авторів та правовласників. Тест був розроблений достатньо гнучко для того, щоб держави могли реалізовувати свої інтереси через свободу трансформації винятків та задоволення внутрішніх соціальних, культурних та економічних потреб. Підтверджуючи подвійну роль тесту у створенні достатнього простору для соціальних, культурних та економічних інтересів, як і суспільства, так і авторів і правовласників, які мають бути збалансовані з обґрунтуванням захисту авторських прав, тест використовувався у сприятливому сенсі в кількох судових рішеннях.

У рішенні 2002 року щодо сканування та зберігання статей преси, Федеральний суд Німеччини навів ще один приклад свого гнучкого підходу до триетапного тесту. Суд постановив, що огляди цифрової преси повинні вважатися допустимими, як і їхні аналогові аналоги, якщо цифрова версія – з точки зору її функціонування та потенціалу використання – по суті відповідає традиційним аналоговим продуктам. Щоб подолати проблему застарілого формулювання німецького закону про авторське право, яке вказувало на те, що виняток стосується оглядів друкованої преси, Суд заявив, що з огляду на нові технічні розробки авторське право можна тлумачити більш ліберально, і дійшов висновку, що огляди цифрової преси допустимі, якщо статті були включені в графічний формат без пропонування додаткових функцій, таких як колекція тексту. Це розширення Суд базував на триступеневу тесті [104].

У справі *Deckmyn* про пародію CJEU ухвалив рішення, що у випадку, якщо пародія містить дискримінаційне послання, що може створити асоціацію і для оригінального твору, у автора оригінального твору є законний інтерес у перешкоджанні виникненню такої асоціації [118]. Погоджуємось з Л.Р. Майданик, що так суд застосував триступеневий тест, оскільки виникла можливість порушеного інтересу автора, тобто триступеневий тест може бути один із засобів забезпечення балансу приватного та публічного інтересу в авторському праві [41].

Судова практика України на сьогоднішній день не містить прикладів використання триступеневого тесту [41]. Наріжною думкою є те, що тест може використовуватись як основа для створення закритих списків винятків, або для створення відкритого інструменту для винятків. Відкрите положення було рекомендовано в Модельному європейському кодексі авторського права, який є результатом проекту Wittem дослідників авторського права з ЄС [155].

Тест може розглядатися як уточнений тест на пропорційність, використання його абстрактних критеріїв як факторів, які потрібно зважити під час глобального балансування, і трактування тесту як на стороні суспільства, так і на стороні автора чи правовласника. У світлі необхідності збалансувати авторське право та конкуруючі інтереси, зокрема свободу вираження поглядів та інформації, ці гнучкі тлумачення можуть переважати в майбутньому, враховуючи стрімкий розвиток технологій. Підсумовуючи, слід погодитись з Крістофом Гейгером, що адаптація системи винятків до вимог інформаційного суспільства залишається великим викликом на глобальному, європейському та національному рівнях [22; 94; 167]. На нашу думку, триступеневий тест необхідно зафіксувати окремим винятком, оформленим у формі стандарту, який надає судам повноваження приймати рішення щодо законності певного використання в кожному конкретному випадку.

Закріплення такого стандарту мінімізує потребу в постійних переглядах законодавства у спробах наздогнати технологічний розвиток і частково усуне правову невизначеність через необхідність покладання на тлумачення через судову практику. Як слушно зазначила В. Троцька, в умовах технологічного розвитку концепція досягнення балансу публічних і приватних інтересів в авторському праві є комплексним питанням, оскільки баланс не є стабільним з огляду на динаміку розвитку в умовах цифрового середовища [71].

Важливо, що такий стандарт буде слугуватиме головним чином як додаткова лінія безпеки для непередбачених випадків використання зі збереженням правової визначеності. Стандарт буде потребувати перевірки того, чи певне використання досягає справедливого балансу між інтересами

правовласників і користувачів, на основі невичерпного набору вагових факторів, таких як прибутковий характер використання, вплив використання на реалізацію майнових прав автором або правовласниками, пов'язаних із твором; та реалізація виключних творів автора.

3.2. Справедлива винагорода авторам за використання їх творів у цифровому середовищі

З розвитком Інтернету та цифрового середовища паралельно розвиваються дві протилежні думки щодо творчості та її монетизації. По-перше, існує погляд, що сьогоднішній час ідеально підходить для створення та заробітку на своїх творчих доробках, оскільки завдяки доступності Інтернету, будь-хто, хто має смартфон і підключення до мережі, може стати митцем та отримувати дохід від свого контенту. З іншого боку, поширення соціальних мереж і стрімінгових платформ призвело до демонетизації контенту, що створює враження, ніби будь-які творчі результати мають бути безкоштовними або доступними за символічну вартість. Цей підхід приводить до погляду, що автори не повинні отримувати справедливую винагороду за свою працю. На нашу думку, обидва ці позиції мають свою основу і не є взаємовиключними. Звичайно, сьогоднішні технології дозволяють авторам мати безпосередній доступ до своєї аудиторії, але існуюча культура Інтернету із своєю різноманітністю та вільним доступом до безкінечної кількості контенту створює ілюзію його безкоштовності. Проте справедлива винагорода за використання творів авторів завжди була важливим аспектом розкриття їхнього потенціалу та реалізації законних інтересів. З появою цифрового середовища, необхідність відповідної реалізації цього принципу стала ще актуальнішою. Особливо гостро ця проблема стосується музикантів у новій системі споживання музики, де стрімінгові сервіси, такі як Spotify та Apple Music, грають вирішальну роль. Проблема справедливої винагороди для

авторів набуває особливої актуальності у зв'язку зі стрімким розвитком штучного інтелекту, який може створювати об'єкти, що нагадують творчість людей, але не потребують значних фінансових та часових ресурсів. Ця проблема вже стала гострою для авторів і сценаристів у Сполучених Штатах Америки, де гільдія сценаристів оголосила страйк через низький рівень оплати за їхню роботу і ризик бути заміненіми ШІ [236; 276]. Право на справедливий винагороду згадується в Бернській конвенції, передбачаючи, що законодавство країн не має зачіпати належного автору права на одержання справедливої винагороди. В межах Закону 2811-ІХ не один раз іде мова про права автора отримувати справедливий винагороду (ст. 12, 17, 39, 42).

Стаття 455 Цивільного кодексу України, визначає, що автор має право на плату за використання його твору, якщо інше не встановлено законом [54; 75].

До ухвалення Закону 2811-ІХ, поняття “право на справедливий винагороду” в законодавстві України використовувалась в межах Закону “Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав”. Але з прийняттям Закону 2811-ІХ, з'явилась частина третя статті 12, де закріплено, що право на справедливий винагороду належить лише автору і переходить лише до спадкоємців автора і не може бути передано (відчужено) іншим особам. Право на справедливий винагороду має основне значення, дозволяє автору задовольнити свої матеріальні інтереси шляхом використання результату його творчої діяльності різними способами [43; 54]. Зазвичай такий матеріальний інтерес відображається у отриманні певної економічної вигоди. Ми погоджуємось з думкою Л.Р. Майданик, що цивільно-правовий договір для автора є одним з найкращих інструментів розпорядження своїми виключними майновими правами для задоволення матеріальних інтересів [31; 43]. Необхідно підкреслити різницю між поняттями справедливої винагороди та справедливої компенсації. Починаючи

з останнього, поняття справедливої компенсації означає виплату правовласнику (не лише оригінальних авторських прав, таким чином також включаючи правонаступників, наприклад, лейбли, видавці і кіновиробників) і виправдовується необхідність відшкодування передбачуваної шкоди у вигляді економічних збитків, спричинених використанням, дозволеним законом через винятки та обмеження.

Це включає всю картину суб'єктів авторських правовідносин, враховуючи вторинних правовласників та користувачів, з метою створення правового механізму, що сприяє справедливому балансу між правами та інтересами. В межах цього дослідження ми сфокусуємось виключно на праві справедливую винагороду, оскільки його запровадження є наслідком асиметрії інтересів, яка виникає в умовах інформаційного суспільства. На відміну від справедливої компенсації, справедлива винагорода стосується наміру, який фундаментально лежить в основі ексклюзивності, наданої саме автору в межах авторського права. Право на справедливую винагороду як інструмент має на меті забезпечити відповідну суму доходу для творця, щоб він або вона могли насолоджуватися плодами своєї творчості. У цьому випадку презумпцією є вже не заподіяна шкода, а слабка договірна позиція по відношенню до вторинних правовласників, залучених до експлуатації авторських прав.

Як було проаналізовано у Розділі 2, важливим суб'єктом авторських правовідносин є вторинні правовласники, яким надається право на використання авторських творів або відчужуються виключні майнові права на такі твори. Договірне право щодо авторського права ніколи не було темою для міжнародних документів, які першочергово спрямовані на забезпечення мінімальних підстав для охорони прав авторів за межами їхніх країн походження. В Європейському Союзі право на справедливую винагороду було закріплене Директивою (ЄС) 2019/790. Розділ про справедливую винагороду не був частиною початкової пропозиції Єврокомісії, але натомість його було введено в запропоновану на той час Директиву за ініціативою Європейського

парламенту [8], також після онлайн-кампанії, проведеної коаліцією «Fair Internet for performers»²⁰.

Мета положень Директиви зміцнити договірні позиції авторів, щоб допомогти їм отримати відповідну винагороду за використання їхніх творів. Потреба в законодавстві визначена Директивою (ЄС) 2019/790 в тому, що автори, як правило, перебувають у більш слабкій договірній позиції, коли вони надають право на використання або відчужують виключні права. Маючи невелику переговорну силу, вони часто не можуть домовитися про належний розмір винагороди за використання своїх творів. Замість цього вони передають усі або більшість виключних майнових прав в обмін на одноразову винагороду і не беруть до уваги потенційні майбутні успіхи використання результатів їх творчої діяльності. Таким чином, як фізичні особи, вони потребують захисту, щоб мати можливість повною мірою користуватися правами, узгодженими відповідно до законодавства ЄС [154].

Оплата, включена до справедливої винагороди, явно служить засобом досягнення цієї мети. На відміну від цього, справедлива винагорода безпосередньо стосується наміру, що лежить в основі ексклюзивності, яку надають засоби авторського права, а саме забезпечення відповідного рівня доходу для творця, щоб вони могли насолоджуватися плодами своєї праці та були стимульовані до створення більше. Через те, що автор перебуває в слабкій договірній позиції порівняно з "великими" гравцями, які користуються авторськими правами, і це розглядається як "розрив реальної вартості", що виникає в практиці авторського права. Директива 2019/790/ЄС не тільки визнає слабку договірну позицію окремих авторів, головним чином через інформаційну асиметрію, але також встановлює обов'язкові положення, які прямо вирішують цей дисбаланс. Регулювання включає нові вимоги до прозорості інформації, наданої окремим творцям під час передачі та використання їхніх прав, а також адекватність їхньої винагороди і можливість відкликання ліцензій чи передачі їхніх прав [8].

²⁰ Авторський переклад з англ. – чесний Інтернет для виконавців.

Задовго до прийняття Директива (ЄС) 2019/790, Суд ЄС розглядав справи, які були пов'язані зі справедливою винагородою. Справа *Luksan* стосувалась договору відчуження прав, за яким режисер передав свої права продюсеру. Одним з питань цієї справи було чи може бути відчужене право на отримання винагороди за таким договором, де Суд постановив, що первинні виключні майнові права на фільм належить режисеру і він не може відмовитися від права на винагороду на користь продюсера [8; 120].

Загалом, Директива (ЄС) 2019/790 реалізувала п'ять інструментів для забезпечення справедливої винагороди авторів:

- 1) принцип належної та пропорційної винагороди;
- 2) вимоги щодо прозорості для отримання інформації про використання творів;
- 3) механізм коригування договору, який дозволяє автору та виконавцю вимагати додаткову винагороду, якщо спочатку узгоджена винагорода вважається непропорційно низькою порівняно з наступними відповідними доходами, отриманими від використання творів;
- 4) механізм добровільного вирішення спорів як альтернатива судовому розгляду;
- 5) механізм відкликання наданих прав, якщо автор надав виключні права на виключній основі, а твір не використовується [8].

Фактично, принцип відповідної і пропорційної винагороди є основою для переговорної пре-договірної роботи, оскільки є маяком, якого мають прагнути сторони при укладенні авторських договорів. Інші чотири інструменти є в свою чергу механізмами, які мають бути реалізовані після укладання договору і спрямовані на вирішення конкретних проблем, які можуть виникнути у автора щодо конкретного договору.

У формулюваннях, використаних Директивою, важливим є формулювання “належна та пропорційна” винагорода. Пункт 73 преамбули Директиви зазначає, що винагорода має (1) бути належною і пропорційною фактичній або потенційній економічній вартості ліцензійних або

відчужених прав, (2) брати до уваги внесок автора в твір; (3) брати до уваги інші обставини, такі як ринкова практика чи фактичне використання твору. Погоджуємось з думкою Ракель Ксалабардер, що використання «або» не слід читати як пропонування альтернативного вибору, а радше як кумулятивне рішення у сенсі включення: фактична та потенційна економічна цінність. Так, належна винагорода може передбачати під собою розрахунок винагороди на основі прибутку, отриманого від використання твору і має враховувати спосіб такого використання, а також культурні та економічні умов кожної країни та ринку. Якщо “належна” винагорода означає загальну основу справедливості, то “пропорційна” пов’язує винагороду творця з успіхом його творів, тобто «пропорційність до економічної вартості твору [282].

На нашу думку, на критерії закладені в суть принципу в силу їх тлумачення мають поле для перекручення в у напрямку зменшення винагороди автора, а не її збільшення. Необхідно тримати в голові те, що принцип справедливої винагороди не означає ігнорувати той факт, що автори, як правило, не несуть жодних фінансових ризиків щодо подальшого розповсюдження твору. Ці ризики зазвичай несуть вторинні правовласники, яким автори надали або передали права на використання творів. На нашу думку, це необхідно враховувати при оцінці того, що є винагорода “належною та пропорційною”. У випадках, коли немає впевненості в тому, що твір може принести будь-який прибуток від його використання, автори можуть віддати перевагу одноразовій винагороді за результати своєї творчої діяльності, а не відсотковій частці невизначених доходів від використання. Тим не менш, принцип немає на меті досягнути різкого дисбалансу між інтересами автора та вторинними правовласниками. Договірна свобода та “справедливий баланс інтересів” відіграють важливу роль у цій оцінці, і, у визначенні найкращих механізмів для забезпечення цієї мети.

Ступінь залучення держав-членів до принципу відповідної та пропорційної винагороди відрізняється. У самих крайніх випадках принцип просто сформулюється, і надалі надається пояснення, що виходить за межі

права автора (Ірландія, Швеція). Інший підхід, який містить більш детальну інформацію, полягає в тому, що формулювання принципу супроводжується переліком факторів, які слід брати до уваги під час оцінки належної винагороди. Ці фактори або повторюють зміст декларативної частини 73 (ЄС) 2019/790 (Румунія) або виходять за її межі (Хорватія). Досить унікальне рішення походить з Іспанії (ст. 74), яка поряд із загальним правом творця на винагороду, перелічує принципи, яких сторони повинні дотримуватися під час переговорного процесу, тобто добросовісність, належна обачність і прозорість. Зрештою, усі ці підходи ґрунтуються на угодах між авторами та їхніми контрагентами, приписування найбільшої ваги договірній свободі сторін [109; 166].

Є держави-члени, які вдаються до більш детального регулювання, суттєво обмежуючи допустимість виключно фіксованої ставки винагороди. Французьке законодавство містить вичерпний перелік ситуацій, коли винагорода може набувати одноразової форми. До списку входять, серед іншого, ситуації, коли неможливо визначити підставу для пропорційної винагороди або контролювати, чи є сплачена винагорода пропорційною, коли внесок творця є незначним або випадковим, а також у випадках, що стосуються програмного забезпечення. У якості додаткового запобіжника, щоб унеможливити відчуження всіх виключних прав автора, Франція прямо заборонила вибір іноземного права як застосовного права для договорів, що стосуються музичних творів [135; 166; 207].

Альтернативним механізмом, чітко визнаним Директивою (ЄС) 2019/790, є колективні угоди. Загальні правила винагороди, запроваджені в Німеччині в 2002 році [8; 88]. З є найповнішою основою для колективних переговорів. Загальні правила оплати праці встановлюються в колективних угодах, укладених між об'єднання авторів з об'єднаннями правонаступників творів або окремими правонаступниками творів. Винагорода, встановлена колективною, вважається справедливою для відповідної сектору, якщо асоціації, що вступають у угоду, є представницькими, незалежними та

уповноважені, у тому сенсі, що вони представляють значну частку відповідних авторів або користувачів. Правила надають творцям юридичну визначеність щодо рівня винагороди, яку вони отримують слід обґрунтовано очікувати отримання, зміцнюючи свою позицію на переговорах. Нідерландське законодавство передбачає механізм, аналогічний загальному правила оплати праці. Як і в Німеччині, нідерландське регулювання було запроваджено раніше ніж ухвалення Директиви (ЄС) 2019/790 [8; 166; 190; 280]. Розмір справедливої винагороди для конкретного сектору та за конкретний період може визначати міністерство освіти, науки та культури. Проте міністр не може діяти за власною ініціативою, а лише за спільним запитом представницького об'єднання авторів в певному секторі. Такий спільний запит повинен містити а рекомендацію щодо рівня справедливої винагороди та чітко визначити, який креативний сектор, якого цей рівень стосується. Тед Шапіро наполягає на тому, що ця спроба створення нових "договірних прав", яка може стати ударом по договірній свободі в галузі створення контенту. Він наголошує на необхідності врахування особливостей кожного сектора контенту і визнає важливу роль, яку можуть відігравати колективні угоди у забезпеченні галузевих рішень, усуненні нерівностей у переговорних позиціях та забезпеченні широкого спектра захисту для авторів і виконавців. Це корисне визнання колективних угод може стимулювати ширше прийняття та використання таких угод у секторі кіно/телебачення ЄС, особливо в державах-членах, де раніше вони не були поширеними [256].

Справді, включення колективних угод в Директиву вже є помітною тенденцією, принаймні на основі проектів законодавчих та консультаційних документів у ряді держав-членів. Ситуація, звісно, буде продовжувати розвиватися, і можливо, знадобиться враховувати інші фактори, включаючи, наприклад, правову основу для проведення колективних переговорів у деяких державах-членах. Директива надає унікальну можливість для спілок, що представляють аудіовізуальних авторів/виконавців, але одночасно створює ризик ситуації різних підходів на рівні держав-членів, оскільки ці нові "права"

сформульовані у дефініціях, які залишають значну свободу дій державам-членам. Однак у деяких країнах ці положення (або принаймні деякі з них) є абсолютно незвичайними для їхніх чинних законів про авторське право. Реалізація на національному рівні цієї частини Директиви (ЄС) 2019/790, ймовірно, буде відрізнятися між державами-членами і створить особливу проблему для аудіовізуальної галузі, оскільки вона намагатиметься дотримуватися цих різних підходів. Для виробничих і дистрибуційних компаній, що діють у багатьох юрисдикціях ЄС, існує нагальна потреба впровадити структури та процедури для забезпечення відповідності, але, звісно, багато буде залежати від того, як ці норми будуть втілені в національне законодавство [8].

Стаття 19 Директиви (ЄС) 2019/790 спрямована на забезпечення права на справедливий винагорода шляхом надання авторам інформації, необхідної для визначення доходів, отриманих від використання їхніх творів. З цією метою вони повинні регулярно, принаймні раз на рік, отримувати актуальну та вичерпну інформацію про таке використання від сторін, яким вони передали або ліцензували свої права. Цей обов'язок покладається на ліцензіатів або правонаступників і не потребує попереднього запиту. Пункт 75 преамбули передбачає, що інформація повинна бути всеосяжною таким чином, що охоплює всі джерела доходів, що мають відношення до справи, в тому числі, де застосовні доходи від мерчандайзингу, але Директива не вказує на наслідки за невиконання зобов'язання. Зобов'язання щодо прозорості явно не повинно бути непропорційно обтяжливим для іншої сторони договору, але таке зобов'язання має забезпечити високий рівень прозорості в кожному секторі [8].

Згідно зі статтею 19(4), держави-члени можуть прийняти рішення про виключення зобов'язання прозорості, коли внесок автора не значний з огляду на загальний твір або Здається розумним, що прозорість може бути зменшено для вкладників незначних частини твору, захищеного авторським правом, або де твір приносить лише мінімальний дохід. Однак у вирішенні, де знаходяться

межа незначного внеску, не враховані секторальні відмінності в креативній індустрії.

Прикладом адаптації принципу прозорості в Закон Німеччини на користь правовласників є випадки, коли вартість і зусилля, пов'язані з наданням інформації, не можуть бути виправдані у світлі суми доходу, отриманого від використання твору [88; 166]. Імплементация Директиви (ЄС) 2019/790 в Італії вимагає, щоб інформація, отримана авторами, включала, зокрема, інформацію про особу всіх сторін, включаючи субліцензіатів, а у випадку онлайн-платформ, кількість покупок, глядачів і передплатників [207].

Переважна більшість держав-членів вводять обмеження щодо прозорості у випадку незначного внеску автора, не розтлумачивши, зміст та розмір такого внеску. Литва і Болгарія, трактуючи незначний внесок, підкреслюють, що він не впливає на комерційний успіх твору і може бути замінений внеском іншого без впливу на цей успіх [166].

Стаття 20 передбачає механізм, який уже існує у деяких державах-членах, хоча іноді лише для видавничих договорів, а також дає право авторам претендувати на додаткову, належну і справедливую винагороду, коли винагорода узгоджена спочатку виявляється непропорційно низькою порівняно з доходами, які були отримані від фактичного використання твору.

Найвідоміша справа щодо реалізації цього права ще до ухвалення Директиви (ЄС) 2019/790, є спір між Анджеєм Сапковським і CD Project Red – творцями гри The Witcher. Багато років тому письменник передав їм права на екранізацію книжкової серії за одноразову плату. Очевидно, автор не погоджувався на відсоткове рішення і вимагав конкретну суму, не вірячи в успіх гри (за повідомленнями ЗМІ, мова йде про 35 тис. злотих). Виявилось, що після комерційного успіху гри ця сума була вкрай непропорційна тому, скільки на ній заробили розробники. Адвокати письменника вимагали від CD Projekt Red додаткових 60 мільйонів злотих, посилаючись саме на статтю 44 Закону про авторське право, тобто на *best-seller clause* [250]. Формулювання Стаття 20 охоплює будь-які ситуації, в якій узгоджена винагорода бути

неадекватною. Наприклад, це буде застосовано в ситуації, коли автор недооцінив економічне значення того чи іншого способу експлуатації свого твору. На нашу думку, стаття 20 є пропорційним рішенням для врегулювання ситуації, немає впевненості в тому, що твір може принести будь-який прибуток від його використання, а правонабувач бере на себе ризики щодо подальшого розповсюдження твору. Якщо відсоток доходу або розмір, виділений авторам, на момент укладення договору був зафіксований на дуже низькому рівні, але конкретний спосіб використання виявляється значним, це може бути доречним для зміни розміру винагороди. Механізм повинен бути здатний задіяти в будь-якій ситуації, коли винагорода творця є непропорційно низькою порівняно з усіма наступними відповідними доходами, отриманими від використання творів або виконань. Держави-члени мають визначити, які обставини мають значення для оцінки «непропорційності», наприклад внесок автора чи виконавця до твору в конкретному секторі. Відповідно до редакції в Стаття 20 («за відсутності відповідного колективу переговорна угода...») і з пунктом 78 преамбули, галузеві колективні договори знову можуть грати а корисну роль у встановленні критеріїв, за якими непропорційність обумовленої винагороди [8].

В Іспанії реалізація цього права авторами може бути здійснена через десять років після відчуження прав, а в Словаччині таку вимогу можна пред'явити не раніше ніж через три роки після публікації твору. Литва виключає це право для договірних відносин, де винагорода безпосередньо пов'язана з прибутком від використання твору [166].

За Статтею 21 держави-члени забезпечують вирішення спорів щодо зобов'язання щодо прозорості і механізму коригування договору шляхом реалізації добровільної, альтернативної процедури вирішення спору. Держави-члени повинні забезпечити, щоб представницькі організації авторів могли ініціювати такі процедури за конкретним запитом одного або кількох авторів і виконавців.

Положення щодо реалізації статті 21 майже не деталізовані державами-членами ЄС. Більшість держав обирають просте декларативне положення з назвою вибраного механізму, такого як посередництво (Румунія), арбітраж (Ірландія), спільні переговори (Бельгія), або компетентний орган, яким зазвичай є вже існуюча установа (Нідерланди) [166].

Стаття 22 Директиви (ЄС) 2019/790 дозволяє авторам вимагати розірвання договору у разі відсутності експлуатації твору. Вона передбачає, що де автор уклав договір щодо твору на ексклюзивній основі, він має право відкликати повністю надане право, якщо відсутнє використання цього твору. Незважаючи на протиріччя з зобов'язальним характером договору, скасування авторського договору може виявитися необхідним, якщо правовласник не може виконати умову договору про використання твору.. Право на відкликання забезпечує додатковий інструмент реалізації інтересів авторів, але він може призвести до небезпечних наслідків для інших учасників правовідносин у авторському праві. Держави-члени повинні його впровадити з відповідними гарантіями для захисту інтересів усі сторони договору і, таким чином, зробити його ефективний і справедливий інструмент. Додатковим питанням є оціночний характер концепції “відсутності використання” твору. Держави-члени можуть визначити, в узгодження з кожним сектором, що буде встановлювати задовільний рівень розумної експлуатації твору (наприклад, поріг виданих примірників, відсутність перевидання незважаючи на певний попит, відсутність мерчандайзингу, відмова брати участь у деяких способах використання тощо). Наприклад, автори літературних творів можуть відкликати свої права частково, що якщо видавець, якому відчуженні права щодо всіх видів використання, відмовляється від реалізації книги у електронному форматі, Такі часткові відкликання, що застосовується лише до певних режимів експлуатації може бути оптимальним рішенням для реалізації державами-членами.

Пункт 72 преамбули Директиви (ЄС) 2019/790 надає можливість виключити деякі твори, створені працівниками сферу застосування статей 18-22, в т.ч це право на відкликання [8].

Крім категоричного права на відкликання, держави-члени можуть розглянути можливість надання авторів і виконавців більш ефективним механізмом відновлення балансу в договірних відносинах, який буде враховувати інші зовнішні фактори використання твору. Таким рішенням є право на регулярний перегляд договору, яке вже існує у Швеції [109; 166]. Радше ніж зосереджуватись на універсальних рішеннях, таких як непропорційно низька винагорода або відсутність використання, таке право може вирішувати такі проблеми як адаптація механізмів для відображення змін бізнес-моделі та режимів використання твору. Таке право на перегляд умов договору зменшить ризик псування правовідносин з правовласниками, і порівняно з правом на відкликання може принести правовласникам шляхом зменшення ризику припинення договору.

Частина держав-членів передбачили загальне (застосовне до всіх типів творів) право на відкликання за принципом «використай або втрати» ще до ухвалення Директиви (ЄС) 2019/790. Нідерланди і Німеччина відкоригували власні попередні напрацювання, розширивши інтереси авторів. Так, Німеччина більше не вимагає, щоб відсутність використання твору завдає шкоди законним інтересам автора. Також, частина держав-членів вирішили надати авторам право на зміну умов ексклюзивності за договором як альтернативи розірванню договору [8; 88; 166; 190; 282].

У той час як Директива (ЄС) 2019/790 передбачає спеціальні положення для різних секторів і видів творів, цей варіант використовується рідко через те, що низка держав-членів вже мають спеціальні положення щодо певних креативних секторів. Так, Мальта, Франція, Португалія, Німеччина та Румунія виключають право на відкликання для авторів аудіовізуальних творів. Якщо твір створений у співавторстві, Італія вимагає, щоб усі автори значних внесків дали згоду на відкликання, а Люксембург і Бельгія не дозволяють окремим

авторам скористатися своїм правом, якщо це завдасть шкоди законним інтересам інших авторів [8; 88; 166; 191; 282].

Згідно зі статтею 3 Римського Регламенту, сторони договору, як правило, мають вільний вибір права, яке буде регулювати їхню угоду. Цей вибір може бути явним чи неявним, враховуючи умови договору або конкретні обставини. Наприклад, якщо сторони договору обрали законодавство США (або окремого штату), то це законодавство буде застосовуватися до договору, навіть якщо він немає безпосереднього зв'язку з США [239; 240]. Якщо припустити, що законодавство США буде застосовуватися до договору через вибір сторін або через тісний зв'язок, виникає питання, чи будуть положення договору (наприклад, відмова) визнані дійсними в державах-членах ЄС, які можуть відрізнятися від регулювання права на справедливу винагороду, ймовірно, в прийнятній для США мірі. Стаття 23 передбачає, що відповідь на це запитання – негативна, особливо стосовно обов'язків щодо звітності та вирішення спорів. Ця стаття підкреслює, що ці положення не підлягають договірним перемовинам, і вони мають обов'язковий характер. Однак може виникнути питання, чи можна вважати їх "переважаючими обов'язковими положеннями" в контексті Римського Регламенту.

У ЄС існують винятки щодо свободи сторін обирати право, що регулює їхні договори, і це може впливати на відмови або інші положення, спрямовані на позбавлення авторів та/або виконавців їхніх "прав" згідно з Директивою. Перший виняток стосується обов'язкових норм матеріального права, які обов'язково дотримуються. Другий виняток – це публічний порядок. Стаття 9 Регламенту "Рим I" вимагає дотримання "основних обов'язкових положень". Це можуть бути положення щодо форуму або третьої країни. Ці обов'язкові положення застосовуються незалежно від колізійних норм і, таким чином, мають пріоритет перед правом контракту. Стаття 9(1) Римського Регламенту описує "переважаючі обов'язкові положення" як положення, які країна вважає вирішальними для захисту своїх суспільних інтересів, таких як політична,

соціальна і економічна організація, настільки, що вони застосовуються до будь-якої ситуації, яка підпадає під їхню дію [239; 240].

Стаття 23 підтверджують обов'язковість положень щодо прозорості, механізму коригування договору та вирішення спорів, включаючи договори, укладені поза ЄС. Пункт 81 преамбули можна розглядати як припущення, що вибір застосовуваного права сторонами (окрім закону держави-члена) може унеможливити застосування статей 19–21, якщо всі елементи, пов'язані з ситуацією на момент вибору права, розташовані в одній або декількох державах-членах.

У випадку американських контрактів між продюсерами та авторами/виконавцями мета не полягає в уникненні законодавства ЄС. Вибір права США на момент вибору враховує те, що відбувається між сторонами, і це може виключити наявність елементів, пов'язаних з ситуацією на момент вибору, в одній або декількох державах-членах.

Нарешті, здається малоімовірним, що статті 18–23 будуть розглядатися як публічний порядок, оскільки вони не мають надзвичайного значення для застосування в виняткових обставинах. Запровадження справедливої та пропорційної винагороди на рівні ЄС забезпечує узгоджений захист для авторів, у випадку вони передали або ліцензували свої права за договором. Це є першим і важливим кроком у закріпленні на рівні ЄС положень про захист інтересів авторів на отримання належної матеріальної винагороди. Однак регулювання договорів не є одноразовим рішенням, яке скорегує дисбаланс у відносинах авторів з правовласниками, оскільки динаміка культурних індустрій є комплексною. Цікавим є обраний секторальний підхід Директиви (ЄС) 2019/790, який виключає застосування статей про до авторів комп'ютерної програми [8]. Враховуючи, що статті 18-22 цієї Директиви встановлюють мінімальний рівень захисту, можливо, стаття 23(2) мала на меті залишити гнучкість державам-членам, тому що вони можуть застосовувати статті 18-22 до авторів комп'ютерних програм або до деяких таких авторів.

Суттєвою проблемою, на нашу думку, є те, що незважаючи на мету Директиви (ЄС) 2019/790 гармонізувати авторське право в умовах цифрового ринку, директива як законодавчий інструмент, а також неконкретизовані положення надають державам-членам поле для широкої адаптації положень Директиви (ЄС) 2019/790 в національні законодавства, що замість уніфікацію одного правового режиму, створює 27 нових, що в умовах інформаційного суспільства може нести неприємні наслідки для правової визначеності.

Примітно, що весь розділ Директиви (ЄС) 2019/790 що стосується договорів не прив'язаний до будь-якого контексту цифрового середовища, на відміну від інших інструментів, запроваджених Директивою (ЄС) 2019/790. Директива уникає враховуючи конкретний економічний контекст цифрових технологій способи експлуатації та їх вплив на справедливий розподіл доходів між усіма залученими учасниками, будь то платформи розповсюдження, власники авторських прав або творці/виконавці [8].

Враховуючи євроінтеграційні процеси на шляху вступу України в ЄС, аналіз досвіду імплементації в законодавство держав-членів дає можливість оцінити недоліки та наслідки такої імплементації та адаптації цього досвіду під потреби України на цьому етапі розвитку авторського права. На підставі цього, пропонуємо доповнити Закон 2811-IX наступними статтями:

“Стаття 50-1. Справедлива винагорода за передання (відчуження) майнових прав на об’єкти авторського права та надання дозволу на використання об’єктів авторського права за договором

1. Автор має невідчужуване право на справедливую винагороду за використання його твору у випадках, в розмірах і на умовах, передбачених законом.

2. Винагорода вважається справедливою, якщо вона визначається відповідно до частини четвертої. Будь-яка інша винагорода вважається справедливою, якщо на момент укладення договору вона відповідає тому, що є звичайним і справедливим у ділових відносинах, враховуючи характер і

ступінь наданої можливості використання, зокрема тривалість, частоту, обсяг і час використання та з урахуванням усіх обставин. Фіксована винагорода має гарантувати справедливу участь автора в очікуваних загальних доходах від такого використання та має бути виправдана з огляду на специфіку галузі.

3. Національний орган інтелектуальної власності може визначати суму мінімальної справедливої винагороди для конкретного сектору економіки та протягом певного періоду часу. Справедлива винагорода буде визначається з урахуванням важливості збереження культурного різноманіття, доступу до культури та захисту законних інтересів суспільства.

4. Національний орган інтелектуальної власності визначатиме справедливу винагороду відповідно до частини другої цієї статті на спільне прохання громадської організації авторів та правонаступників, що існує у відповідному секторі економіки. Цей запит міститиме спільно погоджені поради про справедливу винагороду та чітке визначення сектору економіки, якого стосується запит.

5. Громадська організація, зазначена у частині третій, є представницькою та незалежною. Статус такої організації має чітко визначати, що до її завдань входить консультування Національного органу інтелектуальної власності як зазначено в третій частині.

6. Якщо автор надав права на використання для способу використання, про який ще не відомо укладення договору та інша сторона починає використання, остання буде зобов'язана сплатити автору додаткову справедливу винагороду за новий спосіб використання. Автор може вимагати додаткової справедливої винагороди від третіх осіб, яким було надано право на використання для способу використання, про який ще не відомо укладення договору.

Стаття 50-2. Право на перегляд розміру винагороди за передання (відчуження) майнових прав на об'єкти авторського права та надання

дозволу на використання об'єктів авторського права за договором.

1. Автор може вимагати додаткової справедливої винагороди від іншої сторони договору, якщо узгоджена на момент укладання договору, винагорода є непропорційною по відношенню до доходів використання твору.

2. Автор може вимагати додаткової справедливої винагороди від іншої сторони договору після спливу трирічного терміну з моменту укладання договору.

3. Якщо серйозна диспропорція між винагородою автора та доходом від використання твору, виникає після того, як інша сторона договору з автором передає авторське право третій стороні, автор може пред'явити претензію, як зазначено в першій частині, проти цієї третьої сторони.

Стаття 50-3. Право на розірвання договору через невикористання об'єктів авторського права або об'єктів суміжних прав

1. Автор або може розірвати договір повністю або частково, якщо інша сторона договору належним чином не використовує об'єкти авторського права або об'єкти суміжних прав протягом розумного періоду після укладення договору.

2. Частина перша не застосовується, якщо не використання об'єктів авторського права або об'єктів суміжних прав протягом цього періоду є наслідком дій автора.

3. Право розірвати договір виникає лише після того, як автор письмово надає іншій стороні розумний строк для використання об'єктів авторського права.

4. На вимогу автора після спливу наданого розумного періоду, інша сторона договору надає автору звіт заяву про обсяги використання об'єктів авторського права протягом розумного періоду.

5. Якщо об'єкти авторського права створені у співавторстві і творчий внесок автора не відрізняється від творчого внеску інших, то автор може розірвати договір лише за письмовою згодою інших авторів.

6. Якщо інша сторона договору передала авторське право третій особі, то автор також може звернутись до третьої особи, дотримуючись положень цієї статті.

7. Якщо інша сторона договору або третя сторона не погоджується на розірвання договору і не використовує об'єкти авторського права протягом наданого розумного строку, то суд може за заявою автора визначити розмір винагороди, яка є належною та розумною, яку має сплатити інша сторона договору або третя сторона автору, на додаток до будь-якої компенсації, належної автору.

Стаття 50-4. Надання інформації за договором.

1. Один раз на рік або у строк визначений сторонами у договорі (але не рідше ніж раз на три роки) інша сторона надає автору інформацію про ступінь використання об'єктів авторського права та інформацію про розмір прибутку, отриманого від цього. Інформація надається на основі тієї інформації, яка є загальнодоступною під час звичайної господарської діяльності. Така інформація повинна бути надана вперше через рік після початку використання твору та лише протягом терміну його використання.

2. Договірна сторона має лише надати імена та адреси своїх субліцензіатів і надати звітність щодо інформації, зазначеної в частині першій, на запит автора.

3. Положення цієї статті не застосовуються, якщо:

а) автор зробив лише другорядний внесок у кінцевий твір, продукт або послугу, внесок є, зокрема, другорядним, якщо він має не великий вплив на загальне враження, створене твором або характером продукту чи послуги, наприклад, тому що він не належить до типового змісту твору, продукту чи послуги, або

б) вимога до іншої сторони, є непропорційною з інших причин, зокрема, якщо зусилля, витрачені на надання інформації, будуть непропорційними до прибутку, отриманого від використання твору.

4. Якщо інша сторона передала майнові права та (або) надання дозволу на використання об'єктів авторського права за договором, автор також може вимагати від цих третіх сторін інформацію та звітність у межах, визначених цією статтею.

Стаття 50-5. Вирішення спорів, що стосуються договорів про передання (відчуження) майнових прав на об'єкти авторського права за договором та надання дозволу на використання об'єктів авторського права за договором.

1. Національний орган інтелектуальної власності може призначити комітет для вирішення спорів між автором та іншою стороною або третьою стороною з метою виконання статей 50-1 - 50-3 цього Закону.

2. Якщо протягом трьох місяців з моменту надсилання копії рішення комітету з вирішення спорів сторонам спору, жодною зі сторін не було подано заяви про оскарження рішення комітету до суду, то після закінчення цього строку, вважається, що сторони погоджуються з висновками, викладеними в цьому рішенні.

3. Провадження щодо спору також може бути порушено в інтересах авторів фондом або асоціацією з повною правосуб'єктністю в тому обсязі, в якому, згідно з їх установами, вони представляють інтереси авторів.

4. За розпорядженням Кабінету Міністрів можуть бути видані додаткові норми щодо фінансування, складу, структури, процедур, фінансування, робочого методу та нагляду за комітетом з вирішення спорів.

5. Автор не може відмовитись від положень статей 50-1 - 50-5 цього Закону за договором.

6. Незалежно від закону, який регулює договір, статті 50-1 - 50-5 застосовуються, якщо: договір регулюється законодавством України, якщо не було обрано застосовне право, або використання об'єктів авторського права або об'єктів суміжних прав відбуваються або повинно відбуватися повністю або переважно в Україні.

7. Положення статей 50-1 - 50-5 не застосовуються до трудових договорів, договорів про створення за замовленням та гік-контрактів.”

На нашу думку, права суб'єктів суміжних прав на справедливу винагороду мають бути врегульовані окремими положеннями закону, враховуючи специфіку об'єктів суміжних прав, відповідно у запропонованих статтях розглядаємо тільки сутність справедливої винагороди для авторів. Запропонований текст статей, що стосуються встановлення справедливої винагороди для авторів, на нашу думку, становить фундаментальне рішення для закріплення договірних принципів справедливої винагороди у авторському праві. Ці принципи дозволяють авторам ефективно здійснювати свої права в рамках договірних зобов'язань та реалізовувати свої матеріальні інтереси, з урахуванням принципів свободи договору та інтересів правовласників.

3.3. Контент, створений користувачами, та автоматизовані заходи захисту авторського права у цифровому середовищі

Зростання алгоритмічного керування матеріалами, захищеними авторським правом, створило нові бізнес-можливості для авторів, спрощуючи операції з неавторизованими користувачами. Водночас, однак, це створює нові виклики для доступу до знань і свободи слова. Інтернет, як новий засіб комунікації, пропонує непередбачувані свободи, але водночас має вразливості, які можуть бути зловживанні. Більша частина доступу до контенту в Інтернеті, формується дизайном, алгоритмами, бізнес-моделями та технологічними заходами, що застосовуються онлайн-посередниками (Facebook, YouTube, Twitter, Google, App Store тощо). Це суб'єкти, які мають найбільший контроль над потоком інформації, але вони відмовляються від будь-якої позитивної відповідальності за захист прав інтелектуальної власності. Провайдери з

обміну контентом забезпечують велику кількість апаратної бази та інфраструктури, щоб суспільство могло комунікувати, включаючи доступ до веб-сайтів через локальні сервери, дошки оголошень та веб-сайти, де інші можуть розміщувати інформацію. Навіть якщо вони самі не здійснюють жодних дій, що порушують авторські права, відповідальність виникає опосередковано тим, що вони або сприяють, або якимось чином заохочують порушення, і тому вони несуть відповідальність за будь-які претензії про опосередковану участь від постраждалих власників авторських прав. Незважаючи на існування правових норм регулювання контенту в онлайн-середовищі великою мірою регулюється саме приватними нормами, визначеними договорами між користувачами та платформами. Приймаючи політики та умови використання, платформи майже в односторонньому порядку встановлюють правила використання, модерації та застосування, структури та методи (зокрема через алгоритмічні системи), які регулюють доступ і розповсюдження контенту їхніми користувачами. Це приватне управління платформами як основними засобами доступу, розповсюдження та вираження творчого контенту (і через нього) навряд чи є справедливим і є вираження рівня контролю, яким володіють платформи над контентом, що поширюється в її межах.

Ця взаємодія платформи і користувача є незбалансованою сил на користь великомасштабних платформ. Таким чином платформа має інструменти впливу на на свободу слова²¹, та може нести негативні фінансові наслідки для користувачів, які покладаються на ці платформи, іноді як на основне джерело прибутку. Незважаючи на широкі повноваження, платформи рідко пояснюють ефективні засоби правового захисту для оскарження своїх рішень. У зв'язку з цим в межах цього дослідження аналізується роль платформ з поширення контенту щодо захищеного авторським правом

²¹ В умовах повномасштабного вторгнення Росії проти України виникло питання блокування контенту з поширенням інформації про події на території України.

контенту їхніх користувачів та яким чином це впливає на реалізацію інтересів учасників авторських правовідносин.

Історія “безпечної гавані”. З початку 1990-х років онлайн-посередники зазнали тиску, щоб контролю за розповсюдження матеріалів, що порушують авторські права. У справах в 1990-х роках, як *Playboy Enterprises, Inc. v. Frena* та *Playboy Enterprises, Inc. v. Russ Harden-burgh, Inc*, було зроблено припущення, що онлайн-платформи будуть нести пряму відповідальність за розміщення незаконних матеріалів їхніми користувачами. Однак у інших справах, таких як *Religious Technology Center v. Netcom On-Line Communication Services, Inc.*, суд доходив протилежного висновку, щодо того, що постачальник послуг не несе відповідальності за автоматичне відтворення твору, захищеного авторським правом, його комп’ютерною системою [234; 235; 241; 243].

В США ДМСА містить положення про обмеження відповідальності – “безпечну гавань”, щоб дозволити правовласникам ефективно видаляти матеріали, що порушують авторські права, розміщені онлайн-посередниками, і в той же час, щоб звільнити онлайн-посередників від будь-якої відповідальності за порушення авторських прав вчинені їхніми користувачами [143]. Імунітет провайдерів послуг з обміну контентом можливий у наступних випадках:

- якщо контент міститься в тимчасових цифрових повідомленнях, які передаються через систему або мережі провайдера;
- коли контент збережена;
- коли контент постійно зберігається в системах за вказівкою користувачів;
- коли провайдер використовує посилання, що містять нелегальний контент або проводять незаконну діяльність.

Конгрес США сподівався, що ДМСА зможе досягти належного балансу шляхом створення потужних стимулів для провайдерів з розповсюдження контенту і правовласників співпрацювати в спробі забезпечити розвитку

ефективності Інтернету, а різноманітність і якість послуг – розширюватись. Історія виникнення DMCA починається в 1993 році, а остаточний текст, ухвалений у 1998 році, відображає компроміс між конкуруючими інтересами, оскільки Конгрес хотів правовласників від перспективи масового цифрового піратства, але водночас він прагнув забезпечити швидкий доступ до фільмів, музики, літературних творів через Інтернет. Конгрес не передбачав і не міг передбачити бум UGC і платформ, які будуть для цього створюватись, а тим паче не міг передбачити формування нової бізнес моделі “контент за підписку” [270].

Нараз, процедура DMCA передбачає:

1) Повідомлення про порушення: правовласники можуть надіслати офіційне повідомлення про видалення контенту, якщо виявлять, що їхній захищений авторським правом твір використовується без дозволу.

2) Відповідь постачальника послуг: платформа має негайно видалити або вимкнути доступ до матеріалів, що порушує права правовласника після отримання такого повідомлення.

3) Зустрічне повідомлення: якщо особа, яка опублікувала контент, не погоджується з видаленням, вона може надіслати зустрічне повідомлення на постачальнику.

4) Відновлення контенту: якщо власник правовласник не вжив жодних судових заходів, видалений контент може бути відновлено через певний період. Судовий позов може призвести до більш тривалого видалення контенту, доки проблему не буде вирішено в суді [143].

У 2008 році у кандидата в президенти Джон Маккейн було видалено кілька рекламних роликів з YouTube через сумнівні претензії щодо авторських прав. До того моменту, як матеріал було відновлено відповідно до процедури зустрічного сповіщення DMCA, минуло десять днів, і, як зазначив Тревор Поттер, генеральний радник кампанії Маккейна, у листі, в якому благав YouTube відновити відео, «10 днів можуть бути все життя в політичній кампанії». У кампанії Маккейна були переконливі аргументи добросовісного

використання щодо використання коротких фрагментів відеозапису дебатів із залученням їх кандидата, але довелося дочекатися, поки механізм сповіщення й видалення та зустрічного сповіщення й відновлення запрацює. DMCA періодично використовується для надмірних та необґрунтованих звернень про видалення контенту. Досвід кампанії Маккейна є незвичайним лише в одному аспекті: дуже небагато Інтернет-користувачі користуються перевагами процедури зустрічного сповіщення DMCA. У більшості випадків видалений більше не поновлюється [106; 209].

Так, зіткнувшись із величезною кількістю сповіщень, онлайн-посередники також адаптували власні системи для розгляду та адміністрування запитів на видалення, використовуючи алгоритми та інші технологічні рішення. Деякі посередники навіть вийшли за межі процедур DMCA добровільно запропонували додаткові заходи для правовласників. Класичним прикладом є Content ID YouTube. Content ID використовує цифровий ідентифікаційний код для сповіщення правовласника кожного разу, коли щойно завантажене відео збігається з твором, яким вони володіють. Content ID зіставляє вміст із власниками прав і застосовує попередньо визначені налаштування власника прав до будь-яких відео, які містять відповідний контент. Власники прав можуть вибирати між блокуванням відео, які включають їхній вміст, щоб відео не було доступне на YouTube; монетизація відео, щоб вони отримували дохід від доходу від реклами, створеного відео потоками; або відстеження даних про перегляди відео. Згідно зі звітами компанії, понад 98% питань авторського права на YouTube «керуються» за допомогою Content ID (Google, 2018) [187]. Для великих медіа та розважальних компаній система захисту авторських прав YouTube загалом є ефективною та результативною. Широкомасштабний аналіз показників видалення на YouTube у 2020 році виявив, що платформа дуже ефективна для виявлення та видалення явно правопорушного контенту, наприклад піратських фільмів і прямих трансляцій спортивних подій (Gray & Suzor, 2020). Те саме дослідження також виявило, що правовласники, які працюють

у системі захисту авторських прав YouTube, мають значну кількість дискреційних можливостей для прийняття рішень.

Генеральний директор YouTube Сьюзен Войчіцкі заявила в дописі в блозі, що компанія почула занепокоєння від творців і що YouTube «досліджує вдосконалення, щоб знайти правильний баланс між власниками авторських прав і творцями». Звіт про прозорість авторських прав є першим у своєму роді, опублікованим YouTube, який стверджує, що він оновлюватиметься раз на два роки. Згідно з цим звітом, понад 2,2 мільйона відео на YouTube постраждали від претензій щодо авторських прав, які пізніше були скасовані з січня по червень цього року. Це становлять менше 1 відсотка з понад 729 мільйонів претензій щодо авторських прав, поданих у першому півріччі цього року, 99 відсотків з яких походять із Content ID, автоматизованого інструменту YouTube, тобто без залучення людського фактору. Загальний висновок полягає в тому, що автоматичне видалення вмісту – це гра з дуже великими кількісними показниками контенту. І хоча YouTube стверджує, що ContentID набагато точніший і менш схильний до зловживань, ніж інші його системи, ContentID все ще отримав 3,7 мільйона суперечок від завантажувачів, які стверджують, що дії (це можуть бути блокування/видалення, а також демонетизація контенту), вжиті проти них, є невинуватими. 60% цих суперечок було в кінцевому підсумку вирішено на користь завантажувачів, а це означає, що в першому півріччі 2021 року Content ID спричинив щонайменше 2,2 мільйона невинуватих позовів щодо авторських прав проти своїх користувачів від імені правовласників [87].

Іншими словами, надмірна охорона та захист (як необґрунтоване блокування, так і необґрунтована демонетизація) є цілком реальною проблемою, яка регулярно впливає на права значної кількості користувачів. Варто зазначити, що система Content ID загалом перевіряє завантажувальний контент на порушення прав великих правовласників (великих студій, кіновиробників, музичних лейблів тощо), залишаючи середньому та малому сегменту авторів звертатися за загальною формою скарг на порушення

авторських прав. Така ситуація одночасно надає переважні права великим правовласникам, необґрунтовано обмежуючи права як і користувачів, так і авторів.

Прикладом зловживання системою Content ID є випадок, блокування українського YouTube-каналу «Geek Journal» через скарги з боку медіахолдингу «1+1»²² [39]. Дослідження Урбана та інших класифікувати процес розгляду справ за DMCA платформами на три великі категорії: 1) «DMCA classic» – онлайн-платформи отримують take-down повідомлення від правовласників порівняно рідко і зазвичай використовують перевірку людьми для їх оцінки; 2) «DMCA Auto» – онлайн-платформи отримують велику кількість take-down повідомлень, які подаються завдяки автоматизованим системам і процесу їх перевірки сповіщення також стають більш автоматизованими; 3) «DMCA Plus» – провайдери вжили заходів, що виходять за межі вимог законодавства, наприклад запровадили власні системи фільтрації чи процедури прямого видалення для довірених правовласників. Іноді DMCA Auto» та «DMCA Plus» співіснують разом в межах однієї платформи [270].

Фактично, DMCA сформулювала систему, де захист авторських прав в Інтернеті був процесом, який в основному відбувається між двома групами – великі правовласники і онлайн-платформи, де правовласники виявляли порушення, направляли повідомлення, а провайдери послуг – видаляли такий контент. У тіні DMCA, платформи у співпраці з правовласниками часто впроваджували додаткові рішення щодо виконання приватних замовлень, яким стало Content ID (яскравий приклад системи «DMCA Plus»), які були

²² У одному з відео, автор каналу розповідає історію каналу та критикував його сучасну політику, зокрема за російський контент. Невдовзі після публікації цього відео канал отримав відразу три страйки через скарги «1+1». Приводом для скарг з боку «1+1» стало використання у відео коротких епізодів з програм телеканалу, що, на думку каналу, є порушенням авторських прав. Сам Тайлер Андерсон стверджує, що використовував такі фрагменти на умовах *fair use*. Позиція 1+1 полягала в тому, що Використання контенту 1+1 media, як і інших медіагруп, оглядачами чи блогерами в інтернеті, дозволено лише за попередніх домовленостей з правовласниками. Будь-яке копіювання, трансляція чи поширення контенту без такого дозволу є незаконним і розцінюється як піратство. Принцип *fair use*, на який посилається автор вищезгаданого каналу, не можна застосувати до каналів з монетизацією та, зокрема, до заблокованих відео, оскільки вони містять рекламну інтеграцію. Тайлер посилався на положення Закону 3792-XII, зокрема щодо того, що без згоди правовласника можна використовувати короткі уривки з опублікованих творів у критичних, полемічних та інформаційних цілях; використовувати твори для створення на їх основі пародії, тобто твору комічного, сатиричного характеру, який може спрямовуватися на висміювання певних подій або осіб. Закон не містить жодних обмежень щодо комерційної мети такого використання [44].

взаємовигідними, оскільки кожна сторона щось отримала в процесі. Максимізація реалізації інтересів велики правовласників та онлайн-платформ не веде до максимізації добробуту всіх учасників правовідносин у авторському праві. Той факт, що будь-яке прийняття рішень надано право власнику за допомогою системи Content ID, означало, що у випадку заперечення користувача, YouTube не втручається, а рішення приймає правовласник. Слід також взяти до увагу, політику попереджень про порушення авторських прав. Певна кількість попереджень, наприклад три в системі Content ID, може коштувати користувачу видаленню всієї сторінки і потенційної втрати прибутку, коли YouTube стає основним джерелом доходу. Незважаючи цей проблематичний дисбаланс інтересів, Директива 2019/790/ЄС фактично закріпила такий підхід до врегулювання спорів щодо порушення авторських прав. Одним із найбільш дискусійних положень Директиви 2019/790/ЄС було запровадження спеціального режиму відповідальності для окремої категорії онлайн-платформ, так званих постачальники послуг з розповсюдження контенту онлайн. Ця зміна парадигми в системі відповідальності мала на меті відобразити мінливі реалії того, як твори та інші об'єкти, захищені авторським правом, розповсюджуються в Інтернеті. У свою чергу, Директива 2019/790 встановлює надзвичайно складну систему умов, за яких такі постачальники можуть уникнути відповідальності за незаконне розповсюдження контенту користувачами їх платформ. Проте нова законодавча база не лише істотно впливає на онлайн-платформи, як вони організують свої послуги, але також суттєво впливає на інтереси користувачів таких платформ, а також правовласників, чії твори та інші об'єкти поширюються на таких ресурсах [8; 156].

Традиційною позицією правовласників є те, що блокування контенту, створеного користувачами, необхідно для захисту матеріальних інтересів правовласників та превенції неліцензійного використання творів, оскільки таке використання позбавляє правовласників потенційного прибутку, і що

створений користувачами контент несправедливо конкурує або навіть замінює оригінальний твір на своєму ринку. У дослідженні 2018 року про мотиваційні фактори видалення контенту, створеного користувачами було виявлено, що патент направлення скарг правовласниками не пов'язаний зі статистично значущими моделями дій. Дослідження радше показало, чим популярнішим стає UGC, де використовується контент правовласника, тим менший ризик отримання take-down сповіщення щодо такого контенту. Однак швидкість направлення скарг проти контенту більш аматорського рівня залишається непропорційним. Дослідження робить висновок, що правовласники роблять складний вибір, якому допомагає автоматичне виявлення механізмів, “мало піклуючись про художню цілісність творів вони представляти” [155]. Можна зробити проміжний висновок, що мотивацією правовласників при використанні процедури DMCA не стоїть захист інтересів авторів, яких вони представляють, а радше перед правовласником стоїть складний прагматичний вибір, чи конкретний UGC може навпаки вплинути на подальшу монетизацію творів.

Стаття 17 Директиви 2019/790/ЄС. Специфіку Директиви 2019/790 слід розглядати в контексті еволюції рішень законодавця в ЄС щодо регулювання відповідальності платформ-посередників, які можна знайти в можна знайти в Директиві 2001/29/ЄС, Директиві 2004/48/ЄС і Директиві 2000/31/ЄС [8; 10; 139; 146].

Стаття 3(1) Директиви 2001/29/ЄС містить важливу концепцію, яка впливає на відповідальність онлайн платформ – право на доведення до відома публіки. Це право містить широку концепцію статті 8 Договору ВОІВ про авторське право [10; 13] і надає авторам виключне право на оприлюднення своїх творів. Пункт 23 преамбули вимагає широкого тлумачення «доведення до відома публіки» для посилення захисту авторів. Однак у тексті Директиви немає визначення цього поняття, тому СЈЕU постійно намагається визначити обсяг цього поняття через серію справ [113-116; 122; 123; 125; 130-132; 198; 199], і з часом він розробив кілька критеріїв щодо оцінки змісту цього права.

Концепція публічного сповіщення включає два кумулятивні критерії, крім кількох взаємозалежних і не автономних додаткових критеріїв. Ці дві критерії в структурі права на публічне повідомлення є «актом повідомлення» та повідомленням цього твору «публіці». Крім того, практика СЈЕU також пропонує ряд незалежних додаткових критеріїв, таких як незамінна роль користувача та навмисний характер втручання, зв'язок із використанням технічних засобів, відмінних від тих, що використовувалися раніше, або зв'язок до «нової публіки» і прибутковий характер сповіщення. Стаття 8(3) Директиви 2001/29/ЄС вимагає забезпечення судових заборон проти посередників для правовласників, коли їхні послуги використовуються третьою стороною для порушення авторського права і суміжних прав і пояснює, чому роль посередників є центральною для правозастосування онлайн.

Директива 2000/31/ЄС забезпечує таку ж гарантію щодо наявності судових заборон для правовласників у разі порушення прав інтелектуальної власності відповідно до статті 11. Стаття 3 Директиви визначає межі судових заборон; вони повинні бути справедливими ефективними, пропорційними та переконливими, і не повинні бути надмірно складними, дорого або передбачають необґрунтовані часові обмеження та необґрунтовані затримки. Стаття 14 фактично містить європейську версію безпечної гавані, яка не містить визначення процедури повідомлення та видалення в деталях, і, отже, існують різні методи реалізації в різних членах держави. [146].

У преамбулі Директиви 2019 фокусується увага, що мета цього нового механізму відповідальності є посилення захисту прав авторів в умовах цифрового середовища, однак стаття 17 Директиви підпала під шквал критики з іншого боку, а саме зі сторони потенційного обмеження основоположних прав людини і впливу на права користувачів [8]. Окрім спроби забезпечити пряму реалізацію відповідальності онлайн-платформ за порушення

авторського права, однією з аргументацій запровадження статті 17 був “value-gap”²³.

Після ухвалення Директиви, можна було побачити десятки постів користувачів, що таке регулювання буде “смертю мемів”, а ЄС прокотилась серія мітингів проти саме статті 17. Ступінь, до якої посередники можуть нести відповідальність за порушення, вчинені їхніми користувачами, інтенсивно обговорювалися напередодні ухвалення Директиви. Захист, наданий правовласникам згідно зі статтею 17 Директиви, і її конкретне правозастосування повинні брати до уваги ці основні принципи та повинні керуватися визначенням зобов’язань постачальників послуг брати участь у захисті авторського права, а також обмеження прав користувачів, зокрема, права на свободу вираження поглядів і свободу творчості. Цей основний принцип основної відповідальності пом’якшується новим набагато суворішим механізмом пом’якшення відповідальності, який міститься в статті 17 (4) і (5) Директиви. За відсутності дозволу правовласників, онлайн-платіорми звільняються від відповідальності, якщо виконують три умови. По-перше, вони повинні докласти всіх зусиль для отримання дозволу від правовласників. По-друге, необхідно, щоб вони доклали всі можливі зусилля щодо забезпечення недоступності конкретного захищеного контенту, щодо якого правовласники надали відповідну та необхідну інформацію. Ці зусилля мають визначатися високими галузевими стандартами професійної обачності. Нарешті, коли правовласник надає провайдеру достатньо обґрунтоване повідомлення, провайдер повинен діяти оперативно вимкнути доступ до цього контенту та зробити все можливе, щоб запобігти майбутнім завантаженням. Якщо постачальник не виконує ці вимоги, він несе відповідальність за порушення прав власників прав на використання [8; 93].

²³ розрив цінностей відноситься до «імовірної невідповідності між цінністю деяких цифрових платформ як джерела споживання контенту на протипагу доходу, який повертається до релевантного правовласника. На думку правовласників, існуюче законодавство про відповідальність онлайн-платформ не коригувало цей розрив.

Стаття 17 (5) Директиви підпорядковує вищезазначені зобов'язання принципу пропорційності та визначає конкретні критерії, які слід брати до уваги під час оцінки пропорційності. Стаття 17 (6) Директиви запроваджує більш м'які зобов'язання для стартапів, які будуть мати обмежене значення через вузьке визначення провайдерів, які можуть скористатися цим режимом.

Незважаючи на посилання на пропорційність, вимоги статті 17 (4) Директиви загалом вважаються зобов'язанням використовувати технології фільтрації для виконання вимог пункту. Навіть якщо Директива прямо не згадує технологію фільтрації, стаття 17 принаймні дає онлайн-платформам потужний стимул для впровадження таких інструментів, щоб обмежити їхню відповідальність. Стаття 17 (9) Директиви також містить процедурні гарантії з метою інституціоналізації системи стримувань і противаг. Вона вимагає від держав-членів забезпечити, щоб провайдер «запровадив ефективний і оперативний механізм розгляду скарг». Скарги за цим механізмом «опрацьовуються без невиправданої затримки, а рішення про заборону доступу або видалення завантаженого вмісту підлягають перевірці персоналом» [8; 179; 238].

У цій судовій практиці CJEU виключив, що онлайн-посередники можуть нести відповідальність, вимагаючи від них встановлення загальних механізмів моніторингу та фільтрації для ідентифікації та блокувати вміст, який порушує авторські права. У 2012 році CJEU у справі *SABAM v Netlog* встановив параметри зобов'язань фільтрації в тристоронніх відносинах між різними основоположними правами правовласників, користувачів і посередників у контексті режиму відповідальності. CJEU визначив, що хостинг-провайдери не можна вимагати встановлення систем, які контролюють або фільтрують більшу частину інформації, що зберігається постачальником послуг хостингу, щоб уникнути всіх поточних і майбутніх порушень. Витрати, пов'язані з таким зобов'язанням, приведуть до серйозного порушення свободи постачальника послуг хостингу вести свій бізнес, оскільки це вимагатиме від постачальника послуг хостингу встановлення складної, дорогої постійної комп'ютерної

системи за власний рахунок [110]. СЈЕU також підкреслив, що загальне зобов'язання моніторингу порушить права користувачів послуг хостингу, особливо право на захист персональних даних і право отримувати та передавати інформацію. Як результат, загальне зобов'язання моніторингу як захід для захисту прав правовласників не забезпечує справедливого балансу між різними відповідними основоположними правами. Законодавчі формулювання статті 17 є відносно нечіткими і просто вимагають, щоб провайдер «забезпечували недоступність певних творів» [180; 238].

Усі вимоги статті 17 впливають на не зміст винятків та обмежень, а на спосіб реалізації. Зрештою, вони надають користувачам суб'єктивне право застосовувати винятки та обмеження. Директива проголошує, що вона жодним чином не впливає на законне використання, таке як використання з винятками чи обмеженнями, але цей загальний постулат знаходиться в невід'ємній суперечності з практичним розумінням того, що було висловлено у статті 17. Право на свободу вираження поглядів, включаючи право на отримання та поширення інформації, і право на мистецьку свободу суттєво обмежені, якщо зобов'язання статті 17 Директиви можуть бути виконані лише шляхом використання автоматизованої фільтрації. Автоматизовані фільтри призводить до недоступності контенту, яким ділиться на платформах, тим самим суттєво порушуючи права користувачів. Крім того, користувачі, які завантажують контент, який перехоплюється автоматизованими механізмами фільтрації, будуть обмежені у своєму праві передавати інформацію, включно з такою інформацією, яка може бути законно доступна згідно з винятковим або обмеженням авторського права [93]. Це законне використання, як-от для цілей цитування, критики, рецензії чи пародії користуються дуже сильним обґрунтуванням основоположних прав, на захист яких Директива в іншому випадку явно спрямована.

На жаль, із самого початку процедури, що призвела до остаточної версії Директиви 2019/790/ЄС, здавалося безперечним, що новий набір правил щодо

авторського права не зміг би досягти справедливого балансу між конкуруючими інтересами [8].

Якщо Директива рішуче підтверджує, що заходи, необхідні згідно зі статтею 17(4), за жодних обставин не повинні призводити до загального зобов'язання щодо моніторингу послуг обміну онлайн-контентом (ст. 17(8)), посилюючи фундаментальний принцип встановленого режиму відповідальності платформ ЄС, дуже ймовірно, що онлайн-платформи не матимуть іншого вибору, окрім як вдатися до автоматизованого контролю (тобто алгоритмічної ідентифікації та фільтрації потенційно правопорушного контенту), щоб виконати покладене на них зобов'язання. Фільтрування контенту, що порушує авторські права, без перевірки законності кожного завантаження всіх творів, про які повідомляють правовласники, потенційно призводить до нерозв'язної суперечності. Крім того, автоматизований контроль за допомогою фільтрації та моніторингу неминує впливає на законний контент, завантажений користувачами, через технологічні обмеження моніторингу та фільтраційної технології. Вирішення цих суперечок передбачає право на ефективний засіб правового захисту як для користувачів, так і для правовласників. Проблемним у цьому плані є “місце вирішення спору”, на якому вирішуються ці суперечки та на якому визначається незаконність завантаженого контенту. Оскільки поставлені на карту інтереси ґрунтуються на фундаментальних правах, приватне врегулювання суперечок, кероване лише онлайн-платформами або правовласниками, ймовірно, не відповідатиме процедурним основним правам і ставить делікатне питання легітимності стосовно того, хто вирішує, який контент має бути доступним на цих платформах [93]. Таким чином, зобов'язання, покладене на онлайн-платформу згідно зі статтею 17(4), зробить неминучим те, що платформи в рамках цього положення будуть контролювати та фільтрувати контент, завантажений їхніми користувачами, автоматизованими засобами. Це результат законодавчої розробки, яка не в змозі визначити баланс між відповідними основними правами на рівні ЄС.

Конституційно дуже проблематично, що прерогативи та зобов'язання законодавця ЄС повинні виконуватися національними законодавцями, що, швидше за все, призведе до відсутності повної гармонізації важливих сфер законодавства про авторське право та, як наслідок, до правової невизначеності в ЄС [8].

Вплив автоматизованого правозастосування на інтереси зацікавлених осіб у авторському праві. Автоматизоване правозастосування значно обмежить основні права користувачів цих платформ, перешкоджаючи доступності законного завантаження. Щоб захистити права користувачів платформи, зокрема їх право отримувати та передавати інформацію, абсолютно необхідно максимально контролювати та обмежувати сферу застосування автоматизованих заходів, щоб, наприклад, запобігти лише завантаженню контенту, який є явно незаконним. Однак те, що є явно незаконним і що є допустимими автоматизованими механізмами примусового виконання, є важкою та комплексною оцінкою, і не слід залишати рішення приватним особам, оскільки ця кваліфікація вплине на здійснення важливих фундаментальних прав, які мають вирішальне значення для гарантії демократичного та плюралістичного суспільства. Новий режим, можливо, базуватиметься на складних алгоритмах і перетворюватиме онлайн-платформи на онлайн наглядців. Враховуючи відсутність законодавчих керівних критеріїв щодо того, як слід видавати авторизації, це зрештою призведе до того, що онлайн-платформи, які можуть собі це дозволити, будуть вдаватися до дорогих рішень: автоматизованих фільтрів або подібних механізмів. А надмірне блокування та надмірне фільтрування можуть надто легко призвести до цензури. Максимізація добробуту обох сторін угоди не обов'язково веде до максимізації добробуту всіх учасників правовідносин. Наприклад, творці, які активно користуються сервісом, почали стикатися з тим, що їхні доходи від реклами іноді забирали інші правовласники. Хоча претензії цих правовласників інколи були законними, в інших випадках вони могли неправильно представити свої права, наприклад, коли використання

їхніх матеріалів у завантаженому контенті дозволено винятком або обмеженням [170]. Той факт, що будь-яке прийняття рішень було надано правовласнику за допомогою системи Content ID, означало, що будь-яке враження про фактичні суперечки між сторонами було просто враженням. Згідно з його правилами, YouTube не буде втручатися. Користувачам платформи пропонується оскаржувати дії своїх опонентів, у той час як ці опоненти залишатимуться арбітрами в суперечці. Надмірно високі витрати на розробку таких інструментів можна опосередковано вплинути на невеликі компанії, такі як SoundCloud, які стикаються з тими самими правовласниками, вони отримуватимуть вимоги використовувати інструменти та системи, подібні до інструментів і систем великих гравців. Незалежно від початкових намірів, законодавче схвалення цих приватних схем замовлення підвищить очікуваний рівень захисту в усій галузі на користь тих, хто володіє такими інструментами.

Стаття 17 вимагатиме певного типу фільтрів завантаження AI, якщо контент, що порушує авторські права, буде припинено заздалегідь. Проблема таких фільтрів, які чудово визначають схожість між творами, полягає в їх нездатності розрізняти контекст та винятки для використання творів без згоди автора.

Позиція CJEU щодо статті 17. 12 серпня 2019 року Польща подала заяву до CJEU щодо скасування положень статті 17. Конкретно, у справі ініційований Польським урядом висувалося твердження, що пункти статті 17(4)b та друга частина пункту с *de facto* накладають зобов'язання на фільтрацію, порушуючи право на свободу вираження поглядів та інформації, закріплене в статті 11 Хартії ЄС. Отже, відповідні положення слід було скасувати [111; 184]. Представники європейських інституцій аргументували, що спірні частини статті 17 не обмежують свободу вираження поглядів, оскільки існують достатні внутрішні гарантії, враховані в інших частинах статті, зокрема в статті 17(7). Остання містить зобов'язання забезпечити доступність законно завантажених творів.

З іншого боку, представники Франції, Іспанії та Португалії стверджували, що стаття 17 не порушує Хартію ЄС, адже будь-які обмеження свободи виразу поглядів будуть тимчасовими та обґрунтованими основною метою – ефективним захистом прав громадян, авторів та інших правовласників.

У своєму рішенні CJEU відхилив аргументи, висунуті Польщею, і дійшов висновку, що конструкція статті 17 містить достатні гарантії для захисту права на свободу виразу поглядів та інформації користувачів. Судове рішення підтвердило тлумачення, надане інституціями ЄС, що обговорювані положення фільтрації в статті 17(4) становлять просто "зобов'язання докладати всіх зусиль", у той час як зобов'язання не заважати доступу до законних завантажень є "зобов'язанням результату". Ця ієрархія зобов'язань була ключовим елементом аргументації Комісії на користь відповідності положень основним правам і була обговорена трьома державами-членами, очолюваними Францією, а також представниками правовласників [124; 200].

Незважаючи на те, що CJEU не задовольнив загальну позицію Польщі, він погодився з нею у важливому питанні: спірні положення статті 17 передбачають використання автоматичних фільтрів завантаження, і це використання вважається формою попереднього обмеження. Засновуючись на практиці Європейського суду з прав людини, CJEU підкреслює, що такий вид попереднього обмеження не категорично заборонено, але є особливо суворим обмеженням права на свободу виразу поглядів та інформації. Це обмеження вимагає наявності надійних гарантій, визначених законом. CJEU підкреслює, що вартість цих обмежень виправдовується тільки у випадках, коли стаття 17 інтерпретується таким чином, щоб забезпечити збереження основоположних прав.

По-перше, CJEU вважає, що застосування фільтрів завантаження має обмежуватися випадками, коли правопорушний характер використання був раніше визначений судом або є явним, без необхідності розглядати контекст використання. В іншому випадку зобов'язання, покладене на платформи

статтею 17, становитиме заборонене загальне зобов'язання моніторингу. СЈЕU погоджується, хоч і не вживаючи термін «явний», зазначаючи, що стаття 17 не може зобов'язати платформи блокувати завантаження у випадках, коли висновок про незаконність «вимагатиме незалежної оцінки ними вмісту в світлі інформацію, надану правовласниками, а також будь-які винятки та обмеження авторського права». Водночас СЈЕU вважає запровадження обов'язків фільтрації, які призводять до блокування законного контенту, несумісним із правом на свободу вираження поглядів – і фактично зі статтею 17 (7), яка містить обов'язок результату для запобігання блокуванню законного контенту.

СЈЕU категорично відкинув заяву урядів Польщі, Іспанії та Франції під час слухання у справі про те, що механізм подання скарги та відшкодування сам по собі є достатньою гарантією. Швидше, Суд характеризує цей механізм як процедурний запобіжний захід, коли попередні запобіжні заходи не спрацьовують і законний контент ненавмисно блокується. Натомість він посилається на аргумент що постачальники послуг повинні враховувати, *ex ante*, дотримання прав користувачів, тобто покладає на держави-члени необхідність визначити запобіжні заходи проти надмірного блокування, якщо передбачається, що платформи будуть позбавлені необхідності робити будь-які незалежні оцінки законності самостійно. При імплементації статті 17 Директиви в Закони Німеччини, були включенні попередні гарантії проти надмірного блокування у вигляді кількісних мінімальних порогів для використання фільтрів завантаження та дозволяють користувачам, за певних обставин, позначати завантаження довших фрагментів творів, захищених авторським правом, як охоплених винятком або обмеженням. Ці попередні запобіжні заходи підкріплюються процедурними запобіжними запобіжними заходами, які виходять за рамки механізму подання скарг і відшкодування. Вони більш виражені в німецькій реалізації, яка включає право дослідників на доступ до даних про рішення щодо модерації вмісту платформами та можливість колективного відшкодування організаціями, що представляють

права користувачів [124; 283]. За рішенням СЈЕУ відповідальність за підтримку справедливого балансу делегована державам-членам, які повинні будуть створити цей баланс у межах своїх власних національних законів про авторське право. Аргумент про те, що гнучкість необхідна для забезпечення технологічної адаптивності, несе в собі приховану небезпеку правової невизначеності, непослідовності та фрагментації. Незважаючи на те, що провайдери традиційно мали право на власний розсуд у виборі засобів для впровадження приватних примусових заходів, таких як блокування та фільтрація наказів, вони традиційно підлягають контролю з боку основоположних прав.

Виникає питання, що незважаючи на бажання Європейської Комісії цією Директивою 2019/790/ЄС стимулювати уніфікацію авторського права на цифровому ринку в ЄС, ситуація виглядає так, що наразі гнучкість Директиви дозволить країнам-членам ЄС адаптувати положення статті 17 на власний розсуд в межах дозволеного, що призведе до створенні 27 різних правових режимів.

Рішення СЈЕУ по суті є декларативним, оскільки було зазначено, що Стаття 17 відповідає основним правам, оскільки містить перелічені гарантії. За відсутності предметного обговорення того, як ці гарантії на практиці мають сприяти забезпеченню поваги до права на свободу вираження поглядів, і браку подальших вказівок на конкретні обмеження на автоматизовану фільтрацію, це постанова не забезпечує ефективних вказівок для держав-членів і національних судів про те, як впроваджувати та застосовувати цей новий режим відповідальності для провайдерів онлайн-послуг. Але як зазначили Ю. Пріора та Д. Джутто, з іншого боку, це рішення можна розуміти як запрошення до майбутніх судових діалогів. Послідовно загальний тон постанови, рішення закінчується нагадуванням державам, що вони повинні забезпечити імплементацію статті 17, яка повністю поважає право на свободу слова, а також основні права, захищені Хартією [158; 200].

Директива 2019/790/ЄС базується на занадто багатьох неясних оціночних концепціях, які потребують подальшого тлумачення. Не зрозуміло, що розуміється під «великою кількістю творів, захищених авторським правом» або як оцінити, чи доклав провайдер «максимальних зусиль». Національні нормативні акти, прийняті для введення в дію Директиви, відрізнятимуться від однієї держави-члена до іншої. Отже, одна з головних цілей Директиви 2019/790/ЄС, а саме знищення внутрішніх бар'єрів, що перешкоджають транснаціональній цифровій діяльності, шляхом гармонізації певних аспектів законодавства ЄС про авторське право, не реалізується, а сформує ще більшу правову невизначеність. Скоріш за все роль квазізаконодавчого органу знов візьме на себе CJEU, якому доведеться тлумачити розмиті поняття зі Статті 17. Вузкий обсяг винятків, роль технічних заходів захисту та наявність технічних труднощів, що впливають із зобов'язань, не можуть не заважати інтересам багатьох користувачів і багатьох малих/середніх постачальників послуг. Перші можуть зіткнутися з багатьма перешкодами щодо доступу та використання творів чи інших об'єктів; останнім — особливо малим і середнім провайдерам — буде важко (а часом і неможливо) нести тягар, покладений на них обов'язок. Через таке спрощення позиції технічних гігантів вийдуть навіть зміцненими. Таким чином, проголошений намір сприяти підвищенню якості, вільного потоку та плюралізму інформації разом із наданням більшого доступу до матеріалів, що циркулюють в Інтернеті, під загрозою з самого початку. Знову ж таки, CJEU ще доведеться багато працювати; і, ймовірно, багато національних суперечок перетворюються на зіткнення щодо основоположних прав перед CJEU.

Іншою метою Директиви 2019/790/ЄС є фактично схвалення ліцензійних угод між платформами та правовласниками та розвиток ринку ліцензування. У результаті цього стимулу передбачається, що онлайн-платформи отримують дозвіл на UGC, який з'являється на їхній платформі. Існує багато тлумачень визначення «докласти максимум зусиль», але в контексті ліцензій це розглядається як обов'язок узгодити всі відповідні

ліцензії для певних реперторіїв, зокрема, отримати всі необхідні та доступні колективні ліцензії [208]. Цей обов'язок залишає існування UGC, що містить акти вираження та інформацію, які повністю залежать від обсягу ліцензійної угоди в ситуації, коли отримання дозволу є проблематичним, і єдиним способом отримання необхідного дозволу є пряме ліцензування від правовласника. Навіть для некомерційних завантажень користувачів отримати ліцензії на всі сторонні матеріали, завантажені користувачами на їхні платформи, не завжди буде просто. Основа багатьох онлайн-платформ, UGC, значною мірою спирається на існуючі оцифровані твори, такі як текст, зображення та зображення, музика та музичні відео, фільми. Таким чином, згідно з Директивою, провайдери повинні отримувати ліцензії на величезний масив творів, щоб уникнути прямої відповідальності. Незважаючи на те, що контент, який завантажують користувачі, є непередбачуваним, згідно з Директивою необхідна ліцензія повинна включати весь спектр потенційних публікацій. У літературі існує згода, що отримання всеосяжної ліцензійної угоди, яка б охоплювала весь можливий завантажений контент, є надзвичайно складним завданням, навіть із зверненням до добровільного або розширеного колективного ліцензування [10]. Таким чином, ліцензійне зобов'язання цієї статті створює ризик значної втрати свободи слова та інформації в Інтернеті.

Пропозиції коригування дисбалансу інтересів, до якого може призвести правозастосування статті 17. Гейгером було запропоновано створити незалежну інституцію на рівні ЄС для моніторингу виконання та застосування ст. 17 у спосіб, що відповідає основним правам. Ця інституція може мати форму наглядового органу, який також виконуватиме функції альтернативного вирішення спорів, забезпечуючи неупереджене та ефективне вирішення спорів, що виникають щодо завантаженого вмісту, але з дотриманням основних прав. Крім того, цій інституції можна було б доручити, серед іншого, видавати вказівки щодо тлумачення статті 17, розробляти найкращі практики разом із зацікавленими сторонами, надавати емпіричні дані для оцінки її впливу та рекомендувати – якщо буде доведено необхідність

– покращення для тих, хто розробляє політику . Лише за цієї умови система відповідальності, створена ст. 17 забезпечують достатні гарантії фундаментальних прав і основних правових принципів законодавства ЄС, гарантуючи, що те, що доступно в Інтернеті, є результатом не лише автоматизованих технологічних засобів або рішень приватних економічних гравців [168; 173]. На нашу думку, множення інституцій, та пропозиція є приводом для додаткової бюрократизації процесів обміну контенту в Інтернеті, а також ускладнення взаємодії. Пропонуємо розглянути імплементацію статті 17 в законодавство Швеції, яке, на нашу думку, є спробою знайти золоту середину між інтересами інших учасників правовідносин у авторському праві щодо діяльності онлайн-платформ.

Щоб мати можливість користуватись шведською безпечною гаванню, онлайн-платформа має дотримуватись трьох кумулятивних критеріїв, які полягають у тому, щоб 1) втручатися після отримання інформації від правовласників про порушення, 2) вжити розумних заходів для отримання дозволу від правовласників та 3) вжити розумних заходів для припинення незаконного контенту, щодо якого було попередження від правовласника. Найпомітнішим аспектом у цій новій безпечній гавані є те, що поняття “найкращих зусилль”, на неоднозначність якого ми звертали увагу, було сформульоване як “розумні зусилля”. Такеа формулювання є тлумаченням того, що метою та завданням статті 17 є посилення захисту авторського права, але лише в тій мірі, в якій можна зберегти справедливий баланс, результатом якого є критерії розумних заходів. Що стосується запобіжних заходів, то захист від надмірного блокування полягає в тому, що автоматичні фільтри повинні бути спрямовані лише на те, щоб фільтрувати контент, який «з високим ступенем впевненості» порушує авторські права. Законно опублікований контент також не повинен блокуватися «значною мірою». Але немає критеріїв чи визначень щодо того, що є з високим ступенем впевненості чи значною мірою. Крім того, Швецією введено позитивне право для користувачів, право для завантаження законний контенту на онлайн-

платформи. Це право забороняє онлайн-платформам видаляти законний контент, навіть із посиланням на скарги правовласників. Додавання таких зобов'язань є явною спробою посилити права користувачів. У разі скарги від правовласника, контент видаляється, якщо правовласник може належним чином обґрунтувати свій запит. Перевірка на те, чи є запит належним чином обґрунтований здійснюється людьми. Таким чином контент може бути видаленим тільки лише після перевірки вручну, але, з іншого боку, контент, який заблоковано фільтром при завантаженні, не буде доступні під час розгляду скарг. Це вимагатиме або перевірки людиною, щоб визначити, що блокування цього конкретного контенту не було належним чином обґрунтованим, або відсутності аргументації від правовласника для відновлення контенту після несправедливого блокування.

Позитивною стороною шведської імплементації є те, що для користувачів закріплене окреме право, право завантажувати контент, який не порушує авторських прав. Це є хорошим рішенням, оскільки розширення прав, як правило, слід вважати позитивним для інтересів користувачів. Проте чи матиме це якийсь ефект на практиці, ще невідомо. Додаткове право для користувачів також може бути вигідним для онлайн-платформ, оскільки воно надає їм аргумент для більш стриманого застосування умов фільтрації. З іншого боку, неправомірне видалення або блокування призведе до порушення прав користувача.

З урахуванням рішення Суду ЄС у справі з Польщею, де вони чітко висловили намір зберегти справедливу рівновагу в її початковій формі незважаючи на недоліки статті 17, можна припустити, що значущих змін у справедливій рівновазі не відбудеться. Проте ситуація складніша, ніж здається, в основному через те, що багато сторін, залучених до законодавчого процесу, здається, не мають точного відповіді на те, як впровадження статті 17 має забезпечити таку рівновагу. Комісія передала це завдання державам-членам, але здається, багато з цих держав-членів просто передали цю відповідальність онлайн-платформам шляхом буквального втілення

положень. В свою чергу, різна імплементація різними державами-членами несе ще більшу правову невизначеність. З точки зору учасників правовідносин у авторському праві, онлайн-платформи будуть мати значно більшу роль у досягненні цілей, порівняно з їхньою роллю раніше. Тим самим вони також є суб'єктами, які найбільше відчують вплив статті 17. Користувачі, як вважалося на момент ухвалення Директиви, мали б негативно постраждати, проте з моменту ухвалення Директиви пройшло 4 роки і поки відсутні практичні зміни для них, які б суттєво відрізнялись від ситуації до ухвалення Директиви. Рівновага між учасниками правовідносин у авторському праві ймовірно не зміниться настільки, як хотілось би великим правовласникам. Ймовірно буде відбуватись подальший розвиток правового регулювання, пов'язаного з впровадженням фільтрів завантаження та засобів захисту і скоріш за все приймати рішення щодо врегулювання практичних ситуацій доведеться Суду ЄС. Проте після того як Суд ЄС у справі з Польщею наголосив, що справедлива рівновага має бути збережена незважаючи на введення статті 17, залишається питання, як це буде досягнуто на практиці. Це призводить до висновку, що майбутнє, безумовно, включає більш регульований Інтернет, але не за рахунок нехтування свободою слова та творчості. В загальному, розумно стверджувати, що на цьому етапі розвитку статті 17 можна прийти до висновку, що очікування, що стаття 17 буде крахом вільного інтернету та суттєво обмежить права користувачів були завищеними, але це виключає того, що формулювання статті 17 дійсно виключає в собі інтереси в першу чергу авторів та користувачів.

Пропозиція запровадження UGC-винятку. В Законі 2811-IX, у статті 58 фактично було закріплене положення, яке імплементує статтю 17 Директиви [8; 54]. Це рішення є логічним з точки зору українського законодавця, враховуючи євроінтеграційні процеси, які відбуваються в Україні [49; 54].

У пункті 70 Директиви 2019/790/ЄС чітко зазначено, що користувачам «потрібно дозволити завантажувати і зробити доступним контент, створений користувачами для конкретних цілей цитування, критика, рецензія,

карикатура, пародія чи пастиш» [8]. Як обговорювалося в межах цього розділу, ці винятки все ще не в змозі ефективно охопити різні форми контенту, створеного користувачами. Розширення існуючих винятків, таких як пародія чи цитування, навряд чи забезпечить а рішення, оскільки доктрина суворого тлумачення не дозволить широкого розуміння їх. Традиційне розуміння закріплення авторського права стверджує, що винагорода за творчість необхідна для просування постійного авторства та створення ще більшої кількості творів виключає зі свого розгляду роль контенту, створеного користувачами. Така теорія, окрім того, що не бере до увагу роль правовласників у монетизації творів, орієнтується на роль автора, який стоїть вище над користувачами виділяє за собою завдання створювати більше творів вже існуючими авторів і ігноруючи внесок користувачів для сприяння подальшій творчості. Безумовно, належна винагорода за використання твору є важливою складовою реалізації творчої діяльності. З однієї сторони, створений користувачами контент і похідні твори часто вважаються загрозою для комерційного успіху або цілісності існуючого твору, таким чином заохочуючи авторів і правовласників дотримуватися суворого контролю за використанням їх творів. Однак збільшення UGC на онлайн-платформах здебільшого принесла користь правовласникам, які уможливили використання UGC для додаткового просування творів. Зокрема, UGC став важливим інструментом для просування музики, книг та іншого контенту в таких соціальних мережах як TikTok²⁴ [257].

Сучасна архітектура системи авторського права, як ми вже зазначили вище, заохочує автора делегувати свої матеріальні інтереси, і як зазначає Гінзбург, правовласниками є основними економічними суб'єктами системи авторського права [176]. Відповідно, існування некомерційного UGC не буде впливати на мотивацію авторів створювати нові твори.

²⁴ TikTok – це соціальна мережа, призначена переважно для обміну відеоконтенту короткої форми. Він зазнав масового глобального зростання та привабив значну кількість користувачів у різних країнах, зокрема в Україні.

На нашу думку, рішенням, яке може бути оптимізацією шведської моделі імплементації статті 17, може бути запровадження UGC-винятку на прикладі Канади. На підставі цього, пропонуємо доповнити Закон 2811-IX наступними статтями:

“Стаття 28-1. Вільне використання творів для створення цифрового контенту

Не вважається порушенням майнових прав автора використання фізичною особою твору або інших об'єктів авторського права, які були опубліковані чи іншим чином оприлюднені, для створення нового твору чи іншого об'єкта авторського права виключно для використання в особистих цілях або для кола сім'ї або для уповноваження провайдера послуг обміну контентом на його поширення якщо:

1) використання або дозвіл на розповсюдження твору чи іншого об'єкта здійснюється виключно в некомерційних цілях;

2) зазначається джерело запозичення твору і, якщо вказано в джерелі, ім'я автора, виконавця, виробника чи іншого правовласника існуючого твору чи іншого об'єкта авторського права;

3) особа мала достатні підстави вважати, що існуючий твір чи інший авторського права, не порушує права третіх осіб; і

4) використання або дозвіл на розповсюдження створення твору чи іншого об'єкта авторського права не має суттєвого негативного впливу, фінансового чи іншого, на використання чи потенційне використання існуючого твору чи іншого об'єкта авторського права або на існуючий чи потенційний ринок для нього, включно з тим, що новий твір чи інший об'єкт не є заміною для існуючого твору;

5) використання або дозвіл на розповсюдження створення твору чи іншого об'єкта не порушує особистих немайнових прав автора та третіх осіб.”

На нашу думку, запровадження такого виключення може збалансувати інструментарій статті 17 та статті 58 Закону 2811-XI, адаптувати закритий

перелік винятків та збалансувати інтереси авторів та правовласників та користувачів.

Запропонований виняток фактично підлягатиме триступеневій перевірці, а отже, буде відбуватись оцінка на вплив на інтереси автора, правовласників та користувачів. Ці інтереси будуть збалансовуватись і можуть бути вирішенням можливих проблем із основоположними правами, пов'язаних зі свободою слова, а також дозволить судам оцінити різні мотиви, що стоять за цим створення твору, створеного користувачем.

Висновки до Розділу 3

Зробивши у третьому розділі аналіз правових інструментів реалізації збалансування інтересів у авторському праві, можемо зробити наступні висновки.

1. Визначено, що взаємодії конгломерату інтересів є інструмент вільного використання творів, мета якого забезпечення збалансованості між інтересами авторів та загальними інтересами суспільства. З одного боку, це сприяє доступності культурних ресурсів і стимулює інновації. З іншого боку, воно може породити питання про відшкодування авторів за використання їхніх творів без їхньої прямої згоди.

2. Проаналізовано відсутність уніфікації у підходах до визначення змісту вільного використання творів призвела до множення понять, якими оперує законодавство країн континентальної системи права оперує поняттями “вільне використання”, “правомірне використання”, “виключення та винятки”, “виключення і обмеження”, “допустиме використання”. Міжнародні договори та директиви ЄС щодо авторського права дають незначний провід на це питання, використовуючи терміни “винятки” та “обмеження” у взаємозамінній

спосіб. Щодо міжнародного рівня, то Бернська конвенція не встановлює такі положення, в той час коли Договір ВОІВ, та Угода ТРІПС, використовують як “винятки”, та “обмеження”.

3. Розглянуто підходи до вільного використання творів без згоди автора в США, ЄС та Канаді з метою аналізу оптимального функціонального підходу, який може забезпечувати збереження інтересів різних учасників авторських правовідносин.

4. Проаналізовано позиції щодо можливості адаптації доктрини добросовісного використання з США в континентальні країни Європи з урахуванням рішення Верховного Суду США щодо справи Енді Ворхола.

5. Проаналізовано підходи до виокремлення окремого «права користувачів» враховуючи трансформацію їх ролі у авторському праві в умовах інформаційного суспільства.

6. На підставі аналізу наукової думки, визначено що триступеневий тест є функціонально-орієнтованим підходом у системі збалансування інтересів у авторському праві, який варто тлумачити як не призначений виключно для розширення нових винятків і обмеження прав авторів та правовласників.

7. Зауважено, що підхід європейського законодавця до кількісної адаптації переліку винятку та виключень несе ризик формування неактуальних рішень, що призводить до правової невизначеності щодо використання твору без дозволу правовласника в різних державах, що є критично важливим з точки зору користувача.

8. Проаналізовано, що право на справедливу винагороду має основне значення, дозволяє автору задовольнити свої матеріальні інтереси шляхом використання результату його творчої діяльності різними способами.

9. Визначено підходи країн ЄС до реалізації права автора на справедливу винагороду з урахуванням неутручання у свободу договору, але з можливістю зміцнити договірні позиції авторів, які знаходяться у слабшій переговорній позиції при ухваленні цивільно-правових договорів по відношенню до творів.

10. Визначено вплив контролю онлайн-платформ за ринком цифрового розповсюдження творів, що впливає на розмір винагороди автора за використання його творів.

11. Проаналізовано, що зростання алгоритмічного керування матеріалами, захищеними авторським правом, створило нові бізнес-можливості для авторів, спрощуючи операції з неавторизованими користувачами. Водночас, це створює нові виклики для доступу до знань і свободи слова. Інтернет, як новий засіб комунікації, пропонує непередбачувані свободи, але водночас має вразливості, які можуть бути зловживанні.

12. Проаналізовано підходи США та ЄС до автоматизованого захисту авторського права через інструменти «безпечної гавані» та визначено зміст впливу автоматизованого правозастосування на інтереси зацікавлених осіб у авторському праві та дисбаланс інтересів, до якого призводить існуюча система автоматизованого захисту авторських прав, не зважаючи на мету уніфікації розриву цінностей.

13. Проаналізовано, що некомерційний користувацький контент, опублікований на онлайн-платформах не несе матеріальних наслідків для авторів та вторинних правовласників, однак може сприяти просуванню та розповсюдженню творів.

14. Розглянуто та проаналізовано пропозиції коригування дисбалансу інтересів, до якого може призвести правозастосування статті 17 Директиви 2019/790/ЄС з урахуванням практики імплементації цієї статті в окремих країнах ЄС.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження теоретико-методологічних засад інтересу було вирішено наукове завдання, яке полягає у визначенні практичних аспектів реалізації інтересів у авторському праві, а також розробці на підставі проведеного аналізу теоретичних та практичних рекомендацій щодо удосконалення національного законодавства та правозастосовчої діяльності.

Вирішення наукових завдань дало змогу сформулювати низку висновків, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на досягнення мети дослідження, зокрема:

1. Визначено історичний розвиток авторського права через призму технологічного розвитку та та зсуву потреби у захисті інтересів певної групи з формуванням періодизації цього розвитку.

2. За допомогою науково-методологічного та порівняльно-правового аналізу, удосконалено поняття інтересу в контексті авторського права як як комплексного суб'єктивно-об'єктивного феномену, що виникає на основі аспірацій суб'єктів авторського права та інших учасників авторських правовідносин (зокрема носіїв цих інтересів), метою яких є забезпечення та реалізація потреб майнового та немайнового характеру, що стосуються творів та інших об'єктів авторського права.

3. Сформовано класифікацію законних інтересів у авторському праві за своєю природою на такі, що: 1) опосередковані суб'єктивними правами та забезпечується шляхом виконання іншою особою зобов'язання, тобто знайшли своє відображення у суб'єктивних правах; 2) не опосередковані суб'єктивними правами, однак вони підлягають правовому регулюванню, оскільки є законними, та не суперечать чинному законодавству, але не отримали свого закріплення

через певні кількісні, якісні та економічні причини; 3) охоронювані законом інтереси, які прямо не опосередковані суб'єктивними правами, але є самостійним об'єктом судового захисту та інших засобів правової охорони;

4. Сформульовано класифікацію інтересів учасників авторських правовідносин з урахуванням множинності конгломерату інтересів у авторському праві на: 1) інтереси держави, в межах яких держава зацікавлена у забезпеченні суспільного балансу між інтересами різних груп суспільства, що стимулює розвиток правової визначеності в державі та розвиває економіку; 2) інтереси суспільства, які є уособленням сукупності приватних інтересів, і від задоволення та реалізації інтересів суспільства автоматично задовольняються приватні інтереси окремих груп осіб, але одночасно суперечить інтересам інших осіб; 3) інтереси суб'єктів приватного права охоплюють інтереси як фізичних, так і юридичних осіб і можуть зазнавати перетинів або протиріччя в залежності від позиції та ролі цих осіб у суспільстві та економіці.

5. Розглянуто зміст факторів впливу технологій на реалізацію інтересів в межах авторського права з урахуванням появи нових інструментів для створення творів (контенту), глобалізований доступ користувачів через онлайн-платформи та нові моделі монетизації результатів творчої діяльності; автоматизований захист авторських прав або приватизація правосуддя, можливості створення міжнародних угод про авторське право в епоху цифрових технологій.

6. Розглянуто розуміння ролі та змісту інтересів автора при формуванні законодавчих підходів до захисту генеративних творінь, створених за допомогою AI.

7. Визначено, що незважаючи на технологічний вплив інтерес зацікавлених носіїв інтересів залишається незмінним. Технологічний розвиток вплинув на кількість учасників у відносинах з авторськими

правами, таких як платформи соціальних медіа, і надає користувачам більше інструментів для доступу до творів із авторським правом, але суть інтересів залишилася незмінною, змінившись лише засоби досягнення цих інтересів.

8. Проаналізовано підходи до винесення окремої категорії “прав користувачів” з оцінкою такого підходу як радикальним, оскільки такий підхід надає значення інтересів користувачів на рівні з правами авторів та цілями, а саме з проголошеною метою законодавства в авторському праві – заохочувати авторів до творчості шляхом надання їм виключних прав.

9. Проаналізовано три способи розширеного розуміння взаємодії авторського права та прав людини, яке може сприяти розвитку дискурсу реалізації інтересів різних учасників правовідносин у авторському праві: 1) права людини відкривають можливість для аргументації доктрин, які дозволяють використання набутого знання в більш широкому масштабі, ніж те, що дозволяє поточне законодавство про авторське право; 2) права людини можуть сприяти легшому визнанню прав користувачів і вимаганню від держави забезпечення їхнього судового захисту на національному рівні. 3) права людини можуть бути використані для вимагання індивідуальної відповідальності держави за її рішення щодо міжнародних зобов'язань у авторському праві.

10. Розглянуто підходи до визначення триступеневого тесту як функціонально-орієнтованого підходу у системі збалансування інтересів у авторському праві, який варто тлумачити як не призначений виключно для розширення нових винятків і обмеження прав авторів та правовласників.

11. Сформульовано підходи щодо розвитку інструменту вільного використання творів без згоди автора в країнах континентальної системи права, включно з Україною, в пошуках

балансу між інтересами різних учасників відносин у авторському праві:

- 1) збереження закритого переліку винятків, який повільно реагує на технологічні зміни та адаптації способів використання творів, зокрема в онлайн-середовищі з однієї сторони, але забезпечує правову визначеність щодо прав та обов'язків учасників правовідносин у авторському праві та реалізацію інтересів авторів та суспільства;
- 2) збереження закритого переліку винятків, з закріпленням винятку на створення UGC-твору для розширення можливостей для реалізації інтересів користувачів, зі збереженням інтересів авторів та правовласників;
- 3) трансформація винятків у новий інструмент як "права користувачів", який виходить за межі винятків з прав авторів, а трансформується у повноцінні права користувачів, які тягнуть за собою обов'язки на стороні авторів та правовласників; запозичення інституту добросовісного використання з США до країн континентальної системи права;
- 4) трансформація закритого переліку винятків та обмежень у функціональний підхід з практичним застосуванням триступеневого тесту.

12. Розглянуто розуміння, що право на справедливую винагороду має основне значення, дозволяє автору задовольнити свої матеріальні інтереси шляхом використання результату його творчої діяльності різними способами, оскільки такі матеріальні інтереси відображається у отриманні певної економічної вигоди, яка можлива при укладанні цивільно-правового договору для розпоряджання своїми виключними майновими правами.

13. Проаналізовано досвіду імплементації в законодавство держав-членів ЄС права на справедливую винагороду, що дає можливість оцінити недоліки та наслідки такої імплементації та адаптації цього досвіду під потреби України на цьому етапі розвитку авторського права. На підставі цього, пропонується доповнити Закон 2811-ІХ статтями про механізми реалізації справедливої винагороди до укладання договору

(стандартизація справедливої винагороди та після укладання договору (право на перегляд винагороди, право на розірвання договору, право на отримання інформації за договором, вирішення спорів, що стосуються договорів про передачу прав).

14. Виокремлено позицію, що існуюча система автоматизованого захисту авторського права в мережі Інтернет на онлайн-платформах не враховує інтереси всіх зацікавлених осіб, оскільки існуюча система значно обмежує основні права користувачів цих платформ, перешкоджаючи доступності законного завантаження контенту.

15. Запропоновано запровадження UGC-винятку в Україні на прикладі Канади для створення користувацького цифрового контенту з метою зміщення акценту з виключних прав авторів на краще розуміння самих творчих процесів і роль, яку грають у них користувачі.

16. Визначено необхідність у подальшому докладному аналізі аспектів авторського права і як вони впливають на реалізацію інтересів держави, авторів, правовласників та користувачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александров. Д. Традиція у вивченні категорії “інтерес”: від філософії давнини до соціології марксизму. Соціальні виміри суспільства, 2008.
2. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051.
3. Біленчук П. Д. Філософія права: навч. посіб. / П. Д. Біленчук, В. Д. Гвоздецький, С. С. Сливка; за ред. П. Д. Біленчука.- К.: Атіка, 1999. - 412 с
4. Гальчинський А., Єщенко П. Економічна теорія: Підручник. – К.: Вища школа, 2007. - 503 с.
5. Венедіктова І. В. Захист охоронюваних законом інтересів у цивільному праві: автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук: спец. 12.00.03. Київ, 2013. 43 с.
6. Гельвецій Клод Адріан. Про людину, її розумові здібності та її виховання./ Перекл. з французької Валер'яна Підмогильного.— К., Основи, 1994.
7. Глотов С. Триступеневий тест за бернською конвенцією: загальна характеристика, Проблеми цивільного права та процесу. Харків, 2018.
8. Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2019/790 від 17 квітня 2019 року про авторське право і суміжні права на єдиному цифровому ринку та про внесення змін до директив 96/9/ЄС та 2001/29/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_022-19#Text
9. Словник української мови, Академічний тлумачний словник (1970—1980). URL: <http://sum.in.ua/s/interes>
10. Директива Європейського Парламенту та Ради 2001/29/ЄС про гармонізацію певних аспектів авторського права та суміжних прав в інформаційному суспільстві від 22 травня 2001 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_005-01#Text.
11. Дідро Д. Твори: 2 т.; пров. із фр. / Упоряд., ред., вступ. ст. і прямуючи. В. Н. Кузнецова. Думка, 1986. Т. 1. З. 76.

12. Довгань Г. В. Становлення та розвиток законодавства України про інтелектуальну власність (історико-правовий аспект): дис. канд. юр. наук: 12.00.01 / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2009.

13. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, прийнятий Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 року та положення Бернської конвенції (1971 р.), на які містяться посилання у Договорі (Договір ВОІВ про авторське право) (1996). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_770#Text

14. Дроб'язко В. С. Дроб'язко Р. В. Право інтелектуальної власності: навч. посібник. Київ. Юрінком Інтер. 2004. С. 147. 512 с

15. Дроб'язко, В. С. "Всесвітня конвенція про авторське право 1971 року." Теорія і практика інтелектуальної власності 3 (2017): 27-31.

16. Єфіменко А. Г. Захист об'єктів, створених штучним інтелектом: релевантність досвіду захисту авторським правом фотографій // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Юридичні науки". № 6 — 2023.

17. Єфіменко А.Г. Баланс між авторським правом та основоположними правами людини у практиці суду справедливості ЄС. № 9(23) (2023): Наука і техніка сьогодні.

18. Єфіменко А. Г. Вільне використання творів без згоди автора як інструмент забезпеченні інтересів користувачів у авторському праві: досвід США, ЄС та Канади // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Юридичні науки". — 2023. — № 10.

19. Єфіменко А.Г. Авторське право в умовах інформаційного суспільства: європейський досвід. Управління проектами. Ефективне використання результатів досліджень та об'єктів інтелектуальної власності. Правова охорона інтелектуальної власності в умовах євроінтеграційних процесів. Том 2 : ел. збірн. матер. III Міжн. наук.-практ. конф. «Інтерн.-міст КИЇВ – ДНІПРО», Управл. проект. Ефектив. використ. результ. наук. досл. та

об'єкт. інтел. власн., 17 березн. 2021р., Київ: Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України, 2021. – С. 76-79.

20. Єфіменко А.Г. Розвиток права на публічне сповіщення об'єктів авторського права в міжнародному законодавстві. Економіка та право в умовах глобалізації: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 15 лютого 2021 року, м. Полтава: ЦФЕНД, 2021. – С. 108-110.

21. Єфіменко А.Г. Вільне використання творів без згоди автора: підходи до формулювання термінології в Україні та ЄС. Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його 7 правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри: матеріали X Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів з проблем інтелектуальної власності, 30 вересня 2022 року. Київ: КНУ імені Т. Шевченка, НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, 2022. С. 115–117.

22. Єфіменко А.Г. Вільне використання творів як інструмент збалансування публічних і приватних інтересів в авторському праві. Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його 7 правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри: матеріали IX Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів з проблем інтелектуальної власності, 24 вересня 2021 року. Київ: КНУ імені Т. Шевченка, НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, 2022. С. 137–140.

23. Єфіменко А.Г. «Приватне правосуддя» у контексті вирішення спорів щодо захисту авторського права на онлайн-платформах в рамках права на справедливий суд. Соціальна і цифрова трансформація: теоретичні та практичні проблеми правового регулювання: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції, Київ, 25 грудня 2022 р. / наук. керівник конф. О. А. Баранов ; упор.: В. М. Фурашев, С. О. Дорогих, М. В. Дубняк. – Київ-Одеса, 2022. – С. 41-44.

24. Єфіменко А.Г. Генеза прояву інтересу через призму розвитку авторського права. Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми,

тенденції розвитку: матеріали XXXVIII Міжнародної науково-практичної конференції, за ред. І.В. Жукової, Є.О. Романенка. м. Брно (Чехія): ГО «ВАДНД», 07 листопада 2023 р. – С. 70-76.

25. Жаровська І. Публічні та приватні інтереси у механізмі сучасної державної влади. Науковий вісник Чернівецького університету, 33-36, 2010.

26. Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

27. Заярний О.А. Інформаційна сфера як об'єкт адміністративно правової охорони: деякі доктринальні та нормативні аспекти. Журнал східноєвропейського права. 2016. № 23. С. 18–31.

28. Зеров К. О. Особливості захисту авторських прав на твори, розміщені в мережі інтернет : монографія / НДІ інтелектуальної власності НАПрНУ. — К. : Інтерсервіс, 2018. — 220 с.

29. Зеров К. Огляд теоретичних підходів щодо правової охорони об'єктів, згенерованих системами штучного інтелекту у сфері авторського права і суміжних прав. Теорія і практика інтелектуальної власності № 6, 2021

30. Інтеграція України у Єдиний цифровий ринок ЄС спровокує зростання ВВП на 2,4-12,1%. URL: <https://uacrisis.org/uk/integratsiya-ukrayiny-u-yedynyj-tsyfrovyj-rynok-yes>

31. Кодинець, А. (2015). Договірні відносини у сфері передання майнових прав інтелектуальної власності. Теорія і практика інтелектуальної власності, (2), 5-13.

32. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

33. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

34. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>

35. Кохановська О. Основи теорії права інтелектуальної власності та їх вплив на розвиток сучасного законодавства в Україні // Право України.– 2011.– №5.

36. Кубко Андрій. Державні інтереси в правовій системі України: поняття, ознаки, призначення / А. Кубко // Право України. – 2020. – № 6.

37. Кулініч О.О. Теоретичні проблеми реалізації та захисту права фізичної особи на власне зображення: дис. доктора юрид. наук: 12.00.03 / Кулініч Ольга Олексіївна. - Одеса, 2017. - 489 с.

38. Канарик Ю.С., Цивільно-правова охорона фотографічних творів як об'єктів авторського права, Юридичний науковий електронний журнал № 10/2021.

39. Констирін, Володимир “"Плюси" знову вплили в грандіозний скандал: українці обурені”, 2021 URL: <https://www.rbc.ua/ukr/styler/plyusy-vlipli-grandioznuu-skandal-ukraintsy-1611342271.html>

40. Левченко Д. В. Д.В. Левченко Проблеми встановлення сутності категорії «інтерес». Актуальні проблеми держави і права, 2011.

41. Майданик Л.Р. Винятки та обмеження з майнових авторських прав: баланс приватного і публічного інтересів, Теорія і практика інтелектуальної власності, № 1, 2020.

42. Майданик Л.Р. Поняття та межі об'єктивної форми вираження твору: аналіз європейського та українського підходів, Теорія і практика інтелектуальної власності, № 1, 2019.

43. Майданик Л.Р. Право автора на справедливу винагороду за договірне розпорядження майновими правами: перспективи розвитку з урахуванням аcquis ЄС. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки, Том 125 № 1 (2023): Випуск № 1 (125) 2023

44. Малишев Б. Вчення Рудольфа фон Ієрінга про мету в праві. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. - 2010.

45. Марракеський договір про доступність творів, який дотримуючись авторських прав, дає можливість створювати контент доступним для незрячих і людей із порушенням зору. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/999_001-13#n2

46. Мегрелідзе К. Р. Основні проблеми соціології мислення. Тбілісі: Мецнієреба, 1973. - 427 с.

47. Мицик Ю.А. Ботеро Джованні // Енциклопедія історії України: Т. 1: А-В, Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.

48. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text

49. Орлюк О.П. Захист прав інтелектуальної власності в контексті європейської інтеграції. 2020-08-11. Вісник НАПрНУ №3, 2016 р.

50. Пікуля Т.О. “Суб’єктивне право” – “законний інтерес”: поняття та діалектика співвідношення Кримський юридичний вісник. випуск Т. 2 № 3(10), 2010.

51. Подковенко, Т. О. Індивід, суспільство і держава: грані співвідношення у концепції Томаса Гоббса / Т. О. Подковенко // Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Право / гол. ред. Ю.М. Бисага. – Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2014. – Вип. 24. Т. 4. – С. 190–194. – Бібліогр.: с. 194 (6 назв).

52. Попов А. П. Теоретичні аспекти становлення і розвитку захисту авторських та суміжних прав // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. — Донецьк, 2011. — N 3 (46). — С. 233–240.

53. Пояснювальна записка до проекту закону України «Про авторське право і суміжні права». URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/761770>

54. Про авторське право і суміжні права: Закон України № 2811-IX від 01 грудня 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>

55. Про авторське право і суміжні права: Закон України № 3792-XII від 23 грудня 1993 року {Закон втратив чинність на підставі Закону № 2811-IX від 01.12.2022}. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>

56. Про внесення змін до деяких законів України щодо створення національного органу інтелектуальної власності: Закон України № 703-IX від 16 червня 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/703-20>

57. Про рекламу: Закон України “Про рекламу” № 270/96-ВР від 3 липня 1996 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80#Text>

58. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 03 березня 2021 р. № 179. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>

59. Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України: Закон України № 2174-IX від 01 квітня 2022 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2174-20>

60. Про Національний орган інтелектуальної власності: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 жовтня 2020 р. № 1267-р URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-nacionalnij-organ-intelektualnoyi-vlasnosti-i131020-1267>

61. Раїмов Р.І., Пасічник А.В. Особливості публічного інтересу // Юридичний науковий електронний журнал. 2018. № 2. С. 150–153

62. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень частини першої статті 4 Цивільного процесуального кодексу України (справа про охоронюваний законом інтерес)

у Справі N 1-10/2004 від 1 грудня 2004 року N 18-рп/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v018p710-04#Text>

63. Самбор М. А. Інтерес в праві: загальнотеоретичні аспекти розуміння та реалізації: автореф. ди канд. юрид. наук: 12.00.01, Київ., 2010 . – 20 с.

64. Себайн Джордж Г., Торсон Томас Л. Історія політичної думки / Пер. з англ. - К.: Основи, 1997. - 838 с.

65. Сивий Р.Б. Соціально-філософські проблеми розмежування приватних і публічних інтересів як підстави дихотомізації структури позитивного права Проблеми філософії права. Т. III. С. 73-84, 2005.

66. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підруч. / О. Ф. Скакун. – Вид. 4-те, допов. і перероб. – К. : Правова єдність : Алерта, 2014. – 524 с

67. Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020 – 2025 роки. URL: <https://ukrpatent.org/atachs/IP-Strategy-2020-25.pdf>

68. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 526-р

69. Трофімова Л. В. Податкова політика в контексті дихотомії «публічний інтерес – приватний інтерес» Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2009. – № 4 (47). – С. 170-178.

70. Троцька В. Сутність вільного використання об'єктів авторського права та суміжних прав. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2014. № 4. С. 19–28.

71. Троцька В. Публічні інтереси суспільства = приватні інтереси авторів. Чи можливе досягнення рівноваги в цифрову епоху? Теорія і практика інтелектуальної власності. 2019. № 2. С. 5–16.

72. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і

їхніми державами-членами, з іншої сторони, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011

73. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text

74. Філософський словник / За ред. В. І. Шинкарука. — 2.вид., перероб. і доп. — К.: Голов. Ред. УРЕ, 1986.

75. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

76. Цивільно-процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 року № 1618-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1618-15>

77. Чепис О. І. Законний інтерес як категорія цивільного права. Форум права. - 2009. - № 1. - С. 551-559

78. Чепис О. І. Об'єктивне та суб'єктивне в категорії "інтерес" Актуальні проблеми держави і права. 2012.

79. Чепис О. І. Юридична природа інтересів у праві інтелектуальної власності. Порівняльно-аналітичне право, 2019, N N 5.-С.144-147

80. Чепис О.І. “Законний” та „охоронюваний законом” інтереси: проблеми розмежування. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. Випуск 17. 2011. С. 118-123.

81. Чепис О.І. Інтереси в цивільному праві: сутність, місце та особливості захисту: автореф. дис. канд. юр. наук: 12.00.03 / О.І.Чепис ; Харківський національний університет внутрішніх справ – Х., 2010. – 18 с.

82. Чубоха Н. Ф. Співвідношення інтересу та суб'єктивного цивільного права. Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 4. С. 56–59.

83. Штефан А. Об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою (штучним інтелектом) без безпосередньої участі людини: перший світовий досвід правової охорони. Теорія і практика інтелектуальної власності № 1-2, 2023.

84. Штефан О. Деякі цивільно-правові і цивільно-процесуальні аспекти вчення про інтерес, Теорія і практика інтелектуальної власності, № 5/2010.

85. Щамбура Д. В. Психологічна теорія права Л. Й. Петражицького та її вплив на формування концепції неофіційного права. Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. Вип. 81 / редкол.: В. В. Завальнюк (голов. ред.) та ін. – Одеса : Гельветика, 2018. – С. 173-183.

86. Abramowicz, Michael. "The Dangers of Underdeveloped Patent Prospects." *Cornell Law Review*, vol. 92, 2007, pp. 1065-1076.

87. Access for all, a balanced ecosystem, and powerful tools, YouTube, 2021. URL: <https://blog.youtube/news-and-events/access-all-balanced-ecosystem-and-powerful-tools/>

88. Act on Copyright and Related Rights (Urheberrechtsgesetz – UrhG).

89. ACTES DE LA CONFÉRENCE INTERNATIONALE POUR LA PROTECTION DES DROITS D'AUTEUR, RÉUNIE A BERNE DU 8 AU 19 SEPTEMBRE 1884.

90. Aequitas principles on due process online. URL: <https://aequitas.online/>

91. Analla, Tony, and Jonnavithula, Anirudh. "Zarya of the Dawn: How AI Is Changing the Landscape of Copyright Protection." 2023. URL: <https://jolt.law.harvard.edu/digest/zarya-of-the-dawn-how-ai-is-changing-the-landscape-of-copyright-protection.>

92. *Andy Warhol Foundation v Goldsmith* 598 U.S

93. Angelopoulos, C., & Quintais, J. P. "Fixing Copyright Reform: A Better Solution to Online Infringement." *Journal of Intellectual Property, Information Technology and Electronic Commerce Law*, vol. 10, no. 2, 2019, pp. 147-172.

94. Arnold, Richard and Rosati, Eleonora, Are National Courts the Addressees of the InfoSoc Three-Step Test? (July 6, 2015). (2015) 10(10) *Journal of Intellectual Property Law & Practice* 741-749 .

95. Ashby Donald and Others v. France no. 36769/08 (ECtHR, 10 January 2013).
96. Association Littéraire Et Artistique Internationale. URL: <http://www.alai.org/en/presentation.html>.
97. Aswad, Jem. "Universal Music Asks Streaming Services to Block AI Access to Its Songs." The Variety, 2023. URL: <https://variety.com/2023/music/news/universal-music-streaming-services-block-ai-1235582612/>.
98. Aufderheide, Patricia, and Jaszi, Peter. "Appendix D: Myths and Realities About Fair Use." In Reclaiming Fair Use: How to Put Balance Back in Copyright. Chicago: University of Chicago Press, 2011.
99. Authors Guild v. Google 721 F.3d 132 (2015)
100. Axel Springer AG v. Germany no. 39954/08 (ECtHR, 7 February 2012)
101. Bair, Stephanie Plamondon. "Rational Faith: The Utility of Fairness in Copyright." 2017. URL: <https://www.bu.edu/bulawreview/files/2017/09/BAIR.pdf>.
102. Bently, Lionel, and Brad Sherman. Intellectual Property Law. 2008.
103. Bettig, Ronald V., and Hall, Jeanne Lynn. Big Media, Big Money: Cultural Texts and Political Economics. Rowman & Littlefield, 2012.
104. Bundesgerichtshof, July 11, 2002, case I ZR 255/00, Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht 2002, p. 963; Juristenzeitung 2003, p. 473, with case comment by Th. Dreier. Cf. Th. Hoeren, "Pressespiegel und das Urheberrecht", Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht 2002, p. 1022.
105. Călina, N., & Grozoiu, L.M. "On Francesco Guicciardini's Thought." Athens Journal of History, vol. 7, no. 4, October 2021.
106. Campaign Takedown Troubles: How Meritless Copyright Claims Threaten Online Political Speech, Center for Democracy and Technology, 2010. URL: https://cdt.org/wp-content/uploads/pdfs/copyright_takedowns.pdf
107. Campbell v. Acuff-Rose Music, Inc. 510 U.S. 569 (1994)
108. Canadian Ltd. v Law Society of Upper Canada, 2004 SCC 13, [2004] 1 SCR 339

109. Carretta, Silvia A., and Hårdemark, Wendela. "A Structured Analysis of the Implementation of Articles 18–23 of the Directive (EU) 2019/790 on Copyright and Related Rights in the Digital Single Market into Swedish Law." *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, Volume 17, Issue 11, November 2022, pp. 915–923.

110. Case – 70/10 Scarlet Extended SA v SABAM [2011] ECLI:EU:C:2011:771 URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:62010CJ0070>

111. Case- 469/17 Funke Medien NRW GmbH v Bundesrepublik Deutschland [2019] ECLI:EU:C:2019:623 URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:62017CJ0469>

112. Case-112/00 Eugen Schmidberger, Internationale Transporte und Planzüge v Republik Österreich [2003] ECLI:EU:C:2003:333 URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=ecli%3AECLI%3AEU%3AC%3A2003%3A333>

113. Case-117/15 Reha Training Gesellschaft für Sport-und Unfallrehabilitation mbH v Gesellschaft für musikalische Aufführungs-und mechanische, (‘Reha Training’) [2016] EU:C:2016:379 URL:

114. Case-135/10, Società Consortile Fonografici (SCF) v Marco Del Corso, (‘SCF’) [2012] EU:C:2012:140 URL:

115. Case-145/10 Eva-Maria Painer v Standard VerlagsGmbH and Others. [2011] ECLI:EU:C:2011:798 URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:62010CJ0145>

116. Case-160/15 GS Media BV v Sanoma Media Netherlands BV and Others, (‘GS Media’) [2016] EU:C:2016:644 URL:

117. Case-200/96 Metronome Musik GmbH v Music Point Hokamp GmbH [1998] ECLI:EU:C:1998:172 URL: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=43794&pageInd ex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1316427>

118. Case-201/13 Deckmyn and Vrijheidsfonds [2014] ECLI:EU:C:2014:2132 URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-201/13>
119. Case-275/06 Productores de Música de España (Promusicae) v Telefónica de España SAU [2008] ECLI:EU:C:2008:54 URL: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=70107&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1316617>
120. Case-277/10 Luksan v Petrus van der Let [2012] ECLI:EU:C:2012:65 URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-277/10&language=EN>
121. Case-306/05 Sociedad General de Autores y Editores de España (SGAE) v Rafael Hoteles [2006] ECLI:EU:C:2006:764 URL:
122. Case-348/13 BestWater International GmbH v Michael Mebes and Stefan Potsch, ('BestWater') [2014], EU:C:2014:2315 URL:
123. Case-457/11 VG Wort and Others [2013] ECLI:EU:C:2013:426 URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-457/11>
124. Case-401/19 Poland v Parliament and Council [2022] ECLI:EU:C:2022:297 URL: <https://curia.europa.eu/juris/documents.jsf?num=C-401/19>
125. Case-466/12 Svensson and Others, ('Svensson') [2014] EU:C:2014:76 URL:
126. Case-467/08 Padawan SL v Sociedad General de Autores y Editores de España (SGAE) [2010] ECLI:EU:C:2010:620 URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-467/08>
127. Case-476/17 Pelham GmbH and Others v Ralf Hütter and Florian Schneider-Esleben [2019] ECLI:EU:C:2019:624 URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:62017CJ0476>
128. Case-5/08 Infopaq International A/S v Danske Dagblades Forening. [2009] ECLI:EU:C:2009:465 URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:62008CJ0005>
129. Case-516/17 Spiegel Online GmbH v Volker Beck [2019] ECLI:EU:C:2019:625 URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-516/17>

130. Case-527/15, Stichting Brein v Jack Frederik Wullems, ('Filmspeler') [2017] EU:C:2017:300 URL:
131. Case-607/11 ITV Broadcasting Ltd and Others v TVCatchUp Ltd, ('ITV Broadcasting') [2013] EU:C:2013:147 URL:
132. Case-610-15, Stichting Brein v Ziggo BV and XS4All Internet BV, ('The Pirate Bay') [2017] EU:C:2017:456 URL:
133. Chassagnou and Others v France no. 25088/94, 28331/95 and 28443/95 (ECtHR, 29 April 1999)
134. Chediak, Natalio. "The Progressive Development of World Copyright Law." American Journal of International Law, vol. 42, 1948, (Note: The page numbers seem to be incomplete in your citation).
135. Code de la propriété intellectuelle, France URL:https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006069414/
136. Copp, David. The Oxford Handbook of Ethical Theory. New York: Oxford University Press, 2006.
137. Copyright Act (R.S.C., 1985, c. C-42). URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-42/Index.html>
138. Córdoba, Manuel Benabent F. de. "Public Interest in Political Philosophy: A Necessary Ethical and Regulatory Concept for Territorial Planning." Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles, N.º 53 - 2010, pp. 381-386.
139. Corrigendum to Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the enforcement of intellectual property rights (OJ L 157, 30.4.2004)
140. Cotropia, Christopher A., and Lemley, Mark A. "Copying in Patent Law." North Carolina Law Review, vol. 87, 2009, pp. 1421-1439.
141. Cour d'appel de Paris, Pôle 5 chambre 2, 24 février 2012, n° 10/10583
142. Deazley, Ronan. "Commentary on the Statute of Anne 1710." Primary Sources on Copyright (1450-1900), edited by L. Bently & M. Kretschmer, 2008.
143. Digital Millennium Copyright Act (DMCA). U.S. Congress, 1998.

144. Dimmich, Agata. "Copyright as a Human Right under the European Convention on Human Rights." In Jens Gaster, Erich Schweighofer, and Peter Sint (eds), *KnowRight 2008: Knowledge Rights – Legal, Societal and Related Technological Aspects* (Conference Proceedings, Kraków, Poland, 18 – 19 September 2008), pp. 23-24.

145. Dinwoodie, Graeme B. "The WIPO Copyright Treaty: A Transition to the Future of International Copyright Lawmaking?" *Case Western Reserve Law Review*, vol. 57, no. 4, 2007.

146. Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market ('Directive on electronic commerce')
URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32000L0031>

147. Directive 2006/116/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on the term of protection of copyright and certain related rights (codified version). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32006L0116>

148. Directive (EU) 2015/1535 of the European Parliament and of the Council of 9 September 2015 laying down a procedure for the provision of information in the field of technical regulations and of rules on Information Society services (codification). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32015L1535>

149. Disney. Trefis. URL: <https://www.trefis.com/company?hm=DIS.trefis>.

150. Drassinower, Abraham. "Sweat of the Brow, Creativity and Authorship: On Originality in Canadian Copyright Law." *University of Ottawa Law & Technology Journal*, vol. 1, 2003-2004, p. 105.

151. *Eldred v. Ashcroft*, 537 U.S. 186 (2003)

152. Erickson, Kristofer and Kretschmer, Martin. "This Video is Unavailable": Analyzing Copyright Takedown of User-Generated Content on YouTube." *Journal of Intellectual Property, Information Technology and E-*

Commerce Law Seng, Daniel Kiat Boon, The State of the Discordant Union: An Empirical Analysis of DMCA Takedown Notices (Jan 31, 2014). 18 Va. J. L. & Tech. 369 (2014), URL: <https://ssrn.com/abstract=2411915>

153. European Commission, Directorate-General for Communications Networks, Content and Technology, Hartmann, C., Allan, J., Hugenholtz, P. et al., Trends and developments in artificial intelligence – Challenges to the intellectual property rights framework – Final report, Publications Office of the European Union, 2020.

154. European Commission. "Commission Staff Working Document—Impact Assessment on the Modernisation of EU Copyright Rules—pt 1, SWD(2016)301, 175; see also Recital 72 of the Directive."

155. European Copyright Code. Institute for Information Law. URL: <https://www.ivir.nl/copyrightcode/introduction/>.

156. European Economic and Social Committee. "The Digital Single Market - Trends and Opportunities for SMEs (Own-Initiative Opinion)." INT/823-EESC-2017-01768, published on 18 September 2020. URL: <https://www.eesc.europa.eu/en/our-work/opinions-information-reports/opinions/digital-single-market-trends-and-opportunities-smes-own-initiative-opinion>.

157. European Parliament, Committee on Legal Affairs. "Report on Intellectual Property Rights for the Development of Artificial Intelligence Technologies." Stéphane Séjourné, A9-0176/2020. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2020-0176_EN.html.

158. European Union, Charter of Fundamental Rights of the European Union, 26 October 2012, 2012/C 326/02

159. Fair Use Coalition. URL: <https://fair-internet.eu/>.

160. Fedele, Dante. "Chapter 8 Ius Gentium: The Metamorphoses of a Legal Concept (Ancient Rome to Early Modern Europe)." Empire and Legal Thought. Leiden, The Netherlands: Brill | Nijhoff, 2020.

161. Feist Publications, Inc. v. Rural Telephone Service Co., 499 U.S. 340., 1991
162. Fischman-Afori, Orit. "The Evolution of Copyright Law and Inductive Speculations as to Its Future." *Journal of Intellectual Property Law*, vol. 19, 2012.
163. Fisher, William. "Theories of Intellectual Property." 2000. Harvard University, Berkman Klein Center for Internet & Society, <https://cyber.harvard.edu/people/ffisher/iptheory.pdf>.
164. Folsom v. Marsh, 9. F.Cas. 342 (1841)
165. Friedman, Jane "I Would Rather See My Books Get Pirated Than This (Or: Why Goodreads and Amazon Are Becoming Dumpster Fires)" 2023, URL: <https://janefriedman.com/i-would-rather-see-my-books-pirated/>
166. Furgal, Ula "Creator contracts: Report on the implementation of Chapter 3 of the Directive on copyright in the Digital Single Market", 2022 URL: <https://composeralliance.org/media/721-creator-contracts-report-on-the-implementation-of-chapter-3-of-the-directi.pdf>
167. Geiger, C. "The Role of the Three-Step Test in the Adaptation of Copyright Law to the Information Society." UNESCO eCopyright Bulletin, January-March 2007.
168. Geiger, Christophe, and Bernd Justin Jütte. "Platform Liability Under Article 17 of the Copyright in the Digital Single Market Directive, Automated Filtering and Fundamental Rights: An Impossible Match." (2021) PIJIP/TLS Research Paper Series no. 64.
169. Geiger, Christophe, and Izyumenko, Elena. "Copyright on the Human Rights' Trial: Redefining the Boundaries of Exclusivity Through Freedom of Expression." 45(3) *International Review of Intellectual Property and Competition Law*, 316 (2014).
170. Geiger, Christophe and Frosio, Giancarlo and Izyumenko, Elena, Intermediary Liability and Fundamental Rights (July 15, 2019). in: Giancarlo Frosio (ed.), *The Oxford Handbook of Intermediary Liability Online* (OUP, 2020), p. 138,

Centre for International Intellectual Property Studies (CEIPI) Research Paper n°2019-06.

171. Geiger, Christophe, Reto Hilty, Jonathan Griffiths, and Uma Suthersanen. "Declaration: A Balanced Interpretation Of The 'Three-Step Test' In Copyright Law." 1 (2010) JIPITEC, 119, para 1.

172. Geiger, Christophe. "Copyright as an Access Right: Securing Cultural Participation Through the Protection of Creators' Interests." In *What if We Could Reimagine Copyright?*, edited by R. Giblin and K. Weatherall, Canberra: ANU Press, 2017, pp. 73-109, Max Planck Institute for Innovation & Competition Research Paper No. 15-07, August 13, 2015.

173. Geiger, Christophe. "Intellectual Property Shall be Protected!?! Article 17 (2) of the Charter of Fundamental Rights of the European Union: a Mysterious Provision with an Unclear Scope." *European Intellectual Property Review*, vol. 31, no. 3, 2009, pp. 113-117.

174. Gerber, Joseph A. "Locking Out Locke: A New Natural Copyright Law." *Fordham Intellectual Property, Media & Entertainment Law Journal*, vol. 27, 2017.

175. Gervais, Daniel J. *(Re)structuring Copyright: A Comprehensive Path to International Copyright Reform*. Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham, Glos; Edward Elgar Publishing, Inc., Northampton, Massachusetts, 2017.

176. Ginsburg, Jane C. "Fair Use in the United States: Transformed, Deformed, Reformed?" *2020 Singapore Journal of Legal Studies*, 265 (2020).

177. Goldstein, Paul. *International Copyright: Principles, Law, and Practice*. Oxford University Press, 1998, p. 295.

178. Google Images. German Federal Court Judgment of 29 April 2010, I ZR 69/08. URL: <https://international.vlex.com/vid/google-german-court-judgment-april-i-312607306>

179. Grisse. "After the Storm – Examining the Final Version of Article 17 of the New Directive (EU) 2019/790." *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, vol. 14, no. 11, 2019, pp. 897.

180. Guler, Guzel Sevra. "Article 17 of the 2019/790/EC Directive and the Fundamental Rights: Shaping the Future of the Internet." *European Journal of Law and Technology*, vol. 12, no. 1, 2021.
181. Gupta, Arihant, and Arihant Gupta. "Critically Discuss the Continued Relevance of the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works (1886)." July 21, 2019. URL: <https://ssrn.com/abstract=3423573>.
182. Gyles v. Wilcox, (1740) 26 Eng. Rep. 489.
183. Haes, Joachim, and Hummel, Johannes. "Napster and the Economics of Music Distribution." *AMCIS 2001 Proceedings*, 2001, p. 140.
184. Heilbron, Johan. "Interest: History of the Concept." *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*, 2nd edition, edited by James D. Wright, Elsevier, Vol. 12, 2015, pp. 386–390.
185. Hernandez, Patricia. "Streaming Now Accounts for 75 Percent of Music Industry Revenue." *The Verge*, 2017. URL: <https://www.theverge.com/2018/9/20/17883584/streaming-record-sales-music-industry-revenue>.
186. Hesse, Carla. "The Rise of Intellectual Property, 700 B.C.-A.D. 2000: An Idea in the Balance." *Daedalus*, vol. 131, no. 2, 2002, pp. 26-45. JSTOR.
187. How Google Fights Piracy, Google, 2018. URL: https://blog.google/documents/25/GO806_Google_FightsPiracy_eReader_final.pdf/
188. HRH The Duchess of Sussex v. Associated Newspapers Limited [2021] EWCA Civ 1810. URL: <https://8newsquare.co.uk/wp-content/uploads/Duchess-of-Sussex-v-Associated-Newspapers-Ltd-1.pdf>
189. Hugenholtz, P. Bernt. "Flexible Copyright: Can the EU Author's Rights Accommodate Fair Use?" In *Copyright Law in an Age of Limitations and Exceptions*, edited by Ruth L. Okediji, Cambridge University Press, Cambridge, 2017, pp. 275–291.
190. Hugenholtz, P.B. "Towards Author's Paradise: The New Dutch Act on Authors' Contracts." In *Liber Amicorum Jan Rosén*, edited by Gunnar Karnell, Per

Jonas Nordell, Annette Kur, Daniel Westman, Johan Axhamn, and Stephan Carlsson, Visby, 2016.

191. Hughes, Justin. "The Philosophy of Intellectual Property." *The Georgetown Law Journal*, vol. 77, 1988, pp. 287-330.

192. Hugo, Victor. "Discours d'ouverture du Congrès littéraire international." *Revue électronique internationale International Web Journal*. URL: https://www.sens-public.org/IMG/pdf/SensPublic_VHugo_DiscoursCongresInternational.pdf.

193. Intellectual Property Office. "Artificial Intelligence and IP: Copyright and Patents." 2022. URL: <https://www.gov.uk/government/consultations/artificial-intelligence-and-ip-copyright-and-patents>.

194. Izyumenko, Elena, Ineffective Investigation into Making a Book Available for Illegal Download Breaches Copyright Holder's Right to Property, Rules the European Court of Human Rights (Case of Korotyuk v. Ukraine, no. 74663/17, 19 January 2023) (April 2, 2023). This is a preprint of an article forthcoming in the *Journal of Intellectual Property Law & Practice* (2023).

195. J., Kamber, M., and Pei, J. "Data Mining: Concepts and Techniques." 3rd ed., Morgan Kaufmann, Waltham, USA, 2011.

196. *Jersild v Denmark* no. 15890/89 (ECtHR, 4 December 1995).

197. *Jewellers' Circular Pub. Co. v. Keystone Pub. Co.*, 274 F. 932

198. *Joined Cases C-403/08 and C-429/08 Football Association Premier League and Others ('Football Association')[2011] EU:C:2011:631* URL:

199. *Joint cases C-682/18 and C-683/18 Frank Peterson v Google LLC and Others and Elsevier Inc.v Cyando AG [2021] ECLI:EU:C:2021:503* URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:62018CJ0682>

200. Jütte, Bernd Justin, and Giulia Priora. "CJEU Rejects Poland's Challenge to Preventive Upload Filtering to Combat Copyright Infringement on Online Platforms (Case C-401/19)." Forthcoming in *EIPR*, 2022, September 29, 2022.

201. Jütte, Bernd Justin, and Mezei, Péter. "Does Andy Warhol Foundation v Goldsmith Mark the End of the European Fair Use Fetish?" *European Intellectual Property Review*, 2023, 45(9), p. 501-504.
202. Kharchenko, O., Kronka, O., Kryvosheyina, I., & Zerov, K. (2021). Protection of intellectual property rights on the Internet: new challenges. *Amazonia Investiga*, 10(41), 224-236.
203. *Kelly v. Arriba Soft Corp.*, 336 F.3d 811 (9th Cir. 2003).
204. Khosrow-Pour, Mehdi. *Encyclopedia of Information Science and Technology*. 4th ed., IGI Global Information Science Reference, 2018.
205. Klippenstein, Ken. "As Actors Strike for AI Protections, Netflix Lists \$900,000 AI Job." *The Intercept*, 2023. URL: <https://theintercept.com/2023/07/25/strike-hollywood-ai-disney-netflix/>.
206. *Korotyuk v. Ukraine*, no. 74663/17, (ECtHR 19 January 2023)
207. Law No. 633 of April 22, 1941, on the Protection of Copyright and Neighboring Rights (as amended up to Law No. 142 of September 21, 2022)." URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/21564>.
208. Leistner, Matthias. "European Copyright Licensing and Infringement Liability Under Art. 17 DSM-Directive Compared to Secondary Liability of Content Platforms in the U.S. – Can We Make the New European System a Global Opportunity Instead of a Local Challenge?" (May 21, 2020). *Zeitschrift für Geistiges Eigentum/Intellectual Property Journal (ZGE/IPJ)*, Issue 2, 2020, pp. 123-214.
209. Letter from Trevor Potter, Gen. Counsel, McCain Campaign, to Chad Hurley, CEO, YouTube, LLC, 2018. URL: [c\(https://www.eff.org/files/McCain%20YouTube%20copyright%20letter%2010.13.08.pdf\)](https://www.eff.org/files/McCain%20YouTube%20copyright%20letter%2010.13.08.pdf)
210. Loi pour une République numérique No. 2016-1231. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/dossierlegislatif/JORFDOLE000031589829/>.
211. Loren, Lydia P. "The Nature of Copyright: A Law of Users' Rights." 90 *Michigan Law Review*, 1615 (1992).

212. Lowery, David "Meet The New Boss, Worse Than The Old Boss?", 2012, URL: <https://thetrichordist.com/2012/04/15/meet-the-new-boss-worse-than-the-old-boss-full-post/>
213. May, Christopher, and Susan K. Sell. Intellectual Property Rights: A Critical History. Lynne Rienner Publishers, 2006.
214. Mazzoleni, Roberto, & Nelson, Richard R. "Economic Theories About the Benefits and Costs of Patents." Journal of Economic Issues, vol. 32, 1998, pp. 1031-1038.
215. Merges, Robert P. "Against Utilitarian Fundamentalism." St. John's Law Review, vol. 90, no. 3, 2017, UC Berkeley Public Law Research Paper.
216. Merriam-Webster.com, 2011. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/interest#learn-more>https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/interest_1?q=interest.
217. Milityna K. Legal Framework for Output Based on Artificial Intelligence: Ukraine's Place on the Global Search Path in Richter (ed.) Competition and Intellectual Property Law in Ukraine. Munich: Springer, 2023. P. 559–582.
218. Moghadam, Saaman. "Rerecord(R)ed: On Music Copyright and Taylor Swift's Decision to Rerecord Her Songs." 2021. URL: <https://journals.library.columbia.edu/index.php/lawandarts/announcement/view/453>.
219. Moore, Adam, and Himma, Ken. "Intellectual Property." Stanford Encyclopedia of Philosophy, Archive, Sept. 22, 2014. URL: <http://plato.stanford.edu/archives/win2014/entries/intellectual-property/>.
220. Music Makers to Continue Making the Case for Fair Payment Rights in the Wake of Brennan Bill Debate. 2021. URL: <https://ivorsacademy.com/news/music-makers-to-continue-making-the-case-for-fair-payment-rights-in-the-wake-of-brennan-bill-debate/>.
221. Naruto v. Slater, No. 16-15469 (9th Cir. 2018)

222. Neij and Sunde Kolmisoppi v. Sweden no, 40397/12 (ECtHR, 20 June 2012)
223. Netanel, Neil Weinstock. "Introduction, Copyright's Paradox." Copyright's Paradox. Oxford University Press, 2008.
224. New Rembrandt' to Be Unveiled in Amsterdam Guardian, 2016. URL: <https://www.theguardian.com/artanddesign/2016/apr/05/new-rembrandt-to-be-unveiled-in-amsterdam>.
225. Nicolaou, Anna, and Murgia, Madhumita. "Google and Universal Music Negotiate Deal Over AI 'Deepfakes'." Financial Times, 2023. URL: <https://www.ft.com/content/6f022306-2f83-4da7-8066-51386e8fe63b>.
226. O'Neill, Louis. "De L'intérêt Des Princes Et Des États De La Chrétienté." Review of Henri De Rohan, Edition Établie, Introduite Et Annotée Par Christian Lazzeri. Canadian Journal of Political Science/Revue Canadienne De Science Politique, vol. 29, no. 4, 1996, pp. 817–818.
227. Oatman, Alexis. "Drake & The Weeknd Trade Bars About Selena Gomez on New AI Track & Fans Love It." Hiphopdx, 2023. URL: <https://hiphopdx.com/news/drake-weeknd-selena-gomez-ai-track>.
228. OECD. "Participative Web and User-Created Content: Web 2.0, Wikis and Social Networking." 2007.
229. Online Etymology Dictionary. URL: https://www.etymonline.com/word/interest?ref=etymonline_crossreference#etymonline-v9399.
230. Paris court orders Google to stop scanning French books, France 24, 2009 URL: <https://www.france24.com/en/20091218-court-orders-google-stop-scanning-french-books>
231. Papadopoulou A. Creativity in crisis: are the creations of artificial intelligence worth protecting? JIPITEC. 2021. Vol. 12(3). P. 408-418
232. Patterson, Lyman Ray. Copyright in Historical Perspective. Vanderbilt University Press, 1968.
233. *Kelly, Inc. v. Amazon.com, Inc.* 508 F.3d 1146 (2006)

234. Playboy Enterprises, Inc. v. Frena, 839 F. Supp. 1552 (1993)
235. Playboy Enters., Inc. v. Russ Hardenburgh, Inc., 982 F. Supp. 503 (1997)
236. Poniewozik, James. "TV's War With the Robots Is Already Here." New York Times, 2023. URL: <https://www.nytimes.com/2023/05/10/arts/television/writers-strike-artificial-intelligence.html>.
237. Potter, Nelson T. Jr. "Kant on Obligation and Motivation in Law and Ethics." Faculty Publications - Department of Philosophy, 1994.
238. Reda, Julia, et al. "Article 17 of the Directive on Copyright in the Digital Single Market: A Fundamental Rights Assessment." November 16, 2020.
239. Regulation (EC) No 593/2008 of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 on the law applicable to contractual obligations (Rome I) URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32008R0593>
240. Regulation (EC) No 864/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 on the law applicable to non-contractual obligations (Rome II) URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A32007R0864>
241. Religious Technology Center v. Netcom On-Line Communication Services, Inc. 907 F. Supp. 1361 (1995)
242. Renninger, Kathleen A., and Suzanne Hidi. The Power of Interest for Motivation and Engagement. Routledge, 2016.
243. Religious Technology Center v. Netcom On-Line Communication Services, Inc.
244. Richter, Felix. "Spotify Boasts 140M Active Users, 50M Premium Subs." Statista, 2014. URL: <https://www.statista.com/chart/3131/active-users-and-subscribers-of-spotify/>.

245. Ricketson, Sam. "The Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works 1886–1986." Centre for Commercial Law Studies, Queen Mary College/Kluwer, 1987.

246. Safarov v. Azerbaijan no. 885/12 (ECHR 1 september 2022) URL: <https://ips.ligazakon.net/document/ES073256>

247. Sag, Matthew. "The Pre-History of Fair Use." 76 Brooklyn Law Review, 1371 (2011).

248. SAIF v. Google France, et al.

249. Samuelson, Pamela. "The U.S. Digital Agenda at WIPO." Virginia Journal of International Law, vol. 37, 1996-1997.

250. Sałajczyk, Michał "The Witcher Saga: the author's quest for additional royalties from video game developer" 2018 URL: <https://mediawrites.law/the-witcher-saga-the-authors-quest-for-additional-royalties-from-video-game-developer/>

251. Summary of the government's ongoing programme of work to develop a code of practice on copyright and AI. URL: <https://www.gov.uk/guidance/the-governments-code-of-practice-on-copyright-and-ai>

252. Sato, Mia, and Lawler, Richard. "What's Really Going On with 'Ghostwriter' and the AI Drake Song?" The Verge, 2023. URL: <https://www.theverge.com/2023/4/18/23688141/ai-drake-song-ghostwriter-copyright-umg-the-weeknd>.

253. Scassa, Teresa, 'Acknowledging Copyright's Illegitimate Offspring: User Generated Content and Canadian Copyright Law', in: Michael Geist (ed.), The Copyright Pentalogy: How the Supreme Court of Canada Shook the Foundations of Canadian Copyright Law, Ottawa: University of Ottawa Press, 2013

254. *Perfect 10* Senftleben, Martin. "Comparative Approaches to Fair Use: An Important Impulse for Reforms in EU Copyright Law." In Methods and Perspectives in Intellectual Property, edited by G.B. Dinwoodie, Cheltenham, UK/Northampton, MA: Edward Elgar, 2014.

255. Seville, Catherine. "Literary Copyright Reform in Early Victorian England: The Framing of the 1842 Copyright Act." 1999. URL: <http://library.uc.edu.kh/userfiles/pdf/60.Literary%20Copyright%20Reform%20in%20Early%20Victorian%20England%20%20the%20Framing%20of%20the%201842%20Copyright%20Act.pdf>.

256. Shapiro, Ted. "Remuneration Provisions in the DSM Copyright Directive and the Audiovisual Industry in the EU: The Elusive Quest for Fairness." Wiggin, 2021. URL: <https://www.wiggin.co.uk/insight/remuneration-provisions-in-the-dsm-copyright-directive-and-the-audiovisual-industry-in-the-eu-the-elusive-quest-for-fairness/>.

257. Silva C. You wrote a book! Now make a viral TikTok about it, 2023 URL: <https://mashable.com/article/booktok-authors-viral-tiktok-social-media>

258. Simpson, J. A., et al. The Oxford English Dictionary. 2nd ed., Clarendon Press ; Oxford University Press, 1989.

259. Smith, Dave. "Steamboat Willie." Library of Congress. URL: https://www.loc.gov/static/programs/national-film-preservation-board/documents/steamboat_willie.pdf.

260. Soering v UK no, 14038/88 (ECtHR, 07 July 1989)

261. Sony Corp. of America v. Universal City Studios, Inc., 464 U.S. 417 (1984).

262. Statute of Anne, 1710, 8 Anne, c. 19

263. Stephen Thaler, v. Shira Perlmutter, Register of Copyrights and Director of the United States Copyright Office, et al. No. 22-1564, 2023.

264. The Challenge of Realistic Music Generation: Modelling Raw Audio at Scale. Google Mind. URL: <https://www.deepmind.com/publications/the-challenge-of-realistic-music-generation-modelling-raw-audio-at-scale>.

265. The Santa Clara Principals on Transparency and Accountability in content moderation. URL: <https://santaclaraprinciples.org/>

266. U.S. Congress. "United States Code: Copyright Office, 17 U.S.C. §§ 201-216."

267. UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR), General comment no. 21, Right of everyone to take part in cultural life (art. 15, para. 1a of the Covenant on Economic, Social and Cultural Rights), 21 December 2009, E/C.12/GC/21, URL: <https://www.refworld.org/docid/4ed35bae2.html>

268. UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR), General Comment No. 17: The Right of Everyone to Benefit from the Protection of the Moral and Material Interests Resulting from any Scientific, Literary or Artistic Production of Which He or She is the Author (Art. 15, Para. 1 (c) of the Covenant), 12 January 2006, E/C.12/GC/17, available at: <https://www.refworld.org/docid/441543594.html> [accessed 11 September 2023]

269. Urban, Jennifer M.; Karaganis, Joe and Schofield, Brianna L. Notice and Takedown in Everyday Practice. American Assembly, version 2, updated March 2017, p. 123.

270. Verlagsgruppe News GmbH v Austria no. 59631/09 (ECtHR, 15 December 2006).

271. Vereinigung Bildender Künstler v. Austria no. 68354/01 (EChHR, 5 April 2007)

272. Von Hannover v. Germany no. 59320/00 (ECtHR, 24 June 2004)

273. Waldron, Jeremy. "From Authors to Copiers: Individual Rights and Social Values in Intellectual Property." Chicago-Kent Law Review, vol. 68, 1992.

274. Watson, Alan. The Digest of Justinian, Volume 1. Revised edition, University of Pennsylvania Press, 1998.

275. Webster, Andrew. "Actors Say Hollywood Studios Want Their AI Replicas — for Free, Forever." The Verge, 2023. URL: <https://www.theverge.com/2023/7/13/23794224/sag-aftra-actors-strike-ai-image-rights>.

276. Woodmansee, Martha. "On the Author Effect: Recovering Collectivity." Case Legal Studies Research Paper No. 1992, Cardozo Arts & Entertainment Law Journal, vol. 10, 1992. (Note: The page numbers seem to be incomplete in your citation).

277. Worried AI Will Take Away Software Coding Jobs? Here's What Google CEO Sundar Pichai Has to Say. 2023. URL: <https://www.firstpost.com/world/what-google-ceo-sundar-pichai-has-to-say-about-ai-bots-taking-away-software-engineering-jobs-12412402.html>.

278. Worthington, Jay. "Righting Copyright: An Interview With Lawrence Lessig." *Cabinet Magazine*, URL: https://www.cabinetmagazine.org/issues/8/worthington_lessig.php.

279. Wet van 16 december 2020 tot wijziging van de Auteurswet, de Wet op de naburige rechten, de Databankenwet en de Wet toezicht en geschillenbeslechting collectieve beheersorganisaties auteurs- en naburige rechten in verband met de implementatie van Richtlijn (EU) 2019/790 van het Europees parlement en de Raad van 17 april 2019 inzake auteursrechten en naburige rechten in de digitale eengemaakte markt en tot wijziging van de Richtlijnen 96/9/EG en 2001/29/EG (Implementatiewet richtlijn auteursrecht in de digitale eengemaakte markt)

280. Xalabarder, Raquel. "Google Books and Fair Use: A Tale of Two Copyrights?" *JIPITEC*, vol. 5, 2014, p. 53.

281. Xalabarder, Raquel. "The Principle of Appropriate and Proportionate Remuneration for Authors and Performers in Art.18 Copyright in the Digital Single Market Directive." *InDret*, Vol. 4, 2020.

282. Yefimenko, A. (2022). The establishment of a balance between private interests of the authors and public interests of the society in the digital age. *Scientific Journal of Polonia University*, 48(5), 126-131.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Єфіменко А. Г. Захист об'єктів, створених штучним інтелектом: релевантність досвіду захисту авторським правом фотографій // *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Юридичні науки". № 6 — 2023.*
2. Єфіменко А.Г. Баланс між авторським правом та основоположними правами людини у практиці суду справедливості ЄС. № 9(23) (2023): *Наука і техніка сьогодні.*
3. Єфіменко А. Г. Вільне використання творів без згоди автора як інструмент забезпеченні інтересів користувачів у авторському праві: досвід США, ЄС та Канади // *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Юридичні науки". — 2023. — № 10.*

Наукові праці в наукових періодичних виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу, і прирівняні до них:

4. Yefimenko, A. (2022). The establishment of a balance between private interests of the authors and public interests of the society in the digital age. *Scientific Journal of Polonia University*, 48(5), 126-131.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації та додатково відображають її наукові результати:

5. Єфіменко А.Г. Авторське право в умовах інформаційного суспільства: європейський досвід. *Управління проєктами. Ефективне використання результатів досліджень та об'єктів інтелектуальної власності. Правова охорона інтелектуальної власності в умовах євроінтеграційних процесів*. Том 2 : ел. збірн. матер. III Міжн. наук.-практ. конф. «Інтерн.-міст КИЇВ – ДНІПРО», Управл. проєкт. Ефектив. використ. результ. наук. досл. та об'єкт. інтел. власн., 17 березн. 2021р., Київ: Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України, 2021. – С. 76-79

6. Єфіменко А.Г. Розвиток права на публічне сповіщення об'єктів авторського права в міжнародному законодавстві. *Економіка та право в умовах глобалізації: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 15 лютого 2021 року, м. Полтава: ЦФЕНД, 2021. – С. 108-110.*

7. Єфіменко А.Г. Вільне використання творів без згоди автора: підходи до формулювання термінології в Україні та ЄС. *Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його 7 правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри: матеріали X Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів з проблем інтелектуальної власності, 30 вересня 2022 року*. Київ: КНУ імені Т. Шевченка, НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, 2022. С. 115–117.

8. Єфіменко А.Г. Вільне використання творів як інструмент збалансування публічних і приватних інтересів в авторському праві. *Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його 7 правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри: матеріали IX Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів з проблем інтелектуальної власності, 24 вересня 2021*

року. Київ: КНУ імені Т. Шевченка, НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, 2022. С. 137–140.

9. Єфіменко А.Г. «Приватне правосуддя» у контексті вирішення спорів щодо захисту авторського права на онлайн-платформах в рамках права на справедливий суд. *Соціальна і цифрова трансформація: теоретичні та практичні проблеми правового регулювання: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції*, Київ, 25 грудня 2022 р. / наук. керівник конф. О. А. Баранов ; упор.: В. М. Фурашев, С. О. Дорогих, М. В. Дубняк. – Київ-Одеса, 2022. – С. 41-44.

10. Єфіменко А.Г. Генеза прояву інтересу через призму розвитку авторського права. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали XXXVIII Міжнародної науково-практичної конференції*, за ред. І.В. Жукової, Є.О. Романенка. м. Брно (Чехія): ГО «ВАДНД», 07 листопада 2023 р. – С. 70-76.

11. Єфіменко А.Г. Носії інтересів у авторському праві в умовах інформаційного суспільства. *Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри*, 12 жовтня 2023 року. Київ: КНУ імені Т. Шевченка, НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, 2023. С. 41-46.

ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

МІНЕКОНОМІКИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ОРГАН ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

ДЕРЖАВНА ОРГАНІЗАЦІЯ

«УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ОФІС

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ІННОВАЦІЙ»

(УКРНОІВІ)

вул. Дмитра Годзенка, 1, Київ, 01601, тел.: +380 44 209-27-06, +380 67 501-05-95
e-mail: office@nipo.gov.ua, http://www.nipo.gov.ua, код згідно з ЄДРПОУ 44673629

14.12. 2023 р. № 1162/к

На № _____ від _____ 20__ р.

Аспірантці
кафедри інтелектуальної власності
та інформаційного права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

Анастасії ЄФІМЕНКО

yefimenkoanastasiia@gmail.com

*Щодо впровадження результатів
дисертаційного дослідження*

Державна організація «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» (далі – УКРНОІВІ) розглянула Ваш лист про впровадження результатів її дисертаційного дослідження на тему «Інтерес в авторському праві: теоретико-методологічні засади» на здобуття наукового ступеня доктора філософії права за спеціальністю «081-Право» та повідомляє.

Відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів України про «Деякі питання Національного органу інтелектуальної власності» від 28 жовтня 2022 р. № 943-р, УКРНОІВІ виконує функції Національного органу інтелектуальної власності, які, зокрема, відповідно до статті 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права», пов'язані зі сферою охорони авторського права і суміжних прав.

Нами було ретельно опрацьовано результати Вашого дослідження, викладені у наступних опублікованих наукових працях:

1. Захист об'єктів, створених штучним інтелектом: релевантність досвіду захисту авторським правом фотографій // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки». 2023. № 6

2. Баланс між авторським правом та основоположними правами людини у практиці суду справедливості ЄС. № 9 (23) (2023): Наука і техніка сьогодні.

3. Вільне використання творів без згоди автора як інструмент забезпечення інтересів користувачів у авторському праві: досвід США, ЄС та Канади // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки». 2023. № 10.

4. The establishment of a balance between private interests of the authors and public interests of the society in the digital age. Scientific Journal of Polonia University, 48(5), 126-131.

За результатами розгляду повідомляємо, що результати Вашого дисертаційного дослідження на тему «Інтерес в авторському праві: теоретико-методологічні засади», які відображенні наукових працях, зазначених вище, можуть бути використані у роботі УКРНОІВІ, зокрема Департаменту «Академія інтелектуальної власності», Департаменту розвитку сфери авторського права і суміжних прав, відділу розвитку креативних секторів економіки при проведенні відповідних заходів просвітницького характеру, складанні чек-листів для сфери креативних індустрій, формуванні пропозицій для удосконалення чинного законодавства України про авторське право і суміжні права.

Директор УКРНОІВІ

Олена ОРЛЮК

Від **BetterMe Limited**
Themistokli Dervi 39, 1st floor, Office 104,
1066, Nicosia, Cyprus

By **BetterMe Limited**
Themistokli Dervi 39, 1st floor, Office
104, 1066, Nicosia, Cyprus

АКТ про впровадження

результатів дисертаційного дослідження аспірантки кафедри інтелектуальної власності та інформаційного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка Єфіменко Анастасії Григоріївни «Інтерес в авторському праві: теоретико-методологічні засади» у діяльність компанії BetterMe Limited

Результати наукового дослідження аспірантки відображені у:

Наукових працях, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Єфіменко А. Г. Захист об'єктів, створених штучним інтелектом: релевантність досвіду захисту авторським правом фотографій // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Юридичні науки". № 6 — 2023.
2. Єфіменко А.Г. Баланс між авторським правом та основоположними правами людини у практиці суду справедливості ЄС. № 9(23) (2023): Наука і техніка сьогодні.
3. Єфіменко А. Г. Вільне використання творів без згоди автора як інструмент забезпеченні інтересів користувачів у авторському праві: досвід США, ЄС та Канади // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Юридичні науки". — 2023. — № 10.

АКТ on implementation

of the results of the dissertation research of the graduate student of the intellectual property and information law department of the Educational and Scientific Institute of Law of Taras Shevchenko National University of Kyiv Yefimenko Anastasiia "Interest in copyright law: theoretical and methodological principles" in the activity of BetterMe Limited.

The results of the graduate student's scientific research are reflected in:

Scientific works in which the main scientific results of the thesis are published:

1. Yefimenko A.H. Protection of objects created by artificial intelligence: relevance of the experience of copyright protection of photographs // International scientific journal "Internauka". Series: "Legal Sciences". No. 6 — 2023.
2. Yefimenko A.H. The balance between copyright and fundamental human rights in the practice of the CJEU No. 9(23) (2023): Science and technology today.
3. Yefimenko A.H. Free use of works without the author's consent as a tool for ensuring the interests of users in copyright law: the experience of the USA, the EU and Canada // International scientific journal "Internauka". Series: "Legal Sciences". — 2023. — No. 10.

Наукові праці в наукових періодичних виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу, і прирівняні до них:

4. Yefimenko, A. (2022). The establishment of a balance between private interests of the authors and public interests of the society in the digital age. *Scientific Journal of Polonia University*, 48(5), 126-131.

Наукові праці, які засвідчують aprobaцію матеріалів дисертації та додатково відображають її наукові результати:

5. Єфіменко А.Г. Авторське право в умовах інформаційного суспільства: європейський досвід. Управління проектами. Ефективне використання результатів досліджень та об'єктів інтелектуальної власності. Правова охорона інтелектуальної власності в умовах євроінтеграційних процесів. Том 2 : ел. збірн. матер. III Міжн. наук.-практ. конф. «Інтерн.-міст КИЇВ – ДНІПРО», Управл. проект. Ефектив. використ. результ. наук. досл. та об'єкт. інтел. власн., 17 березн. 2021р., Київ: Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України, 2021. – С. 76-79

6. Єфіменко А.Г. Розвиток права на публічне сповіщення об'єктів авторського права в міжнародному законодавстві. Економіка та право в умовах глобалізації: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 15 лютого 2021 року, м. Полтава: ЦФЕНД, 2021. – С. 108-110.

Scientific works in scientific periodicals of other countries, which are members of the Organization for Economic Cooperation and Development and/or of the European Union, and equated to them:

4. Yefimenko, A. (2022). The establishment of a balance between private interests of the authors and public interests of society in the digital age. *Scientific Journal of Polonia University*, 48(5), 126-131.

Scientific works certifying the approval of the dissertation materials and additionally reflect its scientific results:

5. Yefimenko A.H. Copyright in the information society: European experience. Project management. Effective use of research results and intellectual property objects. Legal protection of intellectual property in the context of European integration processes. Volume 2: e. collection the mother III International science and practice conf. "Intern. bridge KYIV - DNIPRO", Admin. project. Effective. used the result of science ex. and object. intel own., March 17 2021, Kyiv: Research Institute of Intellectual Property of the National Academy of Sciences of Ukraine, 2021. – P. 76-79.

6. Yefimenko A.H. Development of the right to communication to the public of works in international copyright legislation. Economics and law in the conditions of globalization: materials of the international scientific and practical conference, February 15, 2021, Poltava: TsFEND, 2021. – P. 108-110.

7. Yefimenko A.H. Free use of works without the author's consent: approaches

Наукові праці в наукових періодичних виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу, і притриванні до них:

4. Yefimenko, A. (2022). The establishment of a balance between private interests of the authors and public interests of the society in the digital age. *Scientific Journal of Polonia University*, 48(5), 126-131.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації та додатково відображають її наукові результати:

5. Єфіменко А.Г. Авторське право в умовах інформаційного суспільства: європейський досвід. Управління проєктами. Ефективне використання результатів досліджень та об'єктів інтелектуальної власності. Правова охорона інтелектуальної власності в умовах євроінтеграційних процесів. Том 2 : ел. збірн. матер. III Міжн. наук.-практ. конф. «Інтерн.-міст КИЇВ – ДНІПРО», Управл. проєкт. Ефектив. використ. результ. наук. досл. та об'єкт. інтел. власн., 17 березн. 2021р., Київ: Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України, 2021. – С. 76-79

6. Єфіменко А.Г. Розвиток права на публічне сповіщення об'єктів авторського права в міжнародному законодавстві. Економіка та право в умовах глобалізації: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 15 лютого 2021 року, м. Полтава: ЦФЕНД, 2021. – С. 108-110.

Scientific works in scientific periodicals of other countries, which are members of the Organization for Economic Cooperation and Development and/or of the European Union, and equated to them:

4. Yefimenko, A. (2022). The establishment of a balance between private interests of the authors and public interests of society in the digital age. *Scientific Journal of Polonia University*, 48(5), 126-131.

Scientific works certifying the approval of the dissertation materials and additionally reflect its scientific results:

5. Yefimenko A.H. Copyright in the information society: European experience. Project management. Effective use of research results and intellectual property objects. Legal protection of intellectual property in the context of European integration processes. Volume 2: e. collection the mother III International science and practice conf. "Intern. bridge KYIV - DNIPRO", Admin. project. Effective. used the result of science ex. and object. intel own., March 17 2021, Kyiv: Research Institute of Intellectual Property of the National Academy of Sciences of Ukraine, 2021. – P. 76-79.

6. Yefimenko A.H. Development of the right to communication to the pulic of works in international copyright legislation. Economics and law in the conditions of globalization: materials of the international scientific and practical conference, February 15, 2021, Poltava: TsFEND, 2021. – P. 108-110.

7. Yefimenko A.H. Free use of works without the author's consent: approaches

7. Єфіменко А.Г. Вільне використання творів без згоди автора: підходи до формулювання термінології в Україні та ЄС. Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його 7 правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри: матеріали X Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів з проблем інтелектуальної власності, 30 вересня 2022 року. Київ: КНУ імені Т. Шевченка, НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, 2022. С. 115–117.
8. Єфіменко А.Г. Вільне використання творів як інструмент збалансування публічних і приватних інтересів в авторському праві. Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри: матеріали IX Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів з проблем інтелектуальної власності, 24 вересня 2021 року. Київ: КНУ імені Т. Шевченка, НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, 2022. С. 137–140.
9. Єфіменко А.Г. «Приватне правосуддя» у контексті вирішення спорів щодо захисту авторського права на онлайн-платформах в рамках права на справедливий суд. Соціальна і цифрова трансформація: теоретичні та практичні проблеми правового регулювання: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції, Київ, 25 грудня 2022 р. / наук. керівник конф. О. А. Баранов; упор.: В. М. Фурашев, С. О. Дорогих, М. В. Дубняк. – Київ-Одеса, 2022. – С. 41-44.
- to the formulation of terminology in Ukraine and the EU. Legislation of Ukraine in the field of intellectual property and its 7 enforcement: national, European and international dimensions: materials of the 10th All-Ukrainian scientific and practical conference of young scientists and students on intellectual property issues, September 30, 2022. Kyiv: KNU named after T. Shevchenko, Research Institute of Intellectual Property of the National Academy of Sciences of Ukraine, 2022. P. 115–117.
8. Yefimenko A.H. Free use of works as a tool for balancing public and private interests in copyright. Legislation of Ukraine in the field of intellectual property and its enforcement: national, European and international dimensions: materials of the 9th All-Ukrainian scientific and practical conference of young scientists and students on intellectual property issues, September 24, 2021. Kyiv: KNU named after T. Shevchenko, Research Institute of Intellectual Property of the National Academy of Sciences of Ukraine, 2022. P. 137–140.
9. Yefimenko A.H. "Private justice" in the context of resolving copyright disputes on online platforms within the framework of the right to a fair trial. Social and digital transformation: theoretical and practical problems of legal regulation: materials of the II All-Ukrainian scientific and practical conference, Kyiv, December 25, 2022 / science. head of conference O. A. Baranov; supervisor: V. M. Furashev, S. O. Dorogykh, M. V. Dubnyak. – Kyiv-Odesa, 2022. – P. 41-44.
10. Yefimenko A.H. The genesis of the expression of interest through the prism of the development of copyright. Modern

10. Єфіменко А.Г. Генеза прояву інтересу через призму розвитку авторського права. Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали XXXVIII Міжнародної науково-практичної конференції, за ред. І.В. Жукової, Є.О. Романенка. м. Брно (Чехія): ГО «ВАДНД», 07 листопада 2023 р. – С. 70-76.
11. Єфіменко А.Г. Носії інтересів у авторському праві в умовах інформаційного суспільства. Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри, 12 жовтня 2023 року. Київ: КНУ імені Т. Шевченка, НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, 2023. С. 41-46.
- Результати наукового дослідження зазначені вище знайшли своє відображення у діяльності маркетингової, креативної та контент команди BetterMe Limited, зокрема при розробці внутрішніх політик та гайдлайнів про розробку цифрового контенту, створення UGC-контенту та взаємодії з онлайн-платформами при розповсюдженні цифрового контенту.
- aspects of modernization of science: state, problems, development trends: materials of the XXVIII International Scientific and Practical conference, edited by I.V. Zhukova, E.O. Romanenko Brno (Czech Republic): NGO "VADND", November 7, 2023 - pp. 70-76.
11. Yefimenko A.H. Stakeholders in copyright in the conditions of the information society. Legislation of Ukraine in the field of intellectual property and its enforcement: national, European and international dimensions, October 12, 2023. Kyiv: KNU named after T. Shevchenko, Research Institute of Intellectual Property of the National Academy of Sciences of Ukraine, 2023. P. 41-46.
- The results of the scientific research indicated above were reflected in the activities of the marketing, creative and content teams of BetterMe Limited, in particular, in the development of internal policies and guidelines on the development of digital content, the creation of UGC content and interaction with online platforms in the distribution of digital content.

Директор / Director Stamatjis Skianis

